

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova
ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”
DEPARTAMENTUL ȘTIINȚĂ

PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN PROCESUL
ASIGURĂRII ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE

(Ediția a III-a)

*Materialele Conferinței științifice cu participare internațională
din 07 decembrie 2023*

Chișinău 2024

CZU 34+351.74/.75(082)=135.1=111=161.2
P 95

Machetare și design copertă:
Ruslan CONDRAT

Redactor:
Iulian BOGATU

Prepress:
Departamentul editorial poligrafic
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
Chișinău, str. Gh. Asachi, nr. 21
MD-2009, Republica Moldova

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

„Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice”, conferință științifică (3; 2023; Chișinău). Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice: (Ediția a 3-a): Materialele Conferinței științifice cu participare internațională, din 7 decembrie 2023 / comitetul științific: Dinu Ostavciuc (președinte) [et al.]. – Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei "Ștefan cel Mare", 2024. – 382 p.: tab.

Antetit.: Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Academia "Ștefan cel Mare", Departamentul Știință. – Texte: lb. rom., engl., ucr. – Rez.: lb. rom., engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – [30] ex.

ISBN 978-9975-135-84-9.

34+351.74/.75(082)=135.1=111=161.2

P 95

ISBN 978-9975-135-84-9

PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN PROCESUL
ASIGURĂRII ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE

(Ediția a III-a)

*Materialele Conferinței științifice cu participare internațională
din 07 decembrie 2023*

COMITETUL DE ORGANIZARE A CONFERINȚEI

Președinte:

Oleg RUSU, dr. în drept, conf. univ., șef al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Membri:

Igor TROFIMOV, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

Boris GLAVAN, dr. în drept, conf. univ., secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

Vitalie IONAȘCU, dr. în drept, conf. univ., decan al Facultății drept, administrație, ordine și securitate publică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

Alexandru CICALA, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

Ion SLISARENCO, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

Constantin RUSNAC, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

Mariana PAVLENCU, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

Sergiu CERNOMOREȚ, dr. în drept, conf. univ., șef al Catedrei „Drept polițienesc” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

Valeriu HARABARA, dr. în istorie, șef interimar al Catedrei „Management și comunicare profesională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

COMITETUL ȘTIINȚIFIC AL CONFERINȚEI

Președinte:

Dinu OSTAVCIUC, dr. în drept, conf. univ., rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0001-5317-3296)

Membri:

Valeriu CUȘNIR, dr. hab. în drept, prof. univ., Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice (ORCID: 0000-0003-1338-5993);

Iurie ODAGIU, dr. în drept, conf. univ., prim-prorector pentru studii și management al calității al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0002-2474-5299);

Cătălin ANDRUȘ, dr. în drept, conf. univ., prorector al Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, România;

Mihail DAVID, dr. în drept, Asociația Internațională a Polițiștilor, Secția Română (ORCID: 0000-0001-6779-2485);

Olena DJAFAROVA, dr. în drept, prof. univ., șef al Catedrei „Activitate polițienească și administrație publică”, Universitatea Națională a Afacerilor Interne din or. Harkov, Ucraina (ORCID: 0000-0003-4201-0218);

Tetiana VOLOȘANIVSCA, dr. în drept, conf. univ., șef al Departamentului Cooperare internațională, conferențiar universitar al Catedrei „Procedură penală și criminalistică” a Universității de Stat a MAI al Ucrainei din or. Odesa (ORCID: 0000-0002-1060-5412);

Ihor FEDOROV, dr. în drept, conf. univ., Universitatea de Stat a MAI al Ucrainei din or. Odesa (ORCID: 0000-0002-8234-7977);

Radion COJOCARU, dr. în drept, prof. univ., director al Școlii doctorale „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0002-3809-7392);

Tudor OSOIANU, dr. în drept, prof. univ., Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0003-1506-4501);

Ștefan BELECCIU, dr. în drept, prof. univ., Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (0000 0002-0786-8713);

Veaceslav URSU, dr. în drept, prof. univ., Departamentul știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (ORCID: 0000-0002-0696-4391);

Marian GHERMAN, dr. în drept, prof. univ., Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (0000-0002-2033-1566)

CUPRINS:

SESIUNEA ÎN PLEN

Iurie ODAGIU, doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii și management al calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Andrei LUNGU, doctorand,
șef al Secției proiecte și dezvoltare instituțională
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

**Strategii psihologice și aplicarea poligrafului
în detectarea declarațiilor false**.....15

Tetiana VOLOSHANIVSKA, candidate of legal sciences, associate professor,
Head of the International Cooperation Department
of the Odesa State University of Internal Affairs

Ihor FEDOROV, candidate of legal sciences, associate professor
of the Department of Constitutional and International Law
of the Institute of Law and Security of the Odesa State University
of Internal Affairs

**Combating the phenomenon of insult and cruel treatment
of police officers and disobedience to their legal demands
considering the provisions of the constitution of Ukraine**.....21

Olena DZHAFAROVA, doctor of law, professor,
Head of the Department of Police Activity
and Public Administration of the Faculty No. 3
of the Kharkiv National University of Internal Affairs

Dmytro LESHCHENKO,
adjunct of the Department of Organization of Educational
and Scientific Training of Kharkiv National University of Internal Affairs
The role of situation centers in ensuring the internal security of the state.....25

Ianuș ERHAN, doctor în drept, conferențiar universitar,
cercetător științific superior, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

**Arhitectura juridică – construcție determinantă
în domeniul ordinii și securității publice**.....29

Олександр Іванович РАДЧЕНКО, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного і міжнародного права
факультету № 4 Харківського національного університету
внутрішніх справ, Україна

**Право особи на громадянство:
проблеми забезпечення в умовах війни**.....38

Катерина Євгенівна БОРИСОВА , курсантка 2 курсу факультету №4, Харківського національного університету внутрішніх справ Віталій Анатолійович СВІТЛИЧНИЙ , кандидат юридичних наук, доцент кафедри протидії кіберзлочинності факультету №4, Харківського національного університету внутрішніх справ Стан, тенденції та сучасні проблеми цифрової криміналістики.....	42
Ion COVALCIUC , doctor în drept, conferențiar universitar, procuror-șef al Procuraturii mun. Bălți, cercetător științific superior al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Rolul sesizării în pornirea procesului penal.....	46
Симон Олександрович СЕРБЕНЮК , науковий співробітник, Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна Захист речових прав в контексті охорони громадського порядку та безпеки відповідно до стандартів прав людини.....	53
Anatoli BUZEV , doctorand, șef al Direcției regim și ordine publică a Inspectoratului General al Poliției de Frontieră al MAI Protecția internațională a persoanelor la frontiera de stat a Republicii Moldova: realități și perspective.....	57
Veaceslav URSU , doctor în drept, profesor universitar, cercetător științific superior al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Eugeniu MUSTEAȚĂ , doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Concurența neloială – atentat la drepturile patrimoniale ale persoanelor fizice și juridice.....	65
Ștefan BELECCIU , doctor în drept, profesor universitar, Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Iurie GOLBAN , doctorand, șef al secției „Sud” al IGM al MAI Dreptul de azil și protecția refugiaților.....	79
Igor TROFIMOV , doctor în drept, conferențiar universitar, șef al Catedrei „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Luminița DIACONU , doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Controlul ecologic ca instrument principal de asigurare a protecției mediului.....	87

SECȚIUNEA I
REGLEMENTĂRI LEGALE ȘI ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE
ÎN MATERIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE
ALE OMULUI

- Liliana BELECCIU**, doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
cercetător științific superior al Departamentului știință
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
**Aplicabilitatea teoriei impreviziunii în contractele
administrative la începutul secolului XXI**.....94
- Mariana PAVLENCU**, doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Adriana CARP,
ofițer superior al Serviciului interacțiune comunitară
al Secției securitate publică a IP Rezina
Integrarea în comunitate a persoanelor cu dizabilități.....103
- Liliana CREANGĂ**, doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Mariana CARABANOV,
ofițer principal al Direcției managementul proiectelor
a Inspectoratului General al Poliției al MAI
**Rolul asociațiilor profesionale de femei pentru integrarea
dimensiunii de gen în toate structurile și instituțiile
din sectorul de securitate și apărare**.....110
- Igor BANTUȘ**, doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Standarde internaționale de protecție a drepturilor omului.....118
- Grigore ARDELEAN**, doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Ivan ȚERUȘ, doctorand,
Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
**Apărarea dreptului la un mediu sănătos prin instrumente financiare
de implicație voluntară a antreprenorilor în activități de control**.....125
- Evghenia GUGULAN**, doctorandă,
Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
asistent universitar, Catedra „Drept privat”,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
**Consacrarea juridică a principiului precauției în contextul
protecției drepturilor și libertăților fundamentale
ale omului la un mediu înconjurător sănătos**.....136

Oxana IVANOV,
cercetător științific al Departamentului știință,
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, avocat
**Rolul instituției insolvabilității în garantarea
securității relațiilor antreprenoriale**.....145

Mihaela COJOCARU (BEJENARI) doctorandă,
asistent universitar al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
**Unele reflecții teoretico-practice privind aplicarea
principiului precauției în dreptul mediului**.....153

SECȚIUNEA II ROLUL POLIȚIEI ȘI AL ALTOR ORGANE DE DREPT ÎN ASIGURAREA ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE

Aliona BIVOL, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Catedra „Management și comunicare profesională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Manifestarea maturității profesionale a organului de aplicare a legii.....161

Marcel BOȘCANEANU, doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Direcției studii și management al calității
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
**Integritatea profesională – element de bază
al capacității juridice a polițistului**.....170

Ianuș ERHAN, doctor în drept, conferențiar universitar,
cercetător științific superior, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova
**Noul ciclu de documente de politici în domeniul afacerilor interne
– condiții de implementare și impactul scontat**.....179

Igor TROFIMOV, doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Valentin POPESCU, doctorand,
Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
**Administrarea probelor în procesul contravențional
– element-cheie a asigurării drepturilor părților**.....189

Vitalie IONAȘCU , doctor în drept, conferențiar universitar, Decan al Facultății Drept, Administrație, Ordine și Securitate Publică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Roman OJOVAN , doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Carențele sistemului judiciar în prevenirea și combaterea contravențiilor săvârșite de către minori	197
Ștefan BELECCIU , doctor în drept, profesor universitar, Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Persida-Marieta STAN , doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public” administrator, SC „KRON-TEH-SERV” SRL, București, România	
Dreptul de asociere al autorităților administrației publice locale sub forma asociațiilor de dezvoltare intercomunitare	207
Igor TROFIMOV , doctor în drept, conferențiar universitar, șef al Catedrei „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Andrian CREȚU , doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Esența sancțiunilor contravenționale complementare	213
Oleg CASIADI , doctor în filosofie, conferențiar universitar, Catedra „Management și comunicare profesională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Mihai SOLTAN , masterand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI	
Vulnerabilități ale canalelor de comunicare online în Republica Moldova și capacitatea limitată de reglementare	220
Dianu GORDILĂ , doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Latura subiectivă pentru infracțiunea de dezertare	227

SECȚIUNEA III
RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN PROCESUL
DE INVESTIGARE, PREVENIRE ȘI COMBATERE A CRIMINALITĂȚII

- Nicolae VASILIȘIN**, *doctorand,*
asistent universitar,
Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului
în procesul utilizării tehnologiei recunoașterii faciale.....234
- Iurie LARII**, *doctor în drept, profesor universitar,*
Catedra „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Radion COJOCARU, *doctor în drept, profesor universitar,*
director al Școlii doctorale „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Influența procesului de urbanizare accelerată asupra criminalității.....244
- Віталій Анатолійович СВІТЛИЧНИЙ**, *кандидат технічних наук, доцент,*
доцент кафедри протидії кіберзлочинності факультету №4
Харківського національного університету внутрішніх справ
Актуальні проблеми криміналістики та
тенденції розвитку та перспективи.....251
- Boris GLAVAN**, *doctor în drept, conferențiar universitar,*
secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Alexandru CICALA, *doctor în drept, conferențiar universitar,*
șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor
– instrument juridic eficient în combaterea criminalității.....256
- Elena CARP**,
șefă al Departamentului informațional biblioteconomic
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Rolul bibliotecilor din instituțiile penitenciare
în resocializarea persoanelor condamnate.....267
- Ion BADRAJAN**, *doctorand,*
Școala doctorală „Științe Juridice și Științe Economice,
a Universității de Stat din Moldova,
șef interimar al Secției coordonare operațională a IP Sângerei
Alexandru FRUNZĂ, *doctorand,*
Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
șef al Serviciului detenție și escortă al IP Sângerei
Tactica efectuării percheziției.....282

Rodica BULAI , asistent universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Iurie BULAI , doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Securitatea și confidențialitatea RFID ca parte importantă a tehnologiilor IOT	291
Vitalie IONAȘCU , doctor în drept, conferențiar universitar, Decan al Facultății Drept, Administrație, Ordine și Securitate Publică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Ana LAZĂR-TRANDAFIRA , doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, consilier juridic al Direcției de asistență socială Oțelu Roșu din cadrul Primăriei Oțelu Roșu, România Tendențe și factori determinanți ai furturilor în România	301
Simion CARP , doctor în drept, profesor universitar, cercetător științific principal al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Oleg RUSU , doctor în drept, conferențiar universitar, șef al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Aspecte privind prevenirea comportamentului autoagresiv în rândul deținuților	311
Sofia PILAT , doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Igor ARMANU , șef adjunct al Secției Urmărire Penală a Inspectoratului de Poliție Centru al Direcției Poliție mun. Chișinău Aspecte procesuale privind audierea minorilor în cadrul procesului penal	323
Valentina RUSSU , doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”, asistent universitar al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Specificul liberării de pedeapsă a minorilor condamnați pentru săvârșirea faptelor infracționale	330

Artiom PILAT , doctor în drept, lector universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Recuzarea și abținerea – ca modalitate de asigurare a dreptului la apărare	337
Iurie BULAI , doctor în drept, conferențiar universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Rodica BULAI , asistent universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Problematika asigurării drepturilor și libertăților umane în mediul on-line	343
Ludmila ȘUBELIC , doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”, ofițer principal al Serviciului protecția datelor cu caracter personal al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Normele subculturii criminale – factor de criminalizare a minorilor	355
Ana-Maria CHEPESTRU , doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, ofițer principal al Direcției juridice a MAI Subiectul infracțiunii de dezordini în masă	364
Ion ROTARU , doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”, asistent universitar al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Măsurile individuale de prevenire a criminalității violente	369
Alexandru STOLEARENCO , doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”, asistent universitar al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Nicolae LUPUȘOR , master în drept, asistent universitar al Catedrei „Instruire militară și intervenții profesionale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Purtarea și păstrarea ilegală a armelor și munițiilor ca modalitate de comitere a infracțiunii prevăzute la art. 290 Cod Penal al Republicii Moldova	375

SESIUNEA ÎN PLEN

CZU: 343.144.5

STRATEGII PSIHOLOGICE ȘI APLICAREA POLIGRAFULUI PENTRU DETECTAREA DECLARAȚIILOR FALSE

Iurie ODAGIU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii și management al calității,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-2474-5299*

Andrei LUNGU,

*doctorand, șef al Secției proiecte și dezvoltare instituțională,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-0214-828X*

Rezumat

Acest articol examinează eficacitatea combinării strategiilor psihologice non-instrumentale cu tehnici instrumentale, cum ar fi poligraful, în ceea ce ține de detectarea declarațiilor false, prin prisma unui studiu de caz specific. Studiul se concentrează pe un individ cu șase condamnări pentru jafuri și escrocherii; s-au aplicat metode de interogare recunoscute pe plan internațional: modelul PEACE utilizat de organele de aplicare a legii din Marea Britanie și metoda John Reid, adoptată de FBI în SUA.

În cadrul investigației, s-a utilizat de asemenea un poligraf de model Lafayette, respectând procedurile standard de examinare. Analiza se axează pe modul în care integrarea acestor metode contribuie la îmbunătățirea acurateței în detectarea minciunilor, totodată explorând limitările și provocările inerente fiecărei abordări. Prin acest studiu, se subliniază importanța unei abordări multidisciplinare în detectarea înșelăciunii, ilustrând cum combinarea tehnicilor psihologice cu instrumente de evaluare precum poligraful poate oferi o imagine mai completă și mai precisă a veridității declarațiilor unui individ.

Cuvinte-cheie: poligraf, metoda PEACE, metoda John Reid, psihologia interogatoriului, detectarea înșelăciunii.

Summary

This article examines the effectiveness of combining non-instrumental psychological strategies with instrumental techniques, such as the polygraph, in detecting false statements, through the lens of a specific case study. The study focuses on an individual with six convictions for robberies and fraud, applying internationally recognized interrogation methods: the PEACE model used by

law enforcement in the United Kingdom and the John Reid method, adopted by the FBI in the USA.

In the investigation, a Lafayette model polygraph was also used, adhering to standard examination procedures. The analysis focuses on how integrating these methods contributes to improving the accuracy of lie detection, while also exploring the limitations and challenges inherent in each approach. This study underscores the importance of a multidisciplinary approach in deception detection, illustrating how combining psychological techniques with evaluation instruments such as the polygraph can provide a more complete and accurate picture of an individual's statement veracity.

Keywords: polygraph, PEACE method, John Reid method, interrogation psychology, deception detection.

Introducere. În practica investigațiilor, fie că este vorba de domeniul penal, securitate națională sau alte arii relevante, procesul de intervieware, interogare sau audiere pentru a obține informații ascunse sau neelucidate este esențial. Aceasta reprezintă o provocare majoră pentru profesioniști, care trebuie să echilibreze nevoia de a extrage informații precise cu respectarea drepturilor individuale. În Republica Moldova, se constată un vid semnificativ în ceea ce privește aplicarea unor tehnici avansate și eficiente de intervieware și interogare, ceea ce poate limita capacitatea de a obține informații.

Această lacună devine și mai evidentă în contextul unui peisaj internațional în schimbare rapidă, unde metodele de intervieware și interogare evoluează continuu, adaptându-se la noile provocări și cerințe. Aceasta scoate în evidență necesitatea unei actualizări și adaptări constante a tehnicilor utilizate în Republica Moldova, pentru a se alinia la standardele și practicile internaționale.

Tranziția de la utilizarea constrângerii, agresiunilor și torturii în administrarea probatoriului la modele de interogare non-coercitive a fost facilitată de multitudinea interdicțiilor consacrate în numeroase tratate internaționale și regionale. 57 de state membre ale Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), printre care și Republica Moldova, au ratificat Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (din 16 decembrie 1966) [1] și Convenția ONU împotriva torturii și a altor persoane crude, tratamente sau pedepse inumane sau degradante [2].

Scopul central al acestui studiu este dezvoltarea și implementarea unui algoritm de acțiuni eficient, destinat profesioniștilor din domeniul interviewării, interogării și audierii, care să faciliteze obținerea de informații ascunse prin metode non-violente. Acest algoritm va fi conceput să sprijine

practicienii în navigarea complexității scenariilor de interogare, oferindu-le o structură clară și principii etice solide de urmat.

Într-o lume în care respectarea drepturilor individuale și utilizarea unor metode neagresive devin tot mai imperioase, algoritmul propus va încerca să pună la dispoziție un cadru de lucru care să permită extragerea informațiilor relevante într-un mod eficient, etic și uman. Acesta va combina cele mai recente cercetări și tehnici din domeniul psihologiei interogatoriului, cu o atenție specială acordată contextului legislativ și cultural specific Republicii Moldova. Astfel, studiul vizează nu doar îmbunătățirea competențelor profesionale, ci și asigurarea unei abordări respectuoase și responsabile în procesul de obținere a informațiilor.

Metode utilizate. Studiul a fost realizat în Penitenciarul nr. 9 – Pruncul. Este un penitenciar de tip închis din Republica Moldova destinat deținerii condamnaților majori. În acest mediu controlat, s-au aplicat tehnici de interogare și intervievare recunoscute la nivel internațional, incluzând modelul PEACE [3] și metoda John Reid [4]. Aceste metode, orientate spre abordări non-violente și etice, au fost complementate de utilizarea instrumentarului poligraf Lafayette LX 4000. Acest ansamblu de tehnici și instrumente a permis o evaluare detaliată a eficacității diferitelor metode de extragere a informațiilor într-un context de securitate maximă.

Rezultate obținute și discuții. Exercițiul aplicativ a început cu o etapă de ascultare pasivă, în care persoana intervievată a fost lăsată să vorbească fără a fi întreruptă în mod inutil. S-a acordat o atenție deosebită menținerii unei distanțe adecvate, respectând spațiul personal al individului, între 46 și 122 cm [5]. Această distanțare a fost gândită pentru a respecta granițele individuale și pentru a nu crea o atmosferă de presiune.

Persoana intervievată a fost plasată la o masă, care a servit drept un element de „protecție”, creând astfel un mediu mai confortabil și mai puțin amenințător. Prin această aranjare, s-a urmărit stabilirea unei deschideri maxime și a unui contact psihologic eficient.

Scopul principal al acestui exercițiu a fost analiza mesajelor non-verbale în condiții în care persoana nu era obligată să răspundă la întrebări relevante cu impact afectogen. Acest lucru a permis evaluarea comportamentului și reacțiilor non-verbale într-un context natural și neconstrângător, oferind astfel indicii valoroase despre starea psihologică și sinceritatea subiectului.

În etapa următoare a exercițiului, am modificat configurația spațială, plasând persoana pe un scaun și eliminând orice obiecte intermediare, cum ar fi o masă, între interogator și subiect [6]. Acest aranjament a mărit distanța fizică și a expus mai mult persoana intervievată. În acest cadru deschis,

s-au formulat întrebări specifice legate de cazurile penale ale persoanei, neconcordanțele din declarațiile anterioare, modul său de operare și grupurile țintă vizate în comiterea infracțiunilor.

Scopul acestei etape a fost să observăm modul în care limbajul paraverbal și non-verbal al subiectului se modifică în răspuns la întrebări relevante și să identificăm lacunele sau inconsistențele din declarațiile sale. În plus, am încercat să determinăm modul de operare și profilul ținutelor alese de subiect în comiterea infracțiunilor, oferind o perspectivă mai largă asupra comportamentului său și a mecanismelor psihologice implicate.

La această etapă a exercițiului, am adaptat elemente specifice din tehnica John Reid, fără a implementa întregul proces. Am redus distanța până la un nivel invaziv și am controlat modul în care persoana putea răspunde, ceea ce a crescut semnificativ tensiunea psihologică a interviuatului. Această abordare a generat un dezechilibru emoțional, făcând ca persoana să-și piardă controlul asupra declarațiilor. Acest proces nu a urmărit aplicarea integrală a celor 9 etape ale interogării din tehnica Reid [7], ci a folosit aspecte specifice pentru a induce stres și a evalua reacțiile subiectului într-un context de presiune crescută.

Următoarea etapă a fost etapa pre-test, esențială în aplicarea poligrafului. În această etapă, am obținut consimțământul persoanei interviuate, am prezentat detaliat tehnica de testare cu poligraful și am clarificat eventualele întrebări legate de procesul de testare. Este important de subliniat că, inițial, persoana era foarte agitată, demonstrând astfel că poligraful nu doar măsoară reacții fiziologice, ci are și un impact psihologic semnificativ, influențând starea emoțională și comportamentală a subiectului înainte de începerea testării propriu-zise. Această reacție inițială este o dovadă a eficacității poligrafului ca instrument de disuasiune și de influențare psihologică.

În cadrul exercițiului, am trecut la simularea unui test poligraf, unde am monitorizat reacțiile fiziologice ale persoanei interviuate în urma formulării întrebărilor. Am utilizat atât întrebări neutre, cât și relevante, aplicând metoda Testului Informației Ascunse (Concealed Information Test - CIT) [8]. Această abordare ne-a permis să evaluăm reacțiile specifice ale subiectului la informații pe care doar el le-ar putea cunoaște, oferind astfel indicii valoroase despre cunoștințele sale reale legate de caz [9].

Exercițiul a fost finalizat prin obținerea unei confesiuni de la persoana interviuată. Pentru aceasta, am schimbat contextul, plasând persoana pe o canapea și transmițându-i ideea că etapa formală a interogării s-a încheiat. Acesta a fost un moment de detensionare, în care i-am sugerat posibilitatea unei discuții sincere și deschise, fără presiunea răspunsurilor la întrebări. În acest cadru relaxat, am abordat întrebările din testul poligraf care au gene-

rat reacții fiziologice puternice și care indicau la potențiale răspunsuri false. Această abordare a facilitat un dialog mai deschis și a permis obținerea de informații valoroase și sincere din partea persoanei intervievate.

În **concluzie**, exercițiul a fost un succes, reușind să obținem informațiile dorite și o declarație de recunoaștere voluntară din partea persoanei intervievate. Un aspect remarcabil a fost relevanța timpului de reactivitate la stimuli în timpul testării poligraf. Acesta a oferit indicii importanți despre sinceritatea și veridicitatea răspunsurilor, demonstrând eficacitatea combinării metodelor psihologice cu tehnicile poligrafice în contextul interogării.

Analizând exercițiul în ansamblu, se poate observa că succesul acestuia nu rezidă doar în aplicarea metodelor individuale, ci și în abilitatea de a le integra și adapta într-un flux coerent, reflectând o înțelegere aprofundată a psihologiei umane. Schimbările de tactică, de la respectarea spațiului personal la utilizarea tehnicii invazive a lui John Reid și finalizarea într-un cadru relaxat, au creat o dinamică psihologică complexă, care a permis obținerea unor informații autentice. Aceasta sugerează că flexibilitatea și adaptabilitatea în intervievare, precum și o abordare holistică, sunt extrem de importante.

Considerăm că poligraful poate fi aplicat în calitate de instrument de sine stătător, dar și ca un complement la un proces mai amplu de evaluare psihologică și comportamentală la cercetarea infracțiunilor.

Начало формы

Referințe bibliografice

1. Republica Moldova. Ministerul Afacerilor Externe. Pact Internațional Nr. 31 din 16-12-1966. Cu privire la drepturile civile și politice. Intrat în vigoare la 23 martie 1967.

2. Legea Nr. 187 din 26-07-2007 privind formularea declarațiilor Republicii Moldova la Convenția împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Publicată în Monitorul Oficial Nr. 127-130 art. 554.

3. Nestor S., Lungu A. *Aspecte criminalistice ale aplicării tehnicii P.E.A.C.E. la audierea persoanelor*. În: Revista Științifico-practică „Legea și Viața”. 2022, nr. ianuarie-februarie, p. 110-115.

4. Odagiu Iu., Lungu A. *Aspecte criminalistice ale aplicării tehnicii Reid la audierea persoanelor*. În: Anale Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe juridice. Chișinău, 2021, nr.14, p. 99-109.

5. Hall E.T. *The anisotropy of personal space*. PMC - National Center for Biotechnology Information. [Online]. Available: <https://www.ncbi.nlm.nih>.

gov/. [Accesat: 29-Nov-2023].

Conform studiului realizat de Hall, spațiul personal cuprinde distanța între 45 și 120 cm, acesta fiind un interval standard acceptat pentru interacțiunile umane și bazat pe percepțiile senzoriale disponibile și adecvate.

6. Police Interrogation - The Psychological Approach. Office of Justice Programs. [Online]. Available: <https://www.ojp.gov/>. [Accesat: 29-Nov-2023].

7. Description of The Reid Technique. John E. Reid and Associates, Inc. [Online] Available: <http://www.reid.com/>. [Accesat: 29-Nov-2023].

8. Ambach, Wolfgang, et al. „Evaluative Observation in a Concealed Information Test.” *Front Psychiatry*. 2019 Sep 11;10:636. doi: 10.3389/fpsyt.2019.00636. eCollection 2019. PMID: 31572235, PMCID: PMC6749072 [Online]. Available: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31572235/>. [Accesat: 29-Nov-2023].

9. „It’s a match!? Appropriate item selection in the Concealed Information Test.” *Cognitive Research: Principles and Implications* [Online]. Available: <https://cognitiveresearchjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s41235-019-0161-8>. [Accesat: 29-Nov-2023].

UDC: 351.745:342(477)

**COMBATING THE PHENOMENON OF INSULT AND CRUEL TREATMENT
OF POLICE OFFICERS AND DISOBEDIENCE TO THEIR LEGAL DEMANDS
CONSIDERING THE PROVISIONS OF THE CONSTITUTION OF UKRAINE**

Tetiana VOLOSHANIVSKA,

*Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Head of the International Cooperation Department
of the Odesa State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0002-1060-5412*

Ihor FEDOROV,

*Candidate of Legal Sciences,
Associate Professor of the Department of Constitutional
and International Law of the Institute of Law and Security
of the Odesa State University of Internal Affairs
ORCID: 0000-0002-8234-7977*

Summery

The foundations for ensuring occupational and personal safety of police officers in Ukraine are defined and regulated by a number of key legislative documents which establishes all aspects of police activity, including issues of safety and protection of police officers' work. Protecting the rights and freedoms of every citizen, ensuring public order and safety, as defined in the Constitution of Ukraine, are fundamental principles on which any strategy in the field of law enforcement should be based.

Organizing joint events, such as public discussions and working groups, can help increase the transparency of the law enforcement system and help citizens better understand the work of the police.

Keywords: cruel treatment, safety, protection, police officer, public order, transparency.

The foundations for ensuring occupational and personal safety of police officers in Ukraine are defined and regulated by a number of key legislative documents. Among them are the Constitution of Ukraine [1], which establishes fundamental rights and freedoms, the Law of Ukraine «On Labor Protection» [2], setting general principles of safety in the work environment, and the Code of laws on labor of Ukraine, which details the norms of labor law.

The Law of Ukraine «On the National Police» [3] specifically focuses on all aspects of police activity, including issues of safety and protection of police officers' work. The Law of Ukraine «On State Protection of Court Employees and Law Enforcement Bodies» [4] plays an important role, providing a special level of protection for this category of employees.

These and other normative legal acts, adopted on their basis, form a comprehensive legal framework aimed at protecting the rights and ensuring the safety of police officers in the performance of their professional duties. They play a key role in creating safe working conditions and ensuring the personal safety of law enforcement officers.

In modern Ukrainian society, where the rule of law and democracy prevail, the problem of insult and cruel treatment of police officers, as well as non-compliance with their legal demands, requires special attention. Protecting the rights and freedoms of every citizen, ensuring public order and safety, as defined in the Constitution of Ukraine, are fundamental principles on which any strategy in the field of law enforcement should be based.

Education and Awareness Raising of Police Officers. The importance of training police officers is based on the principles outlined in Article 3 of the Constitution of Ukraine, which recognizes human life and health, honor and dignity, inviolability and security as the highest social values. Enhancing the professional skills and ethical education of police officers will allow them to more effectively protect these rights and freedoms.

Innovative educational programs have been initiated at the Odesa State University of Internal Affairs, integrating cases from the practice of the European Court of Human Rights, as well as courses in human rights and ethics. This approach is aimed at strengthening the understanding of legal norms and principles of behavior that meet international standards in the field of human rights. This not only deepens the students' knowledge in this area but also prepares them for professional activity with high ethical standards in the following areas:

Implementation of Reporting Mechanisms and Internal Control. Article 6 of the Constitution of Ukraine proclaims the principle of separation of powers, requiring state bodies, including law enforcement agencies, to act within the law and with respect to human rights and freedoms. The reporting and control system is a key to ensuring this principle. Establishing independent control bodies, such as the ombudsman or special supervisory commissions, can help ensure an objective review of complaints against police activities, in accordance with Article 55 of the Constitution, which guarantees the right to a fair trial.

Development of Partnership with the Community. Article 38 of

the Constitution of Ukraine gives citizens the right to participate in the management of state affairs. Engaging the public in police activities not only strengthens trust but also corresponds to this constitutional principle. Organizing joint events, such as public discussions and working groups, can help increase the transparency of the law enforcement system and help citizens better understand the work of the police. During training, meetings with representatives of the public are held, during which important issues for our society are discussed.

Establishing an Effective Feedback System. The importance of feedback between the police and citizens stems from Article 34 of the Constitution, which guarantees the right to freedom of thought and speech. Open dialogue and the ability to address the police without restrictions are important for the realization of this right. Publishing regular reports on police activities, including statistics on complaints and their consideration, ensures transparency and openness, which corresponds to the citizens' right to access information.

These measures, taken together, contribute not only to the effectiveness of the law enforcement system but also ensure its compliance with constitutional principles and human rights. The implementation of these strategies requires a systematic approach, which includes legislative initiatives, organizational changes, and active public participation.

Incorporating International Experience and Adapting Best Practices. The modern world offers many examples of the effective implementation of human rights standards in police activities. Ukraine, as a country aspiring to integrate into European and global legal spaces, can adopt the experience of such countries as Germany, Canada, or the Scandinavian countries.

Incorporating best practices and collaborating with international human rights organizations can also significantly improve the quality and effectiveness of law enforcement agencies in Ukraine. In particular, the implementation of standards of the European Union or the Council of Europe in the field of human rights and law enforcement activities can significantly improve the quality of interaction between the police and citizens.

Another key element is involving the public in the development and implementation of law enforcement initiatives. According to Article 5 of the Constitution of Ukraine, the bearers of sovereignty and the only sources of power in Ukraine are its citizens. This means that an effective law enforcement system must be based on the principles of transparency, openness, and public control.

Creating information campaigns that increase citizens' awareness of their rights and responsibilities can help reduce the level of conflict between

the police and the population. For example, conducting educational seminars in schools and universities, as well as campaigns on social media, can enhance legal literacy and culture.

Also important is providing psychological support and training for police officers, which helps them better manage stress and emotional load, an integral part of their work. Developing resilience and emotional intelligence skills can contribute to reducing incidents of improper use of force and improving interaction with citizens.

In the context of monitoring police activities, it is also important to implement modern technologies, such as body cameras worn by police officers. This provides an additional level of transparency and can serve as a means of tracking and evidence in controversial situations.

Conclusion. To effectively combat insult, cruel treatment of police officers, and non-compliance with their legal demands in Ukraine, comprehensive measures are required. This includes developing education and professional training for future police officers, implementing effective reporting and internal control systems, actively involving the public in the reform process, and creating effective feedback channels. Special attention to these issues is given by the Odesa State University of Internal Affairs, where programs aimed at increasing legal awareness, ethical education, and professional training of future law enforcement officers are implemented. This contributes to the formation of a new generation of police officers who will not only effectively counteract crime but will also be guarantors of upholding the rights and freedoms of citizens, which is the basis for further building a legal, democratic state in accordance with the principles of the Constitution of Ukraine.

Bibliography

1. Constitution of Ukraine, document № 254к/96-BP, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Law of Ukraine „On labor protection”, document № 2694-XII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>.
3. Law of Ukraine „On the National Police”, document № 580-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
4. Law of Ukraine „On state protection of court employees and law enforcement bodies”, document № 3781-XII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>.
5. Law of Ukraine „On compulsory state social insurance against accidents at work and occupational diseases leading to disability”, document № 1105-XIV, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.

UDC: 342.9

THE ROLE OF SITUATION CENTERS IN ENSURING THE INTERNAL SECURITY OF THE STATE

Olena DZHAFAROVA,

doctor of Law, professor,

*Head of the Department of Police Activity and Public Administration
of the Faculty No. 3 of the Kharkiv National University of Internal Affairs*

ORCID: 0000-0003-4201-0218

Dmytro LESHCHENKO,

*adjunct of the Department of Organization of Educational
and Scientific Training of Kharkiv National University of Internal Affairs*

ORCID: 0009-0008-8669-3739

Summary

In order to effectively fulfill the tasks set by the leadership of the country and the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, in accordance with the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of 04.06.2021 „On Improving the Network of Situation Centers and Digital Transformation of the National Security and Defense Sector”, on 28.06.2023, the Minister of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine established the Situation Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine by order of the Minister [1]. It should be noted that the Ministry of Internal Affairs of Ukraine is a crucial state body, it can be symbolically called the „backbone of the country”, as it includes the National Guard of Ukraine, the National Police of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine, and the State Emergency Service of Ukraine. According to Article 3 of the „Regulation on the Ministry of Internal Affairs of Ukraine” approved on 28.10.2015, the main tasks of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine are to ensure internal security of the state, which includes a set of actions aimed at protecting human rights and freedoms, interests of society and the state [2].

Due to the fact that the MIA of Ukraine is entrusted with particularly responsible functions and tasks, the efficiency, completeness and speed of their implementation are becoming increasingly important, which directly depends on the quality of the work of the MIA of Ukraine Situation Center, which, in turn, also ensures the fulfillment of the functions assigned to the MIA of Ukraine as a management entity with a network of subordinate state bodies operating within it, as well as active interaction with the main situation center of Ukraine and the government situation center of Ukraine, to create a coordinated functioning system of emergency response. The importance and relevance of this work

is given by the need to analyze the work of the Situation Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine as a newly created anti-crisis complex in order to develop effective algorithms for its activities, which directly affect the level of security in the country.

Keywords: Ministry of Internal Affairs of Ukraine, anti-crisis complex, Situation Center, subordinated objects, armed aggression.

Presentation of the main material: The current realities of life bring us new, increasingly complex challenges, such as the armed aggression of the Russian Federation, the possibility of a man-made disaster, as there are 4 operating nuclear power plants in Ukraine and at the same time active hostilities are underway, and global problems such as the possible emergence of a new respiratory pandemic such as COVID-19. All of the above threats leave the state no choice but to actively change, adopt and implement the best practices of the world's most developed countries to ensure the proper functioning of Ukraine's critical infrastructure and defense system, an important component of which is the system of situational centers that conducts round-the-clock analysis of the operational situation in the country, identifies and assesses national security risks and develops algorithms for responding to them. An important component of the system of situation centers of Ukraine is the situation center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which is a newly created anti-crisis organizational and technical complex that ensures interaction and coordination of the security and defense sector components of the central executive bodies, the National Guard and their territorial bodies, as well as exchanges information with the main and governmental situation centers of Ukraine.

This type of anti-crisis complex, such as a situation center, is widespread around the world, which proves its effectiveness. In particular, there are approximately 300 situation centers in the world [3, p. 139]. For example, the President of the United States is served by four situation centers at the same time, there are about 10 situation centers in Norway, and one of the most technologically advanced situation centers is located in Germany - the General Information and Situation Center of the Federal Center and the Länder [3, p. 139]. Therefore, it is natural that such an extremely important state body as the MIA of Ukraine simply has to keep up with the times and be provided with its own situation center to ensure the coordinated work of all objects subordinate to the MIA of Ukraine and beyond.

It should be noted that the very model of the situation center complex was proposed by S. Beer, an English cyberneticist, which was created for the

first persons of England in 1970 [4, p. 100], which allows us to understand that the institute of situation centers is quite young, but it is constantly and rapidly developing and has already proven its integrity as a component of the security system of states. The analysis and processing of problems by the situation center is carried out through in-depth analysis of operational information, which involves a number of specialists such as analysts who are experts in modeling alternative solutions, but are not responsible for their adoption, experts who are experts in the problem that is the subject of discussion, but are not responsible for the decision made, a moderator who initiates a collective discussion of the problem and prepares proposals for possible solutions, and persons who make and are responsible for the decision [3, p. 139].

The Situation Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine was established by the Order of the Minister of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine No. 528 of 28.06.2023, in accordance with the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of 04.06.2021 „On Improving the Network of Situation Centers and Digital Transformation of the National Security and Defense Sphere” in order to improve the level of information and analytical support for management decision-making and interaction, coordination and control of central executive authorities whose activities are coordinated by the Minister of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and the National Guard in the areas of security and defense. The Situation Center of the MIA of Ukraine is subordinated to the Minister of Internal Affairs of Ukraine and coordinated by the Deputy Minister of the MIA of Ukraine. In the area of information interaction, the MIA Situation Center is coordinated by the main and governmental situation centers of Ukraine [1, p. 1]. Thus, with the creation of the situation center of the MIA of Ukraine, the state fills the gap in the sphere of control and coordination of executive authorities, whose activities are coordinated by the Minister of the MIA of Ukraine and other entities, such as the Main and Governmental Situation Centers of Ukraine, which increases the speed, quality and coherence of the system of situation centers as a whole, adopting and implementing the experience of developed countries such as the United States and others.

Organizational and analytical support for the work of the MIA Situation Center is provided by the Directorate of Strategic Planning and European Integration of the MIA of Ukraine, whose employees monitor the operational situation in the country around the clock, collect and process information, forecast the development of the situation, prepare recommendations and proposals for making management decisions in the areas of protection of human rights and freedoms, interests of society and the state, combating crime, maintaining public security and order, protecting the rights of citizens,

and protecting the interests of the state. The MIA Situation Center operates in two modes: 1) planned (everyday); 2) emergency (unplanned) [1, p. 4]. The work of the situation center in the planned mode is ensured by the employees of the Directorate of Strategic Planning and European Integration of the MIA of Ukraine. The emergency mode is intended to organize the activities of the MIA of Ukraine during a special period, in conditions of martial law or a state of emergency, as well as in case of crisis situations that threaten the security of the state [1, p. 3, 4].

Analyzing the global trends in the development of defense systems of developed countries in accordance with the realities of today, it is absolutely logical, natural and necessary that the country's leadership and the MIA decided to establish a situation center of the MIA of Ukraine, which is the component of the system of situation centers of Ukraine that was so lacking to ensure absolute coherence in the work of objects and subjects subordinate to the MIA of Ukraine and to create a single coordinated system that works for the safety and well-being of Ukrainians.

It should be concluded that the State leadership is implementing the optimal administrative and legal framework for regulating the activities of the Situation Center of the MIA of Ukraine, and in particular, as an object of administrative and legal regulation, which is coordinated by the leadership of the MIA of Ukraine, and on the other hand, by the Main and Governmental Situation Centers of Ukraine, which creates optimal conditions for performing its tasks.

Bibliography

1. On the Establishment of the Situation Center of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of 28.06.2023 No. 528. Kyiv, 2023. 5 c.

2. „Regulation on the Ministry of Internal Affairs of Ukraine” approved on 28.10.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>.

3. Situation centers as a key institutional mechanism of state crisis management: foreign experience. Scientific notes of Vernadsky TNU. Series: Public Administration. 2019. № 3. T. 30 (69). C. 138-142. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/3_2019/26.pdf.

4. Dniprenko N.K., Vyshnevskiy V.V. *Situation center as a component of e-government. Decision support systems. Theory and practice*. SPPR-2009: Collection of reports of the Fifth. URL: <http://conf.atsukr.org.ua/sbornik.php#292>.

CZU: 351.74/.75

ARHITECTURA JURIDICĂ – CONSTRUCȚIE DETERMINANTĂ ÎN DOMENIUL ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE¹

Ianuș ERHAN,

doctor în drept, conferențiar universitar,

cercetător științific superior,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0003-4110-8133

Rezumat

Cu toate că ordinea și securitatea publică este un domeniu de importanță majoră pentru Republica Moldova, fapt dovedit prin numeroase documente de politici dedicate și atenției sporite din partea tuturor actorilor competenți, prevederile ce reglementează acest domeniu sunt dispersate în diferite acte normative, fapt ce face dificilă definirea, înțelegerea și punerea în aplicare a acestora.

O categorisire a actelor normative ce determină arhitectura juridică a domeniului ordinii și securității publice este aceea care le împarte în două categorii, prima fiind cea care determină caracterul organizațional (instituțional) și reglementează statutul juridic al autorităților competente în domeniul dat, iar cea de a doua este constituită din actele normative cu caracter funcțional ce fixează totalitatea atribuțiilor și funcțiilor, drepturilor și obligațiilor de care dispun aceste autorități.

În acest sens, se impune necesitatea stabilirii la nivel legislativ a noțiunilor ce determină ordinea și securitatea publică, elementele distincte, caracteristicile, principiile și organizarea întregii arhitecturi în domeniul dat, cu detalierea aspectelor dedicate în actele normative subordonate legii, fapt ce va contribui la dezvoltarea domeniului și aplicarea mai eficientă a prevederilor legale.

Cuvinte-cheie: ordine și securitate publică, arhitectură juridică, statut juridic, autorități competente, acte normative.

Summary

Although public order and security is an area of major importance for the Republic of Moldova, a fact proven by the numerous policy documents dedicat-

---

¹ Articolul este elaborat în cadrul proiectului „Arhitectura juridică a mecanismelor naționale de ordine și securitate publică” - cifrul 22.00208.0807.11/PD I, din cadrul concursului „Programe de Postdoctorat”, autorul fiind coordonatorul proiectului menționat.

ed to it and the increased attention from all competent actors, the provisions regulating this area are dispersed in various normative acts, a fact that makes difficult to define, understand and implement them.

A categorization of the normative acts that determine the legal architecture of the field of public order and security is the one that divides them into two categories, the first being the one that determines the organizational (institutional) character and regulates the legal status of the competent authorities in the given field, and the one to two are the normative acts with a functional character that fix all the attributions and functions, rights and obligations that these authorities have.

In this sense, it is necessary to establish at the legislative level the notions that determine public order and security, the distinct elements, the characteristics, the principles, as well as the organization of the entire architecture of the given field, with the detailing of the aspects dedicated to the normative acts subordinated to the law, a fact that will contribute to the development of the field, as well as the more effective application of the legal provisions.

Keywords: public order and security, legal architecture, legal status, competent authorities, normative acts.

Introducere. Conform Dicționarului explicativ online al limbii române [1], termenul „arhitectură” reprezintă „felul în care este construit sau alcătuit ceva”. Replicând această definiție în domeniul dreptului, putem menționa că „arhitectura juridică” este acea construcție a sistemului de drept ce determină ierarhia actelor normative pe diferite nivele.

Arhitectura juridică cu privire la un domeniu distinct, cum ar fi cel supus cercetării – ordinea și securitatea publică, vizează organizarea în nivele normative ale prevederilor ce determină acest domeniu, începând de la Constituția Republicii Moldova și finalizând cu actele normative departamentele, emise de către autoritățile publice competente.

În afară de prevederile cu caracter general, care cuprind norme valabile pentru toate domeniile de activitate ale autorităților publice, cum ar fi Constituția [2], Codul administrativ [3], Legea cu privire la Guvern [4], Legea privind transparența în procesul decizional [5], Legea privind accesul la informațiile de interes public [6], mai sunt și anumite acte normative cu aplicabilitate directă domeniului ordinii și securității publice, care vor fi examinate în context.

O categorisire a actelor normative ce determină arhitectura juridică a domeniului ordinii și securității publice este aceea care le împarte în două categorii, prima fiind cea care determină caracterul organizațional (instituțional) și reglementează statutul juridic al autorităților competente în domeniul dat, iar cea de a doua este constituită din actele normative cu caracter

funcțional ce fixează totalitatea atribuțiilor și funcțiilor, drepturilor și obligațiilor de care dispun aceste autorități.

O categorie distinctă sunt documentele de politici, care conform prevederilor legale nu sunt acte normative, dar „instrumente de decizie care abordează problemele existente într-un anumit domeniu, care definesc căile de soluționare a problemelor respective și descriu impactul așteptat asupra statului și societății. Documentele de politici pot prevedea elaborarea proiectelor de acte normative. Totodată, la fundamentarea, elaborarea, avizarea, consultarea și aprobarea documentelor de politici se aplică regulile și cerințele înaintate față de actele normative” [7].

Cu toate că ordinea și securitatea publică este un domeniu de importanță majoră pentru Republica Moldova, fapt dovedit prin numeroasele documente de politici dedicate și atenției sporite din partea tuturor actorilor competenți, prevederile ce reglementează acest domeniu sunt dispersate în diferite acte normative, ceea ce face dificilă definirea, înțelegerea și punerea în aplicare a acestora.

Ideile de bază ale cercetării. Se consideră că ordinea publică cuprinde totalitatea relațiilor sociale condiționate de necesitățile societății și corespunde intereselor generale, reglementate de normele sociale, în scopul asigurării inviolabilității persoanei, onoarei și demnității acesteia, cât și altor valori ocrotite de lege [8, p. 9].

Ordinea publică este noțiunea, termenul, starea generalizată care este garantată, în primul rând, prin normele constituționale. În acest sens, reieșind din faptul că Constituția este Legea fundamentală a țării, toată construcția juridică ce determină domeniul ordinii și securității publice trebuie să reiasă și să fie conformă cu prevederile acesteia.

Dacă facem referință la prevederile legale, Constituția nu definește noțiunea de „securitate publică”, dar operează cu termenul de „ordine publică”, în câteva contexte, și anume atunci când se face referință la atribuțiile președintelui țării în domeniul apărării (art. 87) este prevăzut că „Președintele Republicii Moldova poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice, în limitele și în condițiile legii” sau în contextul art. 54 ce se referă la restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți, fiind determinat că exercițiul acestora „nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, *ordinii publice*, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane [...] [2].”

Următorul nivel sunt legile, iar o categorie distinctă sunt actele nor-

mative codificate ce determină contravențiile și infracțiunile în domeniul ordinii și securității publice.

De exemplu, Codul penal în articolul 2 (scopul legii penale), determină că „legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga *ordine de drept*.” Respectiv, ordinea publică fiind parte componentă a ordinii de drept, este ocrotită de prevederile legislației penale. Totodată, Capitolul XIII este dedicat expres infracțiunilor contra securității publice și a ordinii publice, care determină un număr de 33 de astfel de fapte ilicite, cum ar fi: actul terorist, luarea de ostatici, banditismul, dezordini în masă, huliganismul, vandalismul etc. [9].

Codul contravențional în articolul 2 indică scopul legii contravenționale care „constă în apărarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei, apărarea proprietății, *ordinii publice*, a altor valori ocrotite de lege, în soluționarea cauzelor contravenționale, precum și în prevenirea săvârșirii de noi contravenții” [10].

După cum observăm, spre deosebire de prevederile dreptului penal, cele din dreptul contravențional plasează dedicat ordinea publică printre cele mai importante valori sociale protejate.

Totodată, în capitolul XIX sunt stabilite acele contravenții ce atentează la ordinea publică și la securitatea publică, cum ar fi: huliganismul nu prea grav, tulburarea liniștii, încălcarea termenului de înregistrare a armelor letale și neletale sau de vizare a permisului de armă sau a permisului de deținere a armelor, în număr total de 17 contravenții [11, p. 223].

Următoarele acte normative în ierarhia arhitecturii juridice sunt legile ce determină organizarea și activitatea autorităților publice cu competențe directe în domeniu ordinii și securității publice, iar din analiza întreprinsă evidențiem două autorități publice cu competențe în domeniul ordinii și securității publice, și anume Poliția și Inspectoratul General de Carabinieri.

Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului nu definește termenii dați și nici nu descrie elementele caracteristice din care sunt alcătuiți, dar determină cadrul juridic și principiile de activitate, organizarea și funcționarea, atribuțiile, împuternicirile și obligațiile Poliției.

Astfel, Legea vizată determină în art. 2 că „Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor

și contravențiilor” [12]. La rândul său, art. 3 referitor la cadrul juridic de activitate al Poliției face referință la Constituția Republicii Moldova, legea menționată, alte acte normative în vigoare și tratatele internaționale la care R. Moldova este parte.

Legea cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri prevede că acesta face parte din sistemul național de ordine și securitate publică și din sistemul național de apărare [13], iar ce ține de cadrul juridic de activitate este același ca și pentru Poliție, la fel, este o autoritate specializată a statului, cu statut militar, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin executarea atribuțiilor de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice.

Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne [14], în pct. 6 stabilește expres că acesta își realizează funcțiile în anumite domenii, iar domeniul ordinii și securității publice este cel mai important și complex dintre acestea.

Definiția noțiunilor de „ordine și securitate publică” în legislația națională a fost fixată de Hotărârea de Guvern nr. 354/2017 prin care a fost aprobată Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 [15], un document de politici, a cărui aplicabilitate a fost una temporală, implementarea căreia s-a finalizat în 2020.

Mai nou, Programul de ordine și securitate publică pentru anii 2022-2025 [16], care vine să detalieze direcțiile principale de politici racordate la obiectivele de ordine și securitate publică stabilite în Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne [17] definește ordinea publică ca o stare de legalitate, de echilibru și pace socială, prin care se asigură securitatea publică și a persoanei, a colectivităților și a bunurilor, sănătatea și morala publică și care permite exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, precum și funcționarea eficace a instituțiilor în statul de drept.

Prevederile date au fost preluate integral din alt act normativ, și anume Hotărârea Guvernului cu privire la Centrul Național de Coordonare Integrată a Acțiunilor de Ordine Publică [18].

Totodată, considerăm că cel mai corect ar fi fost stabilirea noțiunilor/ definițiilor date la nivel de lege, după care ar fi urmat descrierea elementelor constitutive în cadrul normativ subordonat legilor.

Ce ține de conceptul de „asigurare a ordinii publice” sunt aplicabile prevederile Legii privind întrunirile [19] care garantează exercitarea de oricare persoană a libertății întrunirilor în modul prevăzut de Constituția Republicii Moldova și de actele internaționale la care țara noastră este parte.

Legea dată definește principiile de bază de desfășurare a unei întruniri. Anume în coroborare cu aceste principii urmează a fi aplicate alte prevederi

din lege. Astfel, au fost definite principii ca: proporționalitate, nediscriminare, legalitate și prezumție în favoarea desfășurării întrunirilor [20, p. 5].

Pentru restabilirea ordinii publice care presupune ansamblul de măsuri și acțiuni întreprinse în timpul evenimentelor publice pentru readucerea situației la starea de normalitate, atunci când se produc dezordini în masă cu diferite intensități, temeiul legal îl constituie dispozițiile Legii privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc [21] coroborate cu Legea privind întrunirile publice menționată supra. Astfel, legea menționată face distincția între restabilirea ordinii publice în cazul tulburărilor în masă și acțiunile individuale de tulburare a ordinii publice.

Cu regret, acele eforturi conjugate ale Poliției de a promova un proiect de modificare a cadrului legal privind întrunirile publice a primit avize negative de la majoritatea autorităților, în procesul de avizare externă [22, p. 33].

Mai nou, Ministerul Afacerilor Interne a elaborat un proiect de lege cu privire la aprobarea proiectului de lege cu privire la activitatea în afacerile interne și statutul funcționarului public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne prin care se încearcă comasarea tuturor prevederilor privind statutul juridic al autorităților administrative din cadrul acestui minister, cât și cele ce determină statutul special al angajaților MAI.

Cu toate acestea, nici actul normativ respectiv care este unul complex nu definește noțiunea de ordine și securitate publică și componentele acesteia, doar operează cu termenii.

Privind în retrospectivă în anul 2013, a fost o încercare de a legifera o parte din noțiunile și conceptele legate de ordinea și securitatea publică prin proiectul Legii privind modul de asigurare și restabilire a ordinii publice în cadrul evenimentelor publice [23], având drept scop garantarea securității persoanelor, bunurilor și valorilor patrimoniale publice și private, reducerea riscului declanșării tulburărilor grave ale ordinii publice pe parcursul desfășurării evenimentelor publice și stabilirea mecanismului de reacționare adecvată și proporțională pericolului, în limitele prevăzute de lege, la acțiunile ce atentează la ordinea și liniștea publică.

Prin proiect erau stabilite mai multe noțiuni ce determină domeniul ordinii publice, inclusiv definiția legală a ordinii publice, evenimente publice, criză în domeniul ordinii publice, dispozitiv de ordine și securitate, etc.

Următorul nivel al actelor normative sunt Hotărârile de Guvern care sunt doar câteva, în special, cu referință la Inspectoratul General al Poliției [24] și Inspectoratul General de Carabinieri [25].

Urmează nivelul actelor normative elaborate și adoptate la nivel de autoritate publică. Astfel, în ultimii ani, la nivelul Poliției au fost puse în

aplicare peste 100 de proceduri standard de operare care determină standardizarea proceselor de lucru, precum și uniformizarea, la nivel de țară, a intervențiilor Poliției pentru diferite situații. Totodată, acestea descriu etapizat acțiunile polițiștilor în dependență de circumstanțe, condiții, comportamentul persoanelor, dezvoltate în vederea transpunerii reglementărilor naționale și menite să asigure legalitate acțiunilor polițienești și respectarea drepturilor omului. O mare parte dintre acestea se referă anume la menținerea ordinii publice.

Toate procedurile au fost aprobate prin ordine ale Șefului IGP, având la baza prevederile alin. (4) ale art. 13 care stabilesc că întru aplicarea legii acesta emite ordine și dispoziții obligatorii pentru personalul din subordine.

De exemplu, dacă vorbim despre procedura de examinare a contravențiilor cele mai elocvente ordine interne sunt Ordinul nr. 85 al IGP din 02.03.2022 „Privind aprobarea formularelor-tip ale actelor procesuale întocmite de către angajații Poliției în cadrul procesului contravențional, precum și urmare examinării altor informații cu privire la infracțiuni și incidente”.

Un alt exemplu, pe care îl putem menționa este intrarea în vigoare la data de 06.07.2023 a modificărilor la Codul contravențional [26] ce instituie o nouă sancțiune, și anume *suspendarea exercitării dreptului special de a conduce vehicule* care constă în interzicerea temporară persoanei fizice de a conduce vehicule, inclusiv prin ridicarea permisului de conducere.

Pentru a fi puse în aplicare prevederile date la nivelul Poliției a fost aprobat Ordinul nr. 216 din 30.06.2023 „Cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind modul de aplicare a sancțiunii contravenționale complementare – suspendarea exercitării dreptului special de a conduce vehicule”.

După cum determinăm prevederile din Codul contravențional sunt detaliate și puse în aplicare prin ordine interne.

Dar problema de bază ce constă în emiterea și aplicarea actelor normative din categoria dată o constituie situația că acestea nu trec procedura de avizare publică, fiind realizate doar anumite consultări pe intern, respectiv doar la nivel instituțional. De asemenea, nu este clar care este certitudinea că acestea nu vor conține prevederi interpretabile, ori chiar contrare legii. Mai mult decât atât, angajații Poliției se vor conduce în activitatea sa anume de prevederile date, fiind pentru aceștia acte normative obligatorii și executorii, dar nu și opozabile tuturor cetățenilor, din motivul neaducerii acestora la cunoștință prin publicare în Monitorul Oficial.

În concluzie putem menționa că astăzi se impune necesitatea stabilirii la nivel legislativ a noțiunilor/definițiilor ce determină ordinea și securitatea publică, elementele distincte, caracteristicile, principiile și organizarea întregii arhitecturi din domeniul dat, cu detailarea aspectelor dedicate în

actele normative subordonate legii, fapt ce va contribui la dezvoltarea domeniului și aplicarea mai eficientă a prevederilor legale.

Referințe bibliografice

1. <https://dexonline.ro/definitie/arhitectura> (accesat la 01.12.2023).
2. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial nr. 78 din 29.03.2016, art. 140.
3. Codul administrativ nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial nr. 309-320 din 17.08.2018, art. 466.
4. Legea nr. 136 din 07.07.2017 cu privire la Guvern. În: Monitorul Oficial nr. 252 din 19.07.2017, art. 412.
5. Legea nr. 239 din 13.11.2008 privind transparența în procesul decizional. În: Monitorul Oficial nr. 215-217 din 05.12.2008, art. 798.
6. Legea nr. 148 din 09.06.2023 privind accesul la informațiile de interes public. În: Monitorul Oficial nr. 234 din 08.07.2023, art. 410.
7. Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative. În: Monitorul Oficial nr. 7-17 din 12.01.2018, art. 34.
8. Erhan Ianuș. Drepturile și libertățile omului în contextul ordinii și securității publice”, monografie, Chișinău: Lexon-Prim, 2023.
9. Codul Penal nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009, art. 195.
10. Codul Contravențional nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial nr. 78-84 din 17.03.2017, art. 100.
11. Monografia colectivă „Conjunția instituțional – individual în asigurarea eficienței guvernării și protecției drepturilor omului”, coordonator: Ciobanu Rodica, Chișinău: Cartea juridică, 2023.
12. Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului. În: Monitorul Oficial nr. 42-47 din 01.03.2013, art. 145.
13. Legea nr. 219 din 08.11.2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri. În: Monitorul Oficial nr. 462-466 din 12.12.2018, art. 770.
14. Hotărârea Guvernului nr. 693 din 30.08.2017 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne. În: Monitorul Oficial nr. 322-328 din 01.09.2017, art. 795.
15. Hotărârea Guvernului nr. 354 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. În: Monitorul Oficial nr. 171- 180 din 02.06.2017, art. 430.
16. Hotărârea Guvernului nr. 913 din 21.12.2022 cu privire la aprobarea Programului de ordine și securitate publică pentru anii 2022-2025. În:

Monitorul Oficial nr. 75-78 din 07.03.2022, art. 147.

17. Hotărârea Guvernului nr. 658 din 23.09.2022 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030. În: Monitorul Oficial nr. 334-341 din 28.10.2022, art. 797.

18. Hotărârea Guvernului nr. 1206 din 02.11.2016 cu privire la Centrul Național de Coordonare Integrată a Acțiunilor de Ordine Publică. În: Monitorul Oficial nr. 379- 386 din 04.11.2016, art. 1303.

19. Legea nr. 26 din 22.02.2008 privind întrunirile. În: Monitorul Oficial nr. 80 din 22.04.2008, art. 261.

20. Exercițarea dreptului la întrunirile pașnice versus managementul organizării întrunirilor publice, publicație realizată de Asociația Promo-LEX, Chișinău, 2016.

21. Legea nr. 218 din 19.10.2012 privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc. În: Monitorul Oficial nr. 254-262 din 14.12.2012.

22. Raportul privind evoluțiile înregistrate în procesul de reformare al Poliției (2016 – 2020), Chișinău.

23. <https://particip.gov.md/ro/document/stages/proiectul-legii-pri-vind-modul-de-asigurare-si-restabilire-a-ordinii-publice-in-cadrul-evenimentelor-publice/918> (accesat la 03.12.2023).

24. Hotărârea Guvernului nr. 547 din 12.11.2019 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției. În: Monitorul Oficial al nr. 346-351 din 22.11.2019, art. 857.

25. Hotărârea Guvernului nr. 332 din 18.07.2019 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General de Carabinieri. În: Monitorul Oficial nr. 241-243 din 26.07.2019, art. 439.

26. Legea nr. 35 din 02.03.2023 pentru modificarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial nr. 117-118 din 06.04.2023, art. 188.

УДК: 342.71

ПРАВО ОСОБИ НА ГРОМАДЯНСТВО: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Олександр Іванович РАДЧЕНКО,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного і міжнародного права
факультету № 4 Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-1572-8048

Summary

This scientific article is devoted to the problem of ensuring a person's right to citizenship in the conditions of a full-scale war. Special attention is focused on identifying the most common problems with the realization of the right of a person to citizenship in the occupied territories. The article also raises the issue of dual citizenship and its impact on the national security of the state. It is noted that a person's right to citizenship must be ensured even in war. The author proposed a number of measures aimed at creating conditions for the unhindered exercise of the right to citizenship by people from the occupied territories. In particular, the need to provide appropriate services by means of remote services was emphasized, and the feasibility of further digitalization of the Ukrainian citizenship registration process was substantiated.

Keywords: citizen, passport, right, provision, acquisition, termination, war, digitization.

Важливим аспектом гарантування правового статусу особи в умовах війни є забезпечення його права на громадянство. Повномасштабні бойові дії на окремих територіях України суттєво ускладнили доступ громадянам України до послуг, пов'язаних з набуттям, припиненням, зміною громадянства, а також оформленням документів, які підтверджують приналежність особи до громадянства України.

Однією з найболючіших проблем на окупованих територіях України та територіях, де ведуться активні бойові дії, є припинення функціонування органів державної влади, державних установ, які мають сприяти безперешкодному вирішенню будь-яких питань, пов'язаних з громадянством на відповідних територіях, а також призупинення

роботи інформаційно-комунікаційних систем ДМС та надання адміністративних послуг, а саме:

- видачу паспорта громадянина України та доставки виготовлених документів безпосередньо до територіальних органів;
- вклеювання фотокартки до паспорта громадянина України по досягненню 25- і 45-річного віку.

Такі вимушені дії органів державної влади на певний час фактично унеможливили вирішення нагальних потреб громадян України, у документальному супроводженні реалізації права на громадянство, але не тільки їх.

Ще більшою проблемою стало нав'язування громадянства держави-агресора, а відтак по суті примусова паспортизація, населення окупованих українських територій як елемент державної політики з інкорпорації захоплених територій до політичного і правового простору російської федерації. В основу такого плану захоплення чужих територій покладено добровільно-примусова російська громадянська мобілізація мешканців захоплених українських територій. Сам термін «громадянська мобілізація» можна визначити як сукупність дій країни-агресора, спрямованих на тотальну примусову зміну (заміну) громадянства осіб, що постійно проживають на окупованих (анексованих) територіях, всупереч національному законодавству країни, яка піддалася збройній агресії, що регламентує порядок зміни громадянства та загальновизнаним нормам міжнародного права. Цей термін необхідно відмежовувати від дефініції «паспортизація». Остання передбачає процес документування (формалізації, підтвердження) приналежності до громадянства іншої держави. Натомість, громадянська мобілізація передбачає конкретні юридичні дії держави-окупанта, що впливають з наданого нею особі статусу свого громадянина. Насамперед, в умовах повномасштабної війни мова йде про залучення таких «новоспечених» громадян держави-окупанта до процесу мобілізації в лави її офіційних збройних формувань. Саме це надзвичайно широко наразі практикується на захоплених росією українських територіях [1, с. 262]. Подібна політика держави-агресора на окупованих територіях суперечить міжнародному гуманітарному праву, зокрема положенням ст. 31 Конвенції про захист цивільного населення під час війни: «Жодний примус фізичного чи морального порядку не може застосовуватися до осіб, які перебувають під захистом, зокрема з метою отримання від них або від третіх осіб якихось відомостей». Під категорію підзахисних, відповідно до ст. 15 цієї самої конвенції, підпадають цивільні особи, які не беруть участі в бойових діях та, перебуваючи в зонах, не виконують жодної роботи воєнного

характеру [2]. Однак заради дотримання принципу об'єктивності наукового дослідження, зауважимо, що частина громадян України на цих територіях цілком добровільно та свідомо вступили до громадянства держави-окупанта та отримали російський паспорт. Якоюсь мірою таку поведінку зазначених осіб можна вважати одним з проявів опосередкованої підтримки дій окупантів, а відтак вона може розглядатися як один з різновидів колабораційної діяльності.

Наслідком вищезгаданої політики видачі російських паспортів громадянам України на окупованих територіях стало виникнення ще однієї проблеми, а саме різке збільшення осіб з подвійним громадянством. Російська окупаційна адміністрація не дуже сильно переймається наявністю у новоспечених громадян росії українського громадянства. Хоча, як засвідчує досвід вирішення росіянами цього питання в анексованій у 2014 році Автономній Республіці Крим, згодом українських громадян, що зголосилися на службу в органах державної влади, створених російськими загарбниками, примушували відмовлятися від українського громадянства. Вочевидь, згадана ситуація незабаром може повторитися й на інших окупованих російською федерацією територіях, якщо окупація буде тривати занадто довго.

Загальновідомо, що українське законодавство не містить прямої заборони на подвійне громадянство для громадян України, розглядаючи таких осіб виключно у правовому полі України, тобто як громадян України, ігноруючи юридичний факт наявності у них громадянства іншої держави чи держав. Проте, п. 1 ч. 1 ст. 19 Закону України «Про громадянство України» встановлено одну з підстав для втрати громадянства України, а саме «добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття» [3]. І наша держава, виконуючи вищезазначену норму, має припиняти українське громадянство таких осіб. Коли мова йде про поодинокі випадки, то жодної проблеми такі дії для держави та суспільства не становлять. Однак, якщо громадянами держави-окупанта стануть тисячі чи десятки тисяч громадян України, то це факт вже певним чином може становити деякі труднощі і політичного, і економічного, і соціального, і демографічного та іншого характеру.

Наразі єдиним більш менш дієвим механізмом забезпечення права осіб на громадянство в умовах повномасштабної війни є надання відповідних послуг з прийняття до громадянства України, припинення громадянства України осіб, що опинилися на окупованих російською федерацією територіях України, засобами дистанційного обслуговування на кшталт інформаційної системи «Дія». Також має тривати і на-

віть активізуватися процес подальшої діджиталізації оформлення громадянства України та відповідних послуг, що надають органи державної влади, насамперед Державна міграційна служба України, інші державні установи, а також виявлення осіб з подвійним громадянством, розшуком яких та встановленням відповідних фактів має перейматися Служба безпеки України.

Крім того, доречно залучити до вирішення питань щодо громадянства осіб з окупованих територій офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Комісію при Президенті України з питань громадянства та інші причетні до вирішення питань стосовно громадянства державні інституції.

Список використаних джерел

1. Радченко О.І. Міжнародно-правовий аспект забезпечення права особи на громадянство в умовах війни та окупації територій. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 4. Ч. (Том) 3. С. 259-266. (DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.44>).

2. Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154?find=1&text=громадянств#n120 (дата звернення: 29.11.2023).

3. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-III (із змін.). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.

УДК: 343.9

СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВОЇ КРИМІНАЛІСТИКИ

Катерина Євгенівна БОРИСОВА,

курсантка 2 курсу факультету №4,
Харківського національного університету внутрішніх справ

Віталій Анатолійович СВІТЛИЧНИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри протидії кіберзлочинності факультету №4,
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-3381-3350

Summary

Every year, innovative technologies are increasingly introduced into the activities of the National Police of Ukraine. Digital forensics, which modern information technologies have brought to a new stage of development, is no exception. The article examines the field of forensics - digital forensics, which is an applied science of solving crimes related to computer information, researching digital evidence, methods of finding, obtaining and securing such evidence. It is shown that digital forensics, in particular, refers to the process of collecting, obtaining, storing, analyzing and presenting electronic evidence (also known as digital evidence), for the purpose of obtaining investigative information and investigating and prosecuting various types of crimes. Examples of the use of digital forensics during the period of the full-scale invasion of Russia are given. Considered when digital tools contributed to the inevitability of punishment, such as the events in the city of Bucha (Kyiv Oblast) in 2022. But in order for Ukrainian law enforcement agencies to really be able to use the full range of opportunities provided by modern technologies, it is necessary to complete the process of integration of domestic law enforcement structures into the European space as soon as possible.

Keywords: digital forensics, forensics, forensics, evidence, information technology, cybercrime.

В сучасному світі, інформаційні технології все більше і більше охоплюють різні сфери суспільного життя. Не винятком є й галузь криміналістики, зокрема цифрова криміналістична експертиза, що власне й виникла завдяки розвитку інформаційних технологій.

Цифрова криміналістика (форензика, комп'ютерна криміналістика, розслідування кіберзлочинів) – прикладна наука про розкриття злочинів, пов'язаних з комп'ютерною інформацією, про дослідження цифрових доказів, методи пошуку, отримання і закріплення таких доказів. Говорячи про застосування цифрової криміналістики, слід зазначити про інше визначення даного терміну. Цифрова криміналістика - це новітня галузь криміналістики, прикладна наука про розкриття злочинів, що пов'язані з комп'ютерною інформацією (методи пошуку/дослідження, отримання і закріплення цифрових доказів). Також варто відокремлювати таке поняття, як цифрова криміналістична експертиза - це галузь криміналістичної експертизи, що базується на кримінально-процесуальному праві та доказах щодо комп'ютера (пов'язаних із ним пристроїв). Цифрова криміналістична експертиза, зокрема, відноситься до процесу збору, отримання, зберігання, аналізу та подання електронних доказів (також відомих як цифрові докази), з метою отримання слідчої інформації та розслідування та переслідування різних видів злочинів, у тому числі кіберзлочинів [1].

Розвиток інформаційних технологій привів до появи цифрової складової у звичайної криміналістиці. Початок застосування цифрової криміналістики прийнято відносити до 80-тих років ХХ століття. Перший етап розвитку цифрової криміналістики охоплює 1985–1995 роки. Цей етап включав використання програмних кодів для перегляду даних у внутрішніх операційних системах та апаратних засобах комп'ютерів. Другий етап розвитку цифрової криміналістики припадає на 1995–2005 роки. Він ознаменувався появою кіберзлочинності і необхідністю боротьби з нею. Третій етап розвитку цифрової криміналістики відбувся у 2005–2010 років. У цей період виникають складні цифрові моделі розслідування злочинів [2; 3]. Однією з таких моделей, яка широко використовується у світі, стала «загальна модель комп'ютерних криміналістичних розслідувань» (Generic Computer Forensic Investigation Model – GCFIM). Сучасний етап розвитку цифрової криміналістики починається приблизно в 2010 році та продовжується по цей час.

В сучасному світі практично все має свій цифровий слід, знищити який майже неможливо, що означає: цифрова криміналістика є суттєвим доповненням традиційних методів розслідування. На жаль, багатьма прикладами є саме український народ.

В прокуратурі АР Крим, яка після окупації базувалася в Києві, ми намагалися запровадити систему збору цифрових доказів. Оскільки не було доступу безпосередньо до території Криму, почали співпрацювати

з журналістами-розслідувачами. Зокрема, з Центром журналістських розслідувань та Валентиною Самар. Докази, зібрані розслідувачами, почали використовуватися для відкриття кримінальних проваджень та з метою доведення в судах вини конкретних підозрюваних [1].

Також чимало яскравих прикладів цифрова криміналістика має й за період повномасштабного вторгнення росії. Одним з таких, коли цифрові інструменти сприяли невідворотності покарання, є події у місті Буча (Київська область), що тривали від 24.02.2022 до 31.03.2022. Українські збройні сили, звільнивши місто, знайшли велику кількість тіл цивільних громадян, що лежали просто на дорогах. Після оприлюднення кадрів з цими тілами російська влада почала просувати ідею, що це постанова і тіла були підкинуті після звільнення міста. Проте супутникові знімки допомогли довести, що тіла з'явилися саме під час російської окупації. У цьому контексті не можна також забувати про масові поховання людей. Оскільки вони, здебільшого, знаходяться на тимчасово окупованих територіях і до них немає доступу — цифрова криміналістика, а саме аналіз та порівняння супутникових знімків, може суттєво допомогти у встановленні винних. Так відбулося і з масовим похованням біля церкви святого Андрія в Бучі, що було зафіксоване на супутникових знімках Махаг [1].

У порівнянні з традиційними доказами (наприклад, паперовими документами, зброєю, контрольованими речовинами і т. д.), цифрові докази створюють унікальні складності при аутентифікації через обсяг доступних даних, їх швидкості (тобто швидкості, з якою вони створюються і передаються), нестійкості (тобто вони можуть швидко зникнути при перезапису або видаленні) і уразливості (тобто їх легко можна обробити, змінити або пошкодити) [2].

Проте питання: чи будуть ці докази допущені до судових проваджень, чи ні, досі залишається відкритим, адже, на жаль, питання застосування цифрових доказів та їх допустимості в українському законодавстві й досі є невизначеним.

На прикладах української держави можна зробити висновок, що цифрова криміналістика є досить широкозастосованою та актуальною, має чимале значення для сучасного кримінального процесу, проте до цих пір питання застосування цифрових злочинів залишається відкритим та не прописаним у національних законодавчих актах. За таких обставин сучасна парадигма криміналістичного дослідження повинна бути спрямована на подальший розвиток та формування цифрової криміналістики для ефективного вирішення нових завдань в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації, впровадження

військового стану в Україні та процесів цифровізації суспільства.

Бібліографічні посилання

1. Цифрова криміналістика. Як це допомогло зібрати докази злочинів у Бучі?. Новини України та Світу. Головні і останні новини - НВ. URL:<https://nv.ua/ukr/opinion/viyna-v-ukrajini-yak-cifrova-kriminalistika-vikrivaye-zlochini-uf-v-ukrajini-novini-ukrajini-50248411.html> (дата звернення: 20.11.2023).

2. Цифрова криміналістика: проблеми теорії і практики/ Інформація про видання. URL: http://lsej.org.ua/4_2022/90.pdf (дата звернення: 21.11.2023).

3. Цифрова криміналістика: проблеми теорії і практики. Головна сторінка DSpace. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/37911> (дата звернення: 21.11.2023).

CZU: 343.1

ROLUL SESIZĂRII ÎN VEDEREA PORNIRII PROCESULUI PENAL

Ion COVALCIUC,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
procuror-șef al Procuraturii mun. Bălți,
cercetător științific superior la Departamentul știință
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-0692-8988*

Rezumat

Momentul pornirii procesului penal este de importanță majoră atât din perspectiva organelor judiciare, cât și a restului participanților la proces. Or, în mare parte, anume de pornirea procesului penal depinde eficiența investigațiilor penale, instrumentarul investigativ pus la dispoziția organelor de urmărire penală și nu în ultimul rând respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Motivele și temeiurile pornirii procesului penal, felul în care acestea au fost luate în considerare de către legiutor și rolul organelor de urmărire penală sunt doar câteva dintre întrebările la care ne-am propus să răspundem în cadrul prezentului demers.

Cuvinte-cheie: proces penal, plângere, denunț, sesizare, bănuiala rezonabilă, organul de urmărire penală..

Summary

The moment of initiating the criminal proceedings is of major importance both from the perspective of the judicial authorities and the other participants in the process. Moreover, the efficiency of criminal investigations, the investigative tools available to the law enforcement agencies, and, not least, the respect for fundamental rights and freedoms of individuals depend largely on the initiation of the criminal process. The reasons and grounds for initiating criminal proceedings, the way in which they have been considered by the legislator, and the role of the law enforcement agencies in this regard are just a few of the questions we have set out to address within the framework of this endeavor.

Keywords: Criminal process, complaint, report, notification, reasonable suspicion, the prosecuting authority.

Conform prevederilor art. 1 alin. (1) CPP RM¹, procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile codului de procedură penală. În mod evident procesul penal nu poate fi limitat doar la activitățile de investigare și, respectiv, de examinare a faptei infracționale. În acest sens, pe bună dreptate în literatura de specialitate sunt menționate „numeroase activități judiciare în care scopurile urmărite sunt diferite, dar în niciun caz nu se înscriu în rezolvarea unei cauze penale. Pot fi date exemple ca activități judiciare în cazul reabilitării unui condamnat pe cale judecătorească, a reparării pagubelor suportate de o persoană arestată sau condamnată pe nedrept, a înlocuirii sau reconstituirii unor înscrisuri dispărute, a recunoașterii unor acte judiciare străine, a rezolvării contestațiilor la executare, a amânării sau întreruperii pedepsei închisorii...” [1, p. 13]. Totuși, în cadrul prezentului demers științific suntem interesați preponderent de etapa pornirii procesului penal și, respectiv, impactul ulterior al acestei etape asupra desfășurării procesului penal. În această ordine de idei, conform normei precizate, procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni.

Astfel, analiza sumară normei menționate permite să concluzionăm că, pe de o parte, activitatea subiecților în cadrul procesului penal este reglementată de codul de procedură penală, iar pe de altă parte că procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului de urmărire penală.

Cu privire la actul de sesizare a organului judiciar, autorul I. Neagu menționează că acesta reprezintă mijlocul prin intermediul căruia organul judiciar este informat despre săvârșirea unei infracțiuni [2, p. 64]. Mijloc care, așa după cum rezultă din prevederile art. 1 CPP RM, a fost investit de legiuitorul autohton inclusiv cu abilitatea de declanșare a procesului penal, fără a mai fi necesară intervenția fie a organului de urmărire penală, fie a procurorului în acest sens.

Astfel, conform prevederilor procesual-penale menționate, sesizarea reprezintă nu doar calea prin care organul de urmărire penală este informat despre comiterea unei infracțiuni, ci și elementul declanșator al procesului penal. Or, altfel spus, sesizarea presupune atât motivul cât și temeiul pornirii procesului penal. Aspectele respective au fost evidențiate și de profesorul Ig. Dolea, care afirmă că „sesizarea sau autosesizarea servesc ca temei de efectuare a anumitor acțiuni procesuale” [3, p. 29]. De asemenea, în același registru s-a expus și autorul D. Ostavciuc, care consideră că „sesizarea și înre-

---

¹ Aici și în continuare Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

gistrarea acesteia sunt „startul” procesului penal, care determină starea lui materializată” [4, p. 9]. Iar conform opiniei CSJ RM¹ „procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni. Astfel, pentru declanșarea procesului penal și, ca urmare pentru începerea activității organelor de urmărire penală sau a procurorului, în toate cazurile, această activitate este determinată de informarea organelor competente din sursele prevăzute de art. 262 și 273 CPP despre săvârșirea sau pregătirea pentru săvârșirea unei infracțiuni prevăzute de Codul penal. Actul respectiv constituie punctul de plecare al procesului penal fără care acesta nu poate începe. Deci, sesizarea are valoarea atât a elementului informațional cât și a temeiului legal de declanșare a procesului penal” [5].

Etașa sesizării organului de urmărire penală, sau, mai precis, a pornirii procesului penal, nu a scăpat nici atenției practicii judiciare autohtone, care în principiu adoptă aceeași abordare: „cadru legal de reglementare procesual-penală distinge procedura începerii procesului penal (art.1 alin. (1) CPP) de cea a pornirii urmăririi penale (art.274 CPP). Astfel, procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent, care are sarcina de a stabili existența unei bănuieli rezonabile că a fost săvârșită o infracțiune și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală. Cu această ocazie, organul de urmărire penală din momentul sesizării sau autosesizării în termenul de 30 de zile, până la darea ordonanței de începere a urmăririi penale, poate efectua acțiuni de urmărire penală cu respectarea prevederilor art. 279 alin.(1) Cod de procedură penală. Finalitatea etapei de verificare a existenței bănuielii rezonabile este ordonanța de începere a urmăririi penale adoptată în rem sau în personam, sau de neîncepere a urmăririi penale [6].

În altă ordine de idei, Curtea Constituțională observă că art. 1, alin. (1) din Codul de procedură penală „stabilește că procesul penal se consideră pornit din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni, fără emiterea unui act procedural separat. Astfel, până la pornirea de către Procurorul General a urmăririi penale împotriva judecătorului, în cazul infracțiunilor prevăzute de articolele 324 și 326 din Codul penal, organul de urmărire penală din momentul sesizării sau autosesizării poate efectua unele acțiuni procesuale (reținerea, percheziția), în afara concursului Procurorului General” [7, par. 97, 98].

Mai mult, în viziunea Curții Constituționale „în aspect procedural nu există o diferențiere de principiu între pornirea urmăririi penale și pornirea procesului penal, în ambele cazuri fiind prezentă o acuzație în materie pena-

---

¹ Aici și în continuare Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova.

lă. După pornirea procesului penal și până la pornirea urmăririi penale pot fi efectuate reținerea, percheziția, aducerea silită” [7, par. 99].

Și autorul Osoianu T., menționează că „analiza coroborată a art. 1 și art. art. 274, 279 CPP permite a face distincția între începerea procesului penal și începerea urmăririi penale” [8, p. 437].

Astfel, pe de o parte putem observa că legiuitorul a diferențiat începutul procesului penal de urmărirea penală prin sfera măsurilor și acțiunilor de urmărire penală ce pot fi efectuate, iar pe de altă parte urmărirea penală de regulă survine ulterior pornirii procesului penal, atunci când se constată bănuiala rezonabilă cu privire la existența infracțiunii. Bănuială care la prima impresie nu este solicitată pentru pornirea procesului penal. În acest sens, conform normei precizate este suficientă prezența unei sesizări.

Din cele menționate, putem observa că practic nu există divergențe între abordările jurisprudențiale și doctrinare ale etapei pornirii procesului penal. Deși, trebuie să menționăm că unele constatări ale Curții Constituționale, în partea referitoare la acțiunile posibil de efectuat între etapa pornirii procesului penal și cea a pornirii urmăririi penale par a fi discutabile și sunt în contradicție nu doar cu prevederile legislației procesual-penale, ci și cu opinia CSJ RM în acest sens. Or, în conformitate cu prevederile art. 279 CPP RM, acțiunile procesuale se efectuează în strictă conformitate cu prevederile prezentului cod și numai după înregistrarea sesizării cu privire la infracțiune. Acțiunile de urmărire penală pentru efectuarea cărora este necesară autorizarea judecătorului de instrucție, precum și măsurile procesuale de constrângere sunt pasibile de realizare doar după pornirea urmăririi penale, dacă legea nu prevede altfel. Percheziția menționată în hotărârea Curții Constituționale este imposibilă în urma unui control judecătoresc, iar în acest sens, conform prevederilor art. 125 CPP RM, rezultă că acțiunea respectivă se efectuează în baza ordonanței motivate a organului de urmărire penală și numai cu autorizația judecătorului de instrucție. De asemenea, în cazurile ce nu suferă amânare sau în caz de delict flagrant, percheziția se poate efectua în baza unei ordonanțe motivate a procurorului, fără autorizația judecătorului de instrucție; urmează ca acestuia să i se prezinte imediat, dar nu mai târziu de 24 de ore de la terminarea percheziției, materialele obținute în urma percheziției, indicându-se motivele efectuării ei. Iar judecătorul de instrucție verifică legalitatea acestei acțiuni procesuale.

Mai mult, conform prevederilor recomandării 38 a CSJ RM, „din momentul sesizării sau autosesizării până la darea ordonanței de începere a urmăririi penale, înăuntrul acestui termen, organul de urmărire penală poate efectua doar acțiunile procesuale prin care nu este adusă atingere drepturilor părților. În fond, se vor efectua acțiunile ce nu suferă amânare în scopul

constatării bănuielii rezonabile. La modul concret, din momentul înregistrării sesizării cu privire la infracțiune și până la darea soluției de începere a urmăririi penale, pot fi efectuate: a) audierea martorilor; b) cercetarea la fața locului; c) prezentarea spre recunoaștere; d) experimentul; e) examinarea corporală; f) examinarea cadavrului; g) constatarea tehnico-științifică și medico-legală. Acțiunile respective se pot desfășura fără antrenarea făptuitorului” [5].

Conform prevederilor art. 262 alin. (1) CPP RM, organul de urmărire penală poate fi sesizat despre săvârșirea sau pregătirea pentru săvârșirea unei infracțiuni prevăzute de Codul penal prin:

- 1) plângere;
- 2) denunț;
- 3) autodenunț;

4) depistarea nemijlocit de către organul de urmărire penală sau procuror a *bănuielii rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni*.

Putem observa că pentru autosesizarea organului de urmărire penală sau a procurorului trebuie să se constate *bănuiala rezonabilă cu privire la săvârșirea unei infracțiuni*, standardul este pe de o parte echivalent cu cel solicitat de către legiuitor pentru pornirea urmăririi penale, iar pe de altă parte apare întrebarea dacă legiuitorul a folosit același standard și pentru formele exterioare de sesizare a organului de urmărire penală.

Conform prevederilor art. 263 alin. (1) – (3) CPP RM, plângerea reprezintă înștiințarea făcută de o persoană fizică sau de o persoană juridică careia i s-a cauzat un prejudiciu prin infracțiune. Denunțul însă este înștiințarea făcută de o persoană fizică sau de o persoană juridică despre săvârșirea unei infracțiuni. În altă ordine de idei atât plângerea, cât și, după caz, denunțul trebuie să cuprindă: numele, prenumele, calitatea și domiciliul petiționarului, descrierea faptei care formează obiectul plângerii sau denunțului, indicarea făptuitorului, dacă acesta este cunoscut, și a mijloacelor de probă.

Felul în care legiuitorul a reglementat atât denunțul cât și plângerea ne înclină să afirmăm că deși ambele reprezintă mijloace de informare a organului de urmărire penală despre comiterea unei infracțiuni, standardul cerut pentru pornirea procesului penal este unul inferior cazului autosesizării organului de urmărire penală.

De altfel, aceeași abordare de către legiuitor a fost adoptată și în raport cu autodenunțul, care, conform prevederilor art. 264 CPP RM, reprezintă înștiințarea benevolă făcută de o persoană fizică sau de o persoană juridică despre săvârșirea de către ea a unei infracțiuni în cazul în care organele de urmărire penală nu sunt la curent cu această faptă.

Or, din cele menționate, rezultă că în raport cu sesizarea internă legiu-

itorul nu a solicitat pentru sesizarea externă a organului de urmărire penală existența unei bănuieli rezonabile cu privire la săvârșirea infracțiunii. Abordare care pare a fi una logică și care ar putea constitui o sarcină insurmontabilă pentru cei care sesizează despre comiterea infracțiunilor.

Pentru compensarea deficienței respective, legiuitorul a prevăzut mecanismul reglementat de art. 274 CPP RM, în conformitate cu care organul de urmărire penală sau procurorul sesizat în modul prevăzut în art.262 și 273 CPP RM, dispune în termen de 45 de zile, prin ordonanță, începerea urmăririi penale în cazul în care, din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare, rezultă cel puțin o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală. Mecanism care, așa după cum rezultă din prevederile art. 274 alin. (2) CPP RM, este inaplicabil în cazul autosesizării; or, în conformitate cu norma respectivă, atunci când organul de urmărire penală sau procurorul se autosesizează în privința începerii urmăririi penale, întocmește un proces-verbal în care consemnează cele constatate privitor la infracțiunea depistată; apoi, prin ordonanță, dispune începerea urmăririi penale.

În același timp, cu toate că legiuitorul pare a nu cere existența bănuielii rezonabile pentru pornirea procesului penal în cazul sesizării externe, ceea ce este important în viziunea noastră ține de fapta ce constituie obiectul material al procesului penal, care chiar dacă nu întrunește standardul unei bănuieli rezonabile, totuși nu poate îmbrăca forma unor afirmații abstracte. Asupra acestui aspect atrage atenția colectivul de autori sub conducerea lui L. Golovco, care identifică necesitatea institutului pornirii urmăririi penale cu multiplele cazuri de folosire neîntemeiată de către organele judiciare a măsurilor procesuale de constrângere în lipsa unui control corespunzător [9, p. 580].

Referințe bibliografice

1. Volonciu N. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Vol. I. Ediție revizuită și adăugită*. București: Editura PAIDEIA, 1997, 520 p.
2. Neagu I. *Tratat de procedură penală. Partea specială. Ediția a II-a, revizuită și adăugită*. București: Editura Universul Juridic, 2015, 676 p.
3. Dolea Ig. *Codul de procedură penal al Republicii Moldova (comentariu aplicativ)*. Chișinău: Editura Cartea Juridică, 2016, 1172 p.
4. Ostavciuc D. *Sesizarea organului de urmărire penală*. Chișinău: Editura Cartea Militară, 2020, 206 p.
5. Recomandarea nr. 38 a CSJ RM, https://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=60 (accesat 27.10.2023).
6. Decizia Colegiului penal lărgit al CSJ, în cauza 1ra-784/2022, ht-

ps://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=21743, vizitat la 21.10.2023.

7. Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 05.09.2013, https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-H_22_2013_ro.pdf (accesat 27.10.2023).

8. Osoianu T. *Corelația dintre protecția drepturilor omului și contracararea criminalității sau despre echilibrul dintre riscul de a condamna o persoană nevinovată și riscul de a o achita pe cea vinovată*. În: Culegerea comunicărilor, Conferința științifică națională cu participare internațională „Realități și perspective ale învățământului juridic național”, Vol. II, Chișinău 2019, p. 437.

9. Головки Л. и другие, Курс Уголовного процесса. Москва: Изд. Статут, 2017, 1280 с.

УДК: 347.2/.3 + 342.72/.73 + 342.739

ЗАХИСТ РЕЧОВИХ ПРАВ В КОНТЕКСТІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ ВІДПОВІДНО ДО СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ

Симон Олександрович СЕРБЕНЮК,

науковий співробітник,

Харківський національний університет внутрішніх справ, Україна

ORCID: 0000-0002-6806-6319

Summary

In the present paper, which has mainly a survey character, the main attention is given to such notions as the public order, the protection of property rights and their tools, etc. The main techniques to protect property human rights are considered. It is noted the main conclusions according to existing peculiarities in the modern law.

Keywords: public safety, public order, protection of rights, property right.

Згідно статті 3 Конституції України [1] найвищою соціальною цінністю в Україні визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Основоположним правом і таким, що породжує всі інші права як у міжнародному праві, так і в системі права тієї чи іншої держави, є саме право на життя, формулювання якого продубльовано у ряді визнаних світовою спільнотою міжнародних нормативно-правових актах, зокрема Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, Африканській хартії прав людини та народів, Американській конвенції прав людини та Європейській конвенції з прав людини.

Таким чином, дослідження правотворення і правозастосування у сфері громадської безпеки та суміжній до неї області громадського порядку є важливим науковим інструментом удосконалення нормативної правової бази, а також публічного управління та адміністрування щодо забезпечення основних прав людини.

У даній роботі основна увага зосереджена на огляді та виокремленні основних інструментів захисту речових прав осіб в умовах охорони громадського порядку та безпеки.

Для початку приділимо увагу основним поняттям. Варто заува-

жити, що хоча громадський порядок є підгалуззю державної безпеки і його зміст однозначно зрозумілий, але, як зазначено у [2, с. 10-11], нині існує декілька визначень терміну «громадський порядок». Зокрема, перелічено дев'ять досить схожих за змістом формулювань. Наведемо трактування, яке, як зазначено в [2, с. 11], являє усталену точкою зору. Отож, громадський порядок – це *«стан впорядкованості суспільних відносин, що складаються у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина, під час якого органи державної влади, органи місцевого самоврядування і кожна окремо визначена особа повинні дотримуватись загальноприйнятих норм нормального співіснування.»* [2, с. 11].

У частині визначення сутності громадської безпеки наведемо трактування терміну «громадська безпека і порядок» згідно частини 3 пункту 1 статті 1 Закону України «Про національну безпеку України»: «громадська безпека і порядок - захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз» [3].

Варто звернути увагу, що в разі виникнення ситуацій, які становлять загрозу громадському порядку та безпеці, шкода може бути заподіяна чи заподіюється не лише життю чи здоров'ю громадян, але й їх економічним правам, зокрема майновим. Приділимо увагу захисту останніх, враховуючи той факт, що майнові права захищаються Конституцією України, зокрема у статті 41 зазначено, що: право приватної власності непорушне і ніхто не може бути позбавленим його протиправно; володіння, користування і розпоряджання своєю власністю є правом кожного, а «примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості; примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану; конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обов'язки та порядку, встановлених законом».

Зазначаючи про об'єкти права власності, слід виокремити з них об'єкти речового права, адже право власності не слід ототожнювати з речовим правом, об'єктом якого може бути лише річ. Хоча й наукові дослідження речових прав на даний час є неповними, але й чимало проблемних питань було вивчено рядом науковців (див., наприклад

[4] та наведені там бібліографічні посилання). Зокрема визначено [4, с. 13], що право власності виступає різновидом речових прав, який є найбільш повним за змістом, а точніше – інститутом в системі цивільного права України, у той час як речове право є лише підгалуззю.

Говорячи про захист речових прав можна погодитись з думкою [5, с. 164] щодо змісту останнього поняття, а саме - захист речових прав являє собою визначену діяльність, яка виявляється у формі активних дій, власника речі щодо поновлення чи забезпечення свого речового права за допомогою різного роду засобів, які не заборонені законом, у випадку чи реальної загрози порушення цього права.

Зауважимо, що у будь-якому разі способи захисту речових прав та межі здійснення права на останній мають бути визначені чинним законодавством. Окремі аспекти захисту права власності визначені нормами глав 3, 16 та 29 Цивільного Кодексу України.

Враховуючи перелік способів захисту речових прав, наведених, наприклад, у [7, с. 866-932] та [8, с. 275-375], хоча й «закритий перелік способів захисту цивільних прав та законних інтересів не відповідає сучасному рівню розвитку цивільно-правових відносин, їх доволі високому рівню динаміки» [7, с. 876], дуже лаконічно охарактеризувати різноманіття методів захисту права власності можна як таке, що більшість з яких має позовний характер. Захист речових прав можливий і органами державної влади чи місцевого самоврядування, але тільки у випадках і межах, на підставах і в способи, встановлені чинним законодавством. Останні дві форми захисту є юрисдикційними, оскільки регулюються законодавством. Крім того, існує окрема неюрисдикційна форма – самозахист. Згідно статті 19 Цивільного кодексу України [6] самозахист має бути відповідним змісту порушеного права та наслідкам відповідних порушень і являє собою застосування засобів протидії, які не є заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства, і які можуть обиратися або суб'єктом права, або встановлюватися актами цивільного законодавства.

Насамкінець, зазначимо, що згідно досвіду юридичної практики «найбільш ефективним і поширеним способом захисту речових прав та інтересів є судовий захист» [7, с. 873]. В умовах охорони громадського порядку та безпеки захист речових прав відбувається залежно від ряду об'єктивних та суб'єктивних факторів та відповідно до чинного законодавства і наданої компетенції органами публічної адміністрації або органами судової влади.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України. Закон від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#doc_info (дата звернення: 29.11.2023).
2. Хатнюк Ю.А. Актуальні проблеми організації охорони громадського порядку: курс лекцій. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020, 168 с.
3. Про національну безпеку України. Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
4. Харченко Г.Г. Речові права у законодавстві, доктрині та судовій практиці України. Автореферат дисертації доктора юридичних наук. Київ, 2018, 32 с.
5. Яроцький В.Л. Самозахист як правовий засіб захисту речових прав. В: Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право. 2014, № 1 (16), с. 160-170.
6. Цивільний кодекс України. Кодекс від 16 січня 2003 року № 435-IV. В: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.11.2023).
7. Майданик Р.А. Речове право. Підручник. Київ: Алерта, 2019, 1102 с.
8. Сліпченко С.О., Синегубов О.В., Кройтор В.А. та ін. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навчальний посібник (за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької). Харків: Право, 2017, 808 с.

**PROTECȚIA INTERNAȚIONALĂ A PERSOANELOR
LA FRONTIERA DE STAT A REPUBLICII MOLDOVA:
REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE**

Anatoli BUZEV,

doctorand,

șef al Direcției regim și ordine publică

a Inspectoratului General al Poliției de Frontieră al MAI

ORCID: 0000-0003-4373-3645

Rezumat

Evenimentele recente de la frontiera Republicii Moldova au constituit o reală provocare a întregului sistem de management al frontierei în încercarea de a gestiona fluxul de refugiați din Ucraina. Valul de persoane refugiate din Ucraina a transformat teritoriul național într-o adevărată insulă de salvare în care poți să te afli în siguranță și găsi adăpost. În asemenea condiții, autoritățile de frontieră a Republicii Moldova au fost nevoite să remodeleze procedurile aplicate în raport cu persoanele refugiate și cele care au nevoie de protecție internațională.

Prezentul articol are drept scop evidențierea măsurilor realizate de autoritățile statului pentru acordarea protecției temporare persoanelor refugiate din Ucraina și identificarea soluțiilor de perfecționare a cadrului normativ și digitalizare a proceselor de gestionare a fluxurilor de migranți și a solicitanților protecției internaționale.

Cuvinte-cheie: protecție internațională, azil, refugiați, securitate, frontieră, războiul din Ucraina.

Summary

The recent events at the border of the Republic of Moldova have posed a significant challenge to the entire border management system in attempting to handle the influx of refugees from Ukraine. The wave of displaced individuals from Ukraine has transformed the national territory into a veritable island of safety where one can find refuge. In such conditions, the border authorities of the Republic of Moldova have had to reshape the procedures applied in relation to refugees and those in need of international protection.

This article aims to highlight the measures taken by the state authorities to provide temporary protection to refugees from Ukraine and identify solutions for improving the legal framework and digitizing the processes of managing migrant flows and applicants for international protection.

Keywords: *international protection, asylum, refugees, security, border, the war in Ukraine.*

Introducere. Paradigma securității, o megatendință care s-a schimbat enorm în 2022, se referă la schimbarea mediului global de securitate și la schimbările asociate provocărilor pentru gestionarea frontierelor pe continentul european. Securitatea frontierelor este afectată de fenomene precum ascendența migrației ilegale, activizarea grupărilor de criminalitate transfrontalieră, terorism și trafic de ființe umane, care sunt adesea interconectate prin natura lor, necesitând o abordare flexibilă pentru înțelegerea, analiza și gestionarea acestora [1]. Respectarea drepturilor persoanelor străine, solicitanților de azil și refugiaților devine actuală în contextul când în proximitatea frontierei de stat a Republicii Moldova sunt în derulare operațiuni militare, iar persoanele aflate în situații extreme caută protecție și o zonă de siguranță, fiind nevoite să părăsească țara de origine.

În căutarea unui loc sigur, aceste persoane deseori se confruntă cu dificultăți la capitolul traversării frontierei, căutarea de adăpost, accesul la serviciile medicale, educație, angajare în câmpul muncii. În aceste condiții, statul care găzduiește persoanele refugiate urmează să asigure și să garanteze accesul la serviciile de bază și necesitățile pe care le au toți beneficiarii de protecție temporară. Devine indispensabilă aplicarea mecanismelor de protecție a străinilor, în care autoritățile din domeniul securității și ordinii publice cooperează și interacționează pentru asigurarea unui mediu de securitate eficient și garantarea respectării drepturilor beneficiarilor de protecție internațională.

Ca răspuns, la 4 martie 2022, UE a activat Directiva pentru acordarea protecției temporare [2] pentru a oferi protecție imediată și temporară tuturor persoanelor strămutate din Ucraina, demonstrând un grad excepțional de solidaritate și coordonare în această situație fără precedent [3]. Protecția temporară este un mecanism de urgență care poate fi activat în cazul unui aflux masiv de persoane strămutate și care urmărește să ofere o protecție imediată și colectivă persoanelor strămutate care nu se pot întoarce în țara lor de origine.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea cu succes a acestui studiu a fost aplicate pe larg un set de metode de cercetare empirice și teoretice prin care a fost posibilă studierea evenimentelor ce au loc la nivel regional, fluxurilor de persoane refugiate din Ucraina și mecanismelor de gestionare a situațiilor de criză la frontieră. Metodele precum analiza și sinteza, care se întrepătrund și se completează reciproc, au oferit autorului po-

sibilitatea concentrării pe procedurile și metodele de soluționare a necesităților stringente ale beneficiarilor de protecție temporară. Analiza materială a datelor și a cazurilor a permis analiza amplă a reglementărilor legislative în raport cu aflulul masiv de persoane străine din Ucraina și a necesităților sistemului de asigurare a securității și ordinii publice, managementului integrat al frontierelor și respectării drepturilor omului. Documentarea webografică a permis utilizarea noilor tehnologii informaționale care oferă cercetătorilor posibilitatea obținerii informațiilor relevante și actualizate la zi, ceea ce a influențat în mod pozitiv la elaborarea studiului.

Procedura de primire a cererilor de azil înaintate de către străini la frontiera de stat a Republicii Moldova. La nivel național protecția internațională a străinilor este reglementată și asigurată prin aplicarea Acordului de cooperare între UNHCR și Guvernul Republicii Moldova, semnat la 2 decembrie 1998 [4], precum și a prevederilor Legii nr. 270 din 18 decembrie 2008 privind azilul în R. Moldova. Autoritățile competente asigură accesul la procedura de azil oricărui străin, aflat pe teritoriul Republicii Moldova sau la frontiera de stat, din momentul manifestării de voință, exprimată în scris sau verbal, din care să rezulte că acesta solicită protecția statului nostru. Cererile înaintate Poliției de Frontieră, Poliției naționale, Inspectoratului general pentru Migrație, Administrației Naționale a Penitenciarelor sau subdiviziunilor de detenție provizorie din cadrul organelor de drept urmează a fi expediate Direcției azil și integrare, în condițiile legii menționate supra [5].

Procedura de solicitare a azilului în R. Moldova a fost armonizată, în mare măsură, la standardele internaționale din domeniul dreptului internațional umanitar. Principiul fundamental este că orice persoană aflată pe teritoriul Republicii Moldova și care prezintă motive întemeiate de a crede că este persecutată în țara sa de origine, sau că se teme de persecuție, are dreptul de a solicita azil și protecție temporară [6].

Situația de criză la frontiera de stat generată de aflulul masiv de persoane strămutate din Ucraina a pus în fața autorităților moldovenești provocări semnificative în ceea ce privește protecția și sprijinul persoanelor aflate în situații de risc. În acest sens, străinul care s-a prezentat la frontiera de stat a Republicii Moldova și solicită protecție, va completa formularul prestabilit al cererii de azil. Polițiștii de frontieră în situația când solicitantul de azil nu știe a scrie, vor completa cererea potrivit declarației verbale a solicitantului și vor face mențiuni corespunzătoare în procesul verbal. Cererea se va semna de către solicitantul de azil sau se va aplica amprenta lui digitală. În toate cazurile cererea de azil va fi preluată, fără a o respinge pe motiv că aceasta a fost depusă tardiv.

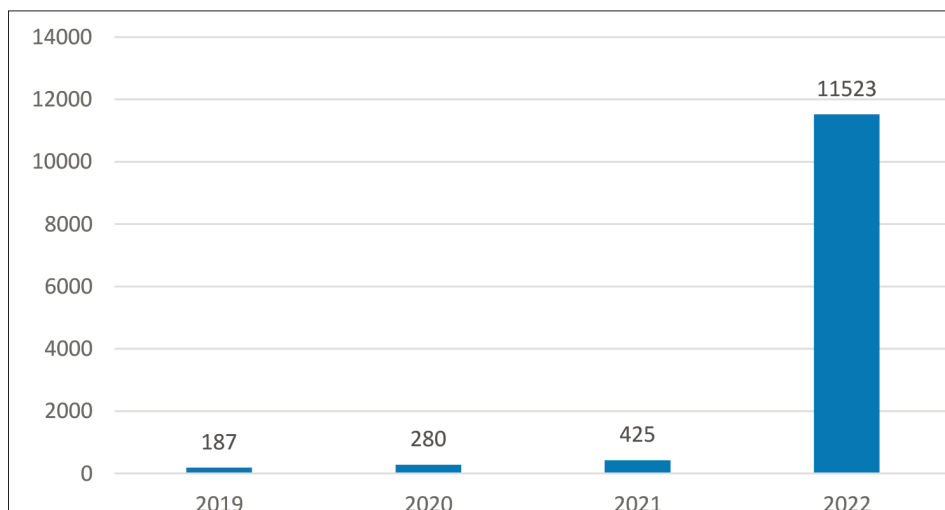
Poliția de Frontieră va asigura accesul pe teritoriul țării noastre solici-

tanților de azil numai după informarea și permisiunea autorității naționale pentru migrație, care îi va prelua în decursul la 24 de ore de la frontiera de stat, pentru a le examina cererile depuse. Accesul pe teritoriul Republicii Moldova va fi asigurat oricărui străin aflat la frontiera de stat, din momentul manifestării de voință, exprimată în scris sau oral, din care să rezulte că acesta solicită protecția statului nostru. Prevederile legislației naționale se aplică solicitanților de azil și beneficiarilor unei forme de protecție fără discriminare, indiferent de rasă, cetățenie etnie, limbă, religie, apartenență politică, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă. Toate datele și informațiile referitoare la cererea de azil rămân confidențiale și nu pot fi comunicate terților sau autorităților de frontieră de unde a sosit solicitantul de azil [5]. Niciun solicitant de azil nu va fi expulzat sau returnat de la frontieră până la soluționarea cererii sale de azil de către autoritatea competentă.

În condițiile războiului din statul vecin, la traversarea frontierei s-a atras o atenție deosebită categoriilor vulnerabile din care fac parte și minorii neînsoțiți. Riscurile identificate în raport cu aceștia au crescut în intensitate pe măsura în care războiul a generat diminuarea capacităților autorităților ucrainene de a oferi protecție corespunzătoare persoanelor din categoriile vulnerabile. Minorii solicitanți de azil sau beneficiari de protecție internațională, de protecție temporară sau de azil politic, însoțit sau neînsoțit, sunt protejați și beneficiază de asistență corespunzătoare pentru a se putea bucura de toate drepturile recunoscute de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și de celelalte instrumente internaționale privind drepturile omului la care R. Moldova este parte. În toate acțiunile și deciziile care privesc minorii, interesele acestora vor prevala. Astfel, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, în contextul agravării situației pe fundalul acțiunilor militare în țara vecină, a dispus aplicarea unui *Mecanism intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situații de risc* [7], veniți de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război în țara vecină. Mecanismul stabilește acțiunile polițiștilor de frontieră la controlul și autorizarea trecerii frontierei de stat de către copii aflați în situație de risc, inclusiv condițiile autorizării ieșirii din R. Moldova a acestora, precum și mecanismul de cooperare cu autoritățile antrenate în vederea identificării, evaluării, asistenței, monitorizării și evidenței acestor categorii de copii.

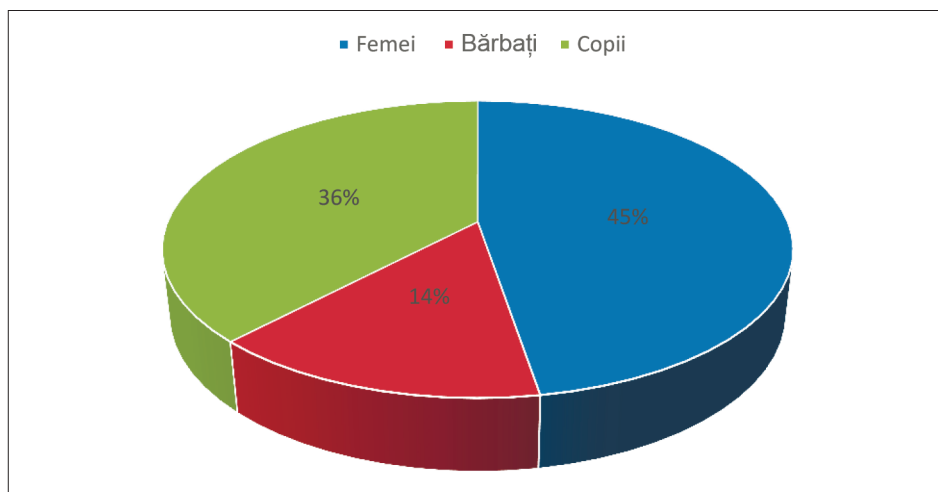
La 24 februarie 2022, Rusia a invadat Ucraina, vecină directă a patru state membre ale UE. Din primele clipe a confruntării militare, mii de oameni au fost nevoiți să-și caute adăpost, iar deja după trei luni, peste șapte milioane de oameni să părăsească teritoriul Ucrainei; majoritatea au căutat refugiu

în statele UE sau în țările învecinate precum R. Moldova (Figura nr.1), astfel creând una din cele mai mari deplasări a populației din lume.

Figura 1. Cereri de azil aplicate în Republica Moldova [8]

În 2022, conform datelor UNHCR [9], peste un milion de refugiați din Ucraina au intrat pe teritoriul Republicii Moldova. Din numărul total, aproximativ 45% sunt femei, 14% bărbați și 36% copii (Figura nr. 2).

Figura 2. Componenta demografică a refugiaților din Republica Moldova [9]

Pentru prima oară în R. Moldova, protecția temporară a fost aplicată prin Hotărârea Guvernului nr.21 din 18.01.2023 cu privire la acordarea protecției persoanelor strămutate din Ucraina. Prin aplicarea prevederilor la nivel național, s-a demonstrat o voință fermă de a oferi protecție și sprijin persoanelor aflate în situație de risc, evidențiind angajamentul față de Comunitatea Europeană în promovarea valorilor umanitare și respectarea drepturilor fundamentale [6].

Pentru asigurarea securității la frontierele externe a Uniunii Europene, Comisia Europeană a publicat orientări operaționale pentru a ajuta Frontex și polițiștii de frontieră ai statelor membre să gestioneze în mod eficient fluxurile de refugiați la frontierele cu Ucraina și să reducă timpul de așteptare, menținând în același timp un nivel ridicat de securitate. Orientările sunt concepute ca un document evolutiv, menit să reflecte situația de pe teren și să țină seama în mod corespunzător de evoluția nevoilor statelor membre [10].

Unele viziuni în dezvoltarea și digitalizarea proceselor de gestionare a fluxurilor de migranți și a solicitanților de azil. Având în vedere dinamica politicilor de gestionare a fluxurilor de migrațiune și a solicitanților azil, și în contextul noului *Pact privind migrația și azilul* [11], implementarea tehnologiilor inovatoare în domeniul migrației și azilului va contribui la digitalizarea proceselor de identificare a cetățeniei, procedurilor de azil și controlul la frontieră (de ex. digitalizarea proceselor de depunere a cererilor, utilizarea videoconferințelor pentru interviuri la distanță, utilizarea inteligenței artificiale pentru a asista procesele decizionale).

Sistemele informaționale bazate pe inteligența artificială sunt aplicate pe larg în unele țări europene. Spre exemplu, Italia pentru gestionarea fluxurilor migraționale și a solicitanților de azil aplică sistemul informațional „SINDICA”, care este utilizat în gestionarea migrației de către Ministerul de Interne. Sistemul permite înregistrarea, publicarea și transcrierea automată a interviurilor cu migranții, datorită funcțiilor sale de recunoaștere vocală și de înregistrare a textului. Acest sistem ia în considerare limba, dialectul, accentul, terminologia străină și conversațiile din cadrul interviurilor, cu o precizie de peste 95% și un sistem de securizare foarte ridicat. Ca urmare a acestui proces, dosarele alocate solicitanților de azil includ înregistrări audio/video și textul original sincronizat, un dosar al transcrierii originale, înregistrări audio sincronizate cu textul original, transcrieri pregătite de ofițeri și orice anexe furnizate de solicitanți, punându-le la dispoziția factorilor de decizie. Prin intermediul portalului, reprezentanții agențiilor pot vizualiza propriile transcrieri, precum și transcrierile și înregistrările audio/video ale interviurilor cu solicitanții de azil furnizate de sistem [12].

Autoritățile din Germania utilizează un instrument de inteligență ar-

tificială în gestionarea fluxurilor de migranți și a solicitanților de azil, care recunoaște dialectele arabe și poate furniza informații exacte privind țara de origine. Instrumentul de inteligență artificială sporește eficiența autorităților locale, în special, atunci când se confruntă cu un aflus mare de solicitanți de azil, mulți dintre aceștia neavând documente de identitate [13].

În Letonia, un instrument similar de recunoaștere automată a vorbirii, bazat pe inteligență artificială, este utilizat în cadrul procedurii de acordare a cetățeniei, pentru a verifica cunoștințele și competențele lingvistice. O parte a testului de cetățenie prevede ca solicitanții să interpreteze imnul național al Letoniei fie în formă scrisă, fie cu ajutorul instrumentului vocal [13].

În *concluzie*, menționăm necesitatea includerii subiectului migrației în centrul unor parteneriate și acorduri de cooperare între țări, pentru a asigura în mod eficace respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Un sistem inteligent și integrat la nivel național, interoperabil la nivel internațional, va favoriza cooperarea și schimbul eficient de date, va descuraja migrația ilegală și utilizarea abuzivă a procedurii de azil pentru accesul pe teritoriul unui stat. Tehnologiile avansate vor contribui la eliminarea presiunii asupra autorităților de aplicare a legii, care se confruntă cu deficit de personal. Aplicarea unui astfel de sistem bazat pe tehnologii de ultimă generație necesită un buget suficient care să reflecte responsabilitățile și beneficiile comune de aplicare și utilizare pentru asigurarea gestionării fluxurilor migraționale și a solicitanților de azilul.

Referințe bibliografice

1. Frontex. *Strategic Risk Analysis 2022*. p. 44 [online]. <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-publishes-strategic-risk-analysis-for-2022-2032-1e15jq> (consultat: 15.12.2022).
2. Directiva 2001/55/CE a Consiliului din 20 iulie 2001.
3. Frontex. *Strategic Risk Analysis 2022*. p. 44 [online]. <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-publishes-strategic-risk-analysis-for-2022-2032-1e15jq> (consultat: 15.12.2022).
4. Acord de cooperare între Înalțul Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați și Guvernul Republicii Moldova, încheiat la 02.12.1998.
5. Legea nr. 270 din 18 decembrie 2008 privind azilul în Republica Moldova.
6. Avocatul Poporului. Raport privind monitorizarea respectării drepturilor persoanelor străine refugiate pe teritoriul Republicii Moldova în contextul conflictului armat din Ucraina pentru perioada ianuarie-iunie 2023. Chișinău, 2023. p.42.
7. Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova. Dispo-

ziția nr. 14 din 14 aprilie 2022. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/dispozitia_cse_14_14.04.2022.pdf.

8. Centul de Drept al Avocaților (2022). *Rapoarte Anuale de Activitate*. <https://cda.md/ro/annual-reports/>.

9. Ukraine Situation Regional Refugee Response Plan. UNHCR. (2022). <https://reporting.unhcr.org/ukraine-situation-regional-refugee-response-plan-2219>.

10. Solidaritatea UE cu Ucraina [online]. <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eu-response-ukraine-invasion/eu-solidarity-ukraine/> (consultat: 29.01.2023).

11. Comisia Europeană. Comunicare către Parlamentul european, Consiliu, Comitetul economic și social european și Comitetul regiunilor, referitoare la un nou Pact privind migrația și azilul. COM(2020) 609 final. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:85ff8b4f-ff13-11ea-b44f01aa75ed71a1.0008.02/DOC_1&format=PDF.

12. Özkul Derya. *Automating Immigration and Asylum: The Uses of New Technologies in Migration and Asylum Governance in Europe*. Oxford: Refugee Studies Centre, University of Oxford. 2023. https://www.hertie-school.org/fileadmin/2_Research/1_About_our_research/2_Research_centres/Centre_for_Fundamental_Rights/AFAR/automating-immigration-and-asylum_final_afar.pdf.

13. European Migration Network (2022). *The use of digitalisation and artificial intelligence in migration management: Joint EMN-OECD Inform.* Brussels: European Migration Network. <https://www.linkedin.com/company/european-migration-network>.

CZU: 347.776

CONCURENȚA NELOIALĂ – ATENTAT LA DREPTURILE PATRIMONIALE ALE PERSOANELOR FIZICE ȘI JURIDICE

Veaceslav URSU,

*doctor în drept, profesor universitar,
cercetător științific superior,*

*Departamentul știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-0696-4391*

Eugeniu MUSTEAȚĂ,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

ORCID: 0000-0002-3864-4384

Rezumat

Un principiu de bază/condiție inerentă a economiei de piață o constituie concurența dintre întreprinderile care desfășoară activități economice pe piața respectivă, desigur când această competiție este în corespundere cu uzanțele și regulile ce guvernează rivalitatea concurenților.

Studiul de față este destinat analizei fenomenului concurenței prin prisma legislației Republicii Moldova care reglementează relațiile concurențiale, abordează probleme ce țin de identificarea și răspunderea actorilor/subiecților raporturilor concurențiale, tipurilor de răspundere juridică și impactului concurenței neloiale asupra mediului concurențial în general și asupra drepturilor și intereselor persoanelor fizice și juridice, dar și ale societății, în special.

Autorii au întreprins o analiză a prevederile legislației naționale în domeniul concurenței în vederea identificării calității cadrului normativ și a deficiențelor acestuia. În acest scop au fost analizate prevederile legii concurenței nr.183/2012 și a Codului administrativ, contravențional și penal.

Concluziile la care au ajuns autorii au relevat un șir de lacune legislative, dar și noi direcții de cercetare care ar constitui o bază pentru anumite recomandări și propuneri de îmbunătățire a cadrului normativ analizat.

Cuvinte-cheie: concurență, concurență neloială, economie de piață, protecția concurenței, acte de concurență neloială, subiecții actelor de concurență neloială, concurenți, răspundere juridică pentru concurență neloială, practici anticoncurențiale, limitarea concurenței.

Summary

A basic principle/inherent condition of the market economy is the compe-

tion between the companies that carry out economic activity on the respective market, of course when this competition is in accordance with the customs and rules that govern the rivalry of competitors.

The present study is intended to analyze the phenomenon of competition through the lens of the legislation of the Republic of Moldova that regulates competitive relations, including, addressing issues related to the identification and responsibility of the actors/subjects of competitive relations, the types of legal liability and the impact of unfair competition on the competitive environment in general and, on the rights and interests of natural and legal persons, but also of society, in particular.

The authors undertook an attempt to analyze the provisions of the legislation in the field of competition in order to identify the quality of the normative framework and its deficiencies. For this purpose, the provisions of the competition law no. 183/2012 and the administrative, contraventional and criminal Code of the Republic of Moldova were analyzed.

The conclusions reached by the authors revealed a series of legislative loopholes, but also new research directions that would constitute the basis for certain recommendations and proposals for improving the analyzed normative framework.

Keywords: competition, unfair competition, market economy, protection of competition, acts of unfair competition, subjects of acts of unfair competition, competitors, legal liability for unfair competition, anti-competitive practices, limitation of competition.

Introducere. Constituția Republicii Moldova instituie principiile fundamentale privind proprietatea declarând că la noi în țară proprietatea este publică și privată, constituindu-se din bunuri materiale și intelectuale și că aceasta nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăților și demnității omului.

În același timp, legea supremă stabilește că piața, libera inițiativă economică, concurența loială sunt factorii de bază ai economiei.

Cu alte cuvinte, concurența este chintesența economiei de piață. Ea semnifică posibilitatea de a alege dintre mai multe alternative de produse sau servicii oferite. Acolo unde există concurență se ajunge la o mai eficientă alocare a resurselor, deoarece producătorul urmărește permanent raportul dintre acestea și cheltuieli. Totuși, producătorul nu influențează piața de unul singur, ci o face numai prin raporturile de concurență cu alți producători care determină întotdeauna o scădere a prețurilor și implicit creșterea pieței prin stimularea cumpărărilor.

Concurența modifică sistemul de valori al consumatorilor în sensul creșterii exigenței, a nevoii de informare, a vitezei de reorientare spre alți

ofertanți. În lupta pentru cucerirea pieței, întreprinderile se concentrează pe aplicarea unor principii și strategii care le-ar permite să câștige cote de piață dominante în segmentele în care își desfășoară activitatea economică, inclusiv să se orienteze către ramurile economice care presupun utilizarea tehnologiilor înalte și diminuarea treptată a activităților în domeniile aflate în declin, să-și ridice calitatea produselor sau ofertelor livrate pe piață, să mărească productivitatea și eficiența economică.

Prin urmare, protecția concurenței prezintă un interes deosebit la nivelul economiei naționale, dar și european care s-a confruntat și se confruntă cu abuzul de poziție dominantă, înțelegerile și concentrările anticoncurențiale, practici neloiale care au drept rezultat înrăutățirea mediului concurențial.

Conținut de bază. Având în vedere cele enunțate, legislatorul autohton a statuat prin prevederile Constituției că economia Republicii Moldova este una de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă. Totodată, statul trebuie să asigure libertatea comerțului și activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție.

Am menționat mai sus că din dorința de a obține o poziție dominantă pe piață, de a atrage cât mai mulți clienți și de a elimina concurenții actuali și potențiali, agenții economici recurg la o serie de acțiuni și fapte ilegale care au un efect negativ asupra mediului concurențial. Din păcate, aceste efecte sunt resimțite nu numai de ceilalți competitori, ci și de consumatori și chiar de societate în ansamblu. De aceea, toate aceste fapte ilegale sunt sancționate de către lege.

Cerința privind asigurarea protecției concurenței loiale și-a regăsit realizarea prin adoptarea Legii concurenței nr.183 din 11.07.2012 (cu modificările și completările ulterioare) care stabilește cadrul juridic al protecției concurenței, inclusiv al prevenirii și al contracarării practicilor anticoncurențiale și al concurenței neloiale, al realizării concentrărilor economice pe piață, stabilind cadrul juridic privind activitatea și competența Consiliului Concurenței, precum și responsabilitatea pentru încălcarea legislației în domeniul concurenței. Scopul prezentei legi constă în reglementarea relațiilor ce țin de protecția, menținerea și stimularea concurenței în vederea promovării intereselor legitime ale consumatorilor (alin. (2) al art.1), totodată statul asigură libertatea activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale și apărarea drepturilor și intereselor întreprinderilor și ale cetățenilor contra practicilor anticoncurențiale și concurenței neloiale (alin.(1) al art.3).

Din prevederile citate vom trage concluzia că legislația menționată

asigură promovarea și protecția drepturilor și intereselor legitime atât ale consumatorilor (definiți în lege ca *utilizator, direct sau indirect, de produse, inclusiv producător care utilizează produse pentru prelucrare, comerciant cu ridicata, comerciant cu amănuntul sau consumator final*), cât și ale întreprinderilor (prezumați *concurenți* și care sunt definite drept *întreprindere independentă care este activă pe o piață relevantă, inclusiv concurenții potențiali*), ambii subiecți vizați fiind persoane fizice dar și juridice. În ipostazele indicate prezumăm subiecții „pasivi” ai concurenței neloiiale, altfel spus persoanele fizice și juridice care suportă consecințe nefavorabile, drepturile și interesele legitime ale cărora constituie obiectul protecției legii invocate supra și care sunt afectate/prejudiciate prin practici și acțiuni/inacțiuni de concurență neloială, inclusiv a celor de restrângere, împiedicare sau denaturare a concurenței, la general.

Legea definește noțiunea **concurenței** ca fiind o rivalitate economică, existentă sau potențială, între două sau mai multe întreprinderi independente pe o piață relevantă, când acțiunile lor limitează efectiv posibilitățile fiecăreia dintre ele de a influența unilateral condițiile generale de circulație a produselor de pe piața respectivă, stimulează progresul tehnico-științific și creșterea bunăstării consumatorilor, iar **concurența neloială** reprezintă orice acțiune, realizată de întreprinderi în procesul concurenței, care este contrară uzanțelor oneste în activitatea economică.

Toate faptele acțiuni sau inacțiuni ce au ca obiect sau au ori pot avea ca efect restrângerea, împiedicarea sau denaturarea concurenței, precum și faptele acțiuni de concurență neloială cad sub incidența legii menționate. Mai mult decât atât, prevederile prezentei legi se aplică atât faptelor enumerate săvârșite pe teritoriul Republicii Moldova, precum și celor săvârșite în afara teritoriului țării atunci când produc sau pot produce efecte pe teritoriul acesteia.

Analizând prevederile de mai sus, putem conchide că drept subiecți activi ai concurenței, implicit și celei neloiiale sunt identificate întreprinderile (persoane fizice și juridice, ținând cont de legislația civilă în vigoare, definite în legea nr.183/2012 ca orice entitate care desfășoară o activitate economică, indiferent de statutul său juridic și de modul în care este finanțată) și care în procesul activității sale economice intră în rapoarte de concurență, cu statut de concurent.

Astfel, o întreprindere-concurent poate să se prezinte fie în calitate de subiect pasiv (în accepțiunea descrisă în textul de mai sus), fie în calitatea de subiect activ al concurenței neloiiale. În primul caz, se prezumă că subiectul practică activitate economică onestă conformă uzanțelor și este defavorizată de către o altă întreprindere ce săvârșește fapte de concurență neloială,

ultima având calitatea menționată de subiect activ.

Legea analizată indică expres subiecții activi (așa cum i-am numit noi) la art. 2 care stabilește sfera sa de aplicare, și anume:

a) întreprinderi înregistrate în Republica Moldova sau în alte state, precum și persoane fizice;

b) autorități ale administrației publice centrale sau locale, în măsura în care acestea, prin deciziile emise sau prin actele adoptate, intervin pe piață, influențând direct sau indirect concurența, cu excepția situațiilor când asemenea măsuri sunt luate în aplicarea altor legi sau pentru apărarea unui interes public major.

Sub incidența prezentei legi cad și persoanele asimilate autorităților publice care exercită atribuții de putere publică sau utilizează domeniul public, fiind împuternicite prin lege să presteze un serviciu de interes public (alin.(2) al art.2), iar întreprinderile cărora li s-a atribuit sarcina de a gestiona serviciile de interes economic general și întreprinderile care prezintă caracter de monopol fiscal se supun prevederilor prezentei legi și, în special, regulilor de concurență în măsura în care aplicarea acestor prevederi nu împiedică, în drept sau în fapt, îndeplinirea misiunii speciale care le-a fost încredințată (alin.(3) al art.2).

Un principiu de bază al concurenței constă în faptul că este interzis întreprinderilor să-și exercite drepturile în vederea restrângerii concurenței și lezării intereselor legitime ale consumatorului (alin.(2) al art.3). Întru respectarea acestuia, legea enumeră expres acțiunile sau inacțiunile autorităților publice care sunt interzise și au sau pot avea ca efect restrângerea, împiedicarea sau denaturarea concurenței. Astfel, sunt interzise următoarele acțiuni sau inacțiuni prevăzute expres la alin. (2) al art.12 al legii concurenței:

a) limitarea drepturilor întreprinderilor de procurare ori comercializare;

b) stabilirea de condiții discriminatorii sau acordarea de privilegii pentru activitatea întreprinderilor, în cazul în care acestea nu sunt prevăzute de lege;

c) stabilirea de interdicții sau restricții, neprevăzute de lege, pentru activitatea întreprinderilor;

d) impunerea, directă ori indirectă, a întreprinderilor de a se asocia ori de a se concentra sub orice formă.

Și doar în cazuri excepționale pot fi realizate acțiunile sau inacțiunile prevăzute la alin. (2) în condițiile Legii nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război.

Pentru existența, funcționarea și consolidarea unei economii de piață

veritabile, care să asigure progresul societății, dezvoltarea și modernizarea producției și distribuției este foarte important să fie creat și să existe un mediu concurențial funcțional, ultimul reprezentând condiția esențială pentru prima. Scopul de bază al economiei de piață este satisfacerea intereselor, în primul rând al consumatorilor, politica de concurență fiind doar un mijloc pentru atingerea scopului enunțat. De aceea, este necesar să fie respectate comportamentele loiale ale întreprinderilor (concurenților) care tind să câștige poziții mai favorabile pe piață, să-și promoveze propriile produse și servicii, să-și ridice cifrele de afaceri, etc.

Din acest punct de vedere, concurența poate fi definită ca fiind ansamblul relațiilor dintre agenții economici generate de dorința acestora de a obține un loc cât mai bun pe piață și un preț cât mai avantajos. Privită din punct de vedere economic, concurența este întotdeauna legată de tranzacțiile efectuate pe piață, de cerere și ofertă și de procesul de schimb.

Astfel, concurența este strâns legată de libertatea de a alege. Concurența este cea mai importantă forță care animă economia de piață, îi conferă viabilitate și mișcare.

Proprietatea privată generează libera inițiativă, concurența este însăși forma activă a liberei inițiative, aceasta constituind, la rândul ei, o trăsătură esențială a economiei de piață, al cărei mecanism este concurențial. Ea reprezintă confruntarea deschisă, rivalitatea dintre agenții economici vânzători ofertanți pentru a atrage de partea lor clientela. Totodată, concurența exprimă comportamentul specific interesat al tuturor subiecților pe proprietate, comportament care se realizează în mod diferit, în funcție de cadrul concurențial și particularitățile diverselor piețe.

Dacă e să definim politica concurențială, vom afirma că aceasta este un ansamblu de reglementări, obiective și instituții care acționează pentru asigurarea unui climat concurențial normal, în care agenții economici să poată să se manifeste în mod liber, pe baza propriilor lor decizii și comportamente orientate sistematic pentru obținerea avantajelor valorice, ca expresie a eficienței activității lor pe piața considerată.

Exercitarea concurenței constituie un drept al tuturor agenților economici. Ca orice drept recunoscut și protejat de lege, dreptul la concurență trebuie exercitat cu bună credință și potrivit uzanțelor cinstite fără să încalce dreptul și libertățile agenților economici, precum și ale cetățenilor.

Prin urmare, subiecții indicați pot săvârși fapte care au ori pot avea ca efect restrângerea, împiedicarea sau denaturarea concurenței, precum și faptele acțiuni de concurență neloială.

Primul set de fapte pe care legea le interzice este săvârșit în câmpul „legal”, adică în condițiile când întreprinderile concurente activează conform

regulilor stabilite, doar că anumiți subiecți (indicați, atât în lege, cât și de către noi) urmăresc scopul de a restrânge, împiedica sau de a denatura concurență și în acest scop săvârșesc, în unele cazuri abuz de putere sau de serviciu, în alte cazuri – exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu.

Sub incidența legii nr.183 cad și faptele de concurență neloială, interzise de a fi comise, acestea fiind descrise la articolele 14-19. Astfel, concurență neloială vor constitui următoarele fapte:

1. Discreditarea concurenților (art.15);
2. Instigarea la rezilierea contractului cu concurentul (art.16);
3. Obținerea și/sau folosirea ilegală a secretului comercial al concurentului (art.17);
4. Deturnarea clientelei concurentului (art.18);
5. Confuzia (art.19).

Faptele respective sunt interzise de a fi săvârșite, urmând ca comiterea lor să fie pedepsită conform legii menționate. În același timp, legislația penală prevede răspunderea și pedeapsa pentru infracțiuni comise în domeniul concurenței.

Astfel, art.246 CP instituie răspundere și pedeapsă penală pentru limitarea concurenței libere iar art. 246¹ CP pedepsește actele de concurență neloială.

Dispoziția art. 246¹ CP prevede că orice act de concurență neloială, inclusiv:

a) crearea, prin orice mijloace, de confuzie cu întreprinderea, cu produsele sau cu activitatea industrială sau comercială a unui concurent;

b) răspândirea, în procesul comerțului, de afirmații false, care discreditează întreprinderea, produsele sau activitatea de întreprinzător a unui concurent;

c) inducerea în eroare a consumatorului referitor la natura, la modul de fabricare, la caracteristicile, la aptitudinea de întrebuințare sau la cantitatea mărfurilor concurentului;

d) folosirea denumirii de firmă sau a mărcii comerciale într-o manieră care să producă confuzie cu cele folosite legitim de un alt agent economic;

e) compararea în scopuri publicitare a mărfurilor produse sau comercializate ale unui agent economic cu mărfurile unor alți agenți economici

se pedepsesc cu amendă de la 3000 la 4000 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 1 an, cu amendă, aplicată persoanei juridice, de la 3500 la 5000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 5 ani.

Observăm că lista acțiunilor care constituie concurență neloială enumerate în dispoziția art. 246¹ CP nu este exhaustivă, dacă apelăm la inter-

pretarea normei, deoarece legislatorul utilizează sintagma „*orice act de concurență neloială, inclusiv*”. Prin urmare, concluzia care se impune este că legiuitorul a descris în dispoziția normei juridico-penale doar cele mai importante, fie cele mai răspândite modalități faptice de comitere a concurenței neloiale. Adică făptuitorul poate comite orice act de concurență neloială, printre care și cele enumerate în dispoziție. Care sunt faptele pe care le interzice legea nr.183 le-am indicat în textul de mai sus și pentru o mai bună înțelegere care este esența acestora le vom prezenta în tabelul ce urmează, comparându-le cu cele descrise la art. 246¹ CP.

<p>Art.15 Discreditarea concurenților, adică defăimarea sau punerea în pericol a reputației sau credibilității acestora prin:</p> <p>a) răspândirea de către o întreprindere a informațiilor false despre activitatea sa, despre produsele sale, menite să îi creeze o situație favorabilă în raport cu unii concurenți;</p> <p>b) răspândirea de către o întreprindere a unor afirmații false despre activitatea unui concurent sau despre produsele acestuia, afirmații ce dăunează activității concurentului.</p> <p>Art.16 instigarea, din interes sau în interesul persoanelor terțe, la rezilierea neîntemeiată a contractului cu concurentul unei alte întreprinderi, la neîndeplinirea sau la îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor contractuale față de concurentul respectiv prin acordarea sau oferirea, mijlocit sau nemijlocit, de recompense materiale, compensații sau de alte avantaje întreprinderii parte a contractului.</p>	<p>b) răspândirea, în procesul comerțului, de afirmații false, care discreditează întreprinderea, produsele sau activitatea de întreprinzător a unui concurent;</p>
--	---

<p>Art.17: obținerea și/sau folosirea de către o întreprindere a informațiilor ce constituie secret comercial al concurentului, fără consimțământul lui, dacă acestea au adus sau pot aduce atingere intereselor legitime ale concurentului.</p>	
<p>Art.18: deturnarea clientelei concurentului realizată de întreprindere prin inducerea în eroare a consumatorului cu privire la natura, modul și locul de fabricare, la caracteristicile principale, inclusiv utilizarea, cantitatea produselor, prețul sau modul de calculare a prețului produsului.</p>	<p>c) inducerea în eroare a consumatorului referitor la natura, la modul de fabricare, la caracteristicile, la aptitudinea de întrebuințare sau la cantitatea mărfurilor concurentului;</p>
<p>Art. 19: Confuzia, adică orice acțiuni sau fapte care sunt de natură să creze, prin orice mijloc, o confuzie cu întreprinderea, produsele sau activitatea economică a unui concurent, realizate prin:</p> <p>a) folosirea ilegală, integrală sau parțială a unei mărci, embleme de deservire, denumiri de firmă, a unui desen sau model industrial sau a altor obiecte ale proprietății industriale de natură să creeze o confuzie cu cele folosite în mod legal de către o altă întreprindere;</p> <p>b) copierea ilegală a formei, a ambalajului și/sau a aspectului exterior al produsului unei întreprinderi și plasarea produsului respectiv pe piață, copierea ilegală a publicității unei întreprinderi, dacă aceasta a adus sau poate aduce atingere intereselor legitime ale concurentului.</p>	<p>a) crearea, prin orice mijloace, de confuzie cu întreprinderea, cu produsele sau cu activitatea industrială sau comercială a unui concurent;</p> <p>d) folosirea denumirii de firmă sau a mărcii comerciale într-o manieră care să producă confuzie cu cele folosite legitim de un alt agent economic;</p> <p>e) compararea în scopuri publicitare a mărfurilor produse sau comercializate ale unui agent economic cu mărfurile unor alți agenți economici</p>

Legea concurenței nr.183/2012

Codul penal, art. 246¹

Este lesne de observat că legiuitorul nu a fost consecvent atunci când a adoptat actele normative invocate, conținutul normelor nefiind identic. În plus, legea penală descrie componenta infracțiunii de la art.246¹ CP ca fiind una formală, răspunderea penală intervenind din momentul când făptuitorul a săvârșit una din acțiunile descrise în dispoziție și nu condiționează răspunderea penală cu survenirea unor prejudicii de un anumit grad și caracter, cauzate fie întreprinderilor concurente, fie consumatorilor.

Nu este clar când subiecții rapoartelor concurențiale vor purta răspundere conform legii concurenței nr.183 și când aceștia vor fi apți de răspundere penală conform legislației penale a RM și cine sunt acești subiecți.

Articolul 12 al legii nr.183 prevede că sunt interzise orice acțiuni sau inacțiuni ale autorităților publice care restrâng, împiedică sau denaturează concurența, iar sub incidența prezentului articol cad autoritățile publice definite în sensul prevederilor Codului administrativ (Codul administrativ definește autoritățile publice la art.7 conform căruia „autoritate publică se consideră orice structură organizatorică sau organ instituită/instituit prin lege sau printr-un alt act normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public”).

De asemenea, în art.12 al legii concurenței este prevăzut că faptele autorităților publice realizate contrar prevederilor alin. (2) constituie încălcări ale prezentei legi (alin. (4) art.12) și că persoanele cu funcție de răspundere din cadrul autorităților publice poartă răspundere în conformitate cu prevederile Codului contravențional (alin.(5) art.12).

Totodată, alin.(5) al art. 67 al legii nr.183 prevede „Prin derogare de la Codul contravențional, amenzile pentru încălcarea legislației concurențiale se stabilesc conform prezentei legi.”

Articolul 14 al legii nr.183 interzice acțiunile de concurență neloială și prevede că în cazul constatării acțiunilor de concurență neloială, prin decizia Plenului Consiliului Concurenței, întreprinderea este sancționată conform prezentei legi și/sau obligată să înceteze acțiunile respective (alin.(9) art.14).

În același timp, art.77 al legii nr.183 reglementează răspunderea pentru concurența neloială, stabilind că „prin derogare de la legea penală, comiterea faptelor de concurență neloială interzise la art. 15–19 din prezenta lege se sancționează de Consiliul Concurenței cu amendă în mărime de până la 0,5% din cifra totală de afaceri realizată de întreprinderea în cauză în anul

anterior sancționării și că nivelul de bază al amenzii pentru concurența neloială se determină în funcție de gravitatea și durata faptei”.

În ce privește subiectul răspunderii penale, legea admite răspunderea persoanelor juridice, cu excepția autorităților publice (alin.(3) art.21), pe când legea nr.183 recunoaște autoritățile publice cum sunt ele definite în codul administrativ (Codul penal nu conține o definiție a noțiunii de autorități publice), în calitate de subiecți ai răspunderii, deoarece acestea pot săvârși fapte care au drept scop limitarea concurenței dar și acțiuni de concurență neloială.

În final, vom enunța câteva concluzii generale la care am ajuns în procesul perfectării prezentului articol, și anume:

1. Concurența reprezintă chintesența economiei de piață, prin urmare ea trebuie și este protejată prin adoptarea unui cadru legislativ în vigoare care a fost analizat parțial în prezentul studiu. Statul prin prevederile legislației invocate urmărește să stimuleze concurența liberă care ar limita efectiv posibilitățile întreprinderilor (persoane fizice și juridice) care activează pe piață de a influența unilateral condițiile generale de circulație a produselor de pe piața respectivă, ar stimula progresul tehnico-științific și creșterea bunăstării consumatorilor, inclusiv să protejeze prin mijloacele disponibile concurența liberă și să sancționeze concurența neloială și practicile anticoncurențiale;

2. Răspunderea juridică intervine pentru următoarele activități comise de către concurenții de pe piață, dar și pentru autoritățile publice (numite astfel în legea concurenței nr.183):

- **Practici anticoncurențiale** definite ca „acord anticoncurențial, decizie a asocierii de întreprinderi, practică concertată, abuz de poziție dominantă, acțiune sau inacțiune a autorităților publice de restrângere a concurenței interzise de lege”. Acordurile anticoncurențiale, în special cele care: *stabilesc, direct sau indirect, prețurile de cumpărare sau de vânzare ori orice alte condiții de tranzacționare; limitează sau controlează producția, comercializarea, dezvoltarea tehnică sau investițiile; împart piețele sau sursele de aprovizionare; participă cu oferte trucate la licitații sau la orice alte forme de concurs de oferte; aplică, în raporturile cu partenerii comerciali, condiții inegale la prestații echivalente, creând astfel acestora un dezavantaj concurențial; condiționează încheierea contractelor de acceptare de către parteneri a unor prestații suplimentare care, prin natura lor sau în conformitate cu uzanțele comerciale, nu au legătură cu obiectul acestor contracte*, inclusiv acordurile anticoncurențiale de importanță minoră sunt interzise.

- **orice acțiuni sau inacțiuni ale autorităților publice care restrâng, împiedică sau denaturează concurența**, precum: limitarea dreptu-

rilor întreprinderilor de procurare ori comercializare; stabilirea de condiții discriminatorii sau acordarea de privilegii pentru activitatea întreprinderilor, în cazul în care acestea nu sunt prevăzute de lege; stabilirea de interdicții sau restricții, neprevăzute de lege, pentru activitatea întreprinderilor; impunerea, directă ori indirectă, a întreprinderilor de a se asocia ori de a se concentra sub orice formă.

- **Acțiunile de concurență neloială**, inclusiv discreditarea concurenților; instigarea la rezilierea contractului cu concurentul, obținerea și/sau folosirea ilegală a secretului comercial al concurentului, deturnarea clientelei concurentului, confuzia.

3. Subiecții care săvârșesc acțiunile/inacțiunile enumerate mai sus vor purta răspundere pe care o vom numi convențional administrativă, contravențională și penală:

- **Administrativă**, din motiv că conform art.32 alin.(2) al legii concurenței, Consiliul Concurenței este învestit cu putere de decizie, de reglementare, de interdicție, de intervenție, de inspecție și **de sancționare**, în limitele stabilite de legislație, respectiv, poate aplica sancțiuni sub formă de amendă prin deciziile Plenului Consiliului Concurenței (art.46 al legii (decizia Plenului fiind act administrativ)), amenda ca sancțiune, la fel este stabilită și calculată de către Consiliul Concurenței, prin derogare de la Codul contravențional (art.67 al legii concurenței). Mai mult decât atât, deciziile prin care Plenul Consiliului Concurenței a aplicat o amendă sau o penalitate cu titlu cominatoriu pot fi contestate direct în instanța de judecată, în conformitate cu prevederile Codului administrativ, fără respectarea procedurii prealabile (alin.(1) art.78).

- Codul contravențional conține o normă generală, și anume art. 330⁵ care prevede răspundere contravențională pentru încălcarea legislației din domeniul concurenței, stabilind că acțiunile sau inacțiunile persoanelor cu funcție de răspundere din cadrul autorităților și instituțiilor administrației publice centrale și locale, ale membrilor organelor colegiale, de restrângere, împiedicare sau denaturare a concurenței, stabilite prin decizia Consiliului Concurenței, se sancționează cu amendă de la 100 la 150 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 100 la 300 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere.

- Cu referire la răspunderea penală, aceasta este stabilită de art.246¹ CP. Totodată, conform art. 77 al legii concurenței prin derogare de la legea penală, comiterea faptelor de concurență neloială interzise la art. 15-19 din prezenta lege se sancționează de Consiliul Concurenței cu amendă în mărimi de până la 0,5% din cifra totală de afaceri realizată de întreprinderea în cauză în anul anterior sancționării. Nivelul de bază al amenzii pentru concu-

rența neloială se determină în funcție de gravitatea și durata faptei.

– În același timp, conform alin.(2) al art. 77 prejudiciul produs ca rezultat al acțiunilor constatate drept concurență neloială urmează a fi reparat, în conformitate cu prevederile Codului civil, de întreprinderea care l-a cauzat. Putem afirma că subiecții vor purta și răspundere civilă pentru săvârșirea acțiunilor de concurență neloială pe motiv că și soluționarea cauzului se va efectua conform regulilor de procedură civilă. Articolul 80 alin. (3) prevede că dacă vreuna dintre acțiunile de concurență neloială cauzează daune patrimoniale sau morale, cel prejudiciat este în drept să se adreseze instanței competente cu acțiune în răspundere civilă corespunzătoare.

4. Conform legii concurenței drept subiecți ai acțiunilor de concurență neloială și a practicilor anticoncurențiale sunt desemnați, alături de întreprinderile înregistrate în Republica Moldova sau în alte state și persoanele fizice, autoritățile administrației publice centrale sau locale definite în sensul prevederilor Codului administrativ (conform art.7 al Codului administrativ „Autoritate publică se consideră orice structură organizatorică sau organ instituită/instituit prin lege sau printr-un alt act normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public”). În același timp, atât Codul contravențional, cât și Codul penal exceptează autoritățile publice ca potențiali subiecți ai infracțiunilor sau contravențiilor, implicit ai răspunderii contravenționale sau penale (art. 21 CP și art.17 Ccontr). Și în cazul Codului penal, și al celui contravențional, legiuitorul are în vedere persoanele juridice (cu excepția autorităților publice) menționând că răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice pentru infracțiunea săvârșită, similar - răspunderea contravențională a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice sau, după caz, a persoanei cu funcție de răspundere pentru contravenția săvârșită.

5. O altă concluzie identificată ar fi faptul că legea analizată (nr.183/2012) recunoaște ca subiecți ai practicilor anticoncurențiale, inclusiv, ai concurenței neloiale autoritățile publice, or acestea din urmă nu participă în relațiile economice în calitate de concurenți. Legislația în vigoare împuternicește autoritățile publice cu alte competențe, inclusiv de a asigura monitorizarea pieții și a activității economice, respectarea legislației, inclusiv în domeniul concurenței, acordarea suportului concurenților loiali, repartizarea subvențiilor și reglementarea investițiilor, etc. În cazul când autoritățile publice favorizează anumiți concurenți prin acțiunile descrise în legea enunțată, aceștia urmăresc scopul limitării concurenței prin restrângerea, împiedicarea sau denaturarea concurenței, pe când, conform legii, ei ar trebui să asigure protecția concurenței, stimularea unei concurențe „sănătoase”, loiale. Considerăm că legea trebuie să fie modificată în sensul

exceptării autorităților publice de la orice tip de răspundere, or în acest caz, legiuitorul nu ar fi consecvent în promovarea politicii în materia răspunderii juridice a subiecților menționați. Respectiv, ar fi necesară operarea modificărilor corespunzătoare și în alte acte normative, inclusiv, cele analizate de către noi.

6. Credem că mențiunile legislatorului din legea nr.183/2012 referitoare la derogările de la Codul contravențional sau cel penal se referă la sancțiunile pecuniare aplicabile subiecților faptelor de concurență neloială sau practicilor anticoncurențiale, în speță la mărimile amenzilor și modul de calculare ale acestora (legislația penală și cea contravențională prevăd alte limite ale amenzii ca pedeapsă penală sau contravențională, etc.) și că derogările respective nu vizează principiile generale și speciale ale individualizării pedepselor, subiecții răspunderii contravenționale și penale sau alte instituții juridice. Altminteri, se vor încălca flagrant principiile generale și cele speciale ale dreptului penal și contravențional.

Concluzia generală este că legislația anticoncurențială în vigoare nu este lipsită de neajunsuri și imperfecțiuni și că ar trebui efectuate studii suplimentare pentru a identifica anumite recomandări și propuneri de perfecționare și ajustare a cadrului normativ corespunzător.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova Nr. 1 din 29-07-1994, Publicat: 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140, (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro).

2. Codul Contravențional al Republicii Moldova Nr. 218 din 24-10-2008. Publicat: 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100, (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140254&lang=ro#).

3. Codul administrativ al Republicii Moldova Nr. 116 din 19-07-2018. Publicat: 17-08-2018 în Monitorul Oficial Nr. 309-320 art. 466, (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16072&lang=ro).

4. Codul penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18-04-2002. Publicat : 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195, (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro).

5. Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012 (cu modificările și completările ulterioare). Republicată în temeiul art. II al.(4) al Legii nr.199/2023, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 322-324, art.575;în vigoare 18.09.2023; (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139070&lang=ro#).

CZU 341.215.43:341.231.14

DREPTUL DE AZIL ȘI PROTECȚIA REFUGIAȚILOR

Ștefan BELECCIU,

*doctor în drept, profesor universitar,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000 0002-0786-8713*

Iurie GOLBAN,

*doctorand,
șef al secției „Sud” a IGM al MAI*

Sumar

Existența refugiaților și a azilanților în diverse zone ale lumii reprezintă o dovadă peremptorie că promovarea și respectarea drepturilor omului este și rămâne o problemă crucială a umanității. Caracteristic pentru refugiați și azilanți este faptul că în statul ai cărui cetățeni sau rezidenți sunt, din diverse motive, aceștia nu beneficiază, parțial sau în totalitate, de drepturile și libertățile fundamentale ale omului, fiind nevoiți să-și găsească protecția și asistența necesară în alte țări. Mai mult, atât refugiații cât și azilanții sunt confrunțați cu grave pericole pentru viața și libertatea lor, părăsirea țării în care se află constituind unica lor șansă, în timp ce migranții, din ce în ce mai numeroși în zilele noastre, se deplasează pe teritoriul altor state din rațiuni exclusiv economice, în căutarea unor condiții de viață mai bune.

Cuvinte-cheie: azil, migranți, refugiați, azilanți, rasism, xenofobie, ură.

Summary

The existence of refugees and asylum seekers in various areas of the world is peremptory proof that the promotion and respect of human rights is and remains a problem crucial of humanity. Characteristic for refugees and asylum seekers is the fact that in the state whose citizens or residents they are, for various reasons, they do not benefit, partially or totally, from the rights and the fundamental freedoms of man, being forced to being necessary protection and assistance in other states. More than that both refugees and asylum seekers face serious dangers for their life and liberty, leaving the country in which they are constituting their only chance, while migrants, more and more numerous these days, they move into the territory of others states for purely economic reasons, in search of conditions better lives.

Keywords: asylum, migrants, refugees, asylum seekers, racism, xenophobia, hatred.

În fiecare zi, tot mai mulți oameni care trăiesc în diferite țări iau una dintre cele mai dificile decizii din viață – își părăsesc casa în căutarea unei vieți mai sigure și mai bune.

Majoritatea oamenilor din lume știu cum este să te muți departe de casa în care ai crescut. Poți merge foarte aproape, într-un sat sau oraș vecin. Dar unii trebuie să-și părăsească țara – uneori pentru scurt timp, alteori pentru totdeauna.

Există multe motive pentru care oamenii din lumea noastră doresc să înceapă o nouă viață într-o altă țară. Unii pleacă de acasă pentru muncă sau studii. Alții trebuie să fugă de persecuție sau abuzuri ale drepturilor omului, cum ar fi tortura. Milioane fug de conflicte armate, alte dezastre sau de violență. Alții nu se mai simt în siguranță, fiind persecutați pur și simplu din cauza a ceea ce sunt sau a ceea ce fac ori cred – de exemplu, etnia, religia, orientarea sexuală sau opiniile politice.

Călătoria lor, care începe întotdeauna cu speranța pentru un viitor mai bun, poate fi extrem de periculoasă și foarte înfricoșătoare. Unii pot ajunge în mâinile traficantilor ori pot fi supuși altor forme de exploatare. Alții sunt reținuți de autorități imediat ce ajung într-o țară nouă. Când deja se stabilesc într-un loc nou și încep să-și construiască o viață nouă, mulți se confruntă cu rasismul, xenofobia și discriminarea zilnică.

Drept urmare, unii se simt singuri și izolați pentru că au pierdut rețeaua de sprijin cu care s-au obișnuit, alcătuită din vecini, colegi, familie și prieteni.

Încercarea Rusiei de a invada Ucrainei a cauzat pierderi uriașe de vieți omenești și a dus la strămutări forțate fără precedent în istoria recentă. Peste șase milioane de oameni din Ucraina au căutat protecție în străinătate, o proporție semnificativă trecând în R. Moldova vecină. În prezent, găzduind mai mulți refugiați ucraineni pe cap de locuitor decât orice alt stat, Moldova a dat dovadă de o rezistență remarcabilă în a-i primi pe ucraineni, aflați acum sub un regim de protecție temporară.

Învecinată cu Ucraina, R. Moldova a fost o țară gazdă și de tranzit crucială pentru persoanele care fug de agresiunea rusă. Statul nostru a declarat stare de urgență la 24 februarie 2022, imediat după ce Rusia și-a lansat războiul pe scară largă împotriva Ucrainei, Guvernul Republicii Moldova depunând ulterior o schemă națională de protecție temporară a sositilor. Potrivit UNHCR, de la sfârșitul lunii februarie 2022, aproximativ 850.000 de persoane strămutate din Ucraina au trecut granița în Moldova – o țară cu o populație de doar 2,6 milioane de locuitori. În iunie 2023, aproximativ 110.000 de refugiați (reprezentând peste 4,5% din populația totală a Moldovei) rămân în țară.

Afluxul de persoane strămutate a copleșit inițial sistemul de azil din R. Moldova, deoarece numărul sosirilor a crescut la zeci de mii în câteva zile. Statele membre ale UE au oferit sprijin prin punerea în aplicare a schemelor de relocare pentru ucrainenii strămutați. „În prezent, agențiile ONU din țară, în cooperare cu Guvernul Republicii Moldova și Agenția Uniunii Europene pentru Azil, implementează programul UE+AirTransfer” [1]. Acest program facilitează relocarea organizată și gratuită a persoanelor strămutate din Ucraina în statele membre ale UE, dacă au membri de familie acolo sau dacă sunt persoane vulnerabile cu nevoi speciale.

Activarea protecției temporare în R. Moldova

În ciuda tuturor eforturilor de a-i ajuta pe cei strămutați din Ucraina, în 2022 nu a fost disponibilă nicio soluție bazată pe statut în R. Moldova. Cu toate acestea, Guvernul a prelungit periodic starea de urgență, ceea ce a permis persoanelor strămutate din Ucraina să intre în țara noastră cu orice document de identitate disponibil și să obțină imediat accesul pe piața națională a muncii. „Beneficiarii de protecție temporară au dreptul de a munci pe teritoriul Republicii Moldova, fără obținerea dreptului de ședere provizorie în scop de muncă (pct. 23)” [2]. „Angajarea beneficiarilor de protecție temporară se va face în baza contractului individual de muncă, cu notificarea obligatorie de către angajator, în termen de până la 5 zile de la data încheierii contractului, a Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de muncă despre faptul angajării beneficiarului de protecție temporară (pct. 24)” [3]. „În cazul angajării în sistemul de ocrotire a sănătății, beneficiarii de protecție temporară obțin avizul Ministerului Sănătății de permisiune pentru angajarea lor pe perioada protecției temporare (pct. 25)” [4]. Urmând exemplul UE, Guvernul Republicii Moldova a început pregătirile pentru activarea protecției temporare. Definiția și principiile principale ale statutului de protecție temporară au fost deja reglementate de Legea azilului din 2008, recunoscând protecția temporară ca o formă de azil în R. Moldova, care poate fi activată printr-o Hotărâre a Guvernului pentru o perioadă de un an, cu posibilitate de prelungire până la doi ani.

Prevederile Legii, inclusiv cele legate de excluderea de la protecția temporară, se aliniază în general cu Directiva UE din 2001 privind protecția temporară. Totuși, Legea nu a precizat conținutul statutului și nici procedura detaliată de acordare a acestuia, care este necesară pentru implementarea practică. Aceste aspecte sunt abordate în Hotărârea Guvernului din 18 ianuarie 2023, care a activat în cele din urmă protecția temporară în Moldova.

Declanșarea întârziată a protecției temporare ar putea fi legată de politica inițială, care permitea deja asigurarea unei protecții imediate pentru persoanele din Ucraina. Este posibil să fi reflectat și calculul realist că o țară

mică precum Moldova nu ar fi în poziția de a oferi sprijinul necesar oamenilor din Ucraina pe termen lung. Inițial, această strategie părea să funcționeze, deoarece sosirile aveau tendința de a se muta în alte state membre ale UE. Cu toate acestea, deoarece mulți ucraineni decid să rămână în Moldova, mai aproape de țara lor de origine, activarea protecției temporare a devenit un factor vital pentru ca Guvernul Republicii Moldova să ofere un statut sigur și stabil pentru ei, gestionând în același timp în mod corespunzător fluxurile.

Cum funcționează în practică protecția temporară

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova stabilește ca protecția temporară să fie acordată persoanelor strămutate ucrainene pe o perioadă de un an, începând cu 1 martie 2023. Spre deosebire de „Decizia de punere în aplicare a Consiliului UE din 2022 de a activa protecția temporară în UE” [5], „Guvernul Republicii Moldova a extins statutul de protecție temporară cetățenilor Ucrainei care se aflau în Moldova înainte de 24 februarie 2022 (deși unele state membre ale UE includ o prevedere similară la nivel național)” [6]. „Aceasta înseamnă că persoanele care au părăsit Ucraina înainte de invazia rusă și care nu se pot întoarce acasă din cauza conflictului în curs pot beneficia și de protecție temporară în Moldova. Prevederile pentru alte grupuri eligibile pentru protecție temporară se aliniază cu standardele minime stabilite prin decizia de punere în aplicare a Consiliului UE și includ o definiție a membrilor familiei” [7].

Din martie 2023, persoanele enumerate drept beneficiare de protecție temporară în R. Moldova trebuie să se înregistreze prin intermediul unei platforme special concepute pentru o programare personală la una dintre unitățile teritoriale ale Inspectoratului General pentru Migrație (IGM). După depunerea actelor de identitate, solicitanții primesc (gratuit) un document care le permite să rămână în Moldova. Potrivit IGM, între activarea protecției temporare și jumătatea lunii iunie 2023 s-au înregistrat peste 8.400 de persoane, peste 4.500 de beneficiari primind deja actele de autorizare.

Legea cu privire la azil garantează dreptul beneficiarilor de protecție temporară de a solicita azil. Pe durata procedurii de azil, beneficiarii de protecție temporară sunt considerați solicitanți de azil. Cu toate acestea, dacă nu i se acordă azil, persoana poate rămâne în continuare în R. Moldova și continuă să beneficieze de statut de protecție temporară. Cu toate acestea, Decizia de protecție temporară din 2023 abordează situațiile în care statul moldovenesc inițiază o procedură obișnuită de azil în numele solicitantului. Acest lucru se întâmplă dacă există motive temeinice de a crede că beneficiarul de protecție temporară se încadrează în una dintre clauzele de excludere stabilite de Lege. În astfel de cazuri, protecția temporară este încetată, fiind inițiată o procedură obișnuită de azil pentru a asigura examinarea individu-

ală și eventuala aplicare a clauzelor de excludere.

În conformitate cu prevederile „punctului 20 din H.G. Republicii Moldova” [8], „Beneficiarii de protecție temporară din Moldova au acces la măsuri și servicii de asistență socială finanțate de organizații internaționale, precum și la sistemul național de învățământ. Aceștia pot munci în Republica Moldova fără permis de muncă și au dreptul la asistență medicală de urgență și primară, precum și la examen medical, conform procedurii stabilite de Ministerul Sănătății al Republicii Moldova. Cazarea în centrele desemnate este asigurată numai beneficiarilor vulnerabili sau persoanelor cu nevoi speciale” [9].

Înțelesul din protecție temporară

Noile reglementări enumeră mai multe condiții în care protecția temporară poate fi încetată. Unele dintre aceste motive au consecințe clare, cum ar fi plecarea din R. Moldova (în cazul repatrierii voluntare sau al reînălării într-o țară terță) sau o schimbare a statutului (statut de refugiat sau rezidență fără legătură cu protecția). În plus, „statutul de protecție temporară în Moldova poate fi încetat dacă se stabilește că beneficiarul a părăsit teritoriul Republicii Moldova pentru o perioadă mai mare de 45 de zile cumulată” [10]. Cu toate acestea, actele juridice nu explică statutul juridic al unei astfel de persoane dacă se întorc în R. Moldova după încetarea protecției temporare și/sau când nu există posibilitatea de reînălare într-o țară terță.

Similar textului Directivei UE privind protecția temporară, legislația națională este, de asemenea, vagă cu privire la ceea ce se va întâmpla cu beneficiarii protecției temporare în R. Moldova, odată ce protecția temporară atinge durata maximă (doi ani). Deși legislația nu precizează clar acest lucru, se poate presupune că se vor aplica prevederile Legii cu privire la statutul străinilor și/sau ale Legii privind azilul. Aceasta ar însemna că, odată ce durata totală a protecției temporare expiră, cetățenii ucraineni care încă nu se pot întoarce acasă din motive de securitate vor trebui integrați în alte cadre de protecție sau de rezidență. Totuși, aceasta poate pune o povară masivă asupra capacităților decizionale ale instituțiilor moldovenești, în primul rând ale IGM. În 2021, în țara noastră au fost depuse doar 75 de cereri de azil. Presupunând că cel puțin jumătate dintre ucrainenii aflați în prezent în R. Moldova nu se vor putea întoarce în Ucraina după încheierea protecției temporare (aproximativ 50.000, pe baza datelor disponibile în prezent), acest lucru va crește sarcina procedurii de azil din Moldova de peste 600 de ori.

O altă evoluție, foarte importantă, care trebuie urmărită se referă la decizia Comisiei de Urgență din 10 mai 2023 de a consolida un regim fără vize pentru cetățenii ucraineni aflați în prezent pe teritoriul statului nostru. Potrivit acestei decizii, cetățenii ucraineni care nu au solicitat protecție internațională sau temporară și nu au primit nicio altă formă de rezidență în

R. Moldova, au dreptul de a rămâne în țară timp de 90 de zile calendaristice într-o perioadă de 180 de zile.

Cu toate acestea, nu este clar ce se va întâmpla cu acele persoane strămutate care nu au părăsit voluntar Moldova în intervalul de timp stabilit. Este evident că, în condițiile actuale, întoarcerea forțată în Ucraina nu este posibilă. Chiar dacă ucrainenii care au rămas peste termenul de ședere revin voluntar în Ucraina, nu vor avea altă opțiune decât să ceară azil în R. Moldova în cazul în care conflictul din Ucraina se va intensifica din nou.

Calea parcursă și calea înainte

Introducerea protecției temporare în R. Moldova a jucat un rol crucial în acordarea de asistență și sprijin ucrainenilor strămutați de agresiunea rusă. Moldova, ca țară vecină cu Ucraina, a declarat rapid starea de urgență și a dezvoltat o schemă națională de protecție temporară pentru a răspunde nevoilor urgente ale persoanelor strămutate forțat. Această abordare proactivă demonstrează angajamentul țării noastre de a-i ajuta pe cei care au nevoie și de a se alinia la răspunsurile Uniunii Europene, în conformitate cu aspirațiile sale de aderare la UE. În mod clar, problema integrării durabile și pe termen lung rămâne o provocare pentru statul moldav; prin urmare, asistența suplimentară acordată Guvernului Republicii Moldova, „inclusiv ajutorul umanitar, va fi esențială pentru a se asigura că toate persoanele... pot avea acces la îngrijirea de care au nevoie” [11].

Cu toate acestea, strategia de ieșire din protecția temporară reprezintă o provocare considerabilă. Condițiile de încetare prevăzute în legislație nu sunt clare cu privire la modul în care va fi gestionată tranziția la un alt statut de rezidență odată cu atingerea duratei maxime de protecție temporară. Cu aproximativ 100.000 de cetățeni ucraineni aflați în prezent în R. Moldova, povara instituțiilor moldovenești, în special IGM, ar fi imensă dacă o parte semnificativă a populației ucrainene se înregistrează pentru protecție temporară și nu se poate întoarce acasă după expirarea acesteia.

În plus, apar incertitudini cu privire la statutul juridic al persoanelor fizice care au depășit perioada cumulată de 45 de zile în afara Moldovei după încetarea protecției temporare, precum și al acelor ucraineni care depășesc cele 90 de zile permise și nu solicită protecție temporară, mai ales atunci când nu există opțiuni viabile de relocare într-o țară terță. Aceste probleme evidențiază necesitatea unor îndrumări suplimentare și strategii cuprinzătoare pentru a aborda integrarea și protecția pe termen lung a persoanelor strămutate odată ce protecția temporară expiră.

Ce urmează după protecția temporară? Similar contextului UE, R. Moldova trebuie să ia în considerare opțiunile sale de politică, de la extinderea în continuare a protecției temporare până la dezvoltarea de noi statute de

rezidență pe termen lung. Cooperarea strânsă între instituțiile moldovenești și comunitatea internațională va fi vitală pentru dezvoltarea de soluții durabile și pentru furnizarea de ajutor umanitar continuu în vederea sprijinirii populației strămutate în faza de tranziție.

În contextul eforturilor depuse de autoritățile moldovenești privind realizarea obiectivelor de inițiere a procesului de aderarea la Uniunea Europeană, problema asigurării drepturilor migranților constituie un obiectiv primordial. Deși în R. Moldova a derulat procesul de aliniere al cadrului normativ național la standardele europene, acest proces, fiind deosebit de complex, este de durată. Sunt necesare reforme atât a cadrului legislativ, cât și a celui instituțional, cu instruirea personalului și asigurarea tehnico-materială a diverselor activități.

În condițiile vecinătății cu Uniunea Europeană, Republica Moldova se ciocnește de anumite abordări ce țin de asigurarea drepturilor migranților, garantate de standardele internaționale în domeniu. Ținând cont de faptul că migranții reprezintă diferite culturi, religii, etnii etc., sunt necesare măsuri comprehensive și coerente în ce privește formarea personalului, asigurarea dreptului la informare, siguranța și umanitatea în relația cu ei.

Referințe bibliografice:

1. Rezoluția Parlamentului European din 19 aprilie 2023 referitoare la provocările cu care se confruntă Republica Moldova (2023/2595(RSP)), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0112_RO.html, accesat la 09.12.2023.

2. Condițiile de acordare a protecției temporare persoanelor strămutate din Ucraina (Anexa nr.1 la HG 21/2023).

3. Idem.

4. Ibidem.

5. https://www.hotnews.ro/stiri-specialisti_deloitte-25454930-mecanismul-protectie-temporara-implementat-romania-cum-aplica.htm, accesat la 04.12.2024.

6. A se vedea <https://igm.gov.md/ro/content/cum-poate-fi-solicitat%C4%83-protect%C8%9Bia-temporar%C4%83>.

7. Idem. În același sens a se vedea https://www.hotnews.ro/stiri-specialisti_deloitte-25454930-mecanismul-protectie-temporara-implementat-romania-cum-aplica.htm, accesat la 04.01.2024.

8. HG Republicii Moldova, Nr. 21 din 18-01-2023 privind acordarea protecției temporare persoanelor strămutate din Ucraina.

9. În același sens a se vedea: „Implementarea protecției temporare acordate pe teritoriul Republicii Moldova persoanelor strămutate din

Ucraina: situația după șase luni. Octombrie 20, 2023”, <https://cda.md/ro/implementarea-protectiei-temporare-acordate-pe-teritoriul-republicii-moldova-persoanelor-stramutate-din-ucraina-situatia-dupa-sase-luni/>. Studiul analizează necesitățile refugiaților din Ucraina în procesul de obținere a protecției temporare pe teritoriul Republicii Moldova. În particular, sunt examinate barierele întâmpinate și experiențele beneficiarilor de protecție temporară în procesul de documentare și de realizare a drepturilor de acces la cazare, liberă circulație, a drepturilor la muncă, asistență și protecție socială, ocrotire a sănătății, dar și la învățatură. În același sens a se vedea <https://help.unhcr.org/moldova/ro/temporary-protection/>. Accesat la 03/12/2023. În același sens a se vedea <https://cursdeguvernare.ro/mechanismul-de-protectie-temporara-implementat-in-romania-cum-se-aplica.html>.

10. Idem.

11. <https://cda.md/ro/refugiatii-din-ucraina-s-au-simtit-mai-in-siguranta-dupa-implementarea-protectiei-temporare-in-republica-moldova/>.

CZU: 349.6

CONTROLUL ECOLOGIC CA INSTRUMENT PRINCIPAL DE ASIGURARE A PROTECȚIEI MEDIULUI

Igor TROFIMOV,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0009-1075-5224*

Luminița DIACONU,

*doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-6736-6344*

Rezumat

Aruncând o privire în trecut, venim la o concluzie că suntem într-o ascensiune vădită în raport cu generațiile precedente. În mare măsură această ascensiune se datorează dezvoltării tehnicii, dar nu în ultimul rând și a științei domeniilor de consumație. În același timp științele de conservare și de dezvoltare nu și-au găsit locul lor „de merit”, or lipsa unui interes curent face ca lucruri importante să fie lăsate fără atenție.

Întorcându-ne la ideea progresului și senzației de ascensiune, trebuie să înțelegem că, în același timp, suntem într-o profundă criză în ce privește condițiile de mediu în care trăim. Cu atât mai mult devine actuală o astfel de abordare, cu cât se dezvoltă știința de consumație și tehnica de utilizare a componentelor de mediu.

Am învățat să „împrumutăm” de la NATURĂ, dar nu ne-am învățat să-i întoarcem ceea ce am luat cu împrumut.

Deși o perioadă îndelungată noi nu ne-am pus scopul de a proteja mediul, chiar dacă suntem conștienți că resursele acestuia sunt epuizabile, oricum va veni un moment când această problemă va deveni o stringență.

Din aceste motive, dar și din altele, considerăm că abordarea oricărui segment de probleme, care să aibă tangență cu protejarea mediului, reprezintă un efort îndreptățit în vederea creării unei conștiințe de mediu.

Una din aceste probleme vizează rolul și locul controlului ecologic, ca mecanism de asigurare a unei folosințe raționale a componentelor de mediu.

Cuvinte-cheie: control ecologic, dreptul mediului, raport juridic de control ecologic.

Summary

A glance into the past leads to the conclusion that we are in a clear ascension compared to previous generations. To a large extent this rise is due to the development of technology, but not least to the development of consumer science. At the same time the conservation and development sciences have not found their ,rightful' place, or the lack of current interest means that important things are left unattended.

Returning to the idea of progress and the sense of ascendancy, we must understand that at the same time we are in a deep crisis in terms of the environmental conditions in which we live. This approach becomes all the more topical as the science of consumption and the technique of using environmental components develops.

We have learned to „borrow” from NATURE, but we have not learned to return what we have borrowed.

Although for a long time we have not set ourselves the goal of protecting the environment, even though we are aware that its resources are depletable, there will come a time when this issue will become a definite, albeit largely unattainable, necessity.

For these and other reasons, we believe that tackling any segment of the problem that has a bearing on environmental protection is a justified effort to create environmental awareness.

One of these issues concerns the role and place of environmental control as a mechanism for ensuring the rational use of environmental components.

Keywords: environmental control, environmental law, environmental control legal report.

Este indiscutabil faptul că în orice domeniu al dreptului există o multitudine de instrumente cu ajutorul cărora se asigură realizarea scopului acestor raporturi juridice. Însă trebuie să recunoaștem că unul din cele mai eficiente instrumente este cel legat de controlul respectării normelor de drept.

Deși controlul reprezintă un instrument de natură administrativă, totuși acesta își are existența și în alte ramuri ale dreptului, ca și în raporturile de dreptul mediului. Mai mult decât atât, controlul este unul din instrumentele de bază prin prisma căruia se asigură punerea în aplicare a normelor dreptului mediului.

Începând cu reglementările constituționale și finalizând cu reglementările ordinare ale legislației de mediu, în mod obligatoriu se face referință la instituția „controlului ecologic”. Astfel, articolul 10 al Legii privind protecția mediului înconjurător [3, art.10] indică asupra faptului că autoritățile administrației publice ale comunei (satului), orașului, în conformitate cu prezenta lege și cu alte acte normative din domeniul protecției mediului, exercită

un control permanent asupra respectării legislației cu privire la protecția mediului. Articolul 15 al aceluiași act legislativ stabilește că una din sarcinile de bază ale autorității centrale pentru resursele naturale și mediu este efectuarea controlului respectării regimului de gestionare a deșeurilor [3, art.15].

Articolul 26 al aceleiași legi stabilește că inspectoratul pentru Protecția Mediului are funcția de exercitare a controlului de stat asupra respectării legilor și altor acte normative în problemele protecției mediului și folosirii resurselor naturale. Articolul 60 al Legii prenotate stabilește că autoritățile pentru mediu, în comun cu autoritățile administrației publice locale, vor exercita controlul asupra colectării plantelor, pescuitului, vânatului, numai în limitele nepericlitării potențialului de reproducere a diferitor specii de plante și animale [3, art.60].

Articolul 15 al Legii privind plata pentru poluarea mediului stabilește că funcția de control asupra corectitudinii calculului și plenitudinii virării la buget a taxei pentru mărfurile care, în procesul utilizării, cauzează poluarea mediului, este exercitată de către Serviciul Fiscal de Stat [4, art.15].

Articolul 86 al Codului funciar stabilește că în domeniul controlul de stat asupra folosirii și protecției terenurilor, Statul în persoana autorităților administrației publice locale are obligația să asigure folosirea rațională și eficientă a terenurilor, precum și protecția acestora indiferent de destinația lor [1, art.86].

Articolul 20 al Codului silvic stabilește că controlul de stat asupra stării, folosirii, regenerării, pazei și protecției fondurilor forestier și cinegetic este exercitat de către Inspectoratul pentru Protecția Mediului [1, art.20].

Articolul 70 al Codului silvic stabilește că controlul asupra asigurării și realizării măsurilor de protecție a pădurilor de către proprietarii și gestionarii de terenuri din fondul forestier este exercitat de Inspectoratul pentru Protecția Mediului și de autoritățile administrației publice locale [2, art.70].

Articolul 56 al Legii apelor stabilește că Inspectoratul pentru Protecția Mediului coordonează și exercită activitatea de inspecție și de control în domeniul folosinței și al protecției apelor [5, art.56].

Articolul 18 al Legii cu privire la zonele și fâșiile de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă stabilește că controlul de stat asupra respectării regimului de activitate economică în zonele și fâșiile de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă ține de competența Inspectoratului pentru Protecția Mediului [6, art.18].

Articolul 36 al Legii regnului animal stabilește că controlul de stat asupra protecției și folosirii resurselor regnului animal are drept sarcină asigurarea îndeplinirii de către toate ministerele, departamentele, persoanele

fizice și juridice, indiferent de tipul de proprietate și forma de organizare juridică, a obligațiunilor de protecție a regnului animal, respectarea modului stabilit de folosire a animalelor și a altor norme prevăzute de legislație [7, art.36].

Șirul unor astfel de reglementări nu se limitează doar cu referințele legislative care instituie sarcini de control pentru autoritățile competente în domeniul protecției mediului.

Și doctrina juridică la fel pune atenția pe bune merite asupra instituției controlului ecologic. Astfel, unii autori ruși susțin că „специфика экологических отношений определяет осуществление особых функций управления, например таких, как государственный контроль в сфере охраны окружающей среды, мониторинг окружающей среды” [9, p. 48]. Într-adevăr, funcția de asigurare a controlului ecologic devine una din funcțiile „vitale” ale statului. Căci o societate nu poate supraviețui într-un mediu poluat.

În același sens se menționează că „экологический контроль представляет собой важнейшую правовую меру обеспечения рационального природопользования и охраны окружающей среды от вредных воздействий, функцию государственного управления и правовой институт экологического права. Именно посредством экологического контроля, в основном, обеспечивается принуждение соответствующих субъектов экологического права к исполнению экологических требований. Меры юридической ответственности за экологические правонарушения применяются либо в процессе экологического контроля, либо с привлечением иных государственных органов” [10, p. 138].

În literatura autohtonă de specialitate se susține că controlul ecologic reprezintă unul din cele mai eficiente mecanisme de asigurare a protecției mediului, fiind realizat cât de autoritățile publice atât și de organizațiile non-guvernamentale [8, p. 28].

La rândul nostru, considerăm necesar să menționăm, că de-a lungul timpului percepția termenului de control a fost una neuniformă. Unii au asociat controlul cu măsurile de constrângere. Alții identifică controlul ca fiind un element al managementului.

În fond, nici unii și nici alții nu greșesc în oferirea unei astfel de abordări. Doar că noi suntem de opinia că acest instrument conține în sine un larg palier de oportunități, incluzând și funcția de management, așa cum și cea de constrângere, dar care în ansamblul său sunt aplicabile în funcție de circumstanțe, în special având în vedere cadrul legal care este stabilit pentru realizarea controlului, dar și competența subiecților care exercită controlul.

Astfel, dacă vorbim de controlul efectuat de autoritățile publice, atunci acestea dispun de un anumit spectru de posibilități, fiind înzestrate nu doar

cu sarcini de matură managerială, ci și cu posibilitatea de a aplica măsuri de constrângere. Atunci însă când vorbim despre controlul ecologic obștesc, care este realizat în mare parte de către organizațiile nonguvernamentale, dar și de către cetățenii de rând, aceasta presupune cu totul alt spectru de posibilități oferite de lege întru realizarea obiectivului respectiv, unde măsurile de constrângere nu pot fi aplicate.

Este necesar să remarcăm că pentru dreptul mediului îi este caracteristic faptul că întru realizarea scopurilor de protecție a mediului sunt asimilate o serie de mecanisme și instituții, care tradițional aparțin altor ramuri ale dreptului.

„Controlul” este un instrument al dreptului administrativ, deosebit de necesar pentru asigurarea realizării scopurilor de protecție a mediului. Și aceasta deoarece asigurarea unei supravegheri permanente a situației legate de utilizarea resurselor de mediu, iar uneori chiar și aplicarea unor măsuri de constrângere în acest sens, cel mai eficient poate fi realizat anume prin prisma mecanismului de control.

Atunci când abordăm problematica de ordin juridic legat de control, și în special de controlul ecologic, este necesar să distingem câteva subiecte care, în opinia noastră, reprezintă o importanță „vitală” pentru identificarea naturii juridice a acestei instituții.

În primul rând este necesar să înțelegem care sunt domeniile în care se aplică măsurile de control. Doi – care sunt elementele mecanismului în care se realizează controlul. Trei – care sunt limitele realizării controlului. Și patru – care sunt subiecții care sunt antrenați în raporturile de control ecologic. În cel din urmă element urmează să identificăm cât subiecții activi atât și cei pasivi ai raportului de control ecologic.

În concluzie, considerăm necesar de a ne referi la următoarele particularități care determină controlul ecologic ca instituție specifică a dreptului mediului:

1. Controlul ecologic, deși reprezintă una din varietățile instituției de control juridic, care tradițional aparținea dreptului administrativ, totuși reprezintă o instituție de dreptul mediului, cu caracteristici și modalități ale sale proprii.

2. În vederea identificării naturii juridice a controlului ecologic este important să distingem care sunt domeniile în care se aplică măsurile de control ecologic, care sunt elementele mecanismului de control ecologic, care sunt limitele realizării controlului și care sunt subiecții antrenați în raporturile de control ecologic.

3. Controlul ecologic reprezintă una din funcțiile existențiale ale statului.

4. Controlul ecologic urmează a îmbrăca o haină juridică clară întru

evitarea confundării sale cu alte mecanisme de control existente în alte ramuri ale dreptului, cum ar fi cel fiscal, vamal, administrativ, economic și de altă natură.

Referințe bibliografice

1. Codul Funciar al Republicii Moldova nr. 828 din 25.12.91, republicat în Monitorul Oficial nr.107/817 din 04.09.2001. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139975&lang=ro#.
2. Codul silvic nr. 887 din 21.06.96; Monitorul Oficial nr. 4-5/36 din 16.01.1997. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118482&lang=ro#.
3. Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător; nr. 1515 din 16.06.93; Monitor Oficial nr. 10/283 din 30.10.1993. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134102&lang=ro#.
4. Legea Republicii Moldova privind plata pentru poluarea mediului; nr. 1540 din 25.02.98; Monitorul Oficial nr. 54-55/378 din 18.06.1998. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134102&lang=ro#.
5. Legea apelor nr. 272 din 23.12.2011; Monitorul Oficial nr. 81/264 din 26.04.2012. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133228&lang=ro#.
6. Legea cu privire la zonele și fâșiile de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă nr. 440 din 27.04.95; Monitorul Oficial nr. 43/482 din 03.08.1995. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139014&lang=ro#.
7. Legea regnului animal nr. 439 din 27.04.95; Monitorul Oficial nr. 62-63/688 din 09.11.1995. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136372&lang=ro#.
8. Trofimov Ig., Ardelean Gr., Crețu A. *Dreptul mediului*. Chișinău: Ed. Bons Offices, 2015, 320 p.
9. Крассов О.И., Экологическое право: учебник. Москва: изд. Норма, ИНФРА-М, 2014, 624 p.
10. Нецветаев А.Г. Экологическое право: Учебно-практическое пособие. Москва: Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, 2006, 223 p.

SECȚIUNEA I
REGLEMENTĂRI LEGALE ȘI ABORDĂRI
TEORETICO-PRACTICE ÎN MATERIA
DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE ALE OMULUI

CZU: 342.9

APLICABILITATEA TEORIEI IMPREVIZIUNII ÎN CONTRACTELE ADMINISTRATIVE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI

Liliana BELECCIU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
cercetător științific superior al Departamentului știință
ORCID: 0000-0003-4134-6983*

Rezumat

Lucrarea de față este un studiu teoretic asupra unei instituții deosebit de importante a dreptului administrativ – teoria impreviziunii. Aceasta urmează a fi prezentată concomitent cu altă teorie jurisprudențială care afectează dezechilibrul financiar al contractelor administrative. Cea mai mare parte a cercetării va evidenția premisele apariției acestei teorii jurisprudențiale în Franța, în perioada Primului Război Mondial, condițiile care trebuie întrunite pentru a fi în prezența impreviziunii, respectiv efectele care se impun pentru asigurarea echilibrului financiar al contractului.

Cuvinte-cheie: impreviziune, echilibru financiar al contractului administrativ, autoritate publică, stat, indemnizație.

Summary:

This research constitutes a theoretical study of an exceptionally important institution of administrative law – the theory of unforeseen circumstances. It is to be presented concurrently with another jurisprudential theory that impacts the financial imbalance of administrative contracts. The majority of the research will highlight the premises of the emergence of this jurisprudential theory in France during the period of the First World War, the conditions that must be met to establish the presence of unforeseen circumstances, and the effects necessary to ensure the financial balance of the contract.

Keywords: unforeseen circumstances, financial balance of administrative contracts, public authority, state, compensation.

Mi-am propus cercetarea acestei teme pornind de la situația existentă, și anume criza economică care a afectat nu doar Republica Moldova, statele Uniunii Europene, ci și economia mondială. Interesul este purtat de modul în care sunt furnizate/prestare serviciile publice, creșterea semnificativă a

tarifelor, suportabilitatea din partea cetățenilor etc.

Amintim că în perioada anilor 2020-2021, piața construcțiilor din întreaga Europă a fost afectată de o creștere accelerată a prețurilor la materialele de construcții, ceea ce a generat un impact negativ asupra acestui domeniu. Ulterior, prin invadarea de Rusia a Ucrainei în februarie 2022, Europa a înregistrat o creștere a prețurilor la energie, turbulențe pe piețele financiare, ceea ce a redus creșterea economică și a crescut „considerabil” inflația în întreaga Europă.

Acești factori au afectat și Republica Moldova care se confruntă cu o criză energetică fără precedent. Spre exemplu [10], în ultimii 20 de ani prețul gazelor naturale a crescut de patru ori, iar în 2022, într-un singur an, de peste șase ori, de la 4,3 lei a ajuns la 27 de lei. La energia electrică tariful a înregistrat o creștere de aproape trei ori, de la 1,6 lei la 4,7 lei în 2022. În rezultat, această criză energetică se răsfârâge asupra bugetelor cetățenilor Republicii Moldova, reprezentând o lovitură fără precedent.

În principal au fost afectate trei servicii publice: alimentarea cu gaze naturale, alimentarea cu energie electrică și alimentarea cu energie termică. Toate aceste servicii sunt indispensabile, necesitând a fi furnizate/prestate în mod continuu, mai ales în perioada rece a anului, care în R. Moldova durează din luna octombrie până în luna martie.

Agenția Națională de Reglementare în Energetică, reprezentând autoritatea de reglementare a sectoarelor din domeniul energetic, a ajustat tarifele la solicitarea operatorilor, în funcție de prețurile de cumpărare și producere a acestor servicii publice.

Cum ar fi fost asigurate aceste servicii publice, în condițiile în care tarifele aprobate depășesc capacitatea de plată a consumatorilor? Cel mai probabil cetățenii, în plină iarnă, ar fi refuzat să beneficieze de aceste servicii, fie le-ar fi folosit fără posibilitatea de achitare, aspect care ar fi afectat capacitatea operatorului de a presta în continuare aceste servicii publice.

În cele din urmă, statul a intervenit cu mai multe acțiuni, pentru a atenua efectele acestor scumpiri, preponderent prin compensarea tarifului la aceste servicii publice, bani achitați din bugetul public.

„Creșterea semnificativă a prețurilor la gaze pe piața internațională este o povară grea pentru toți, dar mai ales pentru țara noastră, din cauza veniturilor modeste ale majorității oamenilor, dar și a ineficienței energetice a economiei noastre. Oamenii sunt îngrijorați pe bună dreptate de consecințele scumpirilor. În această situație, statul trebuie să intervină pentru a sprijini cele mai vulnerabile categorii” [11].

Avea statul obligația să intervină în susținerea propriilor cetățeni, în sprijinirea operatorilor privați care furnizează/prestează aceste servicii pu-

blice, în condițiile în care bugetul Republicii Moldova este unul deficitar?

Intervenția statului este indispensabilă în cazul apariției unor situații imprevizibile, exterioare voinței omului (cum ar fi starea de război), care determină creșterea tarifelor la serviciile publice. Această măsură este dictată de principiul continuității serviciului public, care asigură satisfacerea interesului general, trebuind să funcționeze cu orice preț.

Această intervenție a statului își are temeiul în teoria impreviziunii, care s-a conturat în Franța, în perioada Primului Război Mondial, „din preocuparea de a satisface exigențele principiului continuității serviciului public, în special în ipoteza perturbării derulării contractului de concesiune a serviciului public”.

Teoria impreviziunii impune administrației publice, obligația de a ajuta financiar operatorul să-și execute obligațiile contractuale, atunci când un eveniment neprevăzut și străin de voința părților a perturbat executarea contractului.

Prin urmare, în cazul situațiilor de impreviziune are loc o rupere a echilibrului financiar al contractului administrativ.

După cum remarcă prof. E. D. Tarangul „... administrația garantează concesionarului în partea contractuală a actului de concesiune, fie în mod expres, fie în mod tacit, un echilibru între veniturile și cheltuielile concesiunii. Dacă acest echilibru a fost desființat, administrația nu este obligată să restabilească acest echilibru financiar decât în două cazuri și anume, 1. Când administrația modifică dispozițiile de organizare și de funcționare a serviciului public concesionat și 2. În cazuri de impreviziune” [1, p. 419].

Într-adevăr concesionarul se găsește într-o situație aparent paradoxală. Această situație constă în aceea că, pe de o parte, el este în drept să spera la realizarea unui beneficiu, dar că, pe de altă parte, el este supus, în interesul general, unor obligații care pot fi menținute sau modificate de concedent. În scopul rezolvării acestei antinomii se aplică principiul echilibrului financiar al contractului.

Echilibrul financiar al contractului de concesiune se justifică prin următoarele:

a) constituie expresia voinței părților ce fundamentează contractul care admite realizarea unor beneficii pentru concesionar;

b) funcționează în interesul serviciului public. Este evident că dacă Administrația ar uza de puterea sa de a modifica obligațiile concesionarului, fără să-i acorde indemnizații compensatorii, sau chiar dacă ea s-ar dezinteresa de modul de funcționare din punct de vedere financiar al concesiunii, deficitele persistente ar putea constrânge pe concesionar să oprească continuarea serviciului;

c) reunește cele două elemente ale contractului de concesiune asigurând sinteze între faptul că este vorba de un serviciu public și, în același timp, de o întreprindere particulară.

Totuși, nu se poate face din echilibrul financiar o ecuație ai cărei termeni să fie cunoscuți, în totalitate și în mod absolut. Concesionarul a acceptat un anumit risc; nu i s-a garantat că va realiza beneficii și el a sperat să realizeze beneficii superioare față de acelea pe care Administrația a avut intenția să-l lase să le obțină.

Noțiunea echilibrului financiar urmează să fie combinată cu adevărul că există, în orice contract de concesiune, un risc normal. O pierdere minimă pentru concesionar sau un beneficiu mai mare decât acela pe care Administrația a considerat să-l lase acestuia, nu sunt în afara echilibrului financiar al contractului de concesiune, deoarece contractul cuprinde, în mod necesar, un element necunoscut care este riscul presupus în orice întreprindere de acest gen.

d) În temeiul acestor principii urmează a se rezolva, în mod logic, problemele pe care le ridică atingerile care pot fi aduse echilibrului financiar al concesiunii. Aceste atingeri sunt de două feluri și pot proveni din partea autorității concedente, fiind imputabile acesteia, sau din alte cauze, neimputabile autorității publice. Dacă modificarea echilibrului financiar provine de la autoritatea concedentă, deoarece una din părțile contractante a determinat dezechilibrul financiar, aceasta este datoare să-l repare. Dacă atingerea echilibrului provine de la evenimente exterioare ce nu sunt imputabile autorității concedente, numai în mod excepțional autoritatea concedentă este obligată să contribuie în scopul reducerii efectului acestor evenimente, întrucât un oarecare risc a fost avut în vedere la încheierea contractului [2, p. 706-707; 3, p. 5-6 (161-162)].

Dezechilibrul financiar al contractelor administrative are la bază două teorii jurisprudențiale: teoria **faptei prințului** și **teoria impreviziunii**.

1. *Teoria hazardului administrativ sau teoria „faptei prințului”(fait du prince).*

Potrivit acestei teorii, în situația în care autoritatea publică, prin executarea prerogativelor sale, agravează condițiile de executare a unui contract, ea poate fi ținută să plătească o indemnizație cocontractantului, în raport cu prejudiciul produs.

Teoria „faptei prințului” se aplică întotdeauna când persoana publică contractantă utilizează puterea sa pentru a modifica unilateral obligațiile cocontractantului său. În această ipoteză, care constituie domeniul de acțiune al acestei teorii, autoritatea publică agravează, printr-o măsură unilaterală, sarcinile cocontractantului său, fără existența vreunei clauze contractuale în acest sens.

2. Teoria impreviziunii.

Al doilea caz când administrația este obligată să restabilească echilibrul financiar al concesiunii este cazul de impreviziune.

În această materie jurisprudența Consiliului de Stat din Franța are o frumoasă contribuție. Înainte de primul război mondial Consiliul de Stat a admis rezilierea contractului de concesiune în cazul în care evenimentele au făcut imposibilă continuarea executării concesiunii. Războiul, care a adus mari perturbări și schimbări în economia națională, a determinat Consiliul de Stat să-și schimbe jurisprudența. Consiliul hotărăște că atunci **când evenimentele neprevăzute fac executarea concesiunii prea oneroasă, concesionarul este obligat să execute concesiunea, el însă are dreptul să pretindă de la administrație să-i acopere pierderile ce le suferă din cauza împrejurărilor**. Concesionarul nu are dreptul să ceară o despăgubire pentru lipsa de câștig, ci numai pentru pierderile avute [1, p. 420].

Această teorie a fost creată de Consiliul de Stat din Franța, în cazul denumit, în doctrina franceză, „gazul din Bordeaux”, în care, ca urmare a războiului din 1914, prețul cărbunelui (care servea la fabricarea gazului de iluminat) a crescut atât de mult, încât compania concesionară a serviciului de distribuire a gazului nu putea continua prestarea acestuia fără a ajunge la faliment, ținând cont de faptul că, pentru motive de interes general, creșterea prețului la cărbune nu putea fi urmată de creșterea tarifelor [4, p. 132].

Situația a fost următoarea [5, p. 77-78]: Primul Război Mondial a determinat o creștere considerabilă și imprevizibilă a prețului cărbunelui. Compania care a luat în concesiune producția și distribuirea gazului în orașul Bordeaux nu mai putea, pe baza tarifelor prevăzute în caietul de sarcini, să echilibreze funcționarea concesiunii. Ca urmare, a cerut Primăriei Bordeaux să accepte ridicarea tarifelor pentru a-i permite să echilibreze concesiunea, dar aceasta a refuzat, nefiind de acord cu suportarea parțială a pierderilor. Primăria avea dreptul să decidă dacă tarifele care erau prevăzute în contractul de concesiune pot fi ridicate pentru a permite concesionarului să presteze în continuare serviciul public sau să refuze, situație în care compania ar fi continuat să exploateze serviciul până ar fi falimentat. Consiliul de Stat, după ce a statuat dreptul orașului de a refuza orice creștere a tarifelor, a considerat că acesta trebuie să acopere, într-o mare măsură deficitul companiei, din două considerente:

1) primul este cel al continuității serviciului. Compania putea să presteze serviciul public doar o anumită perioadă de timp, datorită pierderilor suferite, iar apoi serviciul s-ar fi întrerupt. Deci, continuitatea serviciului cere ca autoritatea concedentă să vină în ajutorul concesionarului.

2) Al doilea considerent a fost următorul: din moment ce părțile au

contractat, ele au avut în vedere un anumit *alea*, însă unul normal, previzibil. Părțile nu au avut în vedere circumstanțe imprevizibile care au fost determinate de război și care au bulversat economia.

Într-o astfel de situație se pune întrebarea ***cine suportă aceste sarcini extra-contractuale?***

Judecătorul a stabilit ca acestea să fie suportate de concesionar într-un procent variind de la 5 la 15%, iar restul trebuie suportat de autoritatea concedentă.

Astfel, trăsătura esențială a impreviziunii constă în imposibilitatea părților de a prevedea, la încheierea contractului, apariția unor cauze care să afecteze echilibrul financiar al acestuia. Cel mai clasic exemplu ar fi urcarea prețului avut în vedere la încheierea contractului, ca urmare a apariției unor situații imprevizibile.

Aceste situații imprevizibile pot fi naturale ca, de exemplu, seisme, inundații, perioade îndelungate de secetă, toate fiind susceptibile să ridice costurile prestațiilor ce revin cocontractantului sau să determine scăderea cifrei de afaceri. De asemenea, aceste cauze pot fi generate de fapta omului sau exterioare voinței părților, cum este, spre exemplu, starea de război [6, p. 170-171].

Însă nu orice eveniment care se anunță poate să dezechilibreze financiar contractul. Spre exemplu, jurisprudența franceză (prin decizia Consiliului de Stat francez din 28 aprilie 1981, în cauza Bernard) a decis că încheierea unui contract de livrare de carburant, în momentul în care se anunță un conflict în Orientul Apropiat, nu dă dreptul furnizorului de a invoca incidența acestui conflict asupra prețului petrolului [7, p. 211].

În cazul apariției unor situații care țin de hazardul economic, impun concesionarul la suportarea unor sarcini, care îl vor ruina. De asemenea, el neputând renunța, deoarece s-a obligat să facă să funcționeze serviciul în regim de continuitate, autoritatea publică trebuie să-l ajute financiar pe cocontractantul său.

În soluționarea litigiilor privind existența cauzelor de impreviziune economică, jurisprudența franceză a statuat că falimentul cocontractantului, final previzibil în aceste cazuri, este de natură a compromite necesara continuitate a satisfacerii interesului public.

În cazul producerii unui eveniment care răstoarnă echilibrul financiar al contractului, concesionarul are dreptul de a primi din partea concedentului o compensație a sarcinilor suplimentare. Compensația va fi determinată de părți, iar în caz contrar, va fi stabilită de instanța de judecată.

Compensația pentru impreviziune este și o recompensă a diligențelor depuse de concesionar pentru a continua prestarea serviciului public în

condițiile agravării sarcinilor. Astfel fiind, ea poate fi acordată chiar după încetarea contractului de concesiune [8, p. 16; 12, p. 179].

Pentru a opera teoria impreviziunii, trebuie să fie îndeplinite următoarele condiții [4, p. 133]:

➤ să existe un contract administrativ legal încheiat. Așa cum s-a menționat deja, teoria impreviziunii are ca fundament sfera contractelor administrative și în special a celor de concesiune;

➤ să survină un eveniment, care n-a putut fi prevăzut de părți la încheierea contractului de concesiune;

➤ evenimentul imprevizibil trebuie să fie independent de voința părților, exterior acestor voințe. Potrivit unui autor francez, „nu orice eveniment neprevăzut se încadrează în noțiunea de impreviziune. Cocontractantul trebuie să întrevadă în mod normal un anumit risc și impreviziunea presupune ca circumstanțele economice să nu fie doar excepționale; trebuie, de asemenea, conform jurisprudenței, ca ele să antreneze majorările prețului de cost care dejoacă toate calculele și care depășesc, cu siguranță, limitele externe ale majorărilor ce au putut fi întrevăzute de părți la încheierea contractului” [7, p. 212].

➤ evenimentul trebuie să provoace o bulversare a condițiilor de executare a contractului. Bulversarea economiei contractului comportă două caracteristici: prima constă în depășirea prețului-limită pe care părțile l-au avut în vedere la stabilirea evoluției costurilor, reprezentând contravaloarea prestațiilor la care s-a obligat cocontractantul autorității publice; a doua caracteristică o constituie faptul că executarea contractului trebuie să comporte un deficit important, adică să fie imposibilă fără riscuri majore pentru cocontractant și nu doar afectată de dificultăți minore [6, p. 175].

Care sunt efectele impreviziunii?

Am reținut deja că starea de impreviziune nu-l scutește pe concesionar de îndeplinirea atribuțiilor sale; dimpotrivă, el trebuie să continue executarea contractului.

Obligația acestuia de a continua, pe timpul acțiunii evenimentului imprevizibil, executarea contractului, îi corespunde, însă, dreptul corelativ al acestuia de a percepe și de a obține o indemnizație cu titlu de impreviziune [9, p. 163], de la autoritatea publică concedentă, care are, obligația de a asigura continuitatea serviciului public.

După cum remarca prof. P. Negulescu „motivul, pentru care se admite, în aceste împrejurări, teoria impreviziunii, este că concesiunea nu este un contract de speulă; ea are în vedere interesul general pe care administrația și concesionarul se ocupă să-l satisfacă, or acest interes cere ca concesionarul să nu fie ruinat prin exploatarea serviciului, căci numai astfel auto-

ritatea publică va putea găsi capitaliștii, care să se intereseze de asemenea întreprinderi. Trebuie să existe un echilibru, o echivalență între obligațiunile concesionarului și beneficiul ce produce afacerea” [9, p. 163-164].

Înainte de a pretinde autorității publice plata indemnizației de impreviziune, credem alături de alți autori [6, p. 176], că părțile sunt obligate să caute dacă nu se poate adapta contractul la starea de impreviziune. Drept exemplu, se poate proceda la o reducere adecvată a anumitor sarcini ale cocontractantului sau la o modificare a tarifelor sau prețurilor convenite.

Dacă părțile nu cad de acord, atunci cocontractantul autorității publice are dreptul să perceapă acesteia despăgubiri în mod amiabil sau să le obțină printr-o hotărâre judecătorească.

Atunci când evenimentul imprevizibil este cauzat de fenomene economice, indemnizația de impreviziune va acoperi, în Franța, până la 90-95% din costurile extracontractuale.

Condiția care se impune pentru a obține indemnizația de impreviziune, titularul contractului nu trebuie să fi întrerupt executarea acestuia [7, p. 213].

Prin urmare, indemnizația de impreviziune este suma de bani, pe care autoritatea publică – parte a unui contract administrativ – o datorează cocontractantului său, în vederea restabilirii echilibrului financiar al contractului, pentru perioada de acțiune a evenimentului imprevizibil, în scopul asigurării continuității serviciului public sau a executării lucrării publice – obiect al contractului [6, p. 178].

În rezultatul acestui studiu, ajungem la concluzia potrivit căreia în cazul unor evenimente neprevăzute, care afectează echilibrul financiar al contractului, făcând imposibilă continuarea executării contractului, statul/autoritățile publice au obligația intervenției pentru redresarea situației create. Singura obligație impusă constă în asigurarea continuității serviciului public.

Referințe bibliografice

1. Tarangul E.D. *Tratat de drept administrativ român*. Cernăuți: Tipografia „Glasul Bucovinei”, 1944.
2. Vedel G. *Droit administratif. Ediția a IV*. Paris: P. U. F., 1968.
3. Mihai T. Oroveanu *Concesiunea serviciului public*. București: Revista „Studii de Drept Românesc” nr. 2/1995.
4. Rivero J. *Droit administratif. 9-ieme edition*. Paris: Dalloz, 1980.
5. Vasile Ana. *Prestarea serviciilor publice prin agenți privați*. București: Ed. ALLBECK, 2003.
6. Avram I. *Contractele de concesiune*. București: Editura Rosetti, 2003.

7. Richer L. *Droit des contrats administratifs*. Paris: L.G.D.J., 1995.
8. Gherghina S., Sebeni A. *Efectele și încetarea contractului de concesiune*. – București: Revista Dreptul nr. 11/1999.
9. Negulescu P. *Tratat de drept administrativ*. București: Institutul de arte grafice „E. Marvan”, 1934.
10. Sondaj: La iarnă, costurile pe care le vor suporta cetățenii R. Moldova din cauza majorării tarifelor vor fi de patru ori mai mari față de ultimii ani. <https://tvr moldova.md/article/841af84f440498a9/sondaj-la-iarna-costurile-pe-care-le-vor-suporta-cetatenii-r-moldova-din-cauza-majorarii-tarifelor-vor-fi-de-patru-ori-mai-mari-fata-de-ultimii-ani.html>.
11. Maia Sandu despre creșterea tarifelor la gazele naturale: Statul trebuie să intervină pentru a sprijini cele mai vulnerabile categorii. <https://radiochisinau.md/maia-sandu-despre-cresterea-tarifelor-la-gazele-naturale-statul-trebuie-sa-intervina-pentru-a-sprijini-cele-mai-vulnerabile-categori---146606.html>.
12. Hotărârile Consiliului de Stat al Franței din 27 iulie 1951 și din 12 martie 1976. În: „Grands arrêts de la jurisprudence administrative”, Dalloz, Paris, 1996, de P. Weil ș.a.

CZU: 342.7

INTEGRAREA ÎN COMUNITATE A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Mariana PAVLENCU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
ORCID: 0000-0003-0074-5267*

Adriana CARP,

*ofițer superior al Serviciului interacțiune comunitară
al Secției securitate publică a IP Rezina
ORCID ID: 0009-0006-3393-5533*

Rezumat

Peste sute de mii de persoane din lume au un anumit tip de dizabilitate și doar o mică parte din ele beneficiază de educație, reabilitare și reintegrare în muncă și în societate. Situația din Republica Moldova la acest compartiment de asemenea este nesatisfăcătoare. Numărul persoanelor recunoscute cu dizabilități, pe an ce trece capătă o amploare tot mai mare. Însăși dizabilitatea o percepem ca pe o experiență a oricărei afecțiuni care de fapt îngreunează o persoană să desfășoare anumite activități sau să aibă acces echitabil în societate.

Cuvinte-cheie: risc, drepturile omului, dizabilitate, handicap, dizabilități, normalitate, familie, copii cu dizabilități.

Summary

Over hundreds of thousands of people in the world have some type of disability and only a small part of these people benefit from education, rehabilitation and reintegration into work and society. The situation in the Republic of Moldova in this department is also unsatisfactory. The number of people recognized as disabled in the Republic of Moldova is growing every year.

Disability itself we perceive as an experience of any condition that actually makes it difficult for a person to carry out certain activities or to have fair access to society.

Keywords: risk, human rights, disability, normality, family, disabled children.

Introducere. Unul dintre cele mai importante principii în societate este cel al nediscriminării, care este înserat, practic în toate tratatele și documentele internaționale de protecție a drepturilor omului. Universalitatea re-

cunoașterii și apărarea drepturilor omului impune, în mod necesar, aplicarea lor egală pentru toți indivizii. „*Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi*” – proclamă în articolul 1 al Declarației Universale a Drepturilor Omului [1]. Dorința omului de a conviețui într-o societate democratică și echitabilă este un drept fundamental, care trebuie să fie respectat și considerat ca o valoare supremă pentru existența ființei umane în societate. Vom reitera că drepturile și libertățile fundamentale sunt recunoscute tuturor indivizilor, fără nicio deosebire, adică fără nicio discriminare.

Metodele și materialele aplicate. În prezenta cercetare au fost utilizate pe larg metodele analizei, sintezei, statisticii și comparației.

Conținutul de bază. Mii de persoane din lume au un anumit tip de dizabilitate și doar o parte din societate conștientizează că aceste persoane au nevoie să beneficieze de educație, reabilitare, reintegrare în muncă și în societate.

Omul se constituie dintr-un univers unic, irepetabil, deosebit de complex, fiecare individ reușind să realizeze pe parcursul vieții doar o mică parte din ceea ce reprezintă potențialul său. În același timp, toți oamenii sunt absolut egali, cu șanse, drepturi și perspective egale: nu suntem cu nimic mai buni sau mai prejos decât oricare dintre semenii noștri. Incontestabil, omul are un potențial enorm de autoafirmare, de creație și de perfecționare [2].

Evoluția societăților de dezvoltare și transformare, cât și procesele de evoluție în timp, au produs schimbări importante și esențiale în comportamentul ființei umane. Pe parcurs, atât relațiile sociale cât și modalitatea de comunicare, sau chiar a nivelului de gândire al omului s-au modificat și au creat acțiuni în baza cărora s-a dezvoltat propria cultură, propriile tradiții, propriile valori. Prin conviețuirea în societate omul a reușit să înțeleagă că arealul în care conviețuiește formează totalitatea valorilor care trebuie respectate și reformate în dependență de propriul comportament.

În ultima perioadă de timp numărul persoanelor care sunt înregistrate cu dizabilități în Republica Moldova constituie circa 168 mii de persoane, inclusiv 10,6 mii de copii cu vârsta de 0-17 ani [3]. Cauzele principale care determină dizabilitatea primară sunt tumorile (17,7%), bolile aparatului circulator (15,7%) bolile sistemului osteo-articular, ale mușchilor și țesutului conjunctiv (14,8%). În cazul a circa 900 de persoane, dizabilitatea primară a survenit din cauza tulburărilor mentale și de comportament (9,6%), iar în circa 800 de cazuri - din cauza bolilor sistemului nervos (8,2%) [3]. Atât pentru populația din mediul urban, cât și pentru cea din mediul rural, predominante au rămas a fi tumorile (19,8% și, respectiv, 16,5%) [3].

Dizabilitatea face parte din existența umană fiind o latură a dimensiunii universale a umanității. Ea este cea mai puternică provocare în accepta-

rea diversității, pentru că limitele sale sunt foarte fluide [4].

Chiar dacă în societate există numeroase stereotipuri privind abilitățile persoanelor cu dizabilități, totuși cu regret mai sunt prezenți subiecți ai societății care puțin cunosc că persoanele cu dizabilități au calități deosebite, aptitudini extraordinare și talente uimitoare.

În situația persoanelor cu dizabilități poate intra oricine și oricând pe parcursul vieții. Mai cu seamă că în această situație se poate pomeni orice persoană care ar putea să sufere ca urmare a unor împrejurări nefaste (boli, accidente). Un alt grup de persoane care sunt anevoios acceptate de majoritatea persoanelor sunt cele cu cerințele educaționale speciale [5]. Cerințele educaționale speciale constituie acele necesități care se desprind din nevoile speciale ale unor persoane, care generează existența unor disfuncții la nivel intelectual, senzorial, fizic, psiho-afectiv, socio-economic, cultural [5].

Printre treptele de bază a educării unei generații este considerată a fi grădinița, care mai poate fi numită și spațiu de autonomie al copilului, această constituie primul loc unde începe viața lui fără prezența permanentă a părinților. Este un spațiu în sine, fizic și psihic, cu care copilul pentru a se adapta este necesar să poată stabili o relație. Nu este doar un spațiu de așteptare pe perioada cât părinții sunt la muncă sau până când cineva va putea lua copilul, ci este un spațiu pe care copilul îl investește într-un fel anume și față de care va avea anumite trăiri.

De fapt odată cu instituționalizarea copilului în grădiniță presupune o separare pe o perioadă de timp de mediul social familiar a copilului: părinții săi, frații, mediul, regulile cunoscute și rutine asimilate.

Vorbind despre educatori care au în grija lor copii cu anumite particularități diferite de majoritatea, aceștia de la început se pomenesc cu niște emoții de frică, pentru că consideră că aceștia adesea pot fi imprevizibili, decolând de la o emoție la alta cum ar fi, într-un moment este calm însă peste câteva clipe începe a manifesta agresivitate și anume deteriorarea bunurilor ce se află în încăpere, bruscarea copiilor din grupă, aplicarea unor lovituri și mușcăături pe corpul altui copil. De fapt frica a este determinată de necunoaștere. Iar dacă educatorii ar fi instruiți cum să poată lucra cu asemenea categorii de copii, cu siguranță ar depăși prejudecățile mult mai ușor și ar cunoaște multe metode care ar fi binevenite să fie implementate în grupul cu asemenea categorii de copii pentru a fi implicați în activități pe măsură întreg colectivul.

Un alt mediu important de socializare este școala care contribuie într-o măsură mai mare sau mai mică la integrarea tuturor elevilor în grupurile semenilor lor și formează procesul de includere în clasele obișnuite, acceptarea la participare în activitățile educative formale și non-formale, a

copiilor considerați ca având cerințe educative speciale.

Integrarea *școlară* constituie o particularizare a procesului de integrare socială a acestor categorii de copii, proces care are o importanță fundamentală *în* facilitatea integrării ulterioare *în* viața comunitară prin formarea unor capacități favorabile, conduite și dezvoltarea unor atitudini și aptitudini necesare pentru conviețuirea socială din continuare [7].

În plus, integrarea *școlară* a copiilor cu cerințe speciale permite, sub *îndrumarea* atentă a cadrelor didactice, perceperea și *înțelegerea* corectă de către ceilalți elevi a potențialului de relaționare și participare la viața comunitară a semenilor lor.

La fel *întîmpină* dificultate *în* cadrul predării lecției prin faptul că este necesar de a forma diferite tipuri de programe educaționale, unul să fie general și unul special, astfel ca exemplu: *într-o* clasă de 30 de copii un copil este cu cerințe educaționale speciale, *în* mediu profesorul își planifică 5 activități, dar pe parcursul lecției el reușește să desfășoare doar 2 din simplu motiv că trebuie să devieze de la un program la altul. Copilul cu cerințe educaționale speciale [7] necesită mai multă explicație *întru* asimilarea programului, solicitând mai multă atenție, pe când mai sunt *încă* 29 de elevi care la fel necesită de a fi ghidați. Devierea profesorului de la un program la altul constituie o muncă dublă pentru el și nu de puține ori este fără prea mari rezultate.

De asemenea se atestă o dificultate prin faptul că părinții nu depun efort *în* instruirea copilului cu cerințe educaționale speciale la programul care a fost asimilat la *școală*. Rezultatul este vizibil de către profesori, nu este o continuitate a activităților desfășurate *în* cadrul instituției, dar *îngreunază* activitatea profesorului.

Ce ține de învățământul special, acesta se organizează *în* instituțiile de învățământ speciale și *în* instituțiile de învățământ alternative care acordă asistență recuperatorie elevilor cu deficiențe senzoriale (auditive sau vizuale) și elevilor cu dificultăți severe de învățare (dificultăți multiple, asociate). Serviciile din cadrul instituției speciale au drept obiectiv educarea, reabilitarea și/sau recuperarea și incluziunea educațională, socială a copiilor cu dificultăți de învățare, de comunicare, cu deficiențe senzoriale și fizice, emoționale, comportamentale și sociale [6]. Puțini *înțeleg* că bogăția spirituală a lumii constă *în* respectul și aprecierea tuturor valorilor, a tuturor persoanelor, indiferent de originea lor socială, de capacități și abilități.

Vorbind despre incluziune, *în* foarte multe colectivități se atestă cum mulți copii nu acceptă colegii cu cerințe educaționale speciale, din simplu motiv că *în* mare parte acești copii fac parte din familii social vulnerabile și adesea sunt neîngrijiți. Copiii nu-i acceptă, deși profesorii depun efort să le explice, de ce se *întâmplă* așa, dar indiferent de argumentele aduse, de cele

mai multe ori copiii cu CES nu se pot *încadra în colectiv și sunt umiliți și ignorați*.

Este cunoscut faptul că copiii care au nevoi unice de învățare sunt încadrați prin prisma anumitor cerințe educaționale speciale pentru a-i ajuta să se încadreze în societate mai ușor. Pot fi considerate că sunt încadrați în categoria cerințelor educaționale speciale atât copiii cu dificultăți motorii, sindrom Down, dificultăți de vorbire, tulburări de comportament, autism, deficit de atenție și hiperactivitate (ADHD), dar și cei care trec, pur și simplu, printr-o perioadă mai grea (abandon familial, abuzuri, tulburări psiho-emoționale care dizabiltază formarea normală a personalității copilului) [9].

De-a lungul timpului, copiii cu cerințe speciale erau excluși, ignorați, neglijați sau abandonați, pentru că erau considerați diferiți de ceilalți. În această problematică există un complex de date, de practici, concepții și perspective psihologice. Cu regret, familiile acestor copii au crescut și au trăit la fel ca și copiii săi în complexe, rușine, teamă și nesiguranță, determinate de diferențele lor de dezvoltare și de comportament.

Deși societatea și-a manifestat adesea mila, înțelegerea, dar și disprețul și teama, de a accepta o persoană cu particularități deosebite, cele mai multe reacții se datorează percepțiilor sociale, ceea ce înseamnă diferențele dintre copii și oameni în general. În aceeași măsură este vorba de necunoaștere și de neînțelegere a cauzelor care determină aceste diferențe.

Conceptul de cerințe educaționale speciale presupune o abordare care consideră că fiecare copil este unic, poate învăța dacă este identificat tipul de învățare specific particularităților individuale ale sale. Curriculum-ul școlar trebuie considerat un instrument necesar care trebuie să fie flexibil, adaptabil la cerințele diferitor categorii de elevi [9].

Problematica adesea cu care se confruntă cadrul didactic constă în instabilitatea emoțională a copilului cu cerințe educațională speciale, pe alocuri el manifestă lipsa de dorință de a *învăța, întrerupe* predarea lecției, uneori chiar manifestă agresivitate.

Vorbind despre educația pentru integrarea în câmpul muncii a persoanelor cu necesități speciale, rămâne un proces dificil în Republica Moldova.

Conform articolul 33 din Legea nr. 60 din 30.03.2012 „Privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități”, persoanele cu dizabilități se bucură de toate drepturile stabilite în Codul muncii și în celelalte acte normative din domeniu [8]. Nimeni nu poate limita dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități decât în baza prevederilor legislației în vigoare precum și se interzice discriminarea pe criterii de dizabilitate referitor la toate aspectele și formele de încadrare în muncă, inclusiv la condițiile de recrutare, plasare, angajare și desfășurare a activității de muncă, la avansarea în carieră, la con-

dițiile de sănătate și securitate la locul de muncă. În cele din urmă putem comunica că, dreptul la muncă al persoanelor cu dizabilități este garantat [8].

Deși la nivel de țară sunt întreprinse acțiuni și implementate numeroase politici pe dimensiunea de incluziune, inclusiv de angajare în câmpul muncii a tinerilor cu dizabilități totuși numărul celor care obțin un loc de muncă este mic. În Republica Moldova, persoanele cu dizabilități se bucură de toate libertățile și drepturile sociale și economice conform legislației în vigoare. Asigurarea dreptului la muncă a persoanelor cu dizabilități fiind prezent în documentele strategice privind angajarea lor în cele de politici în domeniul incluziunii sociale și sunt bazate pe principiile și prevederile legale internaționale.

De facto, situația acestor persoane este critică, ele nefiind motivate să-și realizeze dreptul la muncă, în special activitatea antreprenorială și pe cont propriu, unde la inițierea acestor activități ele se confruntă cu diverse bariere care, de multe ori nu le reușește să le depășească.

Una din principalele mecanisme instituționale de susținere reală a persoanelor cu dizabilități la ora actuală este cea acordată de ONG-uri.

Persoanele cu dizabilități nu pot fi considerate ca oameni lipsiți de potențial, ci din contra, posedă abilități speciale și trebuie ajutate prin oferirea unor posibilități de afirmare de incluziune, nu de excluziune.

Într-un colectiv de elevi, copilul cu nevoi speciale trebuie să depășească cel puțin două bariere: propria sa timiditate, inhibițiile sociale cu un complex de inferioritate care se manifestă prin izolare și respingerea de către ceilalți, datorate de cele mai multe ori ignoranței, prejudecăților și stereotipurilor.

Concluzii. Cu regret, cel mai des discriminați pe criteriu de dizabilitate sunt copiii. Ei nu înțeleg faptul că sunt altfel decât marea majoritate a populației. Nu pot să țină pasul cu cei de vârsta lor, înțeleg mai greu și se exprimă mai dificil. Pentru a-i ajuta pe acești copii, dar și pe adulții cu particularități diferite, este nevoie de efortul comun al autorităților statale, de o sensibilizare a întregii societăți privind vulnerabilitățile acestora. Să facem în așa fel încât să le facilităm integrarea în societate, să le oferim încredere ca să înțeleagă că nu sunt singuri. Ar fi bine ca societatea să accepte neputințele lor, să admire tenacitatea lor în obținerea succesului. Persoanele cu dizabilități sunt și trebuie să facă parte din societate. Nu putem să-i ascundem, nu au nevoie de mila noastră, ci de sprijinul nostru, ca să trăiască alături de ceilalți fiind parte integrantă a comunității.

Referințe bibliografice

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului [accesat 17.09.2023].

Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf.

2. Pavlencu M. *Transformarea dizabilității în abilitate* [accesat 22.09.2023]. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/574/131-139_9.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

3. Biroul Național de Statistică al RM [accesat 11.09.2023]. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2021-9460_60129.html.

4. Copilul este o minune, indiferent de gen, religie sau problema de sănătate cu care s-a născut [accesat 11.10.2023]. Disponibil: <https://dgpdc.md/copilul-este-o-minune-indiferent-de-gen-religie-sau-problema-de-sanatate-cu-care-s-a-nascut/>.

5. Educație incluzivă [accesat 11.10.2023]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatie_incluziva_final.pdf.

6. Învățământul special prezentare generală [accesat 09.10.2023]. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/invatamintul-special-prezentare-general>.

7. Distrugerea miturilor despre copii cu cerințe educaționale speciale [accesat 02.10.2023]. Disponibil: <https://timpul.md/articol/distrugerea-miturilor-despre-copii-cu-cerinte-educationale-speciale-83589.html>.

8. Legea nr. 60 din 30.03.2012 [accesat 09.10.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139006&lang=ro#.

9. Integrarea copiilor cu cerințe educaționale speciale (CES) în școlile de masă – EDICT [accesat 02.10.2023]. Disponibil: <https://edict.ro/integrarea-copiilor-cu-cerințe-educationale-speciale-ces-în-școlile-de-masă>.

CZU: [351.74+355]:305

**ROLUL ASOCIAȚIILOR PROFESIONALE DE FEMEI PENTRU
INTEGRAREA DIMENSIUNII DE GEN ÎN TOATE STRUCTURILE
ȘI INSTITUȚIILE DIN SECTORUL DE SECURITATE ȘI APĂRARE**

Liliana CREANGĂ,

*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
ORCID: 0000-0002-7118-9715*

Mariana CARBANOV,

*ofițer principal al Direcției managementul proiectelor
a Inspectoratului General al Poliției al MAI
ORCID: 0000-0001-8527-9343*

Rezumat

În Republica Moldova, în ciuda eforturilor depuse, bărbații și femeile nu se bucură de aceleași avantaje în ceea ce privește accesul la oportunitățile de angajare, remunerare, participare la viața politică, implicare în afaceri, echilibrul dintre viața profesională și cea familială [1]. În studiul de față, ne-am propus să analizăm modul de integrare a egalității de gen în domeniile specifice unor politici [2], spre exemplu de securitate și apărare, venind cu recomandări atât pentru elaborarea politicilor la nivel național cât și la nivelul unor instituții. Aceasta se încadrează într-un efort susținut al Asociațiilor profesionale de femei și autorităților guvernamentale de a construi capacitatea autorităților publice pentru integrarea perspectivei de gen în toate domeniile de activitate, precum și de a conferi angajatorilor și angajaților informații utile privind aplicarea principiului egalității de șanse între femei și bărbați, inclusiv în relațiile de muncă.

Cuvinte-cheie: sector de securitate și apărare, ordine publică, egalitate de gen, nediscriminare.

Summary

In the Republic of Moldova, despite the efforts made, men and women do not enjoy the same advantages in terms of access to employment opportunities, remuneration, participation in political life, involvement in business, balance between professional and family life [1]. In the present study, we aimed to analyze the way to integrate gender equality in specific areas of policies [2], for example security and defense sector, coming up with recommendations both for the development of policies at the national level and at the level of some institu-

tions. This is part of a sustained effort by professional women's associations and government authorities to build the capacity of public authorities to integrate the gender perspective in all areas of activity, as well as to provide employers and employees with useful information on the application of the principle of equal opportunities for women and men, including in labor relations.

Keywords: security and defense sector, public order, gender equality, non discrimination.

Introducere. Pe parcursul istoriei, problema egalității de gen s-a făcut mereu auzită. Odată cu modernizarea societății europene și a Belle Époque de la sfârșitul sec. XIX, femeile încep tot mai des să conștientizeze faptul că acestea trebuie să aibă drepturi politice (și nu doar) egale cu cele ale bărbaților [3]. Deși a trecut mai mult de un secol de la prima mișcare socială în acest sens, cunoscută drept „Mișcarea sufragetelor”, și femeile sunt practic egale cu bărbații, astăzi încă avem domenii unde ele sunt subreprezentate [4]. Numărul încă mic al femeilor, în comparație cu cel al bărbaților îl întâlnim în instituțiile din sectorul de securitate și apărare: poliție, armată, servicii de securitate, administrația penitenciarelor, pompieri și salvatori etc.

Având în vedere intensitatea discuțiilor asupra problemei asigurării egalității de gen în Republica Moldova, gradul de maturitate a societății civile în explorarea conținutului pe acest subiect, experiențele acumulate până acum, profesionalizarea organizațiilor de profil, precum și interesul sporit al comunității donatorilor pentru tema în cauză, considerăm că organizațiile non-guvernamentale dar și Asociațiile profesionale de femei sunt deja capabile să integreze această dimensiune, în mod constant și firesc, în activitățile lor [5].

Recunoaștem faptul că în ultimii ani Asociațiile profesionale de femei contribuie substanțial la incluziunea instituțională a dimensiunii de gen, în baza unor parteneriate de colaborare, având ca obiectiv general construirea unui proces de capacitate organizațională și de asumare a responsabilității pentru a realiza programarea, reorganiza structurile și revizui procedurile organizaționale sub aspecte de gen în cadrul dimensiunii interne a instituției. Astfel, în sectorul de securitate și apărare o politică publică a devenit relevantă pentru dimensiunea de gen atunci când indicatorii statistici arătau diferențe semnificative între femei și bărbați [6].

Scopul studiului constă în elucidarea aspectelor teoretice și practice, precum și a reglementărilor juridice ale egalității de gen și depășirea discriminării de gen în sectorul de securitate și apărare, precum și în comunitate.

Metode aplicate și materiale utilizate. În vederea realizării scopului

și a obiectivelor trasate ne-am ghidat de un complex de metode teoretice și empirice, care au permis cercetarea problemelor de gen în mod multiaspectual, în particular: metoda istorică, metoda sistematică, metoda comparativă, metoda sociologică, metoda logică. Rezultatele cercetării au ca bază actele normative, inclusiv reglementările constituționale în vigoare, actele internaționale, prevederile legii cu privire la asigurarea egalității.

Rezultatele obținute și discuții. O primă condiție pentru facilitarea unui parteneriat durabil între Asociațiile profesionale de femei și instituțiile din sectorul de securitate și apărare pe dimensiunea de gen și pentru integrarea aspectului dat în activitatea lor este înțelegerea și conștientizarea multiplelor implicații ale dimensiunii de gen [7]. Or, conștientizarea genului este crucială: nu putem rezolva o problemă dacă nu știm că ea există.

Activitățile desfășurate până acum, de ONG-uri de profil sau de experți independenți, au demonstrat că nu este rezonabil și eficient ca aspectele vizând echitatea de gen să rămână doar în aria lor de interes. Calea optimă este de a transforma problema echilibrului de gen și implicațiile dimensiunii de gen în subiect de interes major și implicit al societății civile în ansamblu [8], iar cea mai indicată soluție este integrarea paradigmei de gen în activitatea curentă, managementul, proiectele instituțiilor. Anume astfel se realizează promovarea eficientă a echilibrului de gen [9].

Provocările cu care ne confruntăm, însă, în ceea ce privește egalitatea de gen sunt la fel de variate ca și contextele în care apar și necesită răspunsuri specifice contextului. Nicio țară din lume nu este aproape de atingerea, până în 2030, a obiectivului privind realizarea egalității de gen și emanciparea tuturor femeilor și fetelor [10]. Odată ce Republica Moldova a obținut statutul de candidat de aderare la Uniunea Europeană, este esențial ca UE să lucreze în parteneriat cu rețelele și ministerele naționale pentru egalitatea de gen. Ori de câte ori este posibil, aceasta va sprijini strategiile naționale și sectoriale relevante privind egalitatea de gen, întrucât acest lucru este important pentru durabilitatea pe termen lung a acțiunilor UE [11].

UE ar trebui să mențină un dialog periodic și să lucreze în cooperare cu o gamă largă de actori, precum autoritățile locale și organizațiile societății civile, activiștii pentru drepturile femeilor, apărătorii drepturilor omului, tinerii, precum și organizațiile religioase și cu profil religios. Foile de parcurs ale fiecărei țări pentru colaborarea UE cu societatea civilă vor integra perspectiva de gen și vor asigura o participare semnificativă a organizațiilor femeilor și fetelor și a organizațiilor de bază [12].

Pentru o schimbare reală și de durată, integrarea dimensiunii de gen în sectorul de securitate și apărare, este introdus ca și un obiectiv al reformelor sectorului de securitate; el include schimbarea percepțiilor și atitudi-

nilor sociale, angajarea cu societatea civilă pentru a dezvolta, implementa și monitoriza politicile și programele de securitate. Aceasta înseamnă o transformare culturală în care grupurile până acum neglijate, cum ar fi femeile și minoritățile religioase, sunt incluse în forțele de securitate și responsabilizează instituțiile cu privire la nevoile lor.

Politicile și mecanismele legate de gen sunt esențiale, dar nu suficiente. Ele nu vor funcționa decât dacă există o schimbare, în primul rând, a factorilor structurali și instituționali care creează inegalitatea. Aceasta înseamnă sesiuni de instruire pe dimensiunea de gen cu liderii comunității, inclusiv lideri tradiționali, culturali și religioși, pentru a-i sensibiliza la problemele de gen [13].

Asociațiile profesionale de femei în parteneriat cu instituțiile de stat responsabile contribuie esențial la împuternicirea femeilor pentru operaționalizarea agendei privind femeile, pacea și securitatea, asigură aplicabilitatea practică a legilor și politicilor care le protejează drepturile și conduc la schimbarea vieții lor. Este important să se conștientizeze că prin acțiunile, atitudinile și comportamentele comunității, în general, și a instituțiilor în particular, construim o societate lipsită de prejudecăți, capabilă să genereze capacitatea privind drepturile femeilor și consolidarea păcii.

În scopul sporirii vizibilității femeilor în sectorul de securitate și apărare, prin Hotărârea Guvernului nr. 259/2018, în Republica Moldova a fost aprobat primul Program național de implementare a Rezoluției 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind Femeile, Pacea și Securitatea pentru anii 2018-2021 și a Planului de Acțiuni cu privire la punerea în aplicare a acestuia [14].

În procesul de implementare a primului document de politici prenotat au fost atestate anumite dinamici pozitive, dar și unele problematici privind agenda femeile, pacea și securitatea [15]. Urmare a elaborării Raportului de evaluare au fost evidențiate bunele practici, printre care: crearea asociațiilor de femei în cadrul instituțiilor de aplicare ale legii, intensificarea cooperării între sectorul de securitate și apărare și societatea civilă, sprijinirea implementării activităților din surse externe, extinderea agendei femeia, pacea și securitatea la nivel local, consolidarea capacităților unităților de gen din cadrul instituțiilor și autorităților naționale, creșterea nivelului de conștientizare față de fenomenul hărțuirii, prin acțiuni de mediatizare și sensibilizare, etc. [16].

La 22 martie 2023 a fost aprobat Programului național de implementare a Rezoluției 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea și securitatea pentru anii 2023-2027, care vine să încurajeze extinderea numărului asociațiilor de femei din domeniul de securitate și apărare [17]. Actualmente, în Republica Moldova sunt câteva asociații profesionale

de femei, care contribuie la integrarea dimensiunii de gen și promovarea femeilor în sectorul de securitate și apărare.

➤ **Asociația Femeilor din Sistemul Afacerilor Interne** a fost creată și înregistrată oficial la Ministerul Justiției la 30 noiembrie 2015, în cadrul proiectului „Consolidarea capacităților și promovarea femeilor în sistemul afacerilor interne”. Asociația reprezintă o comunitate pentru femeile active și de succes din cadrul subdiviziunilor Ministerului Afacerilor Interne [18]. Prin intermediul Asociației s-a dezvoltat o rețea care oferă femeilor din sistem oportunități de dezvoltare personală și profesională prin consolidarea capacităților de leadership, motivare, sporirea încrederii, promovarea imaginii pozitive a femeilor în sistemul afacerilor interne, etc.

➤ **Asociația Femeilor din Poliție** a fost creată la 14 iunie 2017, în contextul implementării Suportului Bugetar pentru Reforma Poliției, pentru anii 2017-2020. De-a lungul celor peste 6 ani de activitate, Asociația s-a implicat activ în cadrul mai multor activități în domeniul abilitării femeilor din domeniul păcii și securității, susținute financiar de Ambasade acreditate la Chișinău și organizații internaționale, precum și ONG-uri locale: workshop-uri organizate și desfășurate la nivel regional în ultimii ani; dezvoltarea de materiale informative (ghiduri); studii/chestionare efectuate în domeniul hărțuirii sexuale în cadrul poliției și consultării angajatei cu privire la problemele cu care se confruntă; avize; dar și multe alte activități relevante [19].

➤ **Asociația Femeilor din Armata Națională** a fost creată la 6 iunie 2019 și oferă sprijin femeilor încadrate cu funcții militare și angajatele civile din Armata Națională în soluționarea problemelor cu care se confruntă. Asociația facilitează dezvoltarea profesională a femeilor din Armata Națională, contribuie la combaterea stereotipurilor privind rolul femeilor și bărbaților în sectorul de securitate și apărare, realizarea acțiunilor pentru majorarea nivelului de participare a femeilor din Armata Națională la toate nivelurile ierarhice și în toate domeniile de specialitate, inclusiv în procesul decizional, precum și susținerea participării în mod egal a femeilor și bărbaților în misiuni și operații internaționale [20].

De asemenea, este important să menționăm despre implicarea bărbaților în schimbarea structurilor de putere și în promovarea egalității de gen în cadrul comunităților. Bărbații controlează în mod obișnuit structurile instituționale, de guvernare și societale, prin urmare, sunt aliați importanți pentru femei în creșterea accesului lor la putere și la luarea deciziilor. Un număr mai mare a bărbaților într-o comunitate care sprijină femeile le permite să servească drept modele pentru schimbarea dinamicii familiei, educarea semenilor lor cu privire la problemele legate de gen și drepturile femeilor și sprijinirea autonomiei economice a femeilor, ceea ce în cele din urmă îmbu-

nătățește siguranța familiilor și comunităților.

Concluzii. În încheiere, menționam că securitatea incluzivă este singura cale adevărată către pace și securitate durabilă [21], iar integrarea dimensiunii de gen în toate sectoarele și instituțiile din sectorul de securitate și apărare prin intermediul Asociațiilor profesionale de femei va contribui la:

1. Identificarea problemelor și provocărilor femeilor, care pot fi trecute cu vederea de către autorități, iar prin utilizarea resurselor umane proprii, a datelor locale și capacității lor organizatorice pot monitoriza activitatea instituțiilor și le pot sprijini în integrarea dimensiunii de gen. Astfel, pot fi realizate studii, sondaje și consultări, iar rezultatele lor, precum și posibilele soluții să fie înaintate conducerii instituțiilor.

2. Oferirea sprijinului femeilor din aceste instituții. Femeile din sectorul de securitate și apărare, întotdeauna au avut provocări specifice domeniului în care activează, legate de stereotipuri, concilierea vieții profesionale cu cea personală, prevenirea și combaterea discriminării de gen, raportarea cazurilor de hărțuire sexuală, dezvoltare profesională și promovarea la funcții de conducere, etc. [22]. Astfel, asociațiile de femei oferă, în măsura posibilităților, suport în soluționarea problemelor care apar.

3. Susținerea și promovarea femeilor din sectorul de securitate și apărare. În mare parte, promovarea intensă a femeilor din sectorul de securitate și apărare se datorează implicării active a asociațiilor, care prin intermediul rețelelor de socializare prezintă profesia din perspectiva unor femei care inspiră și motivează.

4. Promovarea egalității de gen la toate nivelele și un parteneriat cu instituțiile statului în acest proces. Membrele asociațiilor, sunt angajate/funcționare publice cu statut special/militar, care integrează dimensiunea de gen în cadrul unităților în care activează, fapt ce oferă plus valoare instituției [23]. De multe ori, membrele asociațiilor sunt o sursă de informații care poate și trebuie să fie consultate.

5. **Whatchdog** – pentru a semnală problemele în mod public și pentru a mobiliza comunitatea pentru soluționarea lor [24]. Ținând cont de specificul instituțiilor, asociațiile pot semnală unele probleme identificate conducerii instituțiilor în care activează, prin intermediul unor demersuri.

6. **Advocacy și expertiza pentru politici publice**, fie atunci când sunt consultate, fie atunci când își propun să schimbe o politică publică sau o lege și depun eforturi intense în acest sens pe lângă autoritățile competente. Prin campanii de advocacy, asociațiile de femei reușesc să convingă părțile interesate relevante de importanța primordială a asigurării egalității de șanse și drepturi pentru bărbați și femei, contribuind la schimbarea socială pozitivă [25].

Asociațiile de femei pot ajuta instituțiile din sectorul de securitate să abordeze aspectele de gen. Multe instituții din sectorul de securitate se angajează să integreze aspectele de gen în activitatea lor, astfel încât toate programele și politicile să abordeze necesitățile și preocupările specifice ale femeilor, bărbaților, fetelor și băieților. Pentru a integra dimensiunea de gen și a asigura că politicile și programele sale reflectă necesitățile fiecărui grup, o instituție trebuie să organizeze consultarea și atragerea femeilor (dar și a bărbaților). De asemenea, organizațiile nonguvernamentale axate pe dimensiunea de gen pot oferi informații esențiale despre impactul programelor și politicilor asupra femeilor și familiilor acestora și pot ajuta la proiectarea și implementarea proceselor de consultare în comunități. De exemplu, acestea pot oferi sugestii privind recrutarea și păstrarea femeilor cu calificare mai bună [26, p. 111].

Referințe bibliografice

1. https://particip.gov.md/ro/download_attachm... (accesat la 19.12.2023).
2. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...> (accesat la 19.12.2023).
3. De ce sunt importante ONG-urile? Scurt ghid pe înțelesul tuturor, <https://express.adobe.com/page/hh3zTf51y79s/> (accesat la 19.12.2023).
4. https://shsfeapi1.pdc-gate2.com/get_doc.ph... (accesat la 19.12.2023).
5. <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/p,re...> (accesat la 20.12.2023).
6. Buzu A., Ivașcu R., Covrig N., Andronache A., Ermolenco A., Gîscă F. Ghid pentru integrarea perspectivei egalității de gen în procesul de elaborare a politicilor publice. Chișinău, 2020.
7. <https://pisa.md/studii/> (accesat la 20.12.2023).
8. <https://moldova.unwomen.org/ro/munca-noa...> (accesat la 20.12.2023).
9. file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/ghidul_cum_promovam_egalitatea_degen_in_ong.pdf (accesat la 20.12.2023).
10. <https://www.unwomen.org/en/docs/2000/10/un-security-council-resolution-1325> (accesat la 20.12.2023).
11. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...> (accesat la 20.12.2023).
12. https://ec.europa.eu/echo/files/policies/sectoral/gender_age_marker_toolkit.pdf (accesat la 22.12.2023).
13. <http://connections-qj.org/ru/article/gendernaya-tematika-i-se->

- ktor-bezopasnosti-k-bolee-bezopasnomu-budushchemu (accesat la 20.12.2023).
14. <https://anes.gov.ro/aprobarea-strategiei-natio...> (accesat la 20.12.2023).
15. <https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/12/b...> (accesat la 20.12.2023).
16. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/su-biect-14-nu-85-mai-2023_0.pdf (accesat la 20.12.2023).
17. <https://social.gov.md/wp-content/uploads/202...> (accesat la 20.12.2023).
18. <https://unimedia.info/ro/news/8b5be88048d7...> (accesat la 21.12.2023).
19. <https://tdh.ro/ro/realizarea-drepturilor-fetelor-...> (accesat la 21.12.2023).
20. https://particip.gov.md/ro/download_attachm... (accesat la 21.12.2023).
21. <https://unimedia.info/ro/news/8b5be88048d7...> (accesat la 21.12.2023).
22. https://gov.md/sites/default/files/un_women_... (accesat la 21.12.2023).
23. <https://www.europarl.europa.eu/doceo/docum...> (accesat la 21.12.2023).
24. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocume...> (accesat la 21.12.2023).
25. <https://pisa.md/studii/> (accesat la 21.12.2023).
26. Albu N. Dimensiunea de gen în sectorul de securitate și apărare. Manual. Modulul III: Abordarea integratoare a egalității de gen în sectorul de apărare. Chișinău, 2017, 160 p.

CZU: 341.231.14

STANDARDE INTERNAȚIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Igor BANTUȘ,

*doctor în drept, conferențiar universitar al
Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

În lumea contemporană instituția drepturilor omului reprezintă o însemnătate majoră. Concepțiile cu privire la drepturile omului au suferit corective importante, astfel în prezent instituția este deosebit de complexă. Se poate vorbi chiar de un proces al elaborării drepturilor omului pe plan internațional, date fiind substanțialele dezvoltări ale acestora, determinate în principal de adoptarea a numeroase convenții internaționale. Abordarea protecției drepturilor omului la nivel internațional condiționează faptul că problema drepturilor omului nu mai reprezintă un domeniu exclusiv de competență națională.

Normele internaționale cu privire la drepturile omului reprezintă un nomenclator comun la care au putut ajunge statele cu sisteme politice și sociale interne diferite și specifice. Spre deosebire de alte norme internaționale, cele juridice în materia drepturilor omului sunt direct aplicabile în dreptul intern, având ca beneficiari indivizii.

Cuprinzând principii, mecanisme, proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea internațională, instituția drepturilor omului prezintă un caracter bivalent; în același timp este o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale, dar și o instituție de drept internațional, configurând trăsăturile unui principiu juridic aplicabil în relațiile dintre state.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, reglementări internaționale, dreptul internațional și dreptul intern.

Summary

In the contemporary world, the institution of human rights represents a major requirement, while conceptions regarding human rights have undergone important corrections, the institution is currently particularly complex. It can even be mentioned the process of developing human rights on an international level, given their substantial developments, determined mainly by the adoption of numerous international conventions. The approach to the protection of human rights at the international level conditions is the fact that the issue of human rights no longer represents an exclusive field of national competence.

International norms regarding human rights represent a common denominator that states with different and specific internal political and social systems that could reach. However the international norms, legal norms in the field of human rights are directly applicable in domestic law, with individuals as beneficiaries.

All the principles, mechanisms, procedures related to the internal legal order, but also to the international ones, the institution of human rights has a bivalent character, being at the same time an institution of internal law, integrated with the constitutional norms, it is also an institution of international law, configuring the features of a legal principle applicable in relations between states.

Keywords: human rights, international regulations, international law and internal law.

Introducere. Omul ca ființă socială prin esență se raportează în mod necesar la semenii, la societate în ansamblu, aceasta fiind cadrul care-i asigură existența și dezvoltarea prin aceea că fiecare are un statut al său în care se însușește totalitatea drepturilor pe care societatea le acordă sau le pretinde de la fiecare [3].

Prin urmare, dat fiind implicațiile și consecințele deosebite ale acesteia pentru însăși existența umană, necesitatea creării și menținerii echilibrului în societate, legătura strânsă de interese individ-societate determină reglementarea juridică a acesteia. Prin norme de drept s-a fundamentat astfel „status libertatis” al persoanei, noțiune care în timp a avut ca rezultat cristalizarea instituției numită a drepturilor omului, ce reprezintă o garanție solidă a desfășurării în condiții optime a relațiilor arătate.

Forța coercitivă a statului apare ca fiind o modalitate eficace de armonizare a acestora. Această idee și-a găsit consacrară și în art. 29 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, potrivit căruia fiecare persoană este supusă în exercitarea drepturilor sale unor îngrădiri prevăzute de lege în scopul recunoașterii și respectării drepturilor și libertăților altora și în scopul satisfacerii exigențelor juste, cerute de morală, de ordinea publică și de bunăstarea generală într-o societate democratică.

De notat este că, în lumea contemporană, instituția drepturilor omului reprezintă o cerință majoră și că în timp a suferit importante corective cu privire la concepțiile drepturilor omului, în prezent instituția fiind deosebit de complexă. Se poate vorbi chiar de un proces al elaborării drepturilor omului pe plan internațional, dat fiind substanțialele dezvoltări ale acestora, determinate în principal de adoptarea unor numeroase convenții internaționale. Se poate aprecia că instituția are un caracter bivalent, fiind în același

timp și o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale ale unei țări sau alteia, afectând un număr considerabil de ramuri de drept [1].

Inițial drepturile omului s-au afirmat în domeniul civil și politic, ulterior în plan economic și social, aceste etape fiind înregistrate în doctrină ca prime generații ale drepturilor omului, între care exista o interdependență evidentă. În prezent, dată fiind dimensiunea internațională dobândită de necesitatea garantării drepturilor omului, cooperarea statelor pentru realizarea dezideratului enunțat, s-a conturat o a treia generație a drepturilor omului, ca rezultat al definirii în plan teoretic și transpunere practică a conceptelor noi de drept la dezvoltare, dreptul la viață, dreptul la pace, dreptul la un mediu sănătos de viață, dreptul de a beneficia de patrimoniul comun al umanității etc.

Mult timp, în doctrina și practica de drept internațional a dominat ideea suveranității statale, concepută în sensul ei strict, absolut și restrictiv. Literatura de specialitate din fostele țări socialiste a contestat, din motive lesne de înțeles, orice drept al comunității internaționale de a dezbate și interveni în problemele legate de încălcări ale drepturilor omului. Principiul suveranității naționale – deturnat de la adevărata sa semnificație de către regimurile totalitare – a fost în mod artificial opus principiului respectării drepturilor omului, încercându-se a se demonstra că singura cale de asigurare a protecției oamenilor, a drepturilor și libertăților lor, îl constituie mecanismul juridic existent în cadrul hotarelor naționale. Treptat, însă, în gândirea juridică internațională și-au făcut loc concepțiile mult mai liberale și mai puțin exclusiviste cu privire la raportul dintre individ și stat la o eventuală relație a acestuia cu comunitatea mondială. Importante premise ale recunoașterii unei calități active a individului ca reclamant al încălcărilor comise împotriva drepturilor sale, chiar de către statul al cărui resortisant este, au derivat din documentele internaționale pe care le-a acceptat comunitatea statelor [2].

Abordarea protecției drepturilor omului la nivel internațional condiționează faptul că problema drepturilor omului nu mai reprezintă un domeniu exclusiv de competență națională.

Conștiențe de necesitatea reducerii riscului unor violări grave, masive și sistematice a drepturilor omului la nivel intern, statele au convenit să coopereze la nivel internațional pentru a asigura promovarea și respectarea drepturilor omului.

Astfel, statul neavând puteri absolute asupra indivizilor aflați sub jurisdicția sa, este obligat să respecte drepturile acestora, consacrate prin norme internaționale.

Normele internaționale cu privire la drepturile omului reprezintă un

numitor comun la care au putut ajunge statele cu sisteme politice și sociale interne diferite și specifice. De aceea, sistemele regionale datorită unei apropieri mai mari a poziției statelor, sunt în general mai perfecționate decât sistemul universal. Pornind de la nivelul minim, statele sunt obligate să realizeze o consacrare și garantare superioară a drepturilor omului prin dreptul intern.

Fără înscrierea drepturilor omului în normele constituționale și fără adoptarea măsurilor necesare pentru garantarea lor de către fiecare stat, drepturile și libertățile persoanei sunt lipsite de orice eficiență [1, p. 6].

Spre deosebire de alte norme internaționale, normele juridice în materia drepturilor omului sunt direct aplicabile în dreptul intern, având ca beneficiari indivizii.

Caracterul direct aplicabil al normelor internaționale în materia drepturilor omului depinde de elemente atât interne, cât și internaționale.

Din punct de vedere internațional, normele în materia drepturilor omului sunt direct aplicabile numai în statele care, în ceea ce privește raporturile dintre dreptul internațional și dreptul intern, consacră sistemul monist, dar și în statele care practică dualismul.

Din perspectiva dreptului internațional, aplicabilitatea directă a normelor internaționale convenționale referitoare la drepturile omului în dreptul intern depinde de două elemente.

În primul rând, norma trebuie să fie susceptibilă de aplicare directă, fapt care presupune ca norma să fie precisă și completă. De aceea, în general pot fi aplicate normele care consacră drepturi civile și politice, dar nu și cele referitoare la drepturile economice, sociale și culturale. În plus, normele internaționale convenționale sunt susceptibile, prin natura lor, de aplicabilitate directă dacă din conținutul tratatului internațional rezultă clar intenția statelor părți de a conferi aplicabilitate directă normelor sale, tratatul respectiv adresându-se direct indivizilor și nu statelor.

În al doilea rând, norma respectivă trebuie să fie în vigoare. Aceasta înseamnă că statul în cauză și-a exprimat consimțământul de a fi legat din punct de vedere juridic prin acel tratat, acesta intrând în vigoare atât cu caracter general, cât și că norma respectivă nu a făcut obiectul unei rezerve, respectiv, dacă este cazul, a fost aleasă cu dispoziția aplicabilă [4, p. 13].

În plan intern, normele internaționale în materia drepturilor omului, direct aplicabile, au atât un efect vertical, cât și unul orizontal. Efectul vertical se produce față de stat și autoritățile publice, acestea având o obligație negativă de abținere, de a nu încălca drepturile omului. Efectul orizontal se manifestă în raporturile dintre particulari. În cadrul lor particularii sunt obligați să respecte drepturile omului, iar statul, având o obligație pozitivă,

să asigure prin prestații pozitive respectarea acestor drepturi.

Problema poziției normelor internaționale în materia drepturilor omului față de cele interne se pune atât în plan internațional, cât și la nivel intern.

În planul dreptului internațional, jurisdicțiile internaționale afirmă cu claritate superioritatea normelor internaționale, inclusiv a celor în materia drepturilor omului, față de normele dreptului intern, indiferent de natura acestora, deci inclusiv față de normele constituționale. Un act contrar unei norme internaționale în materia drepturilor omului se sancționează ca fiind ilegal la nivel internațional, chiar dacă în dreptul intern el este legal și constituțional.

În planul dreptului intern soluția este mai diferită și depinde exclusiv de dispozițiile constituționale ale fiecărui stat aparte. Evident, problema poziției normelor internaționale în dreptul intern se pune numai în statele care practică sistemul monist și care recunosc aplicabilitatea directă a acestora și numai pentru normele care îndeplinesc și condițiile internaționale pentru a fi direct aplicate.

Reglementările interne stabilesc pentru tratatele internaționale în materia drepturilor omului fie o poziție constituțională, fie o una supralegislativă. În general, normele dreptului internațional privind drepturile omului au o poziție supralegislativă, ceea ce permite afirmarea principiului superiorității lor față de normele dreptului intern.

Prin urmare, cuprinzând principii, mecanisme, proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea internațională, instituția drepturilor omului prezintă un caracter bivalent, fiind în același timp o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale, dar și o instituție de drept internațional ce configurează trăsăturile unui principiu juridic aplicabil în relațiile dintre state [5].

Având în vedere importanța drepturilor omului și a libertăților fundamentale în societatea contemporană, semnificația lor excepțională pentru viața și existența fiecăruia dintre noi, preocuparea pentru consacrarea reglementărilor internaționale din domeniul drepturilor omului ocupă un loc prioritar în politica internațională.

Drepturile omului și libertățile fundamentale se bucură de ample și amănunțite reglementări la nivel internațional, iar acest lucru ne permite să conturăm importanța acestora pentru întreaga comunitate umană.

Gravele și repetatele violări ale drepturilor omului în diferite țări, ignorarea și disprețuirea acestora prin acțiuni barbare, înfăptuite mai ales de organele de forță ale statelor, a determinat comunitatea umană să caute și să promoveze mijloace de protecție și garanție a drepturilor omului și

libertăților fundamentale, atât la nivel național, cât și la nivel internațional.

La elaborarea mecanismelor internaționale de protecție a drepturilor omului s-a pus accentul pe elaborarea unui Document-cadru, care să consacre drepturile și libertățile fundamentale ale omului în activitatea tuturor organelor chemate să înfăptuiască ordinea de drept.

În acest sens, actul călăuzitor ce se situează în prim-plan este Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, care în art. 2 pct. 3 stabilește principiile generale și anume: „Statele părți la prezentul Pact se angajează să garanteze ca orice persoană ale căror drepturi sau libertăți recunoscute în prezentul Pact au fost violate va dispune de o cale de recurs efectivă, chiar atunci când încălcarea a fost comisă de persoane acționând în exercițiul funcțiilor lor oficiale”.

Carta Națiunilor Unite adoptată la 26 iunie 1945 stabilește în art. 1 pct. 3 pentru statele semnatare să-și orienteze politica internă și externă în scopul „realizării cooperării internaționale în rezolvarea problemelor internaționale cu caracter economic, social, cultural sau umanitar, în promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limba sau religie”.

În acest context, este de menționat că aceste reglementări internaționale indicate mai sus sunt susținute și de principalul document internațional din materia drepturilor omului – Declarația Universală a Drepturilor Omului, care în art. 1 stabilește: „*Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității*”.

Reieșind din conținutul prevederilor documentelor internaționale, în materia drepturilor omului sunt prevăzute și îndatoririle obligatorii pentru fiecare individ, iar limitările ce se vor aduce prin restrângerea dreptului persoanei se vor face cu scopul apărării unei valori umane mai esențiale. O asemenea reglementare include Declarația Universală a Drepturilor Omului, care în art. 29 fixează: „*Orice persoană are îndatoriri față de colectivitate, deoarece numai în cadrul acesteia este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale. În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decât numai îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică. Aceste drepturi și libertăți nu vor putea fi în nici un caz exercitate contrar scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite*”.

Referințe bibliografice

1. Luncan V., Duculescu V., *Drepturile omului – studiu introductiv, culegere de documente internaționale și acte normative de drept intern*, Lumina LEX, 1993, 256 p.
2. Moroșanu I., *Garanțiile juridice privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului în Republica Moldova: Teză de doctor în drept*, Biblioteca ULIM, 2001, 181 p.
3. Diaconescu H., *Violența și efectele sale în dreptul român*, Editura AIUS, Craiova, 1995.
4. Corneliu Liviu Popescu, *Protecția internațională a drepturilor omului – surse, instituții, proceduri*, Editura All Beck, București, 2000.
5. Nicoleta Adriana Odină, *Considerații cu privire la mecanisme de protecție și garantare a drepturilor omului*, http://revcurentjur.ro/arhiva/attachments_200612/recjurid061_24F.pdf.

CZU: 349.6

APĂRAREA DREPTULUI LA UN MEDIU SĂNĂTOS PRIN INSTRUMENTE FINANCIARE

Grigore ARDELEAN,

*doctor în drept, conferențiar universitar al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-5203-358X*

Ivan ȚERUȘ,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-3691-2717*

Rezumat

Este cunoscut faptul că orice activitate economică lăasă adânci sechele asupra ecosistemului natural. Considerăm că este rațional a căuta prin cercetare unele instrumente novatoare de protecție a mediului ce vor fi aplicate în cadrul activității economice sau chiar din momentul planificării ei. Goana operatorilor economici pentru obținerea de capitaluri pe seama componentelor de mediu poate fi ușor stăvilită prin impunerea unor obligații de ordin financiar ce ar descuraja intenția de a le utiliza în exces, dar care, în același timp, vor îndeplini rolul de garanție pentru acoperirea cheltuielilor necesare diminuării și înlăturării efectelor negative asupra mediului. Tocmai în acest context vine și inițiativa noastră de a identifica prin cercetare instrumente financiare de control, viabile și eficiente, menite să asigure implementarea și realizarea aspirațiilor actuale de promovare a economiei verzi, mai puțin ofensive pentru mediu.

Cuvinte-cheie: mediu, activitate economică, operatori economici, instrumente de protecție a mediului, autorități de mediu, mecanisme de protecție a mediului.

Summary

It is known that any economic activity leaves deep traces on the natural ecosystem. We consider it rational to search through research for some innovative environmental protection tools that will be applied within the economic activity or even from the moment of its planning. The rush of economic operators to obtain capital on account of environmental components can be easily interrupted by imposing financial obligations that would discourage the intention to use them in excess, but which, at the same time, will also fulfill the role of guarantee for covering expenses necessary to reduce and eliminate negative

effects on the environment.

Precisely in this context comes our initiative to identify, through research, legal-financial control instruments, viable and effective, aimed at ensuring the implementation and realization of current aspirations to promote the green economy, less offensive to the environment and people.

Keywords: environment, economic activity, economic operators, environmental protection instruments, environmental authorities, environmental protection mechanisms.

Introducere. Cu câteva decenii în urmă, domeniul protecției mediului a sesizat necesitatea concentrării unor categorii de măsuri ce vizează, în special, operatorii economici în standarde de management al mediului aplicabile în cadrul întreprinderilor, recunoscute după abrevierea – OIS.

În mod evident, implementarea și controlul respectării acestora a constituit întotdeauna un proces complicat, dar care și-a meritat efortul, astăzi ajungând să fie recunoscute drept cele mai eficiente instrumente de protecție a mediului la nivel corporativ. Or, așa cum se mai afirmă în literatura de specialitate [9, p. 300], practica ultimelor două decenii a demonstrat că cea mai solicitată și eficientă cale de asigurare a unei protecții a mediului, în special la nivel corporativ, este crearea și implementarea unui sistem de management de mediu (SMM) ca parte a managementului general al companiei/întreprinderii.

Metodele și materiale aplicate în realizarea prezentului articol sunt din cele mai eficiente și frecvent utilizate în studiile juridice, dintre care menționăm metoda analizei, metoda deducției, metoda sintezei, metoda istorică, metoda sistemică, precum și metoda empirică.

Rezultate obținute și discuții. Acestea fiind arătate, suntem de acord cu abordarea autorul Arcadie Capcelea care vine cu concretizarea că SMM este instrumentul care asigură, în cadrul întregului complex de activități ale unei întreprinderi, promovarea în corespundere cu interesele acesteia a soluțiilor pentru problemele de mediu prin:

- identificarea problemelor ecologice, inclusiv cele ce țin de utilizarea resurselor naturale;
- distribuirea materialelor de toate tipurile în interesul soluțiilor de mediu;
- repartizarea responsabilităților;
- evaluarea continuă a progreselor de mediu ale proceselor, acțiunilor și practicilor aplicate [6, p. 138].

Astfel, trebuie de mai precizat că legătura acestui instrument cu cele

economico-financiare stă anume în resursele financiare ce urmează a le investi antreprenorul în tehnica ce ar reduce gradul de poluare, dar și în veniturile pe care le va rata din cauza abținerii sau reducerii volumului ori timpului de producere în favoarea mediului. De aceea, sistemul managementului de mediu bazat pe aplicarea standardelor solicită anumite implicații de ordin financiar (prin investire suplimentară sau ratare de venituri așteptate).

Un alt instrument financiar de control al poluării ar fi și cel al acordurilor de control ecologic voluntar, realizat de către operatorul economic în mod benevol și pe contul său în baza înțelegerii cu autoritatea de mediu cu atribuții de supraveghere. În schimbul respectivei colaborări, agentul economic poate beneficia de anumite facilități fiscale, scutiri sau confirmare respectării normativelor de mediu din partea autorității de mediu, în cazul aplicării operatorului la anumite programe de stat, subvenții, împrumuturi preferențiale sau eventuale autorizări ale extinderii afacerii care vor fi solicitat de către operator.

Printre altele, o formă de stimulare a operatorului economic ce adoptă măsuri de reducere a poluării pe timpul desfășurării activității sale cu impact asupra mediului, dar și raportează o diminuare reală a costului, ar fi reducerea taxelor pentru autorizarea activității de întreprinzător, fie prin sistemul de certificate, permise, fie prin cel al licențierii. Pentru aceasta propunem ca în anexa nr. 1 și 2 din Legea nr. 160/2011 [2], să fie introdusă o notă cu următorul text: „*Operatorul economic care la solicitarea repetată a actului permisiv demonstrează performanțe în domeniul protecției mediului prin raportarea rezultatelor concrete în reducerea impactului provenit din activitatea anterior autorizată, beneficiază de o reducere a taxei în mărime de 10 % din costul acesteia*”.

Acordurile de control ecologic voluntar. O problemă ce redă complexitatea aplicării standardelor de mediu ține de exercitarea controlului din partea autorităților, în condițiile în care acesta necesită implicare de personal cu atribuții de control, iar odată cu aceasta și de resurse financiare.

Astfel, o tactică ingenioasă care ar face să excludă intervenția directă a autorităților în exercitarea controlului asupra respectării standardelor de mediu în cadrul realizării managementului întreprinderii, dar și în a determina operatorii economici să adopte măsuri de reducere a impactului activității lor asupra mediului, se referă la stabilirea anumitor facilități financiare pentru cei care raportează benevol o eficiență ecologică și reducere a gradului de poluare. În așa fel apar acordurile ecologice voluntare, încheiate între operatorii economici și autoritățile de mediu care, pe de o parte îi determină pe cei dintâi să implementeze ei înșiși cele mai bune instrumente de protec-

ție a mediului, iar pe de altă parte, îi face beneficiari de resurse financiare din partea statului sub formă de stimulente, scutiri de taxe de mediu, credite preferențiale, promovarea produselor ecologice etc.

Cu alte cuvinte, măsurile care, inițial, păreau incomode operatorilor economici, prin aplicarea principiului libertății în luarea deciziilor de management ecologic, au devenit atractive pentru potențialii poluatori, primind în schimb respectării lor, anumite dividende financiare. Prin urmare, se face că acel control exercitat cândva de autoritățile de mediu, astăzi se exercită de însăși operatorii economici ca parte a sistemului managementului de mediu, în mod voluntar, benevol și liber, beneficiind în schimb de multe facilități de ordin economico-financiar.

Răscolind trecutul în speranța identificării originii ideii de acord ecologic voluntar sau, cum e numit de noi, *control ecologic voluntar*, impulsivat de interesul financiar al operatorului, identificăm că primele acorduri au apărut în Japonia în anii 1960, iar mai târziu și în țările din Europa [10, p. 7], precum și în SUA în baza unui program special de experimentare a acestora [11, p. 271]. Specific pentru cordurile ecologic este faptul că ele se încheie între operatorii economici (întreprinderi) și organele de control ale autorităților de mediu, bazate pe negocieri directe în privința categoriilor de facilități financiare de care va beneficia eventualul poluator. De obicei, aceste acorduri prevăd obligații asumate de companii în vederea reducerii gradului de poluare în schimbul obținerii din partea statului a unor facilități fiscale sau reducerea intensității controlului.

În ceea ce privește aplicabilitatea unor asemenea instrumente de control cu semnificație financiară, țara noastră nu le prea cunoaște, în primul rând, pentru că ele sunt acorduri ce pot fi încheiate în temeiul legii civile, iar în al doilea rând, pentru că legea nu prevede expres un mecanism care ar sugera posibilitatea încheierii acestor acorduri. Or, aceasta se întâmplă din cauza caracterului imperativ al normelor de mediu, a caracterului autoritar al acestora, în care părțile nu se pot afla pe poziții de egalitate juridică, respectiv nu pot negocia în privința măsurilor de protecție a mediului. Pe de altă parte, sistemul managementului de mediu ar putea să susțină asemenea posibilitate, atâta timp cât măsurile întreprinse de operatorul economic în vederea reducerii gradului de poluare fac parte din politica de management ecologic al afacerii. Doar că autoritățile de mediu din țara noastră încă nu sunt pregătite pentru a recurge la asemenea acorduri, așa cum nu sunt gata să acorde facilități fiscale pentru dovada reducerii poluării din partea agenților economici în condițiile în care nu există un cadru normativ care să le prevadă.

Cu toate acestea, instrumentele economice de control voluntar, ar prezenta următoarele avantaje ce le face atractive pentru ambii actori ai proce-

sului de supraveghere și anume:

- beneficii legate de reducerea presiunii din partea organelor de control;
- priorități concurențiale pe piață;
- responsabilizarea socială a afacerii generatoare a riscurilor de poluare [15, p. 176];
- creșterea competitivității pe piață [12, p. 435];
- economisirea de resurse umane, respectiv financiare sub forma costurilor de probare a încălcărilor (expertize, întreținerea de laboratoare, aparataj de măsurare a emisiilor etc.);

Urmărirea ciclului de viață a produsului. Fiind cunoscut literaturii de specialitate sub denumirea de evaluare a ciclului de viață a produsului (ECV), dar și în calitate de standard al sistemului managementului de mediu (IOS14040), acest ciclu este considerat de noi drept un instrument de protecție a mediului cu implicații financiare, în condițiile în care utilizarea lui are influențe directe asupra costurilor de producție, urmărire și control al procesului încetării din viață a unui produs.

Astfel, procesul urmăririi traiectoriei produsului, de la extragerea resursei naturale și transformarea ei în materie primă, până la scoaterea din uz și, respectiv, reciclarea, înhumarea ori depozitarea lui, constituie un instrument economico-financiar de control, care în mod schematic îl prezentăm în figura de mai jos.

Sursa: <https://denkstatt.eu/ro>.

Susținem că acest instrument are caracter economic, deoarece este aplicat de către operatorul economic în contextul responsabilității lui extin-

se, fapt care implică ratarea unor resurse financiare ce s-ar acumula în cazul utilizării lui nelimitate, precum și a costurilor suportate cu ocazia depunerii garanțiilor financiare pe care le poate recupera doar după ce va face dovada revenirii produsului la producător sub formă de deșeuri ce vor fi reciclate sau depozitate.

Potrivit doctrinei, obiectivul evaluării ciclului de viață constă în identificarea, cuantificarea și evaluarea consecințelor asupra mediului asociate unui produs, a desfășurării unui proces sau activități, de-a lungul tuturor etapelor ciclului de viață pe o bază sistemică și științifică, în scopul diminuării impactului asupra mediului la fiecare din etape [6, p. 144]. Cu alte cuvinte, procedeul urmăririi ciclului de viață a produsului, are la baza concepției sale ideea de estimare și ținere sub control a eventualului impact negativ asupra mediului, dar în principal, ideea de readucere a produsului după utilizare în gestiunea producătorului. Or, acest lucru se cere din mai multe considerente și anume se garantează faptul că produsul:

- nu este aruncat în locuri neautorizate;
- nu este utilizat peste termenul recomandat pentru exploatare;
- nu este reutilizat prin combinare cu alte produse sau bunuri;
- utilizatorul a respectat instrucțiunile aplicate pe produs;

După cum vedem, urmărirea ciclului de viață a produselor de orice fel, prezintă un șir de avantaje în favoarea protecției mediului, dar în același timp și în favoarea operatorului economic care este parte la întregul proces, cu excepția utilizării bunului, în condițiile în care acesta va face rost de materie primă pentru o ulterioară producere a unor noi bunuri, precum și va avea posibilitatea să urmărească gradul solicitării pe piață, unele deficiențe de utilizare a produsului, durabilitatea în timp, etc.

În același context, viziunea unor specialiști în domeniul managementului de mediu [13, p. 109], înclină spre ideea că evaluarea ciclului de viață a produsului poate fi considerată o abordare holistă, deoarece ia în considerare procesele directe și cele colaterale, fluxurile de materie primă (inclusiv intrările intermediare), deșeurile și alte ieșiri materiale și energetice asociate cu întreaga perioadă de rezistență a produsului sau cu ciclul de viață a lui.

Sub aspect conceptual, evaluarea ciclului de viață a produsului, în calitate de instrument de protecție a mediului, în anumită măsură se suprapune cu alte două instrumente asemănătoare, cum ar fi ecobalanța și responsabilitatea extinsă a producătorului.

Ecobalanța este un instrument cu ajutorul căruia întreprinderea efectuează o înregistrare a intrărilor (input-urilor) fizice, a stocurilor și a ieșirilor (output-urilor) sub forma unor diferite tipuri de materii prime, materiale, energie, resurse, produse, deșeuri care intră și ies din întreprindere într-o

anumită perioadă [14].

Responsabilitatea extinsă a producătorului (REP) este un model de gestionare a deșeurilor în care responsabilitatea unui producător pentru un produs este extinsă până la etapa post-consum a ciclului de viață al produsului [8, p. 29].

Cu toate acestea, credem că urmărirea ciclului de viață a produsului este un instrument de control mai cuprinzător ce le poate cuprinde pe celelalte două. Or, ecobalanța se limitează doar la controlul intrărilor și ieșirii mărfurilor produse, nu și a deșeurilor generate de acestea, iar responsabilitatea extinsă a producătorului vizează mai mult domeniul colectării, stocării și reciclării deșeurilor. De altfel, responsabilitatea extinsă a producătorului este reglementată limitativ de Legea nr. 209/2016 [4], unde la art. 12 alin. 2 se spune că „*responsabilitatea extinsă a producătorului reprezintă totalitatea de obligații impuse producătorilor, fie individual, fie colectiv, pentru recuperarea și valorificarea sau reciclarea produselor scoase din uz. Activitățile pentru aplicarea responsabilității extinse a producătorului vizează măsurile de acceptare a produselor returnate și a deșeurilor care rămân după utilizarea respectivelor produse, precum și gestionarea ulterioară a deșeurilor și asigurarea financiară pentru aceste activități*”.

În același context, din conținutul Legii nr. 151/2014, art. 12 [3]) constatăm că în temeiul responsabilității extinse, *producătorul sau reprezentantul autorizat al acestuia, care introduce componente și subansambluri pe piață și/sau le pune în funcțiune, întreprinde toate măsurile necesare pentru a se asigura că operațiile sale de manipulare a produsului nu au impact negativ asupra conformității acestuia și asigură prezentarea informațiilor relevante privind compoziția materialelor, consumurile de energie, de materiale și/sau de resurse ale acestor componente și subansambluri*”.

După cum se observă, responsabilitatea extinsă a producătorului capătă astăzi o amploare mult mai mare decât instrumentul de evaluare a ciclului de viață a produsului, în contextul în care problema deșeurilor iese în evidență tot mai mult.

Și totuși, pentru că responsabilitatea extinsă a producătorului vizează și obligația acestuia de a urmări circuitul bunului produs de el, cerând o concentrație mai mare de atenție în faza transformării lui în deșeu, se impune ca acesta să fie responsabil de urmărirea întregului ciclu de viață a produsului, fapt ce vine să acopere funcționalitatea instrumentului ECV.

Cât privește plenitudinea etapelor ce urmează a fi incluse în întregul ciclu de viață a produsului, avem unele rezerve. Or, deși proiectarea lui nu constituie o etapă a vieții, ci una a conceperii bunului, evaluarea impactului acestuia asupra mediului trebuie să fie inițiată chiar din această fază, mai

ales că faptul dat este perfect agreat de sistemul expertizei ecologice și de cel al evaluării de impact. De altfel, aceiași viziune întâlnim și la autorul V. Bobeică, care în una din lucrările sale susține că ar fi ideal ca pentru oricare produs sau categorie de produse, încă din faza de proiectare, să se analizeze întreg ciclul de fabricare, distribuție pe piață și utilizare pentru a identifica întregul lanț de efecte (impacturi) directe și indirecte, inclusiv posibilitățile de colectare, neutralizare și reciclare ori depozitare în siguranță [7, p. 170].

Într-un final, observăm că expertizarea și evaluarea impactului asupra mediului, de asemenea, ar constitui o etapă a urmării comportamentului acestuia în raport cu mediul, alături de ecobalanță (urmărirea intrării și ieșirii bunului de la producător), dar și de responsabilitatea sporită a producătorului ce se extinde și asupra garantării gestionării corecte a deșeurilor.

Evident, acestea sunt etape privite la nivel macro, iar fiecare din ele se alcătuește din acțiuni concrete ce ar diminua impactul asupra mediului.

Despre un cadru normativ ce ar reglementa în țara noastră instrumentul de urmărire a ciclului de viață a produsului nu putem vorbi încă. Actualmente se mai caută locul reglementării acestui mecanism, în sensul dacă va face parte din legislația de mediu sau cea care reglementează domeniul economic, comercial, antreprenorial în ansamblu. După noi, acesta ar putea fi inclus în legislația ce reglementează domeniul antreprenorial, în concret prin adoptarea unei legi care să reglementeze comportamentul producătorului corelat cu cel al comerciantului și consumatorului în vederea stabilirii responsabilităților fiecărui subiect în parte, dar și cele comune care să urmărească scopul reducerii impactului negativ asupra mediului în momentul proiectării, producerii, comercializării, utilizării și reciclării produsului. Această lege s-ar putea de intitulat, spre exemplu, *Legea privind responsabilitatea extinsă a producătorului, comerciantului și consumatorului în asigurarea reducerii impactului negativ asupra mediului*, odată ce ciclul de viață a produsului depinde de acțiunile consecutive a acestor trei actori, iar impactul produsului asupra mediului trebuie redus în fiecare fază după reguli specifice, adică reguli ale proiectării și producerii, comercializării și utilizării bunului.

În concluzie, considerăm că instrumentul de control al ciclului de viață a produsului trebuie să fie însoțit de stimulente de ordin financiar pentru producător, pentru ca acesta să fie cointerestat financiar să urmărească circuitul produsului, fiind astfel scutit de taxe pentru depozitarea deșeurilor sau reciclarea acestora, ori de taxa de import aplicată pe produsele cu impact asupra mediului. Evident, facilitățile ar putea fi mult mai diverse, un lucru fiind cert, faptul că producătorul nu-și va permite să reducă impactul produsului asupra mediului din cont propriu, ținând cont de principiile ren-

tabilității afacerii, chestiune ce rămâne pe contul autorităților. Însă, decât să se aplice măsuri financiare care ar reduce veniturile la fondul ecologic național, soluția cea mai optimă ar fi ca ratarea veniturilor să fie împărțită în mod egal între producător și stat, fiind o cedare reciprocă în favoarea asigurării calității mediului.

Raportarea entităților economice despre performanțele în domeniul protecției mediului. Caracterul imperativ al normelor în materie de mediu, după ultimele aprecieri, s-a dovedit a fi mai puțin eficient în comparație cu alte domenii ale dreptului. Aceasta se întâmplă, deoarece atingerile aduse unor drepturi ale omului cum ar fi dreptul la viață, sănătate, integritate corporală, patrimoniu etc., pot fi sesizate mai ușor, respectiv, evaluate și reparate, ceea ce nu se întâmplă și în cazul componentelor de mediu. Or, poluare, de obicei, este un fenomen invizibil, greu de detectat, măsurat, respectiv, este complicat de a determina întinderea răspunderii făptuitorului. În acest caz, existența normelor imperative nu prea sunt de folos atunci când nu ai cui le impune în concret, devenind mai convenabilă aducerea presupusului poluator la conlucrare, la raportare benevolă a impactului negativ asupra mediului de care se face responsabil. Cu alte cuvinte, în materie de mediu s-a dovedit a fi mai eficientă metoda convingerii decât cea a constrângerii, prima fiind mai ușor de aplicat, cu mai multe căi de pătrundere în conștiința eventualului poluator, prin urmare, cu mai multe efecte benefice pentru ambele părți (autoritățile de mediu și poluatorii). Printre altele, și în materie penală, colaborarea cu organul de urmărire penală în stabilirea adevărului are drept efect aplicarea unei pedepse mai blânde sau reduse.

Astfel, în cazul în care autoritățile ajung în impas atunci când încearcă să stabilească autorul activității poluatoarei, soluția ar fi ca aceștia să fie determinați prin diferite măsuri de convingere sau de stimulare, să reducă în mod voluntar din impactul activităților asupra mediului, mai ales că în materie de mediu este mai eficientă prevenirea decât repararea daunei.

La nivel internațional și comunitar, încă prin anul 2009 s-a decis că este mai eficientă atragerea potențialilor poluatori la aplicarea voluntară a schemelor eficiente de management al mediului. În acest scop, Parlamentul European adoptă în anul 2009 Regulamentul privind participarea voluntară a organizațiilor la un sistem comunitar de management al mediului [5].

Anume, în pct. 8 al Regulamentului se menționează că organizațiile ar trebui încurajate să participe în cadrul EMAS pe bază de voluntariat, existând posibilitatea ca acestea să obțină astfel de avantaje suplimentare în ceea ce privește controlul normativ, economiile de costuri și imaginea publică, cu condiția ca organizațiile în cauză să poată demonstra o îmbunătățire a performanței lor de mediu. De altfel, aceste măsuri sunt valabile și pentru

țările ce nu fac parte din Comunitatea Europeană. Or, potrivit pct. 9 din Regulament, sistemul comunitar de management de mediu și audit ar trebui să devină disponibil tuturor organizațiilor, atât din Comunitate, cât și din afara acesteia, ale căror activități au un impact asupra mediului.

Drept reacție la aceste recomandări, Republica Moldova reușește abia în anul 2014 să adopte cadru legislativ în materia garantării sprijinului operatorilor economici care vor crește eforturile, inclusiv prin investiții, în vederea sporirii performanței ecologice a produselor în faza de proiectare, dar și acesta se limitează doar la produsele cu impact energetic. Or, prin art. 14 din Legea nr. 151/2014 [151], se investește Guvernul cu anumite atribuții în domeniul proiectării ecologice care sunt următoarele:

a) asigură sprijin inițiativelor care ajută întreprinderile mici și mijlocii să integreze caracteristicile de mediu, inclusiv randamentul energetic atunci când acestea își proiectează produsele;

b) încurajează întreprinderile mici și mijlocii să adopte o abordare ecologică la faza de proiectare a produselor și să se adapteze la noile cerințe în materie de proiectare ecologică;

c) aprobă, după caz, direcțiile privind particularitățile întreprinderilor mici și mijlocii care își desfășoară activitatea în sectorul produsului vizat.

În pofida acestui fapt, nu există un mecanism juridic care ar facilita operatorii economici care investesc în creșterea performanței ecologice și nu doar pentru cei care produc bunuri cu impact energetic, ci pentru toți producătorii de bunuri, ba mai mult, și pentru prestatorii de servicii de orice fel care investesc în utilaje capabile să diminueze impactul negativ asupra mediului.

Credem că reglementările ce se impun cu acuitate de a fi elaborate în vederea stimulării operatorilor economici care aplică tehnici de producere prietenoase mediului, trebuie să aibă la bază unele politici de mediu, iar chiar dacă de multe ori acestea și există, totuși nu avem un mecanism concret de implementare a lor. Or, aceste stimulente ar face ca producătorii singuri să raporteze eficiența lor, pentru a beneficia în schimb de stimulente financiare. În așa fel, nu va mai fi necesar realizarea controlului ecologic asupra activității antreprenoriale cu impact asupra mediului care, de multe ori, nu înregistrează rezultatele așteptate, ci din potrivă, irosesc bani publici destinați remunerării inspectorilor ce realizează controlul. Mai mult, aceste controale fac ca operatorii economici să identifice soluții de a-și camufla anumite încălcări, contribuind astfel la dezvoltarea fenomenului corupției, protecționismului, concurenței neloiale, etc.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 18.08.1994, nr. 1.
2. Legea nr. 160 din 22.07.2011 privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător. În: Monitorul Oficial nr. 170-175 din 14.10.2011.
3. Legea nr. 151 din 17.07.2014 privind cerințele în materie de proiectare ecologică aplicabile produselor cu impact energetic. În: Monitorul Oficial nr. 310-312 din 10.10.2014.
4. Legea nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile. În: Monitorul Oficial nr. 459-471 din 23.12.2016.
5. Regulamentul (CE) nr. 1221/2009 al Parlamentului European și al Consiliului European din 25 noiembrie 2009 privind participarea voluntară a organizațiilor la un sistem comunitar de management de mediu și audit (EMAS).
6. Capcelea A. Sistemul managementului ecologic. Ch: Î.E.P. Știința, 2013.
7. Bobeică V. Producerea durabilă. Ed. Continental Group, Chișinău, 2007.
8. Gaibu S., Gumene V., Cataragiu. I., Coșeriu I. Implementarea mecanismelor de responsabilitate extinsă a producătorului pentru asigurarea reciclării deșeurilor. Chișinău, 2020.
9. Ionescu C. Managementul mediului: OIS 14001:2004. Calea către excelență. Ghid de implementare. Editura economică, București, 2005.
10. Jordan A., Wurzel R., Zito A. New instruments of environmental governance. Patterns and pathways of Change. În: Revista Environmental Politics, vol. 12, nr. 1/2003 p. 1-24.
11. Arora S., Cason T. An experiment in voluntary environmental regulation: participation in EPA 33/50 program. În: Journal of environmental economics and management, nr. 28(3), p. 271-286.
12. Lehman M. Voluntary environmental agreements and competition policy. În: Environmental and resource economics, Germany, no. 28/2004, p. 435-449.
13. Vădineanu A. Managementul dezvoltării. Editura: Ars Decendi, București, 2004.
14. Grădinaru G. Bazele statisticii mediului. București 2002. Online: <https://dokumen.tips/documents/bazele-statisticii-mediului-562a6823a2e0>.
15. Пахомова Н., Ендерс А, Рихтер К. Экологический менеджмент Санкт-Петербург издательства Питер, Москва, 2003, стр.176.

CZU 342.7:349.6

CONSACRAREA JURIDICĂ A PRINCIPIULUI PRECAUȚIEI ÎN CONTEXTUL PROTECȚIEI DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI LA UN MEDIU ÎNCONJURĂTOR SĂNĂTOS

Evghenia GUGULAN,

*doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
asistent universitar, Catedra „Drept privat”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
e-mail: gugulan.eugenia@gmail.com,
ORCID: 0000-0002-5960-1164*

Rezumat

Globalizarea tot mai accentuată a problemelor de mediu, schimbările climatice tot mai frecvente, procesul de răsfângere continuă a consecințelor ce afectează flora și fauna impun o obligație pozitivă de a uniformiza cadrul legislativ național și internațional ce ține de protecția prioritară a componentelor biotice și abiotice a mediului.

Preocupările privind protecția mediului au crescut semnificativ în ultimele decenii, reflectând conștientizarea impactului activităților umane asupra ecosistemelor globale. Esențialmente aceste preocupări sunt focusate pe următoarele domenii: schimbările climatice, pierderea biodiversității, poluarea mediului, gestionarea durabilă a resurselor, dezvoltarea durabilă, etc. Ținem să precizăm că tulburarea și afectarea mediului în mod indirect duce și la lezarea drepturilor omului la un mediu ecologic sănătos.

De altfel, în cadrul acestei cercetări se va pune accentul pe importanța și locul principiului precauției în dreptul mediului, mai cu seama prin prisma aprecierii juridice a acestuia în contextul protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la un mediu înconjurător sănătos.

Cuvinte-cheie: principii de mediu, mediu sănătos, principiul precauției, protecția drepturilor și libertăților fundamentale, schimbări climatice, probleme ecologice.

Summary

Globalisation of environmental emergencies, increased climate change and the continuous repercussions of the consequences affecting flora and fauna impose a positive obligation to standardise the national and international legislative framework for the protection of the biotic and abiotic components of the environment.

Concerns about environmental protection have grown significantly in

recent decades, reflecting the awareness of the impact of human activities on global ecosystems. Essentially these preoccupations are focused on the following areas: climate change, biodiversity loss, environmental pollution, sustainable resource management, sustainable development, etc. Importantly, disturbing and damaging the environment indirectly also leads to the violation of human rights to a healthy ecological environment.

Moreover, this research highlights the importance and place of the principle of precaution in environmental law, particularly in terms of its legal qualification regarding the protection of human rights and fundamental freedoms to a balanced environment.

Key-words: environmental principles, healthy environment, the precautionary principle, protection of fundamental rights and freedoms, climate change, environmental issues.

Se poate vorbi de *generații* [15, p.199-200] *ale drepturilor omului* (potrivit opiniilor formulate în cadrul UNESCO) care reprezintă etapele de dezvoltare succesivă și istorică a ale acestora.

Astfel, apariția drepturilor din:

– prima generație – *civile și politice* – ca măsuri de protecție a individului împotriva violenței și arbitrarului guvernanților, ca revendicări ale unei poziții juridice egale în fața legii;

– a doua generație – *sociale, economice și culturale* – s-a impus după adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului; se pot realiza prin intermediul și mijloacele statului, implicand din partea acestuia acțiuni, măsuri și garanții;

– a treia generație (asociată cu noțiunile de „solidaritate și responsabilitate comună”) – *dreptul la pace, dreptul la comunicare, dreptul la patrimoniul comun, dreptul la dezvoltare, dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic* – s-a dictat ca o cerință a cooperării între state; au avut ca un punct de plecare ideea promovării personalității umane, valorificând raportul individ - colectivitate în viziunea realității contemporane; pot fi realizate numai prin colaborarea statelor și nu individual de fiecare dintre ele.

Dreptul la un mediu înconjurător sănătos, încadrându-se în a treia generație de drepturi ale omului, este apreciat ca fiind un drept universal, un drept al fiecărei persoane dintr-un stat, care este consacrat legislativ. Actualmente, este firesc ca orice persoană să poată să pretindă la un trăi într-un mediu sănătos, nepoluat. E de menționat că îndatorirea în vederea prevenirii poluării și înlăturării consecințelor acesteia se află pe seama tuturor cetățenilor unui stat, unei comunități, cum este dreptul la un mediu sănătos, echilibrat ecologic exprimat prin caracterul său universal [17].

Asigurarea drepturilor fundamentale ale omului la viață, la sănătatea fizică și morală nu poate fi realizată fără existența unui mediu ecologic curat. Totodată menținerea unor condiții ecologice favorabile constituie un factor important pentru dezvoltarea durabilă, care are la bază atât obiective economice, cât și sociale și de mediu.

Constituția Republicii Moldova [3, art.37] consfințește în mod expres dreptul cetățeanului la un mediu înconjurător sănătos, și anume: *„Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic. Tănuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege. Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice”*.

În aspect comparativ, Legea supremă a României [4, art.35] prevede corespunzător că: *„Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic. Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept. Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător”*.

Dreptul fundamental la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic al omului este consacrat și în *Carta Uniunii Europene privind drepturile fundamentale* [1, art.37] stipulând la art. 37 intitulat „Protecția mediului”, precizând doar că: „Un nivel ridicat de protecție a mediului și ameliorarea calității trebuie să fie integrate în politicile Uniunii Europene și asigurate în conformitate cu principiul dezvoltării durabile”.

Analiza terminologiei, „dreptul omului la un mediu înconjurător sănătos și protejat” este importantă datorită necesității reflectării cât mai complete în denumire a conținutului acestui drept și a întinderii acestui conținut.

În literatura de specialitate nu există un consens cu privire la denumirea acestui drept, fiind utilizate frecvent denumiri cum ar fi:

– **dreptul la un mediu înconjurător sănătos** [20],

Fundamentarea științifică are la bază accepțiunea potrivit căreia dreptul fundamental la un mediu sănătos reprezintă o punte de realizare a altor drepturi fundamentale (cum ar fi: dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și morală, la muncă, la proprietate, etc.); existența dispozițiilor fundamentale privind drepturile omului consacrate în tratatele internaționale; existența obligațiilor firești ale statului la remedierea, protecția și păstrarea echilibrului ecologic [21].

- dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic [6, p.50-51];

Argumentarea acestei viziuni pleacă de la ideea că mediul trebuie protejat pentru asigurarea vieții și a calității ei, un astfel de drept ducând la o protecție mult mai largă decât cea care ar putea rezulta doar din dreptul protecției sănătății. Cuvântul „echilibrat” indică dimensiunea naturală, ce se referă la un mediu ecologic global [13, p.29].

- dreptul la un mediu înconjurător de calitate [8, p.35];

- dreptul la conservarea mediului înconjurător [12, p.26];

Această expunere este realizată în sensul că participarea cetățenilor la conservarea mediului are un dublu aspect, de drept și de obligație, aceștia nefiind doar beneficiari pasivi, ci și responsabili de conservarea și protecția mediului înconjurător.

În doctrină se folosesc și alte denumiri, cum ar fi: „*dreptul la un mediu înconjurător decent*”, „*dreptul la un mediu înconjurător sigur*”, „*dreptul la un mediu curat*”, „*dreptul la un mediu înconjurător conservat*”, etc.

Sușținem poziția [9, p.168-170] potrivit căreia enumerările menționate supra prezintă doar elemente de conținut ale acestui drept; ele nu au un caracter general, utilizarea lor putând crea neconcordanță între formă, denumire și conținut, datorită lipsei de generalitate. De aceea, pe lângă elemente ca: sănătos, ecologic, curat, echilibrat, de calitate, este indicat să se folosească și noțiunea de „protecție” care-i poate asigura acestui drept generalitatea optimă. De fapt, toate noțiunile cuprinse în denumirea acestui drept sunt elemente de conținut ale „protecției”, pentru că în lipsa acesteia mediul dispare și pe cale de consecință dispar toate adjectivele menționate mai sus în calitate de denumiri.

Pentru aceste considerente, apreciem că formularea corespunzătoare ar fi: „dreptul la un mediu sănătos, protejat și echilibrat ecologic” [16, p.99].

Până la Conferința Mondială de la Rio de Janeiro din 1992, niciun instrument internațional nu a conținut o recunoaștere expresă a unui asemenea drept al omului. Nu se poate spune, însă, că nu au fost întreprinse tentative de a înlătura acest neajuns. Ca urmare, *Declarația privind mediul înconjurător*, adoptată la Conferința O.N.U. de la Stockholm din 1972, proclamă principiul conform căruia „omul are un drept fundamental la libertate, egalitate și la condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate să-i permită să trăiască în demnitate și bunăstare” [20].

Corespunzător, *Carta Mondială a Naturii*, act aprobat prin Rezoluția Adunării Generale a O.N.U. din 1982, preciza obligația statelor, autorităților și cetățenilor cu privire la necesitatea păstrării mediului în bune condiții, curat, capabil să asigure o dezvoltare fizică și psihică corespunzătoare.

Carta africană a drepturilor omului și popoarelor, adoptată în 1981,

recunoaște implicit (la art. 24) dreptul la „un mediu satisfăcător și global”, ca drept al tuturor popoarelor. Protocolul adițional din 1988 al Convenției Europene a Drepturilor Omului stipulează în art. 11 că „fiecare are dreptul de a trăi într-un mediu sănătos și de a beneficia de serviciile publice esențiale”.

Instituirea Comisiei Mondiale asupra mediului înconjurător a adoptat raportul „Viitorul nostru al tuturor”, în care se afirma că „toate ființele umane au dreptul fundamental la un mediu înconjurător suficient pentru asigurarea sănătății lor și bunăstării”, poluarea fiind considerată infracțiune contra umanității.

În această ordine de idei, s-a conturat opinia recunoașterii exprese a dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos și protejat în actele internaționale cu forță juridică obligatorie, pentru că numai astfel s-ar putea da o nouă abordare, atât protecției mediului cât și relațiilor internaționale. Se apreciază în directivă că o astfel de recunoaștere s-ar putea realiza printr-o declarație de proclamare și formulare a unui asemenea drept, care va servi ulterior pentru adoptarea unui document internațional cu forță obligatorie.

În contextul celor menționate supra, cu certitudine putem afirma că respectarea dreptului fundamental la un mediu înconjurător sănătos este se află în strânsă legătură cu respectarea unor reguli de bază de conduită, piloni pe care îi numim principii. Ansamblul principiilor - conduitelor regulatorii variază în funcție de ramura de drept. Cele generale, le numim fundamentale, sunt aplicabile atât domeniului privat cât și celui public, iar fiecărui domeniu pe lângă acestea îi sunt apropiate anumite reguli specifice.

Vorbind de principiul precauției, aplicabil în domeniul protecției dreptului mediului, ținem să accentuăm că acesta a fost recunoscut și consacrat la nivel internațional prin diferite instrumente juridice și acorduri.

Principiul precauției este considerat ca fiind unul relativ nou, care „irigă” din ce în ce mai intens și variază dreptul, cu un perimetru tot mai vast de recunoaștere și aplicare pe planul vieții publice, care modifică responsabilitățile celor care decid, unul care trimite la cunoștințe de expertiză privată sau publică [11, p.527]. Consacrat legislativ pentru prima dată în 1974, în Germania, în contextul luptei împotriva poluării aerului, sub denumirea de *Versorgeprinzip*, dar formulat și exprimat teoretic într-o serie de documente ale Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, principiul precauției astăzi este larg recunoscut în dreptul internațional, dreptul UE și legislațiile naționale.

În privința acestora din urmă, primele care au reacționat au fost tratatele internaționale privind problemele globale, cum ar fi poluarea transfrontalieră a aerului, diminuarea stratului de ozon sau poluarea mărilor și ocea-

nelor. Drept urmare, *Convenția privind poluarea atmosferică la lungă distanță* [18] (Geneva, 13 noiembrie 1979) prevedea că incertitudinea științifică nu trebuie să împiedice statele părți să reglementeze poluarea aerului.

Protocolul de la Montreal din 16 septembrie 1987, adițional Convenției de la Viena privind protecția stratului de ozon (1985), enunță că părțile sale sunt „determinate să protejeze stratul de ozon luând măsuri de precauție pentru a reglementa în mod echitabil volumul mondial total de emisii de substanțe care distrug stratul de ozon, obiectivul final fiind acela de a le elimina în funcție de evoluția cunoștințelor științifice și ținând cont de considerațiile tehnice și economice”. Începând cu anii 1990, precauția este afirmată ca un principiu general al politicilor de mediu, prin intermediul Declarației Conferinței de la Bergen privind dezvoltarea durabilă, din 16 mai 1990 [7, p.162].

Principiul 15 din *Declarația Conferinței ONU de la Rio de Janeiro din 1992* [19] consacra principiul precauției după cum urmează: „(...) lipsa certitudinii științifice nu trebuie folosită ca pretext pentru amânarea adoptării de măsuri eficiente pentru prevenirea degradării mediului”, reluat și în Preambulul *Convenției privind diversitatea biologică* [2], „(...) lipsa certitudinii științifice totale nu trebuie folosită ca motiv pentru amânarea măsurilor de evitare sau reducere a acestui pericol”.

Aceasta se fundamentează pe ideea că lipsa certitudinii științifice nu poate constitui și nu poate fi folosită ca un pretext pentru amânarea adoptării măsurilor eficiente pentru prevenirea unor eventuale atingeri aduse mediului, recunoscându-se incertitudinea studiilor de impact și obligând la o diligență maximă în adoptarea oricăror decizii care ar putea avea impact deosebit asupra mediului [10, p.37].

În calitate de nou standard juridic, principiul precauției poate să conducă la modificarea *ex ante* (*înainte de eveniment*) a procesului decizional [14, p.299]. Considerată ca o cerință de a împiedica realizarea efectelor nefaste asupra mediului ori sănătății umane, exigența de precauție se analizează ca o veritabilă obligație de rezultat, care justifică, în special, răsturnarea sarcinii probei, în sensul că ea revine acum celui care susține că activitatea sa nu are ori/și nu va avea niciun impact negativ până când acumularea de date științifice va proba că există o legătură de cauzalitate ca efect între acțiunile dezvoltate și degradările mediului. El a devenit pentru judecătorul administrativ un element integrant al controlului de legalitate a actului administrativ.

Totodată, aplicarea principiului precauției în procesul decizional generează și anumite rigori în ceea ce privește statutul expertizei științifice. De altfel, obligația de a oferi datele științifice și informațiile de care au nevoie

autoritățile devine indispensabilă și importantă. Nu în ultimul rând, îndatorirea de informare există și față de toți cei care sunt sau pot fi vizați de risc, altfel spus, de societatea civilă în ansamblul său.

Intervenția *a posteriori* a principiului precauției, cu ajutorul unei acțiuni în răspundere în prezența unei daune realizate și constante ridică problema modului în care acesta intervine în mecanismul răspunderii civile [7, p.163-164].

Întrucât punerea în aplicare a măsurilor de precauție incumbă autorităților publice, răspunderea acestora poate fi angajată fie pentru acțiune, fie inacțiune atunci când acestea se impuneau a fi luate, fie în caz de intervenție neadecvată ori disproporționată, urmată de prejudiciu.

La prima vedere, îndatorirea de a acționa fără a mai aștepta pare că atrage un regim de răspundere fără culpă. Aceasta ar prezuma că victima trebuie să stabilească nu numai legătura de cauzalitate, ci și faptul că, la un moment dat, conținutul științific impunea intervenția publică în ciuda incertitudinii.

Din alt punct de vedere, angajarea răspunderii autorităților publice pentru fapta măsurilor de precauție presupune răspunderea pentru culpă, de exemplu dacă măsura este ilegală ori a fost anulată ca atare.

Drept concluzie ținem să menționăm, că principiul precauției este adesea integrat în legislația și instrumentele juridice care vizează protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la un mediu înconjurător sănătos, după cum urmează:

– *Dreptul la un mediu sănătos*: În multe comunități, dreptul la un mediu sănătos este recunoscut ca un drept fundamental al omului. Principiul precauției contribuie la protejarea acestui drept, sugerând necesitatea luării de măsuri preventive în cazul riscului de deteriorare a mediului.

– *Legislația privind calitatea aerului și apei*: Norme și reglementări care vizează calitatea aerului și apei adesea integrează principiul precauției pentru a minimiza riscurile asupra sănătății umane și a ecosistemelor. Acestea pot include standarde stricte pentru substanțe chimice sau poluanți cunoscuți pentru a avea efecte adverse.

– *Substanțe chimice periculoase*: În ceea ce privește producția și utilizarea substanțelor chimice, există legislație care impune teste de siguranță și evaluări de risc înainte de introducerea pe piață a unor substanțe noi. Aceasta reflectă aplicarea principiului precauției pentru a proteja sănătatea umană și mediu.

– *Biodiversitate și conservare*: În domeniul conservării biodiversității, principiul precauției poate fi incorporat în măsurile de protecție a habitatelor și speciilor pentru a preveni pierderea irațională a diversității biologice.

– *Schimbările climatice*: Acordurile internaționale, cum ar fi Acordul de la Paris, reflectă aplicarea principiului precauției pentru gestionarea schimbărilor climatice, stabilind obiective pentru limitarea creșterii temperaturilor globale și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră.

În esență, consacrarea juridică a principiului precauției în contextul protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la un mediu sănătos este crucială pentru a asigura echilibrul între dezvoltare și protejarea sănătății umane și a mediului înconjurător.

BIBLIOGRAFIE:

1. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (2010/C 83/02), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 30.03.2010. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>.

2. Convenția privind diversitatea biologică din 1992. <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/convention-on-biological-diversity.html>.

3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Publicat: 12.08.1994 în Monitorul Oficial Nr. 1. Data intrării în vigoare: 27.08.1994, art.37. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro#.

4. Constituția României, Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003, art.35. <https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>.

5. Dușu Mircea, Dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. În Revista: „Drepturile Omului” nr.1/1992.

6. Dușu Mircea, Dreptul mediului, București, 1993 (292 p.).

7. Dușu Mircea, Dreptul mediului și al climei, Vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2022 (600 p.).

8. Duplé Nicole, Le droit à la qualité de l’environnement: un droit en devenir, un droit à définir, Montreal, 1988 (507 p.).

9. Iancu Gheorghe, Drepturile fundamentale și protecția mediului, București 1998 (255 p.).

10. Ioniță Gheorghe-Iulian, Ioniță-Burda Ștefania Diana, Dreptul protecției mediului. Ediția a V-a, editura Universul Juridic, București, 2022 (387p.).

11. Karamanli M., Le principe de précaution, În „Archives de philosophie du droit”, Tome 62 „Le principe de précaution”, Edition Dalloz, Paris, 2020, p.527 și urm. (796 p.).

12. Kiss Alexandre, Droit international de l’environnement, Ed. A. Pedone, Paris, 1989 (479 p.).

13. Lupan Ernest, *Tratat de dreptul protecției mediului*, Editura C.H. Beck, București, 2009 (669 p.).
14. Martin G.J., *Précaution et évolution du droit*, În: „Recueil Dalloz”, Chron, 1995 (299 p.).
15. Muraru Ioan, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Actami, București, 1995.
16. Trofimov Igor, Gugulan Eugenia, *The child’s right to an ecologically balanced environment – the basic object of contemporary society*. În: *Fiat Iustitia* No2/2017, Editura Pro Universitaria, Cluj-Napoca, p.96-104.
17. <https://www.studocu.com/ro/document/universitatea-din-oradea/dreptul-mediului/dreptul-la-un-mediu-sanatos/3810074>.
18. https://publications.europa.eu/resource/cellar/5ab9bbd2-018b-43c1-99d3-3ac8f3b1c00b.0022.03/DOC_1.
19. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf.
20. <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/dreptul-mediului/capitolul-ii-dreptul-omului-la-un-mediu-inconjurator-sanatos-si-protejat/>.
21. https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2017/12/06_Revista_Universul_Juridic_nr_11-2017_PAGINAT_BT_A_Diaconescu.pdf.

CZU 347.736

ROLUL INSTITUȚIEI INSOLVABILITĂȚII ÎN GARANTAREA SECURITĂȚII RELAȚIILOR ANTREPRENORIALE

Oxana IVANOV,

*avocat, cercetător științific al Departamentului știință
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0008-1554-7494*

Rezumat

Starea de nesiguranță financiară a debitorului, de fiecare dată a generat momente de panică, iar prin urmare de dezechilibru a activității antreprenoriale a debitorului, chestiune care de multe ori devine fatală pentru el. Anume gestiunea corectă a situației financiare vulnerabile a debitorului, de multe ori l-a salvat de la dezastru, iar acest lucru devine posibil prin consacarea juridică a instituției insolvențabilități. De la originea ei și până în prezent, discuțiile asupra eficienței sale au fost destul de controversate, ajungând să se înțeleagă, într-un final, că insolvențabilitatea reprezintă răul cel mai mic care i se poate întâmpla agentului economic aflat în stare financiară precară. În lipsa acestei instituții, consecințele pot fi devastatoare pentru debitor, dar în special și pentru creditorii formați în diferite împrejurări, fie că sunt salariații, clienții sau împrumutătorii.

Cuvinte-cheie: insolvențabilitate, faliment, procedură civilă, procedură de restructurare, creditor, debitor, masă debitoare, creanță, administrator al insolvențabilității.

Summary

The state of financial insecurity of the debtor, each time generated moments of panic, and therefore imbalance of the entrepreneurial activity of the debtor, a matter that often becomes fatal for him. Namely, the correct management of the debtor's vulnerable financial situation has often saved him from disaster, and this becomes possible through the legal consecration of the insolvency institution. From its origin to the present, the discussions on its effectiveness have been quite controversial, eventually coming to the understanding that insolvency is the least evil that can happen to the economic agent in a precarious financial state. In the absence of this institution, the consequences can be devastating for the debtor, but especially for creditors born from different circumstances, whether they are employees, customers or lenders.

Keywords: insolvency, bankruptcy, civil procedure, restructuring procedure, creditor, debtor, debt, insolvency administrator.

Introducere. În toate situațiile de grea cumpănă pentru antreprenor, dar și întru asigurarea bunei desfășurări a activităților desfășurate de către acesta, legiuitorul consacră instituția insolvabilității ca măsură de protecție contra intențiilor meschine a celor ce urmăresc eliminarea unor concurenți incomozi. Mai mult, instituția insolvabilității a fost concepută și ca o măsură de protecție a creditorilor aflați în pericolul imposibilității executării creanțelor sale față de antreprenorul aflat într-o starea financiară vulnerabilă.

În realitate, societatea noastră încă mai percepe instituția insolvabilității drept o procedură ce pune capăt activității antreprenoriale și generează desființarea debitorului, văzând riscul iminent de a nu-și putea satisface creanțele față de acesta. Or, de fiecare dată insolvabilitatea seamănă panică în rândul investitorilor, din cauza că le dă peste cap planurile urmărite prin investire, ei fiind tentați de a-și retrage fondurile pentru reinvestire într-o altă activitate fără riscuri financiare.

De fapt, instituția insolvabilității presupune un proces care ia sub ocrotire operatorul economic aflat în dificultatea de a-și onora obligațiile de plată în cazurile în care toți creditorii vor cere în mod simultan executarea creanțelor, fapt calificat drept o incapacitate eventuală de plată, dar care poate și să nu se producă. Pentru a preîntâmpina o situație de incapacitate, operatorul economic întreprinde toate măsurile de a evita în viitor o asemenea situație, iar atunci când ea apare, va apela la instituția insolvabilității pentru a-l pune sub protecție și ajutorare și nu în mod obligatoriu spre a-l lichida. De altfel, o asemenea stare o pot avea mulți operatori economici, fără a fi declarați insolvabili, urmând să amâne executarea obligațiilor (în cazul în care în anumite perioade de vârf iau multe comenzi, fără ca să reușească să le execute în același timp față de toți clienții). Pot să ceară și intentarea unui proces de insolvabilitate, deoarece acesta este un temei special al intentării procedurii de insolvabilitate, asemănător supraîndatorării. Or, potrivit art. 10 alin. 3 din Legea nr. 149/2012 [5], *temeiul special de intentare a unui proces de insolvabilitate constă în supraîndatorarea debitorului în cazul în care acesta este persoană juridică responsabilă de creanțele creditorilor în limitele patrimoniului său.*

Scopul articolului de față este de a explica adevăratul înțeles și rol al instituției insolvabilității, arătând originea ei, necesitatea, utilitatea practică și menirea în garantarea desfășurării raporturilor antreprenoriale.

Metodele și materiale aplicate sunt din cele mai diverse care intenționează a conferi esență și eficiență în cercetarea subiectului propus spre dezbateră, dintre aceste fiind utilizate: metoda istorică, metoda sintezei, metoda deducției, metoda prospectivă, metoda analizei, metoda comparației, precum și metoda empirică.

Rezultate obținute și discuții. Pentru o bună înțelegere a esenței instituției insolabilității, vom începe de la a pune în evidență originea și evoluția ei istorică, explicarea esenței termenilor utilizați la intitularea acestei instituții, de-a lungul timpului, dar și în legislația diferitor state, abordarea teoretică și aplicabilitatea practică a acesteia.

Așadar, la originea reglementărilor în domeniul insolabilității stau legile străvechi ale evreilor unde au existat reglementări potrivit cărora debitorul era descărcat de datorii, acordându-i-se posibilitatea să înceapă o nouă afacere, reglementare care de-a lungul secolelor a suferit mari modificări. Pe parcursul timpului, starea ce caracterizează incapacitatea de plată a debitorului a cunoscut și alte denumiri pe lângă cea de „insolabilitate”, cum ar fi faliment sau bancrută.

Instituția falimentului își are originea în procedura venditio bonorum care, la rândul ei, a fost precedată de procedura de executare manus inectio, consacrată prin Legea celor XII table, potrivit căreia creditorul putea să vândă debitorul ca sclav sau să-l omoare, dacă terții nu manifestau voința de a-i plăti suma datorată. Uneori creditorul putea ține debitorul să muncească pentru sine până la răscumpărare.

Legile grecești și apoi legile romane au fost mult mai dure față de debitorul care nu-și onora obligațiile de plată. Deseori, atitudinea negativă a creditorului se răsfrângea nemijlocit asupra debitorului, transformându-se într-o răz bunare personală, urmărind distrugerea bunurilor acestuia, chiar cu riscul de a nu-și satisface creanțele materiale.

Termenul „bancrută” provine de la „banca rotta” – procedeu de sfârșimare a tejghelei, băncii pe care erau expuse mărfurile falitului, în prezența tuturor negustorilor, situație care desemnează generic faptele grave săvârșite de falit și sancționate penal [9, p. 568].

Actualmente, odată cu modernizarea societății, consacrarea drepturilor fundamentale și dezvoltarea relațiilor de piață, instituția insolabilității conține reglementări mai blânde, având drept scop acordarea sprijinului ce constă în organizarea, administrarea mai eficientă, finanțarea în condiții mai favorabile, dar și realizarea unei supravegheri mai ample din partea subiecților competenți, implicați în procesul de insolabilitate [8, p. 357].

Pornindu-se de la relațiile contemporane ale activității comerciale, s-a admis că existența unor dificultăți financiare în activitatea comerciantului, care nu totdeauna îi sunt imputabile, nu trebuie să ducă în mod necesar la dispariția comerciantului în cauză. Dimpotrivă, într-un asemenea caz, este oportun să se încerce salvarea lui. O atare acțiune poate fi benefică și pentru creditorii acestuia, care astfel pot avea mai multe șanse să-și recupereze creanțele, chiar mai târziu, decât urmând procedura lichidării patrimoniului

debitorului [9, p. 569]. De aceea, în multe din cazuri, starea de insolvabilitate este simulată chiar de anumiți operatori economici pentru a fi luați sub protecție, fapt sancționat de legea penală la art. 252 a CP insolvabilitatea intenționată, și art. 253 din Codul penal – insolvabilitatea fictivă [2].

În Republica Moldova, primele reglementări privind insolvabilitatea au încercat a fi introduse odată cu apariția activității antreprenoriale și cu trecerea de la o economie centralizată la una de piață liberă. Inițial a fost adoptată Legea cu privire la faliment din 1992, care ulterior a fost înlocuită prin legea cu privire la faliment din 1996, iar mai apoi procedura de insolvabilitate a fost reglementată prin Legea cu privire la insolvabilitate nr. 632/2001.

Cu toate că au existat mai multe redacții ale legii ce, în esență, se ocupa de procedura insolvabilității, cu diferite intitulări, calitatea acesteia a lăsat multe semne de întrebare până în anul 2012, atunci când se adoptă legea insolvabilității, în vigoare și astăzi. Evident, prima clarificare are loc în privința finalității procedurii inițiate în privința subiectului aflat în capacitate de plată, având o ramificare în *procedura de restructurare și procedura simplificată a falimentului*.

Astfel, odată cu consacrarea formatului respectiv al insolvabilității, se arată locul falimentului în raport cu insolvabilitatea, ultimul fiind o parte din întreg, o decizie dată în urma verificării stării antreprenorului și a posibilităților de a mai salva ceva. Or, în ultima perioadă, diversitatea expresiilor cu care operează legiuitorul nostru, dar și cel la nivel internațional, în formularea conținutului normelor ce vizează soluționarea cazurilor în care un subiect de drept comercial a ajuns în incapacitate de plată, impune necesitatea unor clarificări a sensului termenilor în scopul identificării contextelor și împrejurărilor în care acestea fiind utilizate descriu o situație adecvată noțiunii exprimate.

Nu mai este o noutate faptul că în legislația noastră, până nu de mult, termenul de insolvabilitate a fost utilizat ca sinonim cu cel de faliment, situație specifică și altor state. Iar în legislația Română apare un nou termen, cel de insolvență, care adesea pune în dificultate subiectul care intenționează să înțeleagă situația juridică intitulată sub mai multe denumiri în literatura națională sau cea română de specialitate.

În contextul acestor confuzii, este indispensabil de arătat că unii termeni pot induce în eroare subiectul care urmează să interpreteze și să aplice anumite norme în cadrul formulării și desfășurării unor proceduri ce vin să rezolve situația celor aflați în incapacitate de executarea a obligațiilor pecuniare [8, p. 357].

Distincția între termenul de „insolvabilitate” și „faliment”. După cum se observă din textul de mai sus, în unele legi, care sunt deja abrogate, se vorbește despre faliment, iar în altele despre insolvabilitate. De fapt, multă vreme aceste sintagme au fost utilizate în legislația Republicii Moldova ca sinonime,

iar în legislația unor state și în prezent sunt utilizate cu același sens [6].

Pentru a desluși esența acestora, considerăm necesar să ne întoarcem puțin asupra originii acestora, pentru a urmări evoluția înțelesului lor în diferite contexte de reglementare.

Termenul „faliment” provine de la latinescul *falo-falliere*, și se traduce ca „a lipsi” (lipsește de la datoria de a da satisfacție creditorilor săi) [10, p. 47], iar potrivit dicționarului explicativ al limbii române, termenul „*faliment*” presupune starea unui debitor care nu-și poate plăti datoriile sau nu-și poate respecta angajamentele.

Actualmente, prin adoptarea noii Legi a insolvenței nr.149/2012, termenii de „faliment” și „insolvență” sunt utilizați concomitent, dar nu ca sinonime, ci ca sintagme ce exprimă proceduri diferite ale procesului de insolvență.

Legea în cauză nu oferă o noțiune expresă falimentului, însă aceasta poate fi desprinsă din noțiunea de „procedură a falimentului”, ce reprezintă o *procedură de insolvență concursală colectivă și egalitară care se aplică debitorului în vederea lichidării patrimoniului acestuia pentru acoperirea pasivului*.

Întru diferențierea instituției insolvenței de cea a falimentului, autorul G. Ardelean analizează noțiunea de „procedură a falimentului” în coroborare cu noțiunea de „procedură de insolvență”, care este definită ca *procedură prin care debitorul intră, după o perioadă de observație, în procedură de restructurare sau în procedură a falimentului*. Autorul sesizează că **insolvența** reprezintă un proces de constatare a incapacității de plată a debitorului, aplicându-se sau procedura de *restructurare*, sau procedura *falimentului* [8, p. 358].

Din acest context, desprindem ideea că noțiunile de insolvență și faliment în niciun caz nu pot fi utilizate ca sinonime, având în vedere că insolvența este un proces prin care se constată doar incapacitatea de plată a debitorului, fapt care poate oferi două soluții distincte: restructurarea sau falimentul.

Importanța și adevărata valoare a instituției insolvenței este redată de mulți autori străini în conținutul lucrărilor la care vom face citare, cu evidențierea celor mai esențiale constatări ale acestora în materia insolvenței și implicația ei în garantarea securității raporturilor comerciale.

Deci, în capul listei doctrinare punem lucrarea autorului Gheorghe Piperea, ca fiind una din cele mai complexe în domeniu. În una din ultimele sale lucrări autorul român se expune asupra unei serii de aspecte problematice, analizând și eventualele soluții pentru înlăturarea acestora. Similar autorilor ruși ai sec. XIX, Gheorghe Piperea recunoaște necesitatea delimitării dintre insolvența de drept civil și insolvența de drept material. Rațiunea unei asemenea delimitări rezidă în fundamentarea diferită a relațiilor civile în raport cu relațiile comerciale. În așa fel, dacă relațiile civile se bazează pe

patrimoniu, care constituie garanția îndeplinirii obligațiilor, atunci relațiile comerciale se bazează pe credit, care demonstrează nivelul de încredere față de comerciant și față de faptul că acesta își va onora la scadență obligațiile.

Diferența este una deosebit de importantă, deoarece un comerciant perfect solvabil din punct de vedere civil poate fi insolubil din punct de vedere comercial, și invers, un comerciant al cărui pasive depășesc activele sale își poate păstra o încredere mare în mediul comercial, ceea ce îi va permite achitarea tuturor datoriilor sale [11, p. 273].

Dintre autorii din Republica Moldova, care s-au impus prin studii impunătoare în domeniul insolabilității, este cercetătorul Nicolae Roșca [5, p. 15], care prin prisma doctrinei și realităților practice a încercat a efectua o analiză profundă a reglementărilor Legii falimentului din 1996. Analizând trăsăturile mai multor feluri de proceduri, acesta ajunge la concluzia că cauza de faliment îmbină un complex de particularități ale procedurii contradictorii, ale procedurii speciale și ale procedurii de executare, dar nu poate fi inclusă integral în niciuna din acestea, astfel susținând ideea constituirii cauzelor de faliment într-o categorie de sine stătătoare.

Una din cele mai noi cercetări în materie de insolabilitate este cuprinsă în Manualul judecătorului pentru cauze civile [7, p. 225]; lucrarea teoretico-practică este elaborată sub auspiciul Curții Supreme de Justiție a RM, fiind destinată în special magistraților. Unul din primele aspecte abordate de autorii ediției menționate se referă la natura juridică a procedurii de insolabilitate. Potrivit opiniei acestora, procedura de insolabilitate este una specifică, preponderent necontencioasă, deoarece o trăsătură definitorie pentru aceasta este lipsa litigiului de drept.

Pentru o mai bună înțelegere a semnificației pe care o prezintă instituția insolabilității, urmează să arătăm caracterele ei distincte, în următoarea consecutivitate expusă de renumitul autor Nicolae Roșca [5, p. 7], cu completările de rigoare:

Caracterul concursal. Doctrina juridică națională, în definirea semnificației instituției insolabilității, marchează caracterul de „procedură de executare silită unitară, colectivă, concursală și egalitară asupra bunurilor debitorului, destinată satisfacerii tuturor creditorilor acestuia”. Distinct de caracterul colectiv al procedurii, caracterul concursal conturează o caracteristică a procedurii în care creditorii vin în concurs în cadrul aceleiași proceduri și își vor depune spre verificare creanțele în vederea recuperării lor.

Prin urmare, chiar dacă procedura se derulează în interesul tuturor creditorilor, asigurând o egalitate la participare, dacă și-au declarat conform normelor procedurale creanțele înregistrate până la data deschiderii procedurii, recuperarea va fi individualizată pentru fiecare creditor.

Caracterul unitar exprimă faptul că debitorul poate beneficia de o singură procedură de insolvență, independent de tipul procedurii în care va intra: procedura generală sau simplificată. Creditorii care nu au respectat prevederile imperative cu privire la termenele și condițiile de înscriere a creanțelor în această procedură vor fi decăzuți din dreptul de a-și mai realiza creanțele împotriva debitorului, dat fiind faptul că împotriva aceluiași debitor nu pot fi deschise concomitent mai multe proceduri de insolvență.

Caracterul egalitar caracterizează mai degrabă etapa de lichidare/faliment a procedurii de insolvență, respectiv creditorii reuniți în această procedură vor participa la distribuirile de sume pentru încasarea creanțelor deținute, simultan, dar proporțional cu ponderea pe care o au în totalul masei creditoare, ținând cont de clasa de creditori și de natura creanței deținute: chirografară sau garantată.

Caracterul de remediu al procedurii de insolvență este dat de totalitatea normelor procedurale din Legea nr. 149/2012 care permit redresarea debitorului ca obiectiv principal al procedurii. Altfel spus, acest caracter de remediu este reflectat mai degrabă în procedura de restructurare, prin toate mijloacele conferite de lege, cum ar fi sistarea curgerii penalităților, denunțarea unor contracte dezavantajoase, renegocierea unor contracte, interdicția sistării activităților de furnizare a energiei etc. Această procedură vine să acorde un răgaz debitorului pentru a repune activitatea acestuia pe alte direcții, diminuând presiunea scadențelor ori a temerii de a se diminua patrimoniul în urma unor eventuale proceduri individuale de executare silită pe care le-ar putea declanșa creditorii mai diligenți sau cei garantați.

Procedura falimentului are caracterul unei proceduri **de executare silită**, deoarece finalitatea ei este aceea de lichidare a patrimoniului debitorului, fiind valorificat în scopul achitării creanțelor, printr-o manieră colectivă și în interesul tuturor creditorilor participanți la această procedură. Toate aceste demersuri vor avea permanent în vedere principiul maximizării averii debitorului, prin modalități care includ chiar anularea actelor care au contribuit la diminuarea patrimoniului debitorului.

Caracterul prioritar are în vedere că procedura insolvenței este prioritară altor căi de realizare a creanțelor, precum executarea silită individuală [5, p. 8]. Or, în fața riscului de dezastru financiar al debitorului, este mai convenabil de a intra într-un proces de insolvență, oferind anumite garanții creditorilor sau șanse de a-și exercita dreptul de creanță, chiar dacă acest lucru se va întâmpla mai târziu.

Concluzionând asupra naturii juridice a insolvenței putem afirma că insolvența, privită în sens larg, este o instituție de drept ce cuprinde norme de drept material și procedural [3], care reglementează relațiile ce

apar între debitorul insolubil și creditorii, fiind desfășurată în fața instanței de judecată cu implicarea administratorului insolvenței.

Pentru mai multă uniformitate, în era globalizării, legislațiile diferitelor state participante la raporturile comerciale sunt nevoite să corespundă noilor cerințe de fapt, la nivel de principii generale, menținând și particularitățile ori specificul contextului național în care se derulează acele relații economice.

Conceptual, faptul că legiuitorul a optat pentru utilizarea noțiunii de insolvență este unul binevenit, deoarece, comparativ cu termenii de bancrută sau faliment, are un înțeles complex, cuprinzând atât procedurile tradiționale de lichidare, cât și cele alternative, de restructurare, dar și procedurile de prevenire a insolvenței. În același timp conceptul de insolvență este unul interdisciplinar, ce cuprinde nu doar aspecte de drept material, ci și de drept procedural, constituind o procedură aparte în conținutul Codului de procedură civilă, prin urmare intrând în sfera preocupărilor dreptului procesual civil.

Putem constata că reglementările naționale corespund tendințelor internaționale în domeniu, iar adoptarea legii insolvenței din 2012 a marcat o nouă etapă de dezvoltare a legislației în domeniu, făcând posibilă conexiunea cu prevederile internaționale, în special cu cele ale Uniunii Europene.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.

2. Codul Penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74 din 14.04.2009.

3. Codul de procedură civilă a Republicii Moldova, nr. 225 din 30.05.2003. Monitorul Oficial Nr. 285-294 din 03.08.2018.

4. Legea insolvenței nr. 149 din 29.06.2012. Monitorul Oficial Nr. 193-197 din 14-09-2012.

5. Legea federativă a Federației Ruse nr.127-FZ cu privire la insolvență.

6. Roșca N. *Instituția falimentului în legislația Republicii Moldova*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2001.

7. Poalelungi M. ș.a. *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013.

8. Ardelean G. *Drept comercial*. Chișinău: Ed. Cartea militară, 2019.

9. Stanciu D. Cârpenaru. *Drept comercial roman. Ediția IV*. București, 2002.

10. Costin M.N., Miff A. *Instituția juridică a falimentului. Evoluție și actualitate*. „Revista de Drept Comercial”, nr. 3, 1996, p. 47.

11. Piperea Gh. *Insolvența: legea, regulile, realitatea*. București: Wolter Kluwer, 2008.

CZU: 349.6

REFLECȚII TEORETICO-PRACTICE PRIVIND APLICAREA PRINCIPIULUI PRECAUȚIEI ÎN DREPTUL MEDIULUI

Mihaela COJOCARU (BEJENARI),

doctorandă, asistent universitar al Catedrei „Drept privat”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-3118-1225

Rezumat

Principiul precauției este un element structural al dreptului mediului, care vizează evitarea de daune grave sau ireversibile pe care le poate suferi mediul, impunând măsuri preventive în acele evenimente în care nu există certitudine cu privire la impactul pe care îl are desfășurarea unei activități asupra resurselor naturale. În această lucrare ne propunem să facem o scurtă analiză a conținutului teoretic și normativ al acestui principiu și a dificultăților care au apărut cu privire la aplicarea acestuia.

Cuvinte-cheie: mediu, principii, activități de protecție, politici de mediu, principiul precauției, drepturi colective ale omului.

Summary

The precautionary principle is a structural element of environmental law directed to the prevention of serious or irreversible environmental damages, imposing preventive measures to those events in which there is no certainty about the negative effects caused to natural resources by the development of an activity. This work aims to analyze the theoretical and normative content of this principle and the existing difficulties in its application, especially in the field of popular actions by the imposition of interim actions.

Keywords: environment, principles, protection activities, environmental policies, the precautionary principle, collective human rights.

„Înțelegerea lumii naturale și a ceea ce este în ea este o sursă nu numai de o mare curiozitate, ci și de o mare împlinire!”

David Attenborough

Introducere. Acum vreo patru decenii, preocuparea ființei umane a devenit tot mai evidentă cu privire la problemele de mediu. Am început să înțelegem, că indiferența de care omul da dovadă față de mediul care îl înconjura, era o armă pe care o dezvoltase pentru propria sa distrugere, așa cum se bucurase nelimitat de toate resursele naturale, fără a lua în considerare faptul, că mediul este un element finit, și că utilizarea lui irațională îl degradează, ce prezintă un risc pentru existența tuturor locuitorilor planetei.

Această revelație, pe parcurs, a dus la apariția diferitelor mișcări ecologiste. În acest fel, a apărut o nouă paradigmă ce necesita instituții inovatoare care să poată răspundă problemelor actuale, deși implementarea ei implică o contradicție cu modelul predominant până în prezent.

Unul dintre răspunsurile la problemele actuale este principiul precauției. Apariția acestui principiu a fost determinată de necesitatea de a preveni efectele negative pentru mediu, cauzate de diferite activități umane, având în vedere evoluția societății industriale și tehnologice, ce afectează prin agresiunea ei natura, ce nu mai reprezintă „*un rezervor inepuizabil de resurse și o ladă de gunoi pentru deșeurile exploataării acestor resurse, în slujba omului și a progresului*” [1, p. 107-108]. Întrucât nimeni nu poate să prevadă viitorul și noile riscuri generate de dezvoltarea nestăpânită a științei și tehnicii, s-a căutat „*un remediu al dreptului care să sancționeze pe cei ce nu adoptă un comportament apropiat acestei noi situații existențiale*” [2, p. 58].

În dreptul mediului, principiul precauției a văzut lumina zilei odată cu alte două principii, respectiv al „*poluatorul plătește*” și al *prevenției*.

Primul dintre aceste principii se integrează într-o răspundere civilă clasică: există un autor care acționează mai mult sau mai puțin necugetat, acțiunea lui produce un prejudiciu, între acțiunea autorului și prejudiciu existând o relație de cauzalitate, deci el trebuie să plătească.

Principiul prevenirii se situează pe o treaptă superioară. El prevede obligația de a interveni înainte ca prejudiciul să se producă. Dar prejudiciul este cert și relația cauzală între acțiunea care trebuie împiedicată sau omisiunea, pasivitatea care trebuie să ia sfârșit, este evidentă.

Cazul al treilea, cel al principiului de care ne ocupăm, este mult mai complex. El este unul de anticipare; prejudiciul nu s-a produs, iar eventualitatea producerii lui nu este demonstrată în mod incontestabil și nici demonstrabilă. Riscul este nesigur, realizarea lui fiind numai posibilă, eventual plauzibilă. Este vorba despre o acțiune preventivă anticipată în contextul incertitudinii cu privire la risc, dificil de definit, dar care are totuși o aplicare în dreptul pozitiv [3, p. 357].

Din cele enunțate mai sus, desprindem ideea că principiul precauției nu este unul de responsabilitate, ci de procedură ce vizează orientarea pro-

cesului de luare a deciziei, judecătorul neputând ignora, însă, în aprecierea responsabilității, prescripțiile pozitive ale măsurilor de prevenire. Fiind desprins din principiul prevenirii, cel al precauției se justifică atunci când datele științifice nu evidențiază cu exactitate dacă o activitate este periculoasă pentru mediu, impunându-se astfel ca decizia de mediu să fie în sensul neînceperii activității respective, pericolul degradării mediului fiind prea mare pentru a risca o decizie care se va dovedi ulterior greșită.

Scopul studiului. Principiul precauției face obiectul analizei în paginile următoare, în care se urmărește studierea domeniului, justificarea, dezvoltarea reglementării și jurisprudența și dificultățile care pot apărea în aplicarea acestuia.

Metode și materiale aplicate. În studiul în cauză a fost folosit material teoretic, normativ și empiric. Astfel, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin valorificarea metodei de cercetare specifice teoriei și doctrinei juridice, cum ar fi: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, descrierea, deducția, metoda istorică.

Rezultate obținute și discuții. Din punct de vedere istoric, principiul precauției a fost enunțat pentru prima dată la nivel internațional în cadrul OCDE și într-o declarație ministerială din 1987, adoptată în urma și sub influența celei de-a doua Conferințe internaționale asupra protecției Mării Nordului (Londra, 1987). Termenul german „*vorsorgemassnahmen*” a fost tradus în engleză prin „*timely preventive measures*”. Ulterior, principiul a fost frecvent invocat în contextul reglementărilor vizând poluările marine, schimbările climatice, deșeurile toxice și produsele periculoase [4, p. 115].

La nivel comunitar european, Tratatul de la Lisabona cuprinde regula precauției în art. 191, iar directivele comunitare privind utilizarea și diseminarea organismelor modificate genetic din 1990 o aplică concret. Ea permite statelor comunitare o acțiune fără a aștepta ca toate probele, care să concluzioneze în sensul existenței pericolului pentru mediu, să fie științific stabilite. În sfârșit, principiul 15 al Declarației Conferinței ONU de la Rio de Janeiro (1992) afirmă că, în caz de risc de pagube grave ori inevitabile, absența certitudinii științifice absolute nu poate servi ca pretext pentru a amâna adoptarea de măsuri eficiente privind prevenirea degradării mediului, teză reluată și la Convenția asupra biodiversității.

Acest principiu s-a dezvoltat, în ultimii ani, și în alte documente ONU, fiind plasat în contextul preocupărilor vizând „*asigurarea unui viitor durabil*” și al promovării unor noi principii integrate, care să ducă sub aspect economic la o creștere reală, în „*termeni verzi*” [4, p. 115].

Acest principiu este prezent și în dreptul român, fiind prevăzut de articolul 3 lit. b) din O.U.G. nr. 195/2005, adoptată cu modificări de Legea nr. 265/2006.

Din cele enunțate mai sus, observăm că principiul precauției a fost inclus în aproape toate tratatele din dreptul internațional al mediului, precum și în cele referitoare la regimul resurselor naturale și este prevăzut din ce în ce mai mult în legislațiile naționale.

Din punct de vedere jurisprudențial, principiul precauției a fost pentru prima dată invocat în fața Curții Internaționale de Justiție în 1995, în speța *Testele Nucleare* dintre Noua Zeelandă și Franța, însă guvernul francez a răspuns că statutul legal al principiului este incert [5, p. 253].

Odată fiind analizate domeniul de aplicare al principiului precauției și consacrarea lui normativă, este necesar să se studieze *justificarea acestuia și problemele care pot apărea la momentul aplicării sale*.

Astfel, principiul precauției este justificat din trei motive, primul fiind că în probleme de mediu efectele nu sunt aproape niciodată imediate; este necesar să treacă o anumită perioadă de timp pentru a ști care a fost impactul real și sigur ce a avut loc. Este dificil de detectat imediat daunele cauzate de o anumită activitate.

Al doilea motiv este că, dacă așteptăm să apară prejudiciul, este probabil ca prejudiciului cauzat să fie aproape/ori imposibil de reparat, iar compensarea acestuia să nu poată fi considerată drept element de reparare.

Al treilea motiv este că, atunci când merge vorba despre un proces decizional, există în general un domeniu care este lăsat la voia întâmplării atunci când se analizează consecințele, din cauza unor circumstanțe de ignoranță sau incertitudine. Ei bine, în ceea ce privește mediul, acel interval de incertitudine și șansă constituie un risc pentru mediu, care nu poate fi asumat. Or, principiul precauției este mult mai strict, el solicitând întreprinderea de măsuri chiar în lipsa existenței unor date științifice. Altfel spus, atunci când vine vorba de a proteja resursele de mediu, este corect ca acțiunile de protecție a mediului să fie anticipate pentru a preveni orice tip de degradare a acestuia, adică se iau măsuri *a priori*, nu *a posteriori*. de primă importanță este evitarea și prevenirea, nu repararea și compensarea, indiferent de certitudinea prejudiciului. În acest sens, menționăm faptul, că intervenția a posteriori a principiului precauției, cu ajutorul unei acțiuni în răspundere în prezența unei daune realizate și constante, ridică problema modului în care acesta intervine în mecanismul răspunderii civile [6, p. 115-116].

Dat fiind că inserarea principiului precauției în cadrul „pilonilor” legislației de mediu este justificată, este important să menționăm și unele aspecte practice ce se referă la dificultățile care apar la implementarea acestui principiu. Acesta obligă să se ia măsuri de precauție chiar dacă nu prefigurează vreun pericol, ceea ce, în concret, duce la *inversarea sancțiunii probei*, în sensul că ea revine celui care susține că activitatea sa nu are ori/și nu va avea niciun

impact negativ până când acumularea de date științifice va proba că există o relație de la cauză la efect între acțiunile dezvoltate și degradările mediului.

În aceeași ordine de idei, este imperios să menționăm că principiul precauției, raportat la faptele de poluare a mediului, servește fundament al aplicării *principiului prezumției vinovăției* în procedura de constatare și sancționare a contravențiilor de mediu. Aceasta se datorează faptului că, din punct de vedere juridic, sarcina probei se inversează. Ea revine acum celui care susține că activitatea sa nu are ori nu va avea niciun impact negativ, și nu celui care afirmă temerea justificată a existenței lui. Paradigmele schimbării se referă și la reevaluarea conceptuală a instituției contravenției de mediu (ecologică), prin prisma implementării principiului precauției. Astfel, dacă majoritatea contravențiilor de mediu (ecologice) astăzi reprezintă o componentă materială, atunci odată cu implementarea acestui principiu, toate componentele de contravenții de mediu (ecologice) urmează a fi formale, deoarece calificativul „dacă s-au produs daune...”, în mod logic, nu mai poate fi raportat la o cerință de precauție [3, p. 357].

Într-o altă ordine de idei, aplicarea principiului precauției la stadiul luării deciziei generează și unele schimbări în privința statutului expertizei științifice. Implicarea datelor științifice în discernerea riscurilor și punerea la dispoziția decidenților (publici sau privați) a informațiilor de care este nevoie în acest context, devine indispensabilă și din ce în ce mai importantă. Nu în ultimul rând, îndatorirea de informare există față de toți cei care sunt sau pot fi vizați de risc, altfel spus de societatea civilă în ansamblul său [7, p. 163].

Un alt aspect important la care trebuie să ne referim vizează răspunderea autorităților publice, în contextul în care măsurile de precauție se impuneau a fi luate de către aceste instituții prin abținere ori inacțiune, în caz de intervenție neadecvată ori disproporționată, urmată de un prejudiciu.

În prima ipoteză, obligația de a acționa fără a mai aștepta pare a atrage un regim de răspundere pentru culpă. Aceasta înseamnă că victima trebuie să stabilească nu numai legătura de cauzalitate, ci și faptul că, la un moment dat, contextul științific impunea intervenția publică în ciuda incertitudinii.

Cea de-a doua ipoteză – angajarea răspunderii autorităților publice pentru fapta măsurilor de precauție – presupune răspunderea pentru culpă, de exemplu dacă măsura este ilegală ori a fost anulată ca atare [7, p.164].

Concluzii. Carta Mondială pentru Natură [8] subliniază că omenirea face parte din natură și viața depinde de funcționarea neîntreruptă a sistemelor naturale care asigură aprovizionarea cu energie și nutrienți. Ființele umane reprezintă obiectivul central al preocupării pentru dezvoltarea durabilă. Acestea au dreptul la o viață sănătoasă și productivă în armonie cu

natura. Însă pentru a asigura o dezvoltare durabilă, protecția mediului trebuie să reprezinte o parte integrantă din procesul de dezvoltare, neputând fi considerat un element distinct [9].

Multe din chestiunile legate de mediu ne apar nu doar complexe, dar și provocatoare. Prin urmare, în sprijinul protejării sănătății și chiar a perpetuării vieții umane, conceptul de calitate a vieții și a mediului trebuie să încorporeze elemente precum sustenabilitatea, justiția climei, solidaritatea și justiția intergenerațională, dreptul la un mediu sănătos, ecodiversitatea, binele comun și un mod de viață compatibil cu nevoile și limitele habitatului natural.

Iată de ce, pentru împlinirea ambițioaselor obiective de mediu, este necesară și importantă regândirea și aprofundarea anumitor concepte, expresii și formulări în materie de mediu, unele dintre ele fiind de mare actualitate, complexitate și incidență.

În acest context, ne permitem să apreciem că principiul precauției a fost un aspect important al implementării reglementărilor timp de aproape patru decenii. Aplicat pe scară largă și cu o acoperire globală, principiul este adesea invocat ori de câte ori dovezile științifice privind siguranța unei anumite tehnologii nu sunt concludente. Se aplică adesea acolo unde se știe că există un risc de siguranță, dar probabilitatea și amploarea vătămării sunt incerte sau necunoscute. Prin urmare, principiul sprijină reglementarea bazate pe riscuri, fiind un element important al acesteia. Este un principiu important pentru tranziția energetică, în special, și necesită o aplicare complexă în practică. Riscul de siguranță al tehnologiilor care susțin tranziția energetică este imediat, ceea ce poate determina autoritățile publice să opereze și să aplice principiul cu exces de precauție – uneori până la inacțiunea completă.

Referințe bibliografice

1. Nicolas de Sadeleer. *Les principes du pollueur – payeur, de prevention et de precaution*. Bruxelles: Bruylant, 1999, 437 p.
2. Mazeaud D. *Responsabilite civile et precaution*, 2001.
3. Crețu A., Cojocaru (Bejenari). M. *Unele aspecte ale consacării principiului prezumției vinovăției în cauzele ce privesc contravențiile de mediu*. În: Publicație științifico-practică „Legea și Viața”, 2023, ISSN 2587-4365, p. 352-358. (https://academy.police.md/wp-content/uploads/2023/07/Legea_si_viata_editie_speciala_conf_18_05_2023.pdf, accesat 01.12.2023).
4. Duțu M., Duțu A., *Dreptul mediului. Ediția 4*. București: Editura C.H. Beck, 483 p.
5. Bothe M., *Challenging French Nuclear Tests: A Role for Legal Reme-*

dies?, Review of European Community and International Environmental Law, nr. 5/1996, p. 253.

6. Van Lang A., *Droit de l'environnement (5e édition)*, Éditeur PUF, Paris, 2021, 612 p.

7. Duțu M., *Dreptul mediului și al climei. Vol. I. Partea generală*, Ed, Universul Juridic, București, 2022, 597 p.

8. *Carta Mondială pentru Natură*, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. prin Rezoluția nr. 37/7 din 10 octombrie 1982 (<http://www.un-documents.net/wcn.htm>, accesat la 01.12.2023).

9. Principii adoptate cu ocazia Conferinței Organizației Națiunilor Unite privind mediul și dezvoltarea, 3-14 iunie 1992, Rio de Janeiro, Brazilia, cunoscută drept Conferința Pământului (<https://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=A/CONF&Lang=E,151/26/Rev.1> (vol. I), accesat la 01.12.2023).

SECȚIUNEA II

**ROLUL POLIȚIEI ȘI AL ALTOR ORGANE DE DREPT
ÎN ASIGURAREA ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE**

CZU: 331.548

MANIFESTAREA MATURITĂȚII PROFESIONALE A ORGANULUI DE APLICARE A LEGII

Aliona BIVOL,

*doctor în psihologie, conferențiar universitar al
Catedrei „Management și comunicare profesională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-4560-8530*

Rezumat

Maturitatea profesională este considerată drept rezultatul dezvoltării psihologice în profesie prin îmbunătățirea conștiință și specializarea funcțiilor mentale. Funcționarii publici cu statut special în devenire au o maturitate profesională generală la nivel înalt. Manifestarea independenței în selectarea profesiei exprimă siguranță în luarea deciziilor de selectare a unei profesii. Informarea minuțioasă despre esența unei profesii crește abilitatea de planificare a viitorului. Formarea unei percepții emoționale față de manifestarea într-o profesie facilitează luarea deciziilor despre profesie.

Cuvinte-cheie: *maturitate profesională, luarea deciziilor despre profesie, componente ale maturității profesionale, maturitatea profesională la organul de ocrotire a legii.*

Summary

Professional maturity is considered the result of psychological development in the profession through conscious improvement and specialization of mental functions. Civil servants with a special status in progress, have a general, higher level of professional maturity. The manifestation of independence in the selection of the profession, expresses certainty in making decisions when it comes to choice of profession. Enquiring about the essence of a profession increases the ability to plan for the future. It forms an emotional perception towards the manifestation in a profession and facilitates decision-making about the profession.

Keywords: *professional maturity, making decisions about the profession, components of professional maturity, professional maturity at the law enforcement body.*

Introducere. Succesul în realizarea obligațiilor de serviciu ale organului de aplicare a legii este condiționat de o maturitate din punct de vedere profesional, deoarece activitatea pune accentul pe rezolvarea cazurilor

infracționale, de rezonanță majoră, menținerea ordinii publice, etc. El este acel funcționar care dezvoltă și aplică tactici de soluționare a conflictelor interpersonale, de descoperire a adevărului, de comunicare cu persoane dificile și agresive.

În acest context manifestarea competențelor, experienței și abilităților profesionale formează maturitatea profesională, ca și concept complex, referindu-se la dezvoltarea și evoluția unei persoane într-o profesie [4, p. 74; 8, p. 68-77]. Totodată, maturitatea profesională poate fi analizată prin abordarea responsabilă și etică a muncii desfășurate, capacitatea de a lua decizii bine fundamentate și de a rezolva probleme complicate, dar și prin abilitatea de a învăța continuu, de a se adapta la schimbările din domeniul ocupațional.

John S. Dempsey, Linda S. Forst, Steven B. Carter (2017) menționează că există mai mulți factori care pot influența maturitatea profesională a unei persoane, inclusiv educația și formarea profesională, experiența de lucru, mentoratul și feedback-ul constant.

Studiile cercetătoarei A. Cerneavskaia (2001) au identificat factorii care contribuie la dezvoltarea maturității profesionale, cum ar fi educația formală și non-formală, experiența de lucru, mentoratul, autorefecția și instruirea continuă. Autoarea a susținut importanța unui proces continuu de dezvoltare profesională, care facilitează maturitatea profesională și succesul în carieră.

Yu. Slesarev (2009) atrage atenția că maturitatea profesională este considerată drept rezultatul dezvoltării psihologice în profesie prin îmbunătățirea conștientă și specializată a funcțiilor mentale. Totodată, exprimă psihocompetențe de lucru prin reflectare asupra specialității alese, un set de aptitudini și deprinderi execuționale. În opinia autorului formarea maturității profesionale parcurge câteva etape:

1) autodeterminare profesională (alegerea unei profesii care satisface persoana);

2) autoafirmare profesională, care cuprinde trei aspecte: a) pregătirea minuțioasă pentru activitate de serviciu, b) practicarea profesiei, c) obținerea performanțelor în activitate.

Prin urmare, maturitatea psihologică în domeniul ales devine ca o trăisătură de personalitate și reprezintă principala condiție pentru practicarea abilităților profesionale.

Maturitatea profesională presupune nu doar orientarea facilă în meseria selectată, ci și „manifestarea creativității în muncă, dorința de a include noul, originalul, ceva propriu” [4].

În opinia lui H. Rashonda (2016), maturitatea profesională la locul de muncă cuprinde componentele precum:

1. atitudine profesională corectă față de membrii echipei, precum și respectarea regimului de lucru;
2. excelență în muncă – manifestată prin responsabilitate pentru greșelile comise, acceptarea problemelor și rezolvarea lor;
3. gestionarea timpului și spațiul de lucru în mod eficient;
4. informarea și învățarea noutăților profesionale;
5. comunicarea în manieră profesionistă, demonstrată prin ascultarea activă;
6. menținerea echilibrului psihoemoțional în situațiile provocatoare.

Cu referire la maturitatea profesională a unui reprezentant al legii, John S. Dempsey și Linda S. Forst (2017) evidențiază etalarea unei maturități profesionale avansate în menținerea ordinii publice, dar și înțelegerea complexității rolului lor în societate. Menținerea unei abordări deschise și proactive față de dezvoltarea profesională, acceptarea noilor oportunități prin ieșirea din zona de confort, determină consolidarea succesului în carieră.

Maturitatea profesională este deosebit de importantă în cazul organului de aplicare a legii, fiind dovedită de o abordare calmă, rațională și echilibrată a evenimentelor. Analiza opiniei autorilor (A. Cucer, H. Rashonda, E. Иванова) despre subiectul abordat în general a orientat spre câteva aspecte cheie ale maturității profesionale ale unui reprezentant al legii:

1. luarea deciziilor și responsabilitatea – trebuie să fie conștient de importanța și impactul deciziilor sale asupra societății. Maturitatea profesională implică luarea de decizii corecte și etice în orice situație, precum și asumarea responsabilității pentru acțiunile și rezultatele lor;
2. auto-controlul și rezistența la stres în cazul provocărilor. Un organ de drept trebuie să aibă abilitatea de a-și păstra echilibrul și de a-și gestiona emoțiile negative, diminua impactul stărilor stresogene și de criză;
3. adaptabilitatea – implică capacitatea de a se adapta rapid la situații și cerințe schimbătoare, angajații trebuie să fie versatili și să reacționeze eficient în fața noilor provocări;
4. integritate și onestitate – trebuie să fie cinstit și să aibă integritate profesională;
5. abilități de comunicare și relaționare – trebuie să denote o comunicare eficientă și să gestioneze conflictele, să construiască relații de încredere cu membrii comunității, să interacționeze cu cetățenii într-un mod respectuos și non-discriminatoriu.

Maturitatea profesională a organului de ocrotire a normei de drept se asociază cu maturitatea conștiinței juridice, fiind definită ca un stadiu în care o persoană are înțelegerea clară, și cu respectarea normelor și regulilor juridice, precum și a drepturilor și obligațiilor sale în raport cu ceilalți

Prin conștiință juridică, H. Kelsen (1981) subînțelege că este expresia valorilor, principiilor și normelor dintr-o societate, fiind esențială pentru funcționarea adecvată a sistemului juridic [6].

Maturitatea conștiinței juridice, fiind un proces, se dezvoltă de-a lungul timpului și poate fi influențat de educație, experiență și mediul în care trăiește organul de drept. Pe măsură ce o persoană dobândește mai multe cunoștințe juridice și experiență în aplicarea corectă a legii, conștiința sa juridică devine avansată și evoluată. O persoană cu maturitate profesională juridică are o cunoaștere solidă a domeniului dreptului și este capabilă să aplice judicios legea, să rezolve conflicte juridice într-o manieră rațională și echitabilă.

Reieșind din analiza factorilor care dezvoltă profesionalismul, componentele și caracteristicile maturității profesionale, **scopul lucrării** a fost cercetarea maturității profesionale la viitorii reprezentanți de aplicare a legii.

Metodologia cercetării. Maturitatea profesională a fost investigată prin chestionarul standardizat al autorului A. Cerneavskaia (2004), care cuprinde 99 de itemi, dedicat tinerilor cu vârste cuprinse între 14 și 21 de ani. Chestionarul determină nivelul de pregătire pentru a face o alegere profesională adecvată. La chestionare au participat 68 studenți de 20-21 de ani. Proba scoate în evidență patru parametri care reflectă maturitatea profesională:

1. Autonomie – denotă independența de a alege o profesie, nefiind influențat din exterior. Ea reprezintă abilitatea de a separa perspectivele proprii de cele insuflate de părinți, colegi sau alte persoane. Totodată, exprimă dorința de a aplica în practică profesia aleasă, de a avea cunoștințe și abilități din domeniul la care se aspiră. Acest parametru presupune abilitatea de a anticipa creșterea profesională, inițiativă individuală în obținerea de informații și alegerea unui drum profesional.

2. Informarea despre o profesie. O persoană trebuie să dispună de informații despre conceptele generale de muncă (cultura profesională, disciplina muncii, principii de planificare a activității, principii de salarizare, etc.). Totodată, trebuie să cunoască valorile profesionale.

3. Luarea deciziilor. Pentru a lua decizii eficiente în baza analizei tuturor factorilor situației și ai perspectivelor, o persoană trebuie să dispună de anumite calități, abilități și cunoștințe. Principalele dintre ele sunt: curiozitatea, previziunea, hotărârea, capacitatea de a planifica, evaluarea riscului. O condiție importantă în manifestarea capacității de a lua o decizie este autonomia și independența în asumarea responsabilității pentru deciziile luate și consecințele acestora, precum și capacitatea de a propune și evalua independent o alternativă.

4. Abilitatea de a planifica viața profesională – capacitatea de a identifica scopul principal al autodeterminării profesionale, de a stabili obiective specifice, de a determina modalități și mijloace pentru a le atinge, de a anticipa posibile obstacole și de a identifica opțiuni de rezervă.

5. Implicarea emoțională se manifestă prin atitudinea emoțională față de diferite profesii, de necesitatea emoțională de a lua o decizie cu privire la alegerea unei profesii.

Argumentul în favoarea utilizării acestui chestionar la viitorii funcționari publici cu statut special, care au ales domeniul dreptului, a fost studierea nivelului de dezvoltare și manifestare a maturității profesionale în cursul acumulării cunoștințelor despre profunzimea profesiei, viitoarele obligațiuni de serviciu, aportul organului de ocrotire a legii în societate.

În rezultatul implementării chestionarului și analizei datelor a fost obținut un profil al maturității profesionale.

Tabelul 1. Nivelul maturității profesionale și componentelor ei

Componente	Nivel	Număr	%
1. Autonomie	Inferior	0	0
	Mediu	32	47
	Înalt	36	53
2. Informare	Inferior	0	0
	Mediu	57	84
	Înalt	11	16
3. Luarea deciziilor	Inferior	0	0
	Mediu	46	68
	Înalt	22	32
4. Planificare	Inferior	0	0
	Mediu	28	41
	Înalt	40	59
5. Implicare emoțională	Inferior	1	1
	Mediu	35	51
	Înalt	32	47
Maturitatea profesională generală	Inferior	0	0
	Mediu	29	43
	Înalt	39	57

Din tabelul menționat, se denotă că mai mult de jumătate de respondenți (57%) au o maturitate profesională generală la nivel *Înalt*. Putem deduce că ei, fiind la etapa incipientă de acumulare a cunoștințelor despre

profesie, au ales potrivit meseria având păreri obiective cu privire la valoarea, esența și importanța pentru societate. Dintre componentele maturității profesionale, informarea, luarea deciziilor și implicare emoțională sunt manifestate la nivel *Mediu* de către cei mai mulți chestionați. Componentele planificarea și autonomia se evidențiază la nivelul *Înalt*. Timp de 2 ani de studiere a domeniului dreptului, viitorii funcționari au devenit încrezuți în sine și în viitoarea profesie și au format o imagine clară despre activitatea profesională. Cercetările au condus spre analiza coraportului dintre componentele maturizării profesionale.

Tabelul 2. Coraportul dintre abilitățile de Autonomie și Luarea deciziilor

	Nivel	Număr,%	Nivel	Luarea deciziilor		Pearson, r
Autonomie	Înalt	36 (53%)	Înalt	14	39%	+0,3
			Mediu	22	61%	
			Inferior			
	Mediu	32 (47%)	Înalt	8	25%	
			Mediu	24	75%	
			Inferior			
	Inferior	0	Înalt			
			Mediu			
			Inferior			

Din tabelul nr. 2 se desprinde că cei mai mulți – 36 de respondenți – au nivel înalt de autonomie de selecție a profesiei. Persoanele chestionate au o putere *Medie* de decizie, exprimând o corelație moderată directă ($r=+0,3$; $p<0,05$). Persoanele care manifestă independență în selectarea profesiei exprimă siguranță în luarea deciziilor profesionale. Din subiecții cercetați, nu s-a observat niciunul cu nivel inferior de autonomie și, respectiv, nu s-au evidențiat cu nivel redus de luare a deciziilor.

Din analiza datelor experimentale s-a observat o corelație moderată dintre acești parametri, însă studiile deja existente [8, p. 3-25] exprimă o corelație puternică între autonomi și capacitatea de a lua decizii de sine stătător. Atunci când o persoană manifestă independență în a-și alege profesia, aceasta se simte mai încrezătoare și mai motivată să își dezvolte abilitățile și să atingă obiectivele profesionale. Aceasta poate lua decizii informate și poate explora diferite opțiuni de carieră, în funcție de propriile interese și aspirații. Lotul de audienți evaluat dispune de autonomie, ei fiind pregătiți să ia decizii în executarea obligațiilor de serviciu.

Tabelul 3. Coraportul dintre parametrii Informare și Planificarea vieții profesionale

	Nivel	Număr	Nivel	Planificare		Pearson, r
	Informare	Înalt	11	Înalt	8	
Mediu				3	28%	
Inferior						
Mediu		57	Înalt	32	56%	
			Mediu	25	44%	
			Inferior			
Inferior		0	Înalt			
			Mediu			
			Inferior			

Cunoașterea conceptelor generale despre profesie este evidențiată la nivelele mediu și înalt de către – 57 (84%) și – 11(16%) respondent. Din analiza valorilor statistice se observă că persoanele cu nivelele înalt și mediu de informare denotă capacitatea de planificare la nivel înalt. Corelația dintre parametri planificare și informare ale maturizării profesionale este pozitivă și semnificativă ($r=+0,5$; $P=0,05$).

Rezultatele corelative evidențiază că odată cu informarea despre esența activității de aplicare a legii crește abilitatea de planificare în activitate și viață.

Tabelul 4. Coraportul dintre Atitudinea emoțională și Luarea deciziilor

	Nivel	Număr	Nivel	Luarea deciziilor		Pearson, r
	Implicare emoțională	Înalt	32	Înalt	25	
Mediu				7	22%	
Inferior						
Mediu		35	Înalt	29	83%	
			Mediu	6	17%	
			Inferior			
Inferior		1	Înalt			
			Mediu	1	100%	
			Inferior			

Implicarea emoțională are impact în luarea deciziilor despre alegerea

unei profesii. Rezultatele obținute evidențiază că există o corelație accentuată între aceste abilități ($r=+0,6$; $p >0,05$). Respondenții care își formează o percepție emoțională față de manifestarea lor în profesie, mult mai facil iau decizii în activitate. De asemenea, emoțiile pot influența procesul de luare a deciziilor prin filtrarea și interpretarea informațiilor disponibile. Cu toate acestea, este important să menționăm că luarea deciziilor nu se bazează doar pe emoții, ci și pe rațiuni și evaluarea obiectivă a informațiilor disponibile. Capacitatea de a regla și gestiona emoțiile este un factor important în luarea deciziilor eficiente și echilibrate. Audienții investigați, pe parcursul anilor de studii, au reușit să-și formeze o atitudine emoțională adecvată față de viitoarea activitate.

Din cele analizate deducem că există o corelație între atitudinea emoțională și luarea deciziilor, deoarece emoțiile noastre pot influența percepția, evaluarea și selecția opțiunilor în procesul de luare a deciziilor.

Concluzii

1. Funcționarii publici cu statut special în devenire au o maturitate profesională generală la nivel înalt.

2. Componentele maturității profesionale – informarea, luarea deciziilor și implicarea emoțională – sunt manifestate la nivel mediu.

3. Componentele planificarea și autonomia se evidențiază la nivelul înalt.

4. Manifestarea independenței în selectarea profesiei exprimă siguranță în luarea deciziilor de selectare a unei profesii.

5. Informarea minuțioasă despre activitatea de aplicare a legii crește abilitatea de planificare în activitate și viață.

6. Formarea unei percepții emoționale față de manifestarea într-o profesie facilitează luarea deciziilor despre profesie.

Referințe bibliografice

1. Bolboceanu A. *Consiliere psihologică pentru orientare și dezvoltare în carieră. Ghid de aplicare*. Chișinău, 2015.

2. Bolboceanu A., Pavlenko L., Cucer A. *Referințe epistemologice ale asistenței psihologice în contextul învățării pe tot parcursul vieții*. Chișinău, 2016.

3. Cucer A. *Caracteristici ale maturității profesionale la persoanele cu dizabilități*. În: *Univers pedagogic*, nr. 2 (54) 2017, p. 74-77.

4. Cucer A. *Complexul de asistență psihologică în orientarea profesională a persoanelor cu dizabilități. Ghid metodologic*. 2018.

5. John S. Dempsey, Linda S. Forst, Steven B. Carter. *An Introduction to Policing*. Ninth Edition, Boston, 2017.

6. Cohen Henry, Kelsen's Pure Theor e Theory of Law Volume 26, Spring, Number 2, California, 1981.

7. Rashonda H. *Professional Maturity in the Workplace*, <https://www.linkedin.com/pulse/professional-maturity-workplace-rashonda-harris-mba>, 2016.

8. Edward L. Deci, Richard M. Ryan. *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness*, New-York, 2017, p. 3-25. Deci și Richard M. Ryan

9. Слесарев Ю.В. Профессиональная зрелость – индикатор качества профессиональной подготовки специалиста-менеджера. Disponibil: <http://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-zrelost-indikator-kachestva-professionalnoy-podgotovki-spetsialista-menedzhera>, 2009, p. 68-77.

10. Чернявская А.П. Психологическое консультирование по профессиональной ориентации, Москва, 2001.

11. Иванова Е.М. Психотехнология изучения человека в трудовой деятельности: учеб.-метод. пособие для студентов фак. психол. гос. ун-тов. Москва, 1992, с. 31-34.

CZU: 351.74

INTEGRITATEA PROFESIONALĂ – ELEMENT DE BAZĂ AL CAPACITĂȚII JURIDICE A POLIȚISTULUI

Marcel BOȘCANEANU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Direcției studii și management al calității
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-4776-9349*

Rezumat

În prezentul studiu științific se analizează conceptul de integritate profesională – unul din elementele de bază al capacității juridice ale unui funcționar public cu statut special/polițist din cadrul MAI. Integritatea profesională reprezintă de fapt un criteriu care determină nivelul de încredere a societății în organele de drept, în special poliția. Este imposibilă manifestarea integrității profesionale a polițistului, dacă nu este promovat și consolidat sistemul de garanții sociale, acel câmp psihologic de legalitate chemat să influențeze psihicul polițiștilor, dar și garanția integrității – toate fiind asigurate de stat. Integritatea profesională este un criteriu obligatoriu atât la formarea inițială, cât și la formarea continuă a polițistului pe parcursul carierei.

Cuvintele-cheie: integritate profesională, funcționar cu statut special al MAI, polițist, capacitate juridică.

Summary

The present scientific study analyzes professional integrity, one of the basic elements of the legal capacity of a civil servant with a special status/police-man within the MAI. Professional integrity actually represents a criterion that determines the level of trust of society in law enforcement agencies, especially the police. It is impossible to demonstrate the professional integrity of the policeman, if the system of social guarantees is not promoted and consolidated, that psychological field of legality called to influence the psyche of the policemen, but also the guarantee of integrity - all being provided by the state. Professional integrity is a mandatory criterion both in the initial training and in the continuous training of the police officer throughout his career.

Keywords: professional integrity, official with special status of the MAI, police officer, legal capacity.

Introducere. Integritatea este o componentă crucială a capacității juri-

dice a unei persoane și se referă la caracterul său moral și la respectarea standardelor etice în toate aspectele vieții sale, inclusiv în domeniul legal și juridic.

Pentru polițiști, integritatea este o parte esențială a capacității lor juridice. Ei trebuie să respecte Codul de etică profesională și să acționeze în interesul justiției și al cetățenilor, fără a compromite valorile morale sau legale.

Încrederea societății în organele de drept se află într-o strânsă legătură cu încrederea acesteia față de funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne (în continuare MAI) – ofițerul de poliție. Anume imaginea fiecărui polițist în parte și a tuturor per ansamblu este principiul, norma de bază decisivă în aprecierea nivelului de încredere a fiecărei persoane în activitatea fundamentală a statului, care constă în soluționarea litigiilor, aflarea adevărului și, respectiv, un element de bază al unui stat de drept contemporan.

Formarea inițială, precum și continuă a unui funcționar public cu statut special din cadrul MAI prezumă nu doar acumularea sumativă a unei baze de cunoștințe, dar și formarea morală a acestuia, ceea ce ar reprezenta profesionismul în sensul larg al cuvântului. Anume factorul psihologic, spiritual, este elementul esențial în manifestarea profesională a specialiștilor din sfera administrației publice, și anume prin formarea unei gândiri și a unei confesiuni juridice corespunzătoare ce va face posibilă realizarea ulterioară a unui sistem de integritate caracteristic unui funcționar public cu statut special, polițist contemporan. Numai având profesioniști de calitate în domeniul afacerilor interne putem miza pe o încredere sporită a societății în poliție. Un profesionist poate fi integru în activitatea sa profesională zilnică, iar respectiv un neprofesionist își va pierde, ineluctabil, integritatea dintr-o incapacitate, capacitate redusă de aplicare profesională a limitelor integrității, prompt și eficient.

Referindu-ne la profesionalism, putem menționa că acesta este condiționat de dezvoltarea unor astfel de calități cum ar fi responsabilitate, competență, eficiență, promptitudine, corectitudine, iar dacă să ne referim la integritate profesională, specialistul va fi onest, ireproșabil, dând dovadă de o înaltă ținută morală și corectitudine, precum și de abilitatea de a-și realiza activitatea în mod imparțial și independent, fără a comite vreun abuz, respectând interesul public, supremația Constituției Republicii Moldova și a legii. Însă nicio calitate din cele menționate nu poate fi percepută ca fiind existentă în situația în care nu este o explicație corectă și concretă a acesteia. Din calitățile „morale” ale unui funcționar public cu statut special din cadrul MAI, integritatea, la moment, reprezintă una dintre cele mai complicate, percepută confuz. Integritatea reprezintă calitatea supremă pe care un polițist o poate dobândi la o anumită etapă a evoluției carierei profesiona-

le. Ea reprezintă cartea de vizită a funcționarului public cu statut special al MAI, elementul propriu al personalității sale care îi reflectă atitudinea față de atribuțiile care i-au fost încredințate, față de cetățean și față de societate în ansamblu. Devenind o necesitate a societății contemporane, integritatea, în special integritatea profesională, ca fenomen social a fost și continuă să fie tratată ca o categorie morală.

Rezultate obținute și discuții. Pentru început ne propunem să menționăm ce se înțelege prin „Capacitate juridică”.

Capacitatea juridică, sub aspect general, se referă la capacitatea unei persoane de a avea drepturi și obligații în conformitate cu legea. Este capacitatea de a acționa și a fi responsabil în fața legii și a sistemului juridic. Aceasta include capacitatea de a posedea drepturi, de a-și exercita drepturile, de a face, întocmi acte cu valoare juridică și de a fi parte, de a deține o calitate procesuală în procese judiciare.

În accepțiunea autorului A. Boar „capacitatea juridică este aptitudinea generală și abstractă a persoanei – privită individual sau ca obiect colectiv – de a fi titular de drepturi și obligații” [2, p. 110].

Potrivit lui Gh. Avornic „capacitatea juridică în raport cu subiecții de drept, se poate manifesta fie ca o capacitate juridică când este vorba despre o persoană fizică sau juridică, fie ca o competență în cazul organelor de stat, fie ca o suveranitate dacă este vorba despre stat” [1, p. 144].

În doctrina de specialitate rusă, unii autori promovează ideea că la definirea capacității juridice se ține cont de două elemente esențiale: *în primul rând*, distingerea aptitudinii generale și abstracte a persoanei de a avea drepturi și obligații; în al *doilea rând*, se arată că în lipsa acestora nu ar fi posibilă participarea persoanelor la relațiile sociale reglementate de drept (raporturi juridice) [8, p. 6].

În continuarea ordinilor de idei, în vederea stabilirii rolului pe care îl ocupă integritatea ca parte componentă a capacității juridice a funcționarului public cu statut special din cadrul MAI – polițiștilor, urmează să apreciem ce reprezintă integritatea. Analizând studiile mai multor autori, putem menționa cu încredere că integritatea poate fi privită multiaspectual, cum ar fi:

1) serie de trăsături, principii substanțiale, care se compun din onestitate, demnitate, cinste, incoruptibilitate, corectitudine, conștiinciozitate, competență și profesionalism. Toate acestea constituie direcțiile de bază ale conduitei unui specialist în domeniul dreptului;

2) un criteriu ce determină atitudinea societății față de anumite acțiuni sau calități ale persoanei, cum ar fi: aprecierea morală generală a personalității, constantă și pozitivă, reputația sa, iar, pe de altă parte, autoaprecierea, sensibilitatea față de opinia publică, față de aprecierea socială;

3) un model de comportament. Îndeplinirea cu onestitate a atribuțiilor, obligațiilor și a restricțiilor legale privind statutul acestor subiecți depinde de gradul de responsabilitate al fiecăruia. Concomitent, succesul instituției publice sau al autorității în care magistratul activează rezultă din gradul de integritate al acestora [3, p. 139].

Sub acest aspect putem să conchidem că integritatea este esențială în toate aspectele vieții, inclusiv în domeniul profesional, personal și social. Persoanele care demonstrează integritate câștigă încrederea și respectul celor din jur, contribuind la crearea unei culturi bazate pe etică și respect reciproc. Este un atribut valoros care poate influența relațiile interpersonale, reușita profesională și bunăstarea generală a unei comunități sau societăți.

De asemenea, legislația Republicii Moldova definește integritatea profesională ca o noțiune care ar conține o caracteristică multiaspectuală, generală a fenomenului integrității, și anume Legea integrității nr.82 din 25.05.2017 [4], la art.2 definește *integritatea profesională* – capacitate a agentului public de a-și desfășura activitatea profesională în mod etic, liber de influență necorespunzătoare și manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova și a legii.

Cadrul normativ național de specialitate prevede și descrie procesul de desfășurare a verificării integrității profesionale, numit test de integritate. Astfel, Legea privind evaluarea integrității instituționale nr. 325 din 23.12.2013 [6], definește *testul de integritate profesională* – creare și aplicare de către testor a unor situații virtuale, simulate, similare celor din activitatea de serviciu, materializate prin operațiuni disimulate, condiționate de activitatea și comportamentul agentului public testat, în vederea urmăririi pasive și stabilirii reacției și a conduitei acestuia, determinând astfel gradul de afectare a climatului de integritate instituțională și riscurile de corupție în cadrul entității publice în procesul evaluării integrității instituționale.

Reieșind din interpretarea logică și per ansamblu a noțiunilor prezentate în actele normative de mai sus, putem concluziona că, deși integritatea profesională ca concept își regăsește abordarea în mai multe acte normative, la general, este definită ca un fenomen aparte, dându-i-se o definiție concretă și explicită.

Analizând în continuare per ansamblu noțiunile de capacitate juridică și integritate profesională, deducem că integritatea profesională a unui funcționar public cu statut special din cadrul MAI, trebuie să fie ca un element-cheie pentru aptitudinea generală și abstractă a acestuia de a avea drepturi și obligații și că în lipsa integrității profesionale nu ar fi posibilă exercitarea de către acesta a atribuțiilor și obligațiilor de serviciu stabilite prin lege. Evident, în aceste condiții, se face evidentă necesitatea cercetării

subiectului integritatea profesională a funcționarului public cu statut special din cadrul MAI – a polițistului în procesul instruirii inițiale și continue, caracterizată prin dimensiunile de calitate, performanță și profesionalism.

Astfel, în vederea dobândirii statutului de funcționar public cu statut special din cadrul MAI, legiuitorul prevede obligativitatea existenței integrității profesionale, aceasta fiind o cerință pentru angajare în astfel de funcții. Cu referire la angajarea în funcție publică cu statut special din cadrul MAI, Legea privind funcționarul public cu statut special din cadrul MAI din 2016 [5] prevede, în art.13 lit.f¹), cerința pentru angajarea în funcții publice cu statut special, că persoana poate fi angajată dacă „nu are, în ultimii 5 ani, în cazierul privind integritatea profesională, înscrieri cu privire la rezultatul negativ al testului de integritate profesională pentru încălcarea obligației prevăzute la art. 7 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 325/2013 privind evaluarea integrității instituționale și respectiv la lit.l) al aceluiași articol, dacă nu are interdicția de a ocupa o funcție publică sau de demnitate publică, ce derivă dintr-un act de constatare al Autorității Naționale de Integritate. Totodată, potrivit art.15 alin.(4), „Angajarea în funcțiile publice cu statut special în condițiile alin. (2) și (3) se face prin concurs, cu excepția cazurilor de angajare prin transfer de la alte autorități publice, Ministerul Afacerilor Interne solicită de la Centrul Național Anticorupție și/sau de la Serviciul de Informații și Securitate, certificatul de cazier privind integritatea profesională a candidatului la angajare în funcția publică cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne”. Mai mult decât atât, potrivit aceluiași art.15 alin.(7) lit.a), candidatul care a promovat concursul poate fi numit în funcție numai după exprimarea în formă scrisă a acordului său privind testarea integrității sale profesionale și monitorizarea stilului său de viață.

Prin urmare, referindu-ne la primul element al capacității juridice a funcționarului public cu statut special din cadrul MAI – polițistului, cum ar fi aptitudinea de a avea drepturi și obligații, conchidem că integritatea profesională este unul din elementele esențiale în perspectiva dobândirii statutului de polițist, aceasta fiind o condiție impusă de legiuitor.

Cât privește al doilea element al capacității juridice a funcționarului public cu statut special din cadrul MAI, potrivit căruia în lipsa acesteia nu ar fi posibilă participarea, la relațiile sociale reglementate de drept, la exercitarea atribuțiilor, la exercitarea împuternicirilor, unde la fel menționăm că integritatea profesională persistă ca un element-cheie nu doar în momentul dobândirii statutului de funcționar public cu statut special din cadrul MAI, dar și pe întreaga perioadă de exercitare a funcțiilor sale.

Totodată, Legea nr. 288/2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul MAI [5], în art.5 indică principiile profesionale ale funcți-

onarului public cu statut special: „Activitatea funcționarului public cu statut special se desfășoară exclusiv în baza legii și pentru executarea acesteia, în interesul persoanei și al comunității, potrivit principiilor profesionalismului, confidențialității, *integrității profesionale* și loialității, stabilității în funcția publică, colaborării și cooperării, imparțialității și nediscriminării, transparenței, obiectivității, eficienței, responsabilității și subordonării ierarhice”. Totodată, funcționarul public cu statut special din cadrul MAI – polițistul, conform art.17 al aceleiași legi, este supus testării integrității profesionale, unde la alin.1 este descris ce înseamnă acest test de integritate profesională și anume, „reprezintă o metodă de verificare periodică a modului în care funcționarul public cu statut special își respectă obligațiile profesionale sau de conduită, precum și o metodă de identificare, evaluare și înlăturare a vulnerabilităților și riscurilor care îl determină să comită acte de corupție, acte conexe corupției sau fapte de comportament corupțional, ori să admită influențe necorespunzătoare în legătură cu exercitarea atribuțiilor sale de serviciu, constând în crearea de situații virtuale, similare celor cu care acesta se confruntă în exercitarea atribuțiilor de serviciu, materializate prin operațiuni disimulate, circumstanțiate de comportamentul acestuia în vederea stabilirii reacției și a conduitei adoptate”. De asemenea, în cazul nedepunerii declarației de avere și interese personale sau refuzului de a o depune, în condițiile art.27 alin.(8) din Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate nr.132 din 17 iunie 2016, funcționarul public cu statut special poate să înceteze raportul de serviciu, adică este eliberat din funcție (art.38 alin.(1) lit.p)).

Așadar, prevederile legale menționate *supra* duc la concluzia că testarea inițială de integritate profesională a candidatului la angajare nu este suficientă decât pentru o perioadă scurtă de timp în cadrul depunerii dosarului pentru concurs. Realizarea competențelor profesionale zilnic poziționează funcționarul public cu statut special din cadrul MAI – polițistul în condiții reale de activitate, face să continue să existe riscul afectării integrității. Prin acest fapt poate fi explicată necesitatea testării periodice a integrității profesionale a funcționarilor publici cu statut special din cadrul MAI, aflați în exercițiul funcțiunii, reglementare care de fapt se regăsește și în Legea privind evaluarea integrității instituționale.

Adițional la cele expuse, prin prisma prevederilor legale analizate, precum și luând în considerare definițiile integrității profesionale prevăzute în actele normative, putem menționa că de integritatea funcționarului public cu statut special din cadrul MAI depinde integritatea instituției, ministerului, la general, acesta fiind un element esențial al realizării ordinii de drept, justiției, misiunii de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei

și, nu în ultimul rând, al fortificării unui climat de încredere a societății în poliție, percepută drept sistem și instituție publică.

Însă apare un alt aspect, la fel de important, ce ține de posibilitatea delimitării integrității profesionale care se manifestă în procesul de exercitare nemijlocită a atribuțiilor, de disponibilitate, profesionalism, integritate morală și profesională care are loc în afara orelor de serviciu ale funcționarul public cu statut special din cadrul MAI – polițistul.

Dintr-o altă abordare, integritatea profesională este reglementată și prin actele normative din domeniul deontologiei profesionale care sunt orientate spre a ghida imaginea funcționarului public cu statut special din cadrul MAI în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu, precum în afara orelor de serviciu și, respectiv, este contextul specific răspunderii deontologice, ca formă a răspunderii disciplinare. Este foarte bine știut că practic toate instituțiile publice au coduri deontologice, excepție nu face nici MAI.

Deci, modul de comportament profesional al funcționarului public cu statut special din cadrul MAI – polițistului, este prevăzut în Codul de etică și deontologie [7], care, așa cum este menționat la art. 2, „are drept scop ghidarea comportamentului funcționarilor publici cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, astfel încât aceștia să respecte valorile morale și profesionale, principiile și normele de conduită, contribuind la prevenirea corupției și crearea unui climat de încredere în societate”. Dacă este să analizăm conținutul acestui cod, observăm că unul din principiile pe care se bazează conduita profesională a funcționarului public cu statut special, se regăsește și integritatea profesională, încadrat la art.4 alin.10) care specifică: „integritatea profesională – capacitatea funcționarului public cu statut special de a-și exercita obligațiile și atribuțiile legale și profesionale în mod onest, ireproșabil, dând dovadă de o înaltă ținută morală și corectitudine, precum și abilitatea de a-și realiza activitatea în mod imparțial și independent, fără a comite vreun abuz, respectând interesul public, supremația Constituției Republicii Moldova și a legii”.

În context, în funcție de gravitatea abaterii deontologice, răspunderea poate primi forma „disciplinară” sau poate depăși aceste limite, trecând în răspunderea civilă, contravențională și, ulterior, mai grav, în condițiile reglementărilor naționale și internaționale în domeniu – în răspunderea penală.

Totodată, o valoare mare în determinarea integrității profesionale a funcționarului public cu statut special din cadrul MAI – polițistului, o are nu doar comportamentul colectiv, dar și manifestarea subiectivă a acestuia. De aceea, garanțiile sociale oferite de stat funcționarilor publici cu statut special din cadrul MAI – polițistilor, este un element fundamental în evitarea manifestărilor lipsei de integritate de către polițiști. Astfel, garantarea reglemen-

tării juridice a integrității funcționarilor publici cu statut special din cadrul MAI este obligația directă a statului.

Concluzii. Integritatea profesională se referă la calitatea și comportamentul moral al unei persoane în cadrul unei profesii sau a unei activități specifice. Ea implică respectarea unor standarde etice ridicate, onestitatea, corectitudinea și responsabilitatea în desfășurarea activității profesionale.

Păstrarea integrității profesionale este esențială pentru a construi încrederea și respectul în cadrul unei profesii sau instituții. O persoană sau o organizație care își manifestă integritatea profesională servește drept exemplu pentru alții și contribuie la o cultură a respectului și a eticii în mediul profesional.

În contextul analizei integrității profesionale ca element de bază al capacității juridice a polițistului, menționăm că aceasta este o condiție obligatorie atât la formarea inițială, cât și la formarea continuă a acestuia. În acest sens, nu este necesară o delimitare între integritatea profesională a diferitelor categorii de angajați din cadrul MAI – funcționari publici cu statut special sau polițiști. În pofida faptului că statutul acestora este diferit, în ce privește aspectul integrității profesionale, acesta, în majoritatea cazurilor, este asemănător. În context, menționăm o interacțiune vizibilă atât între principiile ce formează statutul polițistului, cât și între componentele acestui statut, printre care se regăsește și integritatea profesională. Analogic, lipsa de transparență și inactivitatea în procesul de instruire inițială, de accedere și promovare în cariera de polițist afectează, chiar în perspectivă apropiată, independența și imparțialitatea acestuia. Un moment îmbucurător este faptul că legiuitorul a dat o definiție concretă și exhaustivă a integrității profesionale, ceea ce creează un câmp de claritate și fără loc de interpretări.

De asemenea, este de menționat că manifestarea integrității polițistului este imposibilă, dacă nu este promovat și consolidat sistemul de garanții sociale, care cu siguranță pe de o parte va influența psihologic polițiștii, iar pe de altă parte va asigura garanția integrității. Astfel, ar trebui să existe un echilibru între condițiile de integritate a polițiștilor și garanțiile sociale oferite de stat acestora.

Integritatea profesională este fundamentală pentru a menține încrederea publicului în sistemul polițienesc. Atunci când polițiștii demonstrează integritate și respect față de lege și etică, aceasta contribuie la întărirea încrederii generale a sistemului afacerilor interne.

Referințe bibliografice

1. Avornic Gh. *Tratat de teorie generală a statului și dreptului*. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2010, 580 p.

2. Boar A. *Elemente de teoria dreptului*. Timișoara: Multimedia SRL, 1996. 282 p.

3. Boguș A. *Integritatea profesională a funcționarilor publici*. În: „25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic”, Chișinău, 2016, p. 138-144.

4. Legea integrității nr.82 din 25.05.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 229-243 din 07.07.2017.

5. Legea privind funcționarul public cu statut special din cadrul MAI nr.288 din 16.12.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 40-49 din 10.02.2017.

6. Legea privind evaluarea integrității instituționale nr.325 din 23.12.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 277-287 din 26.08.2016.

7. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Codului de etică și deontologie al funcționarului public cu statut special din cadrul MAI nr. 629 din 08.08.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 289-300 din 11.08.2017.

8. Белявский А.В. *Судебная защита чести и достоинства граждан*. Москва: Юридическая литература, 1966, 61 p.

CZU: 351.74

NOUL CICLU DE DOCUMENTE DE POLITICI ÎN DOMENIUL AFACERILOR INTERNE – CONDIȚII DE IMPLEMENTARE ȘI IMPACTUL SCONTAT¹

Ianuș ERHAN,

doctor în drept, conferențiar universitar,

cercetător științific superior,

Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,

Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0003-4110-8133

Rezumat

Documentele de politici dedicate anumitor domenii demonstrează că acestea reprezintă o prioritate pentru stat, reieșind din importanța acestora și impactul pe care îl au în realizarea transformărilor și dezvoltării domeniilor vizate.

Ordinea și securitatea publică este unul din acestea, dat fiind faptul că reprezintă acel paravan care asigură o bună funcționare și dezvoltare a tuturor domeniilor sociale.

În anul 2022, MAI a elaborat noul ciclu de documente de politici care vine să asigure continuitate proceselor lansate cu ani în urmă, fiind, totodată, adaptat noilor reglementări dedicate politicilor publice.

Noutatea se datorează, în primul rând, modificării conceptului de elaborare și implementare a documentelor de politici publice, precum și abordării integrate pe care și-a asumat-o autoritatea implementatoare, de a cuprinde, cum mici excepții, toate domeniile din responsabilitate sa.

Totodată, recunoașterea problemelor existente pe fiecare din componentele ce se încadrează în domeniul afacerilor interne și descrierea acestora sub forma unor indicatori de rezultat cantitativi și calitativi conferă credibilitate angajamentelor asumate.

Cuvinte-cheie: afaceri interne, ordine și securitate publică, documente de politici publice, Poliție, plan de activitate, indicatori de rezultat.

Summary

The policy documents dedicated to certain areas prove that they represent a priority for the state, emerging from their importance as well as the impact they have in achieving the transformations and development of the areas concerned.

---

¹ Articolul este elaborat în cadrul proiectului „Arhitectura juridică a mecanismelor naționale de ordine și securitate publică” - cifrul 22.00208.0807.11/PD I, din cadrul concursului „Programe de Postdoctorat”, autorul fiind coordonatorul proiectului menționat.

Public order and security is one of them, given the fact that it represents that screen that ensures the good functioning and development of all social domains.

In 2022, the MAI elaborated the new cycle of policy documents that comes to ensure continuity of the processes launched years ago, being, at the same time, adapted to the new regulations dedicated to public policies.

The novelty is due, first of all, to the modification of the concept of elaboration and implementation of public policy documents, as well as to the integrated approach that the implementing authority assumed, to include, with small exceptions, all the areas of its responsibility.

At the same time, the recognition of existing problems on each of the components that fall within the field of internal affairs, as well as their description in the form of quantitative and qualitative result indicators, gives credibility to the commitments assumed.

Keywords: internal affairs, public order and security, public policy documents, Police, activity plan, result indicators.

Introducere. Dezvoltarea continuă a domeniului ordinii și securității publice este un proces asumat prin documentele de politici publice, iar actualmente în Republica Moldova există cadrul de politici relevant ce vizează acest domeniu care se integrează într-o sferă mai extinsă, și anume cea a „afacerilor interne”.

Strategia Națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” (principalul document de planificare strategică al țării) pentru următoarea decadă își propune drept obiectiv de bază creșterea bunăstării, siguranței și calității vieții cetățenilor, determinând „eficientizarea măsurilor de menținere și asigurare a ordinii publice și îmbunătățirea relației comunitate - poliție prin activitatea comună pentru soluționarea problemelor ce țin de infracționalitate și securitate publică; reacționarea rapidă și calitativă a autorităților și serviciilor de menținere a ordinii publice la apelurile cetățenilor pentru garantarea unui mediu sigur de ordine și securitate publică” [1].

Realizarea Obiectivului general 9 (Promovarea unei societăți pașnice și sigure), care este alcătuit din 3 obiective specifice, ține, în mare parte, de responsabilitatea MAI și vizează o paletă întreagă de activități din domeniul ordinii și securității publice, cum ar fi: reducerea violenței în societate în toate manifestările și aspectele sale, reducerea vulnerabilității în fața amenințărilor și a riscurilor de orice tip. Totodată, conform angajamentelor privind dezvoltarea durabilă, până în anul 2030 urmează să fie implementate următoarele ținte strategice:

- 1) reducerea continuă și dinamică a tuturor formelor de violență, în

special a violenței în familie și a violenței sexuale;

2) stoparea abuzului, neglijării, exploatării, traficului și a tuturor formelor de violență și de tortură a copiilor;

3) combaterea tuturor formelor de crimă organizată și a traficului de armament.

Programul de activitate al Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană” chiar din primele rânduri determină că se va „prioritiza ordinea publică și siguranța cetățenilor, păstrarea stabilității și a unității țării prin politici de coeziune și o politică externă activă, precum și prin modernizarea structurilor de forță” [2].

Principalele idei ale cercetării. Pornind de la așteptările cetățenilor Republicii Moldova și ținând cont de provocările majore cu care se confruntă statul, Guvernul și-a stabilit mai multe obiective fundamentale, printre care se regăsește „asigurarea securității transfrontaliere și a ordinii și siguranței publice prin adaptarea continuă a capacităților și a politicilor la amenințările externe și interne”, iar ca și prim reper privind integrarea europeană este determinată „Realizarea deplină a celor nouă pași înaintați de Comisia Europeană în Avizul cu privire la cererea de aderare la Uniunea Europeană”.

La capitolul IV, cel ce determină prioritățile, este stabilit compartimentul 2 (securitatea statului) care se referă la: consolidarea capacităților instituțiilor de aplicare a legii și a celor din domeniul de securitate, precum și dotarea lor adecvată, conformă riscurilor actuale, concomitent cu asigurarea promptitudinii intervenției; îmbunătățirea calității serviciilor de securitate (ordine publică, securitate comunitară, situații de urgență, intervenții la dezastre) și a interacțiunii cu cetățenii; fortificarea structurilor responsabile pentru lupta împotriva amenințărilor hibride și asigurarea securității cibernetice în vederea sporirii nivelului de siguranță pentru oameni, instituțiile statului și pentru mediul privat.

În Capitolul dedicat „afacerilor interne” sunt stabilite mai multe acțiuni, cum ar fi: eficientizarea managementului intervențiilor la sesizările cetățenilor prin creșterea numărului de echipe de patrulare și reacție, extinderea ariei de intervenție, dezvoltarea sistemelor de identificare a sectoarelor vulnerabile și a punctelor cu cea mai mare incidență de evenimente; dezvoltarea continuă a sistemelor inteligente pentru eficientizarea și transparențizarea proceselor, utilizarea rațională a resurselor, monitorizarea performanțelor și soluționarea calitativă a cazurilor (extinderea procedurilor de fixare digitalizată în vederea diminuării ratei accidentelor rutiere, dezvoltarea și implementarea e-dosarului contravențional și a e-dosarului penal, implementarea aplicației de recrutare și evaluare a personalului).

Întru desfășurarea Programului de activitate al Guvernului a fost

aprobat Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, care determină mai multe acțiuni dedicate domeniului dat, cum ar fi: consolidarea prin reorganizarea capacităților sistemului de ordine și securitate publică, în vederea asigurării unui răspuns profesionist, eficient și rapid la provocările specifice; îmbunătățirea procesului educațional/de formare profesională în cadrul sistemului afacerilor interne prin optimizarea capacităților, conform bunelor practici [3].

Privind în retrospectiva, nu atât de îndepărtată, primul și cel mai complex document de politici la nivel național în domeniul dat a fost Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020, iar obiectivul general se referea la întărirea protecției persoanei, a siguranței societății și statului prin realizarea unui sistem de ordine și securitate publică modern, dual, integrat, interoperabil, compatibil, consolidat sub aspectele conceptual, al cadrului de reglementare, organizatoric și funcțional, al resurselor umane, integrității personalului, al finanțării, dotării și sustenabilității [4].

Documentul a avut drept scop sporirea calității serviciilor de asigurare a ordinii publice și securității cetățenilor, inclusiv prin implicarea societății civile în combaterea fenomenului infracțional. Totodată, s-a urmărit dezvoltarea sistemului de formare profesională al angajaților organelor de forță și instituirea unui sistem modern de ordine și securitate publică, capabil să sporească încrederea populației și să consolideze protecția societății.

Documentul de politici cu referință s-a aplicat în paralel cu alte două, care erau dedicate, în special, aspectului instituțional și funcțional al celor două entități de bază cu competențe în domeniul ordinii și securității publice, și anume Strategia de reformare a Trupelor de Carabinieri pentru anii 2017-2020 și planul de implementare al acesteia [5], precum și Strategia de Dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și planul de acțiuni privind implementarea acesteia [6].

Fiecare din documentele de politici menționate au avut aportul său, mai mare sau mai mic, în vederea dezvoltării domeniului ordinii și securității publice, fiind atinse anumite rezultate tangibile.

Totodată, din evaluările interne cele mai pregnante probleme care au rămas nesoluționate din anterioarele documente de politici publice vizează: definitivarea procesului de delimitare al competențelor de asigurare a ordinii și securității publice între Poliție și Carabinieri; dezvoltarea sistemului de management operațional, ceea ce afectează coordonarea integrată a forțelor și mijloacelor, cooperarea internă și interoperabilitatea cu alte instituții; implementarea conceptului de regionalizare al Poliției; dezvoltarea sistemului electronic de constatare și evidență a contravențiilor; crearea unei platforme unice a sistemelor informaționale automatizate de evidență ale eveni-

mentelor publice pe domeniul de competență al MAI.

În anul 2022, MAI a elaborat noul ciclu de documente de politici care vine să asigure continuitate proceselor lansate cu ani în urmă, fiind, totodată, adaptat noilor reglementări dedicate politicilor publice.

Noutatea se datorează, în primul rând, modificării conceptului de elaborare și implementare a documentelor de politici publice, precum și abordării integrate pe care și-a asumat-o autoritatea implementatoare, fiind o oportunitate, valorificată corect și comprehensiv de către MAI, de a cuprinde, cum mici excepții, toate domeniile din responsabilitate sa.

În acest sens, Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne [7] a fost pusă în aplicare prin programe dedicate subdomeniilor componente, inclusiv prin Programul de ordine și securitate publică pentru anii 2022-2025 [8] și Programul de prevenire și combatere a criminalității pentru anii 2022-2025 [9].

În domeniul ordinii și securității publice, prin Strategie au fost stabilite 3 obiective generale, iar beneficiarii finali, urmare a implementării acestora, vor fi cetățenii Republicii Moldova, care vor locui într-o societate modernă, unde fenomenul criminalității nu va constitui o amenințare a vieții și bunăstării lor.

Este evident că, pentru realizarea acestui scop, sunt necesare schimbări de ordin normativ, funcțional și operațional. Or, o performanță sporită a activității entităților responsabile în prevenirea și combaterea criminalității, este unul din instrumentele care poate garanta atingerea impactului așteptat.

Recunoașterea de către autoritatea implementatoare a problemelor, cât și descrierea acestora sub forma unor indicatori de rezultat cantitativi și calitativi conferă credibilitate angajamentelor asumate, și anume: creșterea cu 49% a numărului de echipe de patrulare și reacționare operativă către anul 2023; timpul mediu de intervenție la apelurile 112 diminuat cu 13 minute, către finele anului 2024; creșterea cu 68% a numărului spațiilor necesare pentru garantarea respectării drepturilor omului; diminuarea cu 25% a ratei accidentelor rutiere comise din cauza vitezei la 100 mii populație; diminuarea cu 15% a ratei accidentelor rutiere cu implicarea minorilor la 100 mii copii.

Astfel, Programul de ordine și securitate publică pentru perioada 2022-2025, abordează direct rata alarmantă a accidentelor rutiere, violenței în familie și a celei sexuale, escrocheriile și furturile, care, în comun au dus la o erodare a gradului de încredere a cetățenilor în capacitatea de intervenție a forțelor de ordine publică, precum și la o percepție că reacția la aceste incidente este una formală și insuficientă.

De asemenea, Programul oferă soluții la provocările majore pentru siguranța publică, identificate în urma analizei problemelor care afectează populația. Subiectele analizate vizează amenințările pentru siguranța la do-

miciliu, în comunitate și în spațiile publice, cauzele siguranței precare în traficul rutier, condițiile care favorizează încălcarea drepturilor populației de către structurile de ordine publică, precum și amenințările emergente legate de utilizarea tehnologiilor digitale.

În mod specific, intervențiile Programului vizează eliminarea deficiențelor din sistemul instituțiilor de ordine și securitate publică, care afectează calitatea serviciilor prestate populației și favorizează perpetuarea fenomenelor periculoase. Principalele deficiențe țin de insuficiența resurselor umane din prima linie, motivația slabă și scăderea nivelului de profesionalism al personalului, precum și dotările modeste.

Intervențiile structurilor responsabile de ordinea și securitatea publică sunt compuse din activități specifice polițienești (care includ patrularea, organizarea și desfășurarea raziilor, constatarea contravențiilor, reacționarea la apelurile de urgență, menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii publice în cadrul evenimentelor publice, activități de investigație și suport pentru urmărirea penală), dar și activități de informare, sensibilizare și educare, comunicare cu populația și colaborare cu alte instituții publice. Suplimentar, carabinierii au atribuții privind paza și protecția misiunilor diplomatice.

Ce ține de impactul acestui Program, este determinant că urmărește „să genereze mai multă siguranță pentru oameni în toate mediile și situațiile în care își desfășoară activitățile, acasă, pe stradă, în locurile publice, în traficul rutier sau online, în orice timp de zi sau noapte. Pentru ca acest impact să se producă, în cadrul Programului au fost proiectate intervenții, care vor avea ca efect modernizarea și capacitatea serviciilor de ordine și securitate publică cu accente pe creșterea calității serviciilor oferite și apropierea de populație.”

Pentru a nu rămâne doar o stratagemă declarativă sunt necesari pași consecvenți și consacrați în vederea punerii în aplicare a priorităților setate și viziunilor configurate.

Nu putem vorbi încă de vreun rezultat major al implementării noului ciclu de politici publice în domeniul afacerilor interne, impactul urmând a fi sesizat/perceput/înțeles peste o anumită perioadă, după setarea unei evaluări intermediare și elaborarea celui de al 2-lea ciclu de planificare pentru anul 2025, iar pentru anul 2026 inițierea celei de a 2-a faze a implementării, cu evaluarea finală către anul 2030.

Însă din evaluările curente deducem obținerea anumitor rezultate importante. Astfel, a fost elaborat un set de proiecte de acte normative, în vederea asigurării îmbunătățirii și simplificării procesului evidenței automatizate a infracțiunilor și creării unui nou mecanism unic de evidență a acțiunilor cu caracter contravențional la nivel național.

La 29.06.2022, prin Hotărârea Guvernului nr. 441/2022 a fost aprobat

Conceptul Sistemului informațional de supraveghere video portabil „Camera de corp” și Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea acestuia [10, p. 11]. Sistemul dat permite realizarea mai multor obiective, cum ar fi: creșterea nivelului de protecție a drepturilor și libertăților cetățenilor, precum și a angajaților Poliției; sporirea nivelului de disciplină al angajaților Poliției și al cetățenilor; sporirea transparenței; prevenirea și reducerea corupției; creșterea profesionalismului angajaților.

O altă realizare importantă este crearea Punctului Național de contact pentru Arme și muniții, constituirea căruia, conform recomandărilor Comisiei Europene, implică în principal instituționalizarea conceptului și dezvoltarea unui sistem de gestionare a datelor, privind armele de foc traficate sau deținute ilegal.

Punctul va activa permanent și va avea statut de Direcție specializată subordonată IGP și este conceput pentru a deține informații referitoare la armele atât provenite din circuitul infracțional, cât și balistice (regim civil) și să analizeze acele date pentru a realiza sinteze informaționale de nivel strategic, tactic și operațional [11].

Un alt rezultat îl constituie punerea în aplicare a Hotărârii Guvernului nr. 882 din 14.12.2022 pentru aprobarea Conceptului Sistemului informațional „Recrutarea și evaluarea resurselor umane în sistemul afacerilor interne” și a Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea acestui sistem informațional [12].

Prevederile date au scopul de a renova sistemului de recrutare și selecție, prin introducerea unui nou mecanism de recrutare, selecție și promovare, bazat pe merit, competitiv și transparent, ținând cont de egalitatea și diversitatea de gen, precum și abordarea stereotipurilor de gen în ceea ce privește accesul la posturile de conducere de nivel superior.

Însuși procesul de recrutare va avea mai multe etape, inclusiv aplicații online de testare a cunoștințelor generale, a competențelor profesionale, testarea psihologică, testarea pregătirii fizice, controlul medical.

Implementarea și operaționalizarea acestui sistem este un prim pas către modernizarea proceselor existente și asigurarea aplicării principiilor de bună guvernare, aducând mai multe beneficii:

- oferirea accesului public la informația statistică depersonalizată privind procesul de recrutare și selectare;
- transparența și legalitatea proceselor de recrutare și evaluare a resurselor umane ale MAI;
- minimalizarea riscurilor de trișare, de abuz și de corupție în cadrul proceselor de recrutare a resurselor umane;
- evaluarea obiectivă și transparentă a resurselor umane;

- asigurarea formării resursei informaționale în domeniul recrutării și evaluării resurselor umane;
- asigurarea unei comunicări rapide dintre actorii implicați în cadrul proceselor de recrutare și evaluare a resurselor umane, utilizându-se exclusiv canale de comunicații protejate;
- standardizarea procedurilor de personal în cadrul tuturor instituțiilor și subdiviziunilor MAI și sporirea transparenței activității de recrutare și evaluare a resurselor umane.

O realizare pe care o considerăm importantă este reanimarea activității Consiliilor de siguranță comunitară, fiind o platformă în care Poliția și autoritățile publice locale cooperează pentru a soluționa împreună problemele de siguranță publică specifice pentru fiecare comunitate.

Membrii acestor consilii, împreună cu angajații Poliției, se întrunesc cu regularitate pentru a analiza problemele din localitate. În cadrul ședințelor comunitare, prin sondaje de opinii, discuții publice, petiții sau analize de statistici, sunt identificate cele mai stringente probleme care îi preocupă pe oameni, iar printr-un plan comun de acțiuni, prin intervenții comune și o colaborare strânsă dintre poliție, autoritățile locale și membrii comunității, acestea sunt soluționate.

Cu titlu separat Programul recunoaște și determină că traficul rutier în Republica Moldova prezintă riscuri semnificative pentru viața și sănătatea populației, iar accidentele rutiere reprezintă o cauză majoră a deceselor și traumatismelor în rândul persoanelor implicate în trafic.

În acest sens, realizarea obiectivului general 3 – Creșterea siguranței în trafic pe drumurile publice, va contribui la diminuarea numărului persoanelor decedate, urmare accidentelor de circulație rutieră, precum și a accidentelor rutiere. Întru realizarea obiectivului, va fi ajustat cadrul normativ privind simplificarea mecanismelor de constatare a contravențiilor din domeniul circulației rutiere, precum și dezvoltarea procedurilor de fixare digitalizată a accidentului rutier, cu lărgirea spectrului de date colectate la fața locului și înregistrarea acestora în sistemul informațional și dezvoltarea soluțiilor IT pentru domeniul circulației rutiere.

La rândul său, Planul de activitate al Inspectoratului General al Poliției pentru anul 2023 vine să detalieze obiectivul strategic nr.3 menționat și stabilește mai multe acțiuni prioritare care se regăsesc în Programul de ordine și securitate publică, inclusiv:

- dezvoltarea sistemului informațional de colectare și înregistrare a datelor referitoare la accidentele rutiere conform cerințelor Sistemului european de date CADaS (Common Accident Data system) și a procedurilor de fixare digitalizată a accidentului rutier, cu lărgirea spectrului de date colec-

tate de la fața locului și înregistrarea acestora în sistemul informațional;

- revizuirea principiilor de patrulare rutieră pe traseele naționale, bazată pe analiza datelor și identificarea riscurilor în traficul rutier;
- realizarea (o dată la trei ani) a cercetării sociologice comparative a factorilor de risc asupra siguranței rutiere;
- îmbunătățirea capacității de cercetare la locul accidentului, inclusiv a infrastructurii sub aspect ingineresc, prin dotări cu echipament tehnic performant și ajustarea metodelor destinate cercetării accidentelor rutiere.

După cum vedem, între un document de politici național cu caracter strategic și unul de planificare, ce ține de o autoritate publică anumită, în cazul dat Inspectoratul General al Poliției, există o legătură de cauzalitate care determină și direcționează activitățile derulate de către această autoritate.

Concluzii. Documentele de politici dedicate anumitor domenii demonstrează că acestea reprezintă o prioritate pentru stat, reieșind din importanța lor și impactul pe care îl au în realizarea transformărilor și dezvoltării domeniilor vizate. Ordinea și securitatea publică este unul din acestea, dat fiind faptul că reprezintă acel paravan care asigură o bună funcționare și dezvoltare a tuturor domeniilor sociale. Este evident că, odată ce va fi asigurat un nivel înalt de siguranță, aceasta va cataliza dezvoltarea tuturor direcțiilor de activitate socială, fiind apriori elementul determinant pentru a motiva societatea să creze sisteme sociale, politice, economice, etc., viabile și durabile.

Primul document de politici implementat în perioada 2017-2020, dedicat domeniului dat, a fost un prim exercițiu care a avut rolul de a determina cele mai importante obiective și priorități, precum și problemele care se perpetuă de ceva timp. Implementarea acestuia a avut un impact parțial, reieșind din constrângerile existente, dar, considerăm noi, lecțiile învățate și experiența acumulată au permis trecerea la un nivel calitativ nou de planificare strategică a domeniului ordinii și securității publice.

Astfel, actualul program este unul mai complex, mai dedicat și mai bine structurat în funcție de priorități și obiective. Important este și efortul care urmează a fi depus de către autoritățile responsabile de implementarea Programului și realizarea acțiunilor dedicate, iar un exemplu elocvent în acest sens îl constituie preluarea în Planul de activitate al Poliției a acțiunilor dedicate, căci Poliția este autoritatea cu responsabilitățile cele mai extinse în domeniul ordinii și securității publice.

Referințe bibliografice

1. Hotărârea Guvernului nr. 653 din 29.09.2022 cu privire la aprobarea proiectului de lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. În: Monitorul Oficial nr. 326-333 din

21.10.2022, art. 786.

2. Hotărârea Parlamentului nr. 28 din 16.02.2023 privind aprobarea Programului de activitate al Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană”. În: Monitorul Oficial nr. 49-52 din 17.02.2023, art. 86.

3. Hotărârea Guvernului nr. 90 din 28.02.2023 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023. În: Monitorul Oficial nr. 108-111 din 31.03.2023, art. 238.

4. Hotărârea Guvernului nr. 354 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. În: Monitorul Oficial nr. 171-180 din 02.06.2017, art. 430.

5. Hotărârea Guvernului nr. 357 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei de reformare a Trupelor de Carabinieri pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. În: Monitorul Oficial nr. 181-189 din 09.06.2017, art. 474.

6. Hotărârea Guvernului nr. 587 din 12.05.2016 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. În: Monitorul Oficial nr. 134-139 din 20.05.2016, art. 645.

7. Hotărârea Guvernului nr. 658 din 23.09.2022 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030. În: Monitorul Oficial nr. 334-341 din 28.10.2022, art. 797.

8. Hotărârea Guvernului nr. 913 din 21.12.2022 cu privire la aprobarea Programului de ordine și securitate publică pentru anii 2022 – 2025. În: Monitorul Oficial nr. 75-78 din 07.03.2022, art. 147.

9. Hotărârea Guvernului nr. 948 din 28.12.2022 cu privire la aprobarea Programului de prevenire și combatere a criminalității pentru anii 2022-2025. În: Monitorul Oficial nr. 35-38 din 09.02.2023, art. 78.

10. Nota de activitate a Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2022, Chișinău, 2023.

11. Punct Focal Național pentru Arme de Foc (PNFAF) – pas important pentru aderarea la UE | Ministerul Afacerilor Interne (gov.md) (accesat la 26.11.2023).

12. Hotărârea Guvernului nr. 882 din 14.12.2022 pentru aprobarea Conceptului Sistemului informațional „Recrutarea și evaluarea resurselor umane în sistemul afacerilor interne” și a Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea Sistemului informațional „Recrutarea și evaluarea resurselor umane în sistemul afacerilor interne”. În: Monitorul Oficial nr. 39-41 din 10.02.2023, art. 82.

CZU 343.14:342.9

ADMINISTRAREA PROBELOR ÎN PROCESUL CONTRAVENȚIONAL – ELEMENT-CHEIE DE ASIGURARE A DREPTURILOR PĂRȚILOR

Igor TROFIMOV,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0009-1075-5224*

Valentin POPESCU,

*doctorand,
ORCID: 0009-0002-9185-4193*

Rezumat

Dezvoltarea științei tehnice produce ca efect necesitatea ca și științele sociale să „grăbească” procesul de acomodare.

Percepția progresului nu totdeauna trebuie să ne creeze ideea de simplitate. Trebuie să înțelegem că odată cu dezvoltarea tehnicii, evoluează și posibilitățile omului de a diversifica actele sale, iar prin acestea – și actele de natură ilicită.

Deși suntem într-o permanentă ascensiune a tehnologiilor, inclusiv a celor informaționale, acest lucru nu a generat eliminarea unor cerințe logice și necesare pentru procesul de documentare și judecare a faptelor delictuale.

Chiar dacă de o perioadă îndelungată de timp noi ne punem scopul ca procedura contravențională să devină mai simplă, atât timp cât nu-i schimbăm esența problemă va rămâne una persistentă și în mare parte nerealizabilă.

Considerăm că abordarea oricărui segment de probleme, care să aibă tangență cu asigurarea drepturilor părților în procesul contravențional, reprezintă un efort îndreptățit în crearea unei conștiințe de drept și de asigurare a percepției generale de legalitate.

În această lucrare autorii realizează un studiu privind identificarea problematicii legate cu procesul de administrare a probelor în procesul contravențional, identificarea criteriilor care determină cadrul juridic aplicabil procesului de administrare a probelor, dar și identificarea unor probleme fundamentale existente în sistemul instanțelor de judecată și a autorităților de constatare, examinare și adoptare a deciziilor pe cazurile contravenționale în ce privește procesul de administrare a probelor.

Cuvintele-cheie: proces contravențional, probe, administrarea probelor, drepturile părților, procedură contravențională, drept contravențional.

Summary

The development of technical science produces as an effect the necessity for the social sciences to „speed up” the process of accommodation.

The perception of progress does not always have to create the idea of simplicity. We need to understand that with the development of technology also comes the development of the possibilities for human beings to diversify their acts, and with them - their illicit acts.

Although we are experiencing a constant rise in technology, including information technology, this has not, however, led to the elimination of logical and necessary requirements for the process of documenting and judging criminal acts.

Although for a long time we have been aiming to reduce the complexity of the contravention procedure, as long as we have not changed its essence, the problem will remain persistent and largely unworkable.

For these and other reasons, we believe that addressing any segment of issues that has a bearing on securing the rights of the parties in the contravention process is a justified effort in creating a consciousness of law and ensuring the general perception of legality.

Consequently, in this paper the authors investigate the identification of issues related to the evidence process in the contravention process, the identification of criteria that determine the legal framework applicable to the evidence process, as well as the identification of some fundamental problems existing in the system of courts and the authorities for finding, examining and adopting decisions on contravention cases with regard to the evidence process.

Keywords: contravention proceedings, evidence, administration of evidence, the rights of the participants, contravention procedure, contravention law.

Este adevărat faptul că într-un proces, fie el contravențional, fie penal sau civil, părțile sunt interesate să-și atingă scopul, chestiune care în mare parte o face anume prin prezentarea probelor care să confirme pretențiile sale. Însăși prezentarea probelor reprezintă o componentă a procesului de administrare a probelor.

Este de menționat că oricare calitate nu ar avea partea, aceasta oricum este interesată ca instanța de judecată, sau după caz altă autoritate competentă în acest sens, să aprecieze valabilitatea și efectul probei pe care această parte o invocă, iar, în același timp, proba părții adverse să fie refutată. În mare parte realizarea acestui fapt depinde de corectitudinea și condițiile realizării procesului de administrare a probelor.

Este de menționat că în cadrul procesului contravențional, în comparație cu procesul penal și cu cel civil, chestiunea legată de administrarea probelor, din punct de vedere al practicii contravenționale exercitată de autoritățile competente să examineze cauzele contravenționale, dar și să adopte

decizii, cum e și în cazul instanțelor de judecată, este privită mult mai „lejer”. Am putea chiar să ne permitem să spunem că problema condițiilor și procesului de administrare a probelor în procesul contravențional este una foarte arzătoare, or autoritățile competente să examineze cauzele contravenționale, dar și să adopte decizii, cum e și în cazul instanțelor de judecată, tratează aceste chestiuni destul de superficial.

Având în vedere faptul că așa cum și infracțiunea, contravenția este supusă sancțiunii într-o anumită procedură, recunoașterea procesului contravențional ca fiind un compartiment aparte al dreptului sau o ramură distinctă de drept, așa cum este și dreptul procesual penal, și dreptul procesual civil, reprezintă, considerăm noi, doar o problemă a timpului. Aceasta se cere a face chiar dacă majoritatea autorilor autohtoni consideră procedura contravențională drept element inseparabil al dreptului contravențional [4, p.178-179].

Colectarea și administrarea probelor reprezintă activitatea de identificare a acelor mijloace materiale și nemateriale care au relevanță asupra tuturor laturilor cauzei contravenționale [3, p.168]. Prin urmare, oricare ar fi natura procesului, chestiunea legată cu adoptarea deciziei pe caz este inseparabil legat cu aprecierea probelor administrate în proces.

Utilitatea corectă în privința procedurii de examinare a contravențiilor ar fi procedura contravențională, aceasta emanând întinderea aplicării normelor procedurale cu referire doar la contravenții [7, p.82].

Astfel, vom conchide că chiar dacă vorbim despre un proces, care potrivit naturii sale este mai simplificat, oricum trebuie să ținem cont de faptul că deciziile în cadrul acestui proces trebuie să fie fundamentate pe probe. Aceste probe trebuie să fie pertinente. Pertinența lor rezidă și din faptul că ele „emană” credibilitate. Credibilitatea, însă, se datorează anume corectitudinii culegerii probelor. Corectitudinea rezidă din respectarea regulilor și condițiilor de administrare a probelor, dar și de respectarea condițiilor de ridicare a probelor.

În așa fel, trebuie să constatăm că respectarea procesului de administrare a probelor reprezintă o condiție inerentă asigurării drepturilor tuturor părților în procesul contravențional.

Având în vedere că chestiunea de asigurare a dreptului părții la un proces echitabil se realizează și prin asigurarea corectitudinii administrării probelor, trebuie să reținem că, în procesul contravențional, anume această chestiune este foarte discutabilă.

Așa cum am menționat mai sus, fiecare parte în procesul contravențional urmărește un anumit scop. Victima își propune ca făptuitorul să fie atras la răspunderea contravențională, iar persoana în privința căreia este

pornit procesul contravențional, de regulă este interesată să evite atragerea la răspundere, fie în virtutea faptului că nu a comis fapta, fie că nu dorește să suporte consecințele răspunderii contravenționale.

Oricum, victima și persoana în privința căreia s-a pornit procesul contravențional, în proces sunt părți opozante. Din acest considerent este firesc ca părțile opozante să urmărească drept scop administrarea probelor în interesul său propriu, dar și să intervină în vederea înlăturării capacității probatorii a părții adverse.

De aici, părțile, fie că este victimă, fie că este persoană în privința căreia s-a pornit procesul contravențional, au obligația de a manifesta diligența în ce privește respectarea regulilor de conservare și de prezentare a probelor către autoritatea competentă să examineze cauza.

În același timp, atribuțiile de administrare și de prezentare a probelor sunt proprii nu doar părților în proces. Și autoritatea, care constată, examinează și adoptă decizii pe caz în procesul contravențional, este în posibilitate de a administra și de a evalua probe.

Însă dacă părțile sunt îndreptățite să intervină în vederea administrării doar a probelor care le îndreptățesc poziția procesuală, atunci în ce privește autoritatea care constată, examinează și adoptă decizii pe caz în procesul contravențional, o astfel de abordare nu este valabilă.

Potrivit prevederilor Codului contravențional, autoritatea care constată, examinează și adoptă decizii pe caz în procesul contravențional este obligată să asigure imparțialitatea [2, art.381] și nu poate insista asupra administrării doar a probelor care susțin învinuirea. În acest sens, deși în mod prezumtiv autoritatea care constată, examinează și adoptă decizii pe caz în procesul contravențional face parte din partea acuzării în procesul contravențional, oricum nu poate să se limiteze doar la categoriile de acte de administrare a probelor [5, p.169] care susțin învinuirea.

Autoritatea care constată, examinează și adoptă decizii pe caz în procesul contravențional este obligată să administreze absolut toate categoriile de probe, care deopotrivă sunt în susținerea învinuirii făptuitorului, ca și pe cele care vin să infirme vinovăția și fapta contravențională.

Toate aceste rezultă și din faptul că autoritatea care constată, examinează și adoptă decizii pe caz în procesul contravențional este obligată întâi de toate să examineze dacă este îndreptățită pornirea procedurii contravenționale. Ulterior, doar dacă se constată cu certitudine prezența faptei contravenționale, identificăm necesitatea de a administra probele necesare în vederea confirmării sau infirmării vinovăției persoanei.

Vizând chestiunea apărării drepturilor părților în procesul contravențional la realizarea actelor de administrare a probelor în procesul contraven-

țional, acestea trebuie realizate în anumite condiții și în anumită procedură.

Deși, în linii mari, și Codul contravențional, și Codul de procedură penală indică modul și condițiile de administrare a probelor în procesul contravențional, este necesar de a puncta câteva chestiuni imperative.

Prima din ele privește incorporarea în aceeași persoană a calității de autoritate care adoptă decizii pe caz în procesul contravențional cu calitatea de autoritate care constată și autoritate care examinează cazul contravențional. În situația în care agentul constatat și constată, și examinează, dar și adoptă decizia asupra cazului contravențional, trebuie să înțelegem că el nu poate păstra limita de imparțialitate. Odată ce agentul constatat este nevoit să inițieze un proces contravențional, atunci tot el se va gândi să identifice toate posibilitățile de a îndreptăți inițierea unui astfel de proces. Agentul constatat de regulă se abține să administreze probele în defavoarea învinuirii sau care ar putea avea ca efect defavorizarea poziției învinuirii.

În practica contravențională a Republicii Moldova sunt cunoscute practicile de neadministrare a probei de audiere a persoanei în privința căreia s-a pornit procesul contravențional. De cele mai dese ori, procesul-verbal cu privire la contravenția rutieră legată de constatarea depășirii vitezei de deplasare este însoțit de documentul confirmativ al constatării depășirii de viteză – extrasul sau informația din aparatul de fixat viteza de deplasare a autovehiculului. În foarte rare cazuri, procesele-verbale de constatare a contravențiilor sunt însoțite de acte confirmative ale circumstanțelor cazului sau de alte dovezi materiale, chiar dacă ele există de facto și ar fi fost corect să se regăsească la materialele cazului contravențional.

În același timp, chiar și acele acte (documente sau alte obiecte materiale) administrate ca probe nu sunt administrate în ordinea și condițiile prevăzute de lege. Astfel, deși Codul contravențional și Codul de procedură penală stabilesc că ridicarea unei probe materiale este confirmată prin întocmirea procesului-verbal cu privire la ridicarea acesteia, în practica contravențională extrem de rare sunt cazurile în care ridicarea probelor, cum ar fi înscrisuri, înregistrări video, audio și de altă natură, de la părți, sau de al alte persoane, fără ca aceasta să se producă forțat, se face potrivit procedurii prin întocmirea procesului-verbal de ridicare. În același sens, în procedura contravențională agentul constatat nu efectuează examinarea probei cu întocmirea unui proces-verbal și nu întocmește un act decizional prin care să fie recunoscut bunul ridicat drept corp delict sau probă pe dosar.

În general, percepția generală a agenților constatați, cu regret, este că procedura contravențională poartă un caracter simplificat, ceea ce permite a nu realiza toate actele necesare confirmării validității probei.

Anume din aceste considerente agenții constatați nu purced la rea-

lizarea formalităților legate de întocmirea procesului de documentare a ridicării documentelor și bunurilor în calitate de probe, precum și descrierea și recunoașterea lor drept probe în cauza contravențională concretă. De altfel, același agentul constator, efectuând ridicarea unor anumite documente sau bunuri, poate considera că un anumit bun sau document nu poate avea atribuție la cauza contravențională examinată și prin urmare o va declara nepertinentă cazului și nu o va recunoaște ca probă la cauza contravențională. Însă această decizie urmează a fi reflectată într-un act procesual separat. Cu certitudine, în procesele contravenționale instrumentate de către agenții constatori nu se regăsesc astfel de acte procesuale.

Nu doar agenții constator „trec cu vederea” astfel de chestiuni, dar și în cadrul examinării cauzelor contravenționale toate neajunsurile menționate mai sus își găsesc confirmarea. Majoritatea completelor de judecată percep procedura contravențională drept o procedură simplificată, la care nu este necesar de a respecta regulile cu privire la administrarea probelor.

De faptul dacă se administrează o probă este condiționată corecta calificare a cazului contravențional, dar și corecta aplicare a normei de drept contravențional.

Pentru exemplu, am putea aduce cazul contravențional pe marginea comiterii contravenției prevăzute de articolul 242 Cod contravențional, examinat în instanța de judecată în ordinea articolului 448 Cod contravențional [2].

În cadrul examinării contestației, instanța de judecată a constatat că agentul constator, prezentându-se la locul producerii accidentului rutier, a efectuat cercetarea la fața locului, iar ulterior, în incinta inspectoratului de poliție, a audiat șoferii care conduceau unitățile de transport implicate în accident. Însă audierea participanților la accident agentul constator a realizat-o imediat, stabilind pentru unul din participanți calitatea de persoană în privința căreia s-a pornit procesul contravențional, iar celui de-al doilea conducător auto i-a atribuit calitatea de martor, or acesta a invocat faptul că nu este proprietarul autoturismului, nu consideră că a avut de suportat daune materiale și că nu a avut de suportat leziuni corporale. Procesul de audiere a avut loc imediat ulterior procesului de cercetare la fața locului. În intermediul de timp de la momentul cercetării la fața locului și până la audiere, agentul constator nu a administrat nicio altă probă.

Mai mult decât atât, imediat după finalizarea procesului de audiere a participanților la accident, agentul constator a întocmit procesul-verbal cu privire la contravenție pe numele celui care a fost audiat în calitate de persoană în privința căreia s-a pornit procesul contravențional. Urmare a examinării acestor circumstanțe, instanța ce a examinat contestația a constatat că pentru ca agentul constator să califice în baza articolului 242 al

Codului contravențional fapta persoanei în privința căreia a fost pornit procesul contravențional, acesta urma să identifice dacă există vreun prejudiciu ca urmare a încălcării regulii de circulație rutieră. De remarcat că prezența prejudiciului material sau a leziunilor corporale neînsemnate reprezintă condiție inerentă pentru încadrarea faptei în prevederile articolului 242 Cod contravențional. Or, dacă proprietarul sau o altă persoană este îndreptățită de a invoca existența unui prejudiciu, atunci fapta contravențională nu poate fi încadrată în prevederile articolului 242 Cod contravențional.

În așa fel, la speța examinată, agentul constataitor, audiind conducătorul vehiculului care nu a încălcat nicio regulă de circulație rutieră, a constatat că acesta nu invocă pretenții de ordin material, dar și nici traume. Chiar dacă agentul constataitor în cadrul procesului de cercetare la fața locului a constatat deteriorarea unităților de transport, oricum o astfel de deteriorare, din punct de vedere juridic, nu poate fi apreciată drept prejudiciu atâta timp cât nu era invocată. Astfel, agentul constataitor urma să nu grăbească procesul de întocmire a procesului-verbal cu privire la contravenție și de adoptare a deciziei asupra cazului, înainte ca să audieze proprietarul autoturismului al cărui conducător auto nu se făcea vinovat de comiterea regulilor de circulație rutieră.

Într-o mare măsură, reglementările Codului de procedură penală sunt aplicate în procedura contravențională. Aceasta se fundamentează pe practica CEDO, dar și pe faptul că însuși Codul contravențional stabilește norme, care indică în mod expres despre aplicabilitatea normelor Codului de procedură penală în procedura contravențională. Ne referim la prevederile articolului 425 al Codului contravențional, care stabilește că procesului contravențional se aplică în mod corespunzător cu prevederile Codului de procedură penală cu privire la mijloacele de probă și la procedeele probatorii, cu excepțiile prevăzute de prezentul cod. Drept urmare, remarcăm faptul că dreptul procesual penal și dreptul procesual contravențional reprezintă două ramuri înrudite prin scopurile, metodele, dar și în mare măsură prin procedeele aplicate în vederea realizării scopurilor acestor domenii [8, p.171].

Din cele relatate, urmează a conchide faptul că simplitatea procesului contravențional nu trebuie să rezulte din faptul că agentul constataitor sau instanța de judecată să omită elementele procedurii de administrare a probelor, doar prezumându-le, ci urmează a fi apreciat faptul că cazul contravențional nu reprezintă o complexitate de cercetări. Până la urmă, trebuie să reținem că contravenția reprezintă o faptă penală, care trebuie tratată ca pe o mini infracțiune [5, p.16].

Cu titlu de concluzie urmează a releva următoarele:

1) Asigurarea unui proces corect de administrare a probelor reprezintă un factor determinant în asigurarea drepturilor procesuale ale părților în

procesul contravențional.

2) Odată ce contravenția reprezintă o faptă penală, atunci și administrării probelor în procesul contravențional urmează a aplica toate regulile, dar și rigorile valabile prevăzute nu doar în Codul contravențional, dar și în Codul de procedură penală.

3) Practica existentă în ce privește realizarea administrării probelor în procesul contravențional este una deosebit de defectuoasă, fapt care impune intervenția la diferite nivele în ce privește impunerea respectării condițiilor de corectă administrare a probelor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Codul de procedură penală nr. 122 din 14.03.2003. Publicat: 05.11.2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140292&lang=ro#.

2. Codul contravențional nr. 218 din 24.10.2008. Publicat: 17.03.2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136060&lang=ro#.

3. Dongoroz Vintilă, ș.a. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român*, București, 2003. (432 p.).

4. Furdui Sergiu, *Dreptul contravențional*, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2005. (248 p.).

5. Trofimov Igor, Crețu Andrian, *Drept procesual contravențional*, Ed. „Cartea Militară”, Chișinău, 2017.

6. Trofimov Igor, Crețu Andrian, *Perspectiva identificării dreptului procesual-contravențional ca ramură distinctă a dreptului*. În: Volumul Conferinței științifico-practice internaționale cu genericul: „Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere”, 12-13 iunie 2012. pp.163-167. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/398/7.%202012_12-13%20iunie_criminal_spatiu_EU_si_CSI%20163-167.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

7. Trofimov Igor, Crețu Andrian, *Fundamentarea dreptului procesual contravențional*. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*, nr.2/2018, pp. 79-85. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/169/Anale_st_2018_nr_2_79-85.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

8. Crețu Andrian, *Conceptul fundamentării dreptului procesual contravențional*. În: *Revista științifică internațională „Supremația Dreptului”* № 4, 2019. Pp.166-185. Disponibil: https://uspee.md/wp-content/uploads/2020/12/SD-nr.-4_2019.pdf.

CZU 343.224.1

CARENȚE ALE SISTEMULUI JUDICIAR ÎN PREVENIREA ȘI COMBATEREA CONTRAVENTIILOR SĂVÂRȘITE DE CĂTRE MINORI

Vitalie IONAȘCU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
decan al Facultății Drept, Administrație, Ordine și Securitate Publică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-6976-615X*

Roman OJOVAN,

*doctorand,
Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0003-3142-9774*

Rezumat

În Republica Moldova se atestă un număr mare de contravenții săvârșite de către minori. Prevenirea și combaterea unor asemenea acțiuni implică eforturi coordonate din partea autorităților, comunității, instituțiilor de învățământ și a altor organizații. În acest context, există numeroase carențe în sistemul judiciar în ceea ce ține de abordarea acestei probleme, care afectează eficiența măsurilor luate pentru a împiedica săvârșirea unor astfel de fapte ilicite. Printre acestea se numără lipsa unui cadru legal și a unor măsuri adecvate de prevenire; insuficiența de coordonare între instituțiile relevante, accesul limitat la servicii de asistență și suport, sistemul judiciar și pedepsele neadecvate, insuficiența resurselor și a personalului specializat, etc.

Cuvinte-cheie: judiciar, sistem, prevenire, combatere, minori, delincvență juvenilă, instituții, cadru legal, asistență, suport, reabilitare, pedeapsă, comunicare, supraveghere, alternativ.

Summary

In the Republic of Moldova, a significant number of offenses are committed by minors. Preventing and combating offenses committed by minors involves coordinated efforts from authorities, the community, educational institutions, and other organizations. In this context, there are numerous deficiencies in the judicial system addressing this issue, impacting the efficiency and effectiveness of measures taken to prevent such illicit acts. These include the lack of a legal framework and adequate preventive measures, insufficient coordination among relevant institutions, limited access to assistance and support services,

inadequate judicial system and penalties, insufficient resources and specialized personnel, etc.

Keywords: judicial, system, prevention, combat, minors, juvenile delinquency, institutions, legal framework, assistance, support, rehabilitation, punishment, communication, supervision, alternative.

Introducere. Prevenirea și combaterea contravențiilor săvârșite de către minori reprezintă un aspect crucial în asigurarea siguranței și dezvoltării sănătoase a tinerilor în Republica Moldova. Cu toate acestea, există numeroase carențe în sistemul judiciar în abordarea acestei probleme, care pot afecta eficacitatea măsurilor luate pentru prevenirea și combaterea contravențiilor săvârșite de către minori.

Potrivit datelor Poliției naționale [1], de către minorii cu vârste cuprinse între 16 și 18 ani, au fost comise 608 contravenții în perioada anului 2020, 757 de contravenții în perioada anului 2021 [2], 601 contravenții în perioada anului 2022 [3] și 718 în 11 luni ale anului 2023 [4].

Din numărul total de contravenții comise de către minori, predomină următoarele 3 tipuri:

- art. 228-245 Cod contravențional în domeniul circulației rutiere [5, cap. XIII]: 208 (anul 2020), 156 (anul 2021), 208 (anul 2022) și 236 (11 luni ale an. 2023);

- art. 354 Cod contravențional (Huliganismul nu prea grav, adică acostarea jignitoare în locuri publice a persoanei fizice, alte acțiuni similare ce tulbură ordinea publică și liniștea persoanei fizice) [5]: 102 (anul 2020), 171 (2021), 102 (2022) și 111 (11 luni ale an. 2023);

- art.105 Cod contravențional (Sustragerea în proporții mici din avutul proprietarului prin furt, însușire, delapidare, abuz de serviciu sau escrocherie) [5]: 80 (2020), 89 (2021), 80 (2022) și 106 (11 luni ale an. 2023).

În același context putem specifica că există o rată înaltă și a contravențiilor săvârșite de către minorii cu vârsta de până la 16 ani, care nu sunt pasibili răspunderii contravenționale din cauza că legiuitorul a stabilit limita de vârstă de 16 ani. Prin urmare, în astfel de cazuri sunt atrași la răspundere părinții sau cei care îi înlocuiesc, în conformitate cu prevederile art. 63 Cod contravențional.

În acest sens, conform datelor poliției naționale [4], pentru o perioadă de 6 luni ale anului 2023, în privința părinților au fost întocmite 916 procese-verbale cu privire la contravenții în baza art. 63 Cod contravențional, dintre care:

- 672 de procese-verbale contravenționale, în temeiul alin. (1) Neîn-

deplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către părinți sau de către persoanele care îi înlocuiesc a obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului [5, art. 63, alin. (1)].

- 244 de procese-verbale contravenționale, în temeiul alin. (2) Acțiunile specificate la alin.(1), dacă au avut ca urmare lipsa de supraveghere a copilului, vagabondajul, cerșitul ori săvârșirea de către acesta a unei fapte socialmente periculoase [5, art. 63, alin. (2)].

- 15 procese-verbale contravenționale, în temeiul art.339 din Codul contravențional (Tăinuirea nașterii ori a decesului sau declararea nașterii ori a decesului cu încălcarea condițiilor sau a termenelor prevăzute de legislație) [5, art. 339].

Totodată, aceleași surse au arătat că în privința părinților au fost pornite:

- 22 de cauze penale, conform prevederilor art.201² Cod penal (Exercitarea necorespunzătoare a obligațiilor părintești) [6, art. 201²];

- 23 de cauze penale, conform prevederilor art.201¹ Cod penal (Violența în familie). [6, art. 201¹];

Spre exemplu, în prezent sunt tot mai des întâlnite accidente rutiere cu implicarea trotinetelor electrice [4].

Această situație ne evidențiază faptul că delincvența juvenila ia amploare și reprezintă o problemă gravă pentru Republica Moldova, iar autoritățile întâmpină deficiențe grave în lupta cu acest fenomen.

Rezultate obținute și discuții. În acest articol, ne propunem să identificăm și să analizăm principalele carențe ale sistemului judiciar în Republica Moldova în privința prevenirii și combaterii contravențiilor săvârșite de către minori.

Printre acestea se numără:

1. Lipsa unui cadru legal și a unor măsuri adecvate de prevenire. Există nevoia de a elabora politici și legi mai clare și mai eficiente în prevenirea contravențiilor, cum ar fi implementarea programelor de reabilitare și reintegrare socială a minorilor infractori și contravenienți.

De exemplu, în Legea nr. 299 din 30.11.2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant [8, art. 5], la art. 5 este stipulat că:

„(1) În cazul copiilor prevăzuți la art. 2 lit. a) poate fi stabilită una dintre următoarele măsuri:

a) supravegherea specializată;

b) plasamentul în serviciul de tutelă/curatelă sau în serviciul de tip familial;

c) plasamentul în serviciul de tip rezidențial;

d) plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă.

(2) În cazul copiilor prevăzuți la art. 2 lit. b) poate fi stabilită măsura de supraveghere specializată. Măsura plasamentului în serviciul de tutelă/curatelă, în serviciul de tip familial sau în serviciul de tip rezidențial poate fi stabilită doar în cazul în care, după stabilirea măsurii de supraveghere specializată, copilul săvârșește două sau mai multe fapte prevăzute de legea contravențională.

(3) Măsurile prevăzute la alin. (1) și (2) se dispun și se realizează în conformitate cu mecanismul intersectorial de cooperare aprobat de către Guvern” [8, art. 5].

Potrivit prevederilor alin. 1) art. 14 al legii prenotate, pe toată durata aplicării măsurii instituite în privința unui copil cu comportament deviant, copilul, părinții, reprezentantul legal ori persoana în grija căreia acesta se află beneficiază de servicii relevante, care să asigure o asistență calificată socială, juridică, medicală, pedagogică, psihologică, informațională sau de alt tip în vederea realizării unor schimbări pozitive în comportamentul copilului [8, art.14].

Alin.(1) al art. 21 din aceeași lege impune obligația constituirii în cadrul instituției de învățământ frecventate de copilul cu comportament deviant a unui grup școlar pentru activități preventive, din care fac parte directorul sau directorul adjunct al școlii, dirigintele, alți profesori și psihologul școlar” [8, art. 21, alin. (1)].

În contextul prevederilor enunțate și altor prevederi suplimentare, se atestă necesitatea participării unor psihologi, cu programe de consiliere sau psihoterapie, etc.

Cu toate acestea, la nivel național, s-a constatat că, în majoritatea cazurilor nu mai există funcții de psihologi în instituțiile de învățământ gimnaziale, iar funcțiile de psihologi prevăzute în cadrul liceelor, serviciilor de asistență psihopedagogică din cadrul Direcțiilor Generale de Educație, Direcțiilor asistență socială și protecție a familiei, necesită a fi completate din cauza funcțiilor vacante.

În același timp, psihologii din Republica Moldova reclamă că nu există un cadru legal solid pentru psihologi (psihologi de liberă practică) și pentru beneficiarii serviciilor psihologice, etc.

La nivel național, există doar un singur Centru de plasament temporar pentru copiii separați de părinți care se referă la tipul prevăzut la art. 5 alin. (1) lit. d) în Legea nr. 299/2018 [8]. Un exemplu elocvent este centrul care activează în mun. Soroca [7] și care nu acoperă necesitățile naționale existente [8].

2. Insuficiența de coordonare între instituțiile relevante. Există nevoia de a întări cooperarea și comunicarea între instanțe, poliție, servicii sociale

și alte instituții relevante implicate în prevenirea și combaterea contravențiilor juvenilor.

Un exemplu elocvent este, într-o comună din Republica Moldova, o minoră cu vârsta de 13 ani, care a comis în decursul unui an de studiu mai multe acte de agresiune fizică și verbală în privința unor minori și profesori, a fost agresată fizic de mama sa, în zi de duminică, în jurul amiezii. În privința mamei sale, de către polițiști a fost emis un ordin de restricție de urgență, obligând-o să stea departe de locul aflării minorei. Alte rude, unde ar putea fi plasată temporar minora până la clarificarea circumstanțelor, nu au fost identificate. În scopul executării prevederilor pct. 6 sub pct. 2 al Instrucțiunii⁷ aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 270 din 08.04.2014 [9, pct. 6 sub punct], a fost înștiințat primarul localității prin apel telefonic, care a comunicat la rândul său că se află în afara localității și chiar a raionului, la un cimitir (în legătură cu Paștele Blajinilor), iar asistentul social la fel, și de specialist în protecția drepturilor copilului nu dispune. De asemenea, a comunicat că nu are posibilitatea să emită dispoziția pentru plasamentul de urgență a minorei, în conformitate cu prevederile pct. 15 sub pct. 1) lit. b) al aceleiași Instrucțiuni.

Asemenea circumstanțe, în care doar autoritatea tutelară locală poate emite dispoziția pentru plasamentul de urgență a minorilor, împiedică plasarea minorilor și atrag alte riscuri și vulnerabilități, precum lipsirea temporară de locuință, însoțită de lipsa condițiilor de creștere și îngrijire a acestora.

Un alt caz se referă la un adolescent cu vârsta de 15 ani, din mediu rural, care, într-o zi de vineri seara, a fost depistat de către un echipaj de patrulare al Poliției, în mun. Chișinău, fără supraveghere, cu semne evidente de lipsă a igienei personale, cu vestimentație murdară, care se adăpostise între tomberoane cu deșeuri.

În urma măsurilor întreprinse a fost stabilită identitatea minorului. Acesta a mai fost anterior depistat fără supraveghere, fiind autorul unor furturi mărunte, iar în unele cazuri sub influența substanțelor cu efect psihotrop. Se cunoștea doar mama minorului, care nu avea loc permanent de trai, consuma băuturi alcoolice, fără loc de muncă și fără influență asupra minorului, de aceea a fost înștiințat telefonic primarul localității, care, a relatat că nu are posibilitatea să emită o dispoziție de plasament de urgență a minorului în conformitate cu prevederile pct. 15 sub pct. 4) al Instrucțiunii menționate anterior, din motiv că, se află în afara teritoriului deservit și nu cunoaște dacă va avea o astfel de posibilitate în următoarele 24 de ore, asistentul social lipsește în acea localitate, iar specialistul pentru protecția drepturilor copilului se află în concediu [9].

Astfel de situații sunt întâlnite foarte des, iar instituțiile responsabi-

le nu se implică în măsura necesară pentru a soluționa eficient problemele apărute în legătură cu comportamentele ilegale ale minorilor.

3. Accesul limitat la servicii de asistență și suport. Existența unui număr limitat de centre de reabilitare, consilieri și psihologi specializați în lucrul cu minorii delincvenți poate afecta capacitatea de a oferi suportul adecvat tinerilor în vederea prevenirii recidivei.

În speță, un minor cu vârsta de 13 ani, fiind plasat la Centrul de Reabilitare și Integrare Socială, a comis sistematic fapte de agresiune fizică în privința altor minori plasați la același Centru.

Lucrătorii centrului au sesizat Inspectoratul de poliție teritorial. Polițistul de sector, cărui i-a fost repartizată examinarea cazului, pentru a aprecia corect și obiectiv cauza comportamentului agresiv al minorului a decis să solicite evaluarea psihologică a acestuia, din motiv că convorbirile și alte măsuri întreprinse anterior de către diferiți specialiști nu au avut influență pozitivă asupra comportamentului minorului.

Analizând instituțiile existente în raza teritoriului deservit de subdiviziunea din care face parte, polițistul a constatat că, pe lângă funcția de psiholog existentă la Inspectoratul de poliție unde activează, care este vacantă de o perioadă mai mare de 1 an de zile, aceeași situație este în cadrul Direcției Raionale de Asistență Socială și Protecție a Familiei, precum și în cadrul Centrului de plasament în care se afla minorul. Unicul psiholog pe care îl identificase a fost de la Serviciul de asistență psihopedagogică din cadrul Direcției Generale (raionale) de Educație, care se afla în concediu. În rezultat, a solicitat Centrului Național de prevenire a abuzului față de copii evaluarea stării psihologice a minorului, primind răspuns că Centrul Național nu mai efectuează astfel de evaluări pentru cazurile minorilor din afara mun. Chișinău, excepție făcând cazurile de rezonanță sporită.

În final, polițistul a solicitat Centrului Comunitar de Sănătate Mintală amplasat în Spitalul Raional evaluarea stării psihologice a minorului, însă psihologul din cadrul Centrului comunitar a relatat că nu are experiența necesară pentru lucrul cu minorii (în contextul evaluării psihologice etc.).

În astfel de condiții, fără un motiv sau o cauză corect identificată a comportamentului antisocial al minorului, există riscul folosirii iraționale, în mod repetat, a eforturilor grupului de specialiști implicați pentru corectarea comportamentului deviant și expunerea persoanelor din societate unor continue pericole.

4. Sistemul judiciar și pedepsele neadecvate. Există o preocupare cu privire la eficiența și adecvarea pedepselor aplicate minorilor delincvenți. Sancțiunile care vizează pedagogia judiciară și reintegrarea socială a tinerilor trebuie să fie corelate cu gravitatea și natura contravențiilor săvârșite.

Art. 16 alin. 2 Cod contravențional [5] al Republicii Moldova specifică că „persoana fizică cu vârsta între 16 și 18 ani este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea faptelor prevăzute la art. 69 alin. (1), art. 78, 85, 87, art. 88 alin. (1), art. 89, art. 91 alin. (1), art. 104, 105, art. 157 alin. (1)-(4), (6), (7) și (9)-(12), art. 203, art. 204 alin. (1), (2) și (3), art. 228-245, 336, 342, 352-357, 363, 365, art. 366 alin. (1), art. 367, 368, 370, art. 372 alin. (2)” [5].

Astfel, concluzionăm că minorul cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani poate fi atras la răspundere contravențională pentru săvârșirea faptei prevăzute la art. 78 alin. (1) în care este specificat că „se sancționează maltratarea sau alte acțiuni violente care au cauzat vătămare neînsemnată a integrității corporale” [5, art. 78, alin., (1)], însă în cazul faptei prevăzute la art. 78¹ este specificat că „maltratarea sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale” [5, art. 78¹] sunt sancționate doar persoanele ce au atins deja vârsta de 18 ani.

În situația descrisă, nu sunt clare criteriile obiective folosite de legiuitor la delimitarea vârstei răspunderii, efectuată pentru aplicarea sancțiunilor în cazul celor două fapte contravenționale menționate, în contextul în care în ambele există necesitatea constatării consecințelor obligatorii „provocarea vătămării neînsemnate a integrității corporale” victimei de către făptuitor.

În Codul contravențional există unele excepții, în cazul aplicării pedepselor în privința persoanelor minore care au comis contravenții.

Potrivit prevederilor art. 30 alin. (2), termenul general de prescripție a răspunderii contravenționale este de un an de zile. Totodată, art. 30 alin. (4) specifică că acest termen se reduce la jumătate pentru persoanele care la data săvârșirii contravenției erau minore [5].

Minorii pot fi sancționați complementar doar cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate [5, art. 32 alin. (4)], munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani [5, art. 37 alin. (7)], arestul contravențional nu poate fi aplicat, dacă acesta ar amenința sau ar pune în pericol real sănătatea ori integritatea corporală a minorului [5, art. 38 alin. (6)].

La aplicarea sancțiunii contravenționale față de persoana a cărei vinovăție este dovedită, săvârșirea contravenției de către un minor se consideră circumstanță atenuantă [5, art. 42 alin. (1) lit. d)].

Rămân neclare însă prevederile art. 16 alin. (3) al Codului contravențional, în care este specificat că „în cazul minorului care a săvârșit o faptă ce se încadrează în dispoziția normei din partea specială a cărții întâi, agentul constator, procurorul sau instanța de judecată expediază materialele cau-

zei contravenționale autorității administrației publice locale pentru problemele minorilor” [5, art. 16 alin. (3)], în contextul în care nu există nicio lege, hotărâre de guvern, instrucțiune sau metodologie pentru crearea și funcționarea autorității administrației publice locale pentru problemele minorilor, nu este clară finalitatea cauzei contravenționale recepționate de acea autoritate în măsura în care nu există o normă sau recomandare cu privire la deciziile care ar putea fi adoptate de acea autoritate, decizii cu caracter preventiv sau de alt gen etc.

În consecință, materialele cauzelor contravenționale recepționate de către autoritățile publice locale sunt repartizate în unele cazuri echipelor multidisciplinare, care atenționează verbal minorii și reprezentanții legali în vederea neadmiterii pe viitor a unui astfel de comportament, iar în alte cazuri materialele doar se arhivează în cadrul autorității.

5. *Insuficiența resurselor și a personalului specializat.* Lipsa resurselor financiare și a personalului calificat în domeniul justiției pentru minori poate afecta capacitatea sistemului judiciar de a preveni și combate eficient contravențiile săvârșite de către minori.

La finele anului 2012 au fost adoptate un șir de acte normative [12, p. 5] în scopul îmbunătățirii activității și reorganizării Poliției naționale.

În urma reorganizărilor efectuate au fost reduse funcțiile de inspecți pentru minori (4-5 angajați) din cadrul Birourilor siguranță copii ale Comisariatelor de poliție teritoriale, care dețineau funcții de ofițeri cu studii superioare juridice, pedagogice sau altele, având instruirile și pregătirea necesară în domeniul de activitate. Pe atunci, activitatea le era ghidată de prevederile Regulamentului aprobat prin Ordinul MAI nr. 400 din 10.11.2004 cu privire la organizarea activității Serviciilor pentru minori ale comisariatelor de poliție [10].

Actualmente, activitatea în domeniul prevenirii delincvenței juvenile este ghidată de prevederile Instrucțiunii aprobate prin Ordinul șefului IGP nr. 219 din 24.06.2019, în care se menționează despre desemnarea a câte un funcționar din cadrul fiecărui sector de poliție teritorial pentru asigurarea activității în acest domeniu [11].

Datorită faptului că, în sectoarele de poliție, pe domeniul menționat sunt desemnați ofițeri superiori de sector și subofițeri superiori de sector, în cazul subofițerilor care sunt instruiți inițial 6 luni de zile pe domenii generale, în toate cazurile fiind insuficiente aceste instruirii pentru o abordare profesionistă a domeniului de prevenire a delincvenței juvenile.

O vulnerabilitate a calității serviciilor oferite, orientate la prevenirea delincvenței juvenile o constituie și numărul funcțiilor vacante în cadrul Poliției Naționale.

Astfel, la 01.07.2023 deficitul de personal al Inspectoratului General al Poliției a constituit circa 1513 funcții (inclusiv funcțiile temporar vacante), dintre care 853 de funcții polițienești de ofițeri și 660 de funcții polițienești de subofițeri [4].

Potrivit raportului IGP (6 luni 2023), numărul mare de funcții vacante se atestă la următoarele subdiviziuni ale Poliției: BPDS „Fulger” – 80 (20,51%), IP Râșcani al (DP mun. Chișinău) – 55 (27,50%), IP Sângerei – 47 (31,33%), IP Călărași – 40 (32%), IP Taraclia – 25 (27,17%) [4].

Concluzie. Pentru a înlătura aceste carențe, este necesară o acțiune coordonată și intensă a autorităților publice relevante și a organismelor internaționale, care să includă:

- Revizuirea și actualizarea legislației. Există necesitatea elaborării și implementării de politici și legi actualizate și coerente pentru a consolida prevenirea și combaterea contravențiilor săvârșite de către minori.

- Creșterea cooperării și comunicării. Îmbunătățirea colaborării dintre instanțe, poliție, servicii sociale, educație și alte structuri relevante pentru a asigura o abordare integrată și coerentă de prevenire și intervenție în cazul contravențiilor juvenile.

- Dezvoltarea resurselor și formarea personalului, creșterea investițiilor în resursele umane specializate și extinderea programelor de formare profesională pentru personalul implicat în justiția pentru minori.

- Promovarea măsurilor alternative pedepselor privative de libertate, cum ar fi supravegherea în comunitate și intervențiile educaționale, care sunt mai eficiente în proces.

Referințe bibliografice

1. https://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincventei_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_12_luni_ale_anului_2020_.pdf (accesat: 30.11.2023).

2. https://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincventei_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_12_luni_ale_anului_2021_presa.pdf (accesat: 30.11.2023).

3. https://www.igp.gov.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delicventei_juvenile_si_activitatea_pe_domeniul_siguranta_copii_pe_parcursul_a_12_luni_2022.pdf (accesat: 30.11.2023).

4. https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_pe_domeniul_siguranta_copii_6_luni_2023.pdf (accesat: 30.11.2023).

5. Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218 din

24.10.2008. În: Monitorul Oficial nr. 78-84 din 17.03.2017. (Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140254&lang=ro#, accesat: 07.11.2023).

6. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009. (Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro#, accesat la data de 07.11.2023).

7. <https://www.anas.md/centrul-de-plasament-temporar-pentru-copii-separati-de-parinti-mun-soro-ca/> (accesat:15.11.2023).

8. Legea Republicii Moldova nr. 299 din 30.11.2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. În: Monitorul Oficial nr. 1-5 din 04.01.2019. (Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132664&lang=ro#, accesat:01.12.2023).

9. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului. În: Monitorul Oficial nr. 92-98 din 18.04.2014. (Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18619&lang=ro, accesat:01.12.2023).

10. Ordinul MAI nr. 400 din 10.11.2004 cu privire la organizarea activității Serviciilor pentru minori ale comisariatelor de poliție (abrogat).

11. Ordinul șefului IGP nr. 219 din 24.06.2019 cu privire la aprobarea Instrucțiunii metodice de aplicare a practicilor de lucru și prevenire a delincvenței juvenile.

12. http://old.ape.md/public/publications/2072156_md_reforma_mai_vi.pdf. (accesat: 30.11.2023).

CZU 352/354

**DREPTUL DE ASOCIERE AL AUTORITĂȚILOR ADMINISTRAȚIEI
PUBLICE LOCALE SUB FORMA ASOCIAȚIILOR DE DEZVOLTARE
INTERCOMUNITARE**

Ștefan BELECCIU,

*doctor în drept, profesor universitar,
Catedra „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Persida-Marieta STAN,

*doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
administrator, SC „KRON-TEH-SERV” SRL, București, România*

Rezumat

Cooperarea intercomunală (CIC) este un instrument de furnizare/prestare în comun, în condiții de calitate și eficacitate, a serviciilor publice locale. De fapt, prin unirea eforturilor a două sau mai multe unități administrativ-teritoriale se pot asigura premisele necesare pentru organizarea și finanțarea unui serviciu public de calitate, în condițiile în care fiecare autoritate publică locală în parte nu posedă puterea și resursele necesare pentru a face acest lucru.

Cuvinte cheie: cooperare intercomunitară, administrație publică locală, servicii publice, colaborare.

Summary:

Inter-municipal cooperation is a tool for joint provision/performance, under quality and effectiveness conditions, of local public services. In fact, by uniting the efforts of two or more administrative-territorial units, the necessary premises for the organization and financing of a quality public service can be ensured, given that each local public authority does not possess the power and resources necessary to do this thing.

Keywords: intercommunity cooperation, local public administration, public services, collaboration.

Înainte de a trece la expunerea propriu-zisă a reglementării formelor asociative ale autorităților administrației publice locale, se impun câteva precizări în legătura cu provocările cu care aceste autorități se confruntă în prezent. Deși numărul provocărilor este unul mare, în cadrul acestei analize le vom discuta doar pe acelea care sunt direct relevante din perspectiva

scopului studiului, adică vom trata relevanța lor privind modul de reglementare a formelor asociative dintre autoritățile administrației publice locale. Ca urmare, identificăm două provocări principale, adică fragmentarea administrativă, și modul de reglementare a criteriilor de organizare a serviciilor publice de interes local și a celor de utilități publice. În cele ce urmează, discutăm, succint, fiecare provocare din perspectiva necesității introducerii unor reglementări privind promovarea unor forme de asociere între autoritățile publice locale [1, p. 4].

În sens larg, asocierea autorităților publice sau a instituțiilor publice poate fi definită ca orice formă de colaborare, concretizată într-o varietate de instrumente juridice, pe care acestea o instituie, sau la care aderă, cu scopul atingerii unor obiective bine definite în sfera interesului public. Astfel, putem avea asocieri la nivel internațional sau național, asocieri între persoane juridice de drept public și de drept privat sau asocieri exclusiv între persoane juridice de drept public, asocieri care îmbracă forma unor entități cu personalitate juridică și investite cu o misiune definită prin actul de înființare și organizare sau asocieri care constau în parteneriate, protocoale de colaborare, participarea în comun la acțiuni, programe, proiecte ș.a. [1].

Conceptul de asociere comportă o accepțiune materială, în sensul acțiunilor autorităților publice sau instituțiilor publice, și o accepțiune formală, ce vizează instrumentele juridice pe care le îmbracă acordul de voință în acest sens. Asocierea se circumscrie conceptelor fundamentale ale teoriei dreptului administrativ, fiind susținută de reglementările cu privire la înființarea și funcționarea entităților în cauză, observate din perspectiva competenței și capacității cu care sunt înzestrate. Definițiile legale și doctrinare ale noțiunilor de autoritate publică, instituție publică, interes public, raporturi administrative, capacitate și competență administrativă reflectă, într-o interpretare de ansamblu, cadrul general al exercitării dreptului de asociere, care, completat cu exemplele practice ale diferitelor forme de cooperare, întregesc regimul juridic aplicabil acestui nou concept al dreptului administrativ

„La nivel local, cetățenii, societatea civilă, agenții economici sunt din ce în ce mai informați despre ceea ce se întâmplă în alte țări și solicită standarde mult mai înalte de activitate din partea administrației publice locale (în continuare APL)” [1]. „Crește gradul de înțelegere a necesității de reformare și consolidare a instituțiilor APL, în scopul implicării mai active a cetățenilor în adoptarea deciziilor care le influențează viața cotidiană. În același timp, este de datoria APL să asigure o guvernare eficientă, să furnizeze servicii publice de calitate și să promoveze dezvoltarea locală. Pentru a realiza aceste obiective, APL trebuie să învețe cum să exploateze eficient atât potențialul

propriilor funcționari publici și aleși locali, cât și energia care rezultă din implicarea cetățenilor, agenților economici și a societății civile în dezvoltarea locală” [2].

Fiind conștienți de problemele de natură financiară cu care se confruntă unitățile administrativ-teritoriale în prezent, suntem ferm convinși că situația poate fi totuși schimbată spre bine doar prin eforturi comune, pe de o parte prin cooperarea autorităților publice locale învecinate [4], pe de altă parte prin atragerea de partea APL-urilor a cetățenilor, a partenerilor de dezvoltare și a autorităților centrale.

Această formă de organizare a serviciului public presupune unirea eforturilor a două sau mai multe unități administrativ-teritoriale în vederea înființării unui operator comun, căruia i se va delega gestiunea serviciului de alimentare cu apă și de canalizare.

„Cooperarea intercomunală este un instrument de furnizare/prestare în comun, în condiții de calitate și eficacitate, a serviciilor publice locale. De fapt, prin unirea eforturilor a două sau mai multe unități administrativ-teritoriale se pot asigura premisele necesare pentru organizarea și finanțarea unui serviciu public de calitate, în condițiile în care fiecare autoritate publică locală în parte nu posedă puterea și resursele necesare pentru a face acest lucru” [2].

Definiția legală a asociațiilor de dezvoltare intercomunitare se regăsește la articolul 2 din Legea cu privire la asociațiile de dezvoltare intercomunitară [5]. Este privită ca: asociație de dezvoltare intercomunitară – asociație non-profit, apolitică, cu statut de persoană juridică, înființată, în condițiile legii, de două sau mai multe unități administrativ-teritoriale în vederea realizării în comun a proiectelor de dezvoltare de interes local sau regional ori în vederea furnizării/prestării în comun a serviciilor publice.

Această definiție identifică două scopuri distincte pentru care autoritățile administrației publice locale pot iniția formarea unei structuri asociative. Însă cele două scopuri vizează domenii care sunt reglementate fundamental diferit. Astfel, în cele ce urmează discutăm în detaliu fiecare scop pentru a identifica posibilele diferențe și tangențe între cele două. Primul scop are menirea de a organiza și furniza proiecte de dezvoltare în interesul tuturor din spațiul unităților administrativ teritoriale implicate. În schimb al doilea scop privește furnizarea în comun a serviciilor publice în care autoritățile administrației publice locale asociate au competențe. Astfel, la nivelul unităților administrativ-teritoriale, autoritățile administrației publice alese, serviciile publice administrative se organizează și funcționează în scopul satisfacerii unor interese comune ale populației [6, p. 20].

Articolul 14 lit. i³) din Legea cu privire la administrația publică loca-

lă recunoaște dreptul unităților administrativ-teritoriale să coopereze să se asocieze și să constituie asociații de dezvoltare intercomunitară [6]. Chiar dacă subiecții asocierii sunt persoane juridice de drept public, produsul asocierii lor este o entitate asociativă de drept privat și de utilitate publică destinată sprijinirii administrației publice, să dezvolte infrastructura și creșterea calității serviciilor publice oferite comunităților locale din fiecare unitate administrativ-teritorială implicată în asociere. Elemente ale statutului juridic al acestor forme de asociere pot fi găsite și în alineatele j¹, j² din articolul 14, precum și la articolul 43 lit. p¹). Din analiza prevederilor legale menționate și în conformitate cu doctrina, dezvoltării intercomunitare îi sunt specifice următoarele caracteristici:

- sunt persoane juridice de drept privat cu statut de utilitate publică dobândită prin efectul legii, fiind situat la frontieră între dreptul public și cel privat; acest statut le permite accesul la finanțe publice;
- scopul lor este implementarea în comun a dezvoltării regionale sau zonale ori a serviciilor publice.

Mai trebuie să precizăm faptul că asocierea dintre unitățile administrativ-teritoriale în asociații de dezvoltare intercomunitară nu afectează autonomia locală a autorităților locale din unitățile administrativ teritoriale [5, p. art.3 alin(2)].

În România statutul acestor structuri asociative este, de asemenea, completat cu o caracteristică cuprinsă în Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, mai precis la articolul 2 alin.1 lit.b), ce asimilează autorităților publice toate persoanele juridice de drept privat care, potrivit legii, au obținut statut de utilitate publică sau sunt autorizate să presteze un serviciu public [7]. Asociația de dezvoltare intercomunitară este privită în doctrină ca o organizație în afara structurii administrative locale, căreia îi revin anumite atribuții ale administrației publice locale, care sunt delegate de autoritățile locale din unitățile administrative care s-au asociat. Multe dintre aceste structuri asociative au fost înființate pentru a gestiona activități în sfera serviciilor de utilități publice, în special a serviciilor de alimentare cu apă și de canalizare sau a serviciului de salubritate.

Evident, cooperarea intercomunitară nu este o opțiune ușoară. Ea poate fi extrem de complexă. De asemenea, cooperarea intercomunală presupune existența unor riscuri: apartenența politică a autorităților publice locale; complexitatea procedurilor și formelor de organizare juridică; lipsa surselor financiare; lipsa experienței în acest domeniu; creșterea tarifelor etc.

În vederea asigurării unor cooperări intercomunale de succes, se impune o pregătire minuțioasă. Dar, ca recompensă, are potențialul oferirii de avantaje semnificative pentru toate unitățile administrativ-teritoriale, atât

mari, cât și mici.

Esența cooperării intercomunitare nu constă în anumite forme organizatorico-juridice sau mecanisme de finanțare. Aceasta rezidă în însuși scopul cooperării intercomunitare: prestarea serviciilor mai calitative și promovarea dezvoltării locale. Cooperarea necesită eforturi, contribuții financiare și partajarea resurselor (personal, teren, echipamente, utilaje, clădiri etc.).

Totuși, în Republica Moldova, autoritățile publice locale sunt reticente privind cooperarea intercomunitară. Nu se cunoaște modul de funcționare a cooperării intercomunitare, cum vor activa, cum vor partaja atribuțiile, cum vor fi împărțite profitul etc. Din aceste considerente, autoritățile publice locale trebuie pregătite, instruite pentru a înțelege beneficiile cooperării intercomunitare.

Prin compararea activității operatorilor în unitățile administrativ-teritoriale cu organizarea și funcționarea serviciului public de alimentare cu apă și de canalizare prin cooperare intercomunală, ajungem la principalele concluzii pro și contra.

Datorită istoriei recente a descentralizării, este firesc ca autoritățile publice locale să își dorească să fie cât mai autonome. Conducerea, consilierii și personalul ar putea să nu-și dorească împărțirea competențelor în administrarea publică locală cu ceilalți, fapt ce ar reduce nivelul de putere de care dispun. Diferențele politice dintre APL pot avea un rol semnificativ. Experiența ne sugerează că multe proiecte ale cooperării intercomunitare au fost inițiate de APL, atunci când au existat legături politice strânse între autorități. Cu toate acestea, rivalitatea este uneori puternică atât în interiorul partidelor politice, cât și între acestea. În cazul în care APL sunt administrate de partide politice diferite, proiectele CIC pot fi implementate cu dificultăți, deoarece este necesară căutarea unui consens și găsirea unui compromis. Mijloacele financiare pot, de asemenea, avea o influență. Există APL care vor dori să plătească mai mult, încât să poată controla mai mult; ceilalți pot fi tentați să reducă, în mod nejustificat, partea lor de cheltuieli. Aceasta evidențiază necesitatea transparentizării înțelegerilor financiare cu privire la veniturile și cheltuielile necesare.

Orice politică națională ar trebui să vizeze nu doar crearea CIC de dragul creării, dar în calitate de instrument pentru performanțe mai bune. Guvernul nu ar trebui să prezinte CIC numai ca pe o reformă a administrației publice locale, dar, mai degrabă, ca pe un instrument pentru dezvoltarea infrastructurii, prestarea serviciilor și îmbunătățirea guvernării. Pașii următori ai Guvernului ar trebui să constituie stabilirea unor standarde noi pentru serviciile importante, care ar putea fi obținute cel mai ușor prin CIC și să ofere stimulente financiare specifice pentru a încuraja APL să urmeze calea

CIC. Însă modul în care APL vor utiliza CIC va depinde de ele însele, deoarece nu există niciun standard model.

O precondiție importantă pentru a ajuta CIC să prospere o constituie cadrul legal care nu numai facilitează proiectele CIC, dar și le încurajează. Prevederile stimulatorii pot fi încorporate în Legea privind administrația publică locală sau într-o altă lege. Sunt posibile ambele soluții legislative.

Guvernul trebuie să susțină modele de cooperare intercomunitară, care ar încuraja autoritățile publice locale să inițieze CIC. Este importantă modalitatea în care conducerea APL și cetățenii văd CIC. În cazul în care, de exemplu, există o dorință profundă de a proteja autonomia administrației publice locale, legislația ar putea să asigure puterea discreționară APL de a decide crearea fiecărei CIC în parte. Ar putea exista o gamă largă de forme opționale de asociere pentru CIC, mai mult sau mai puțin integrate, astfel încât fiecare CIC să se poată adapta la condițiile locale specifice [3].

Bibliografie:

1. D. Pop, „Asociația de dezvoltare intercomunitară. Efecte probabile și soluții posibile”, București, 2007.
2. E. R. Iuliana, „Regimul juridic al formelor de asociere a autorităților”, Teză de doctorat, București, 2018.
3. J. Jackson, „Cooperarea intercomunitară. Ghidul autorităților publice locale”, pag.6, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/74-76_38.pdf,” Chișinău, 2015.
4. J. JACKSON, „COOPERARE INTERCOMUNITARĂ”, ISBN 978-9975-87-022-1, 2015, 296 p., pag.4, „Bons Offices”, Chișinău, 2015.
5. „Studiu de oportunitate privind fundamentarea necesității și oportunității de înființare, organizare și administrare a serviciului public de alimentare cu apă și de canalizare”, pag.4, Chișinău, 2023.
6. „Legea Nr. 17 din 02.02.2023 cu privire la asociațiile de dezvoltare intercomunitară”, Monitorul Oficial Nr. 75-78, art. 11, 2023.
7. „Legea Nr. 436 cu privire la administrația publică locală”, Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 32-35 art. 116 , 28.12.2006.
8. „Legea contenciosului administrativ 544/2004”. În vigoare de la 06 ianuarie 2005, Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 1154 din 07 decembrie 2004..

CZU 342.92

ESENȚA SANȚIUNILOR CONTRAVENȚIONALE COMPLEMENTARE

Igor TROFIMOV,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0009-1075-5224*

Andrian CREȚU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-8144-5233*

Rezumat

Multitudinea și complexitatea reglementărilor din diferite domenii deseori creează dificultăți în ce privește corecta interpretare, iar ulterior și aplicare a normelor juridice. Nu totdeauna măiestria și cunoștințele juriștilor reprezintă acel mecanism de soluționare a deficiențelor din textul legii. Uneori aceasta este posibil doar prin prisma edictării unor norme juridice bune din punct de vedere calitativ.

Permanentul proces de modificare a normelor de drept contravențional a generat denaturarea unor instituții clasice ale acestei ramuri de drept. Cu regret, multiplele modificări au generat eliminarea unor cerințe logice și necesare pentru procesul de identificare a faptelor contravenționale, dar și a sancționării lor.

Deși de o perioadă îndelungată de timp s-a pus scopul simplificării dreptului contravențional, problemă rămâne una persistentă și în mare parte nerealizabilă. Din aceste motive, soluționarea segmentată a fiecărei probleme reprezintă o necesitate stringentă.

Cuvinte-cheie: drept contravențional, proces contravențional, sancțiuni contravenționale complementare, sancțiune complementară, sancțiune principală, aplicarea punctelor de penalizare, scop al sancțiunii.

Summary

Multiplicity and complexity of regulations in different fields often create difficulties in the correct interpretation and subsequent application of legal rules. Not always lawyers' skill and knowledge are the mechanism for resolving shortcomings in the text of the law. Sometimes this is only possible through the enactment of qualitatively good legal rules.

The constant process of amending the rules of the law of fines has also led to the distortion of some of the classic institutions of this branch of law. Regrettably, the many changes have led to the elimination of logical and necessary requirements for the process of identifying and punishing offences.

As mentioned above, although the aim has been to simplify the law of administrative offences for a long time, the problem will remain persistent and largely unattainable.

For these reasons, a segmented solution to each problem is an urgent necessity, because for each participant in the legal relationship between the parties to a contract, his or her fate is the most important.

Key-words: contravention law, contravention process, complementary contravention sanctions, complementary sanction, main sanction, application of penalty points, purpose of sanction.

Practica jurisprudențială modernă cunoaște o puternică ascensiune a numărului de reglementări în domeniul contravențional. În opinia noastră, destul de frecvent legiuitorul operează modificări anume la Codul contravențional, deoarece sancționarea contravențională permite a disciplina societatea în ce privește actele juridice „de mică valoare”. Acest fapt este văzut nu doar prin prisma numărului de modificări operate la Codul contravențional în ultimii cinci ani, dar și prin prisma caracterului și conținutului reglementărilor. Astfel, în perioada 2019-2023 au fost adoptate circa 75 de legi de modificare a Codului contravențional. Pentru comparație, în aceeași perioadă Codul penal a fost supus amendamentului doar prin 26 de acte legislative, iar Codul de procedură penală – prin 19 acte legislative. După cum vedem, modificările Codului penal și Codului contravențional, în ansamblu ca număr nici pe departe nu se apropie de numărul mare al modificărilor la Codul contravențional.

Pe bună dreptate se spune că deseori cantitatea influențează calitatea. Cu regret, această legitate am putea să o atribuim și la unele din reglementările de modificare, din ultimul timp, la Codul contravențional.

În mod separat în acest studiu ne vom referi la reglementările din Codul contravențional legate de natura și modul de aplicare a sancțiunilor complementare.

În fond, doctrina juridică acordă pedepselor complementare un rol aparte. De multe ori, în cazul aplicării sancțiunii complementare, a fost abordată chestiunea referitoare la aplicarea a două sau mai multe sancțiuni pentru una și aceeași faptă, precum și alte probleme de natură conceptuală.

În același timp, doctrina nu a dezvoltat problematica sancțiunilor contravenționale complementare, care ar crea cadrul conceptual clar al naturii și regulilor de aplicare a sancțiunilor complementare.

Chiar și Codul civil nu distinge cu claritate regimul juridic al pedepselor principale și celor complementare, unde la anumite categorii de sancțiuni legiuitorul indică că acestea sunt sancțiuni complementare, însă în ce

constă caracterul lor complementar, cum se aplică ele și care este limita în care ele se aplică, legiuitorul nu stabilește. În textul Codului contravențional se regăsesc circa 4-5 referințe la faptul că anumite sancțiuni sunt complementare, și atât. Nu se reglementează care este regimul aplicării sancțiunii complementare și nu este enunțat care sunt limitele și regulile aplicării pedepsei complementare.

De fapt, dacă e să examinăm din punct de vedere juridic, atunci conchidem că legiuitorul, în multe cazuri, stabilește pentru una și aceeași faptă mai multe sancțiuni, unele din ele numindu-le principale, iar altele complementare.

Evident că o astfel de situație, din punct de vedere juridic, cere o dezvoltare a cadrului reglementator al regimului juridic aplicabil sancțiunii complementare, și ca urmare – celor principale.

Este adevărat că în societate unele din sancțiuni pe care legiuitorul le determină ca fiind complementare, le percep ca fiind sancțiuni principale, or acestea produc un efect mult mai vizibil asupra „disciplinării” subiecților raporturilor juridice, pe când sancțiunea principală este lăsată „în umbră” ca interes și semnificație.

În mare măsură o astfel de percepție se datorează faptului că însăși legiuitorul nu are determinat cadrul conceptual al pedepselor principale și celor complementare.

Deși nu ne punem drept scop de a realiza fundamentarea unui asemenea cadru conceptual, totuși vom realiza o tentativă de a aborda unele din aspectele ce țin de natura și esența sancțiunilor complementare, chestiune care evident urmează a fi făcută în coraport cu relevarea esenței sancțiunilor contravenționale principale.

Așadar, vizând faptul că contravenția reprezintă o faptă penală [7, p.16], prin urmare și abordarea conceptuală a naturii sancțiunilor contravenționale principale și celor complementare nu poate fi examinată separat de conceptul sancțiunilor penale principale și complementare.

Este de menționat, însă, că și doctrina juridică penală nu relevă distincția conceptuală între sancțiunile principale și cele complementare. De regulă sursele de specialitate se limitează doar cu enunțarea categoriilor de sancțiuni (pedepse) complementare, fără a releva esența sa și criteriile care disting sancțiunile complementare de cele principale [9, pag. 80].

Anume din acest considerent, suntem frecvent în fața unor situații când una și aceeași sancțiune poate apărea drept principală, iar altele complementară. Și în aceste cazuri nu identificăm o claritate în ce privește considerentele conceptuale pe care le-a avut legiuitorul pentru a realiza o astfel de poziționare a sancțiunilor.

În intenția de a face o claritate în ceea ce numim coraportul și diferența dintre sancțiunile principale și cele complementare, vom încerca să statuăm câteva reguli, prin prisma cărora în viitor s-ar putea face o claritate în ce privește natura și conținutul sancțiunilor contravenționale complementare.

Într-una din lucrările sale cunoscutul penalist moldovean, profesorul *Alexandru Borodac*, pe bună dreptate a menționat că „pedeapsa are drept scop prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni, atât din partea condamnatului, cât și din partea altor persoane” [1, pag. 238]. Cu adevărat, esența, iar prin aceasta și natura pedepsei este de a exclude repetarea unei fapte similare, fie de către cel ce este condamnat, fie de alte persoane, care află despre aplicarea unei astfel de sancțiuni.

De fapt, anume aceasta este esența pedepsei penale, fie că este vorba de o infracțiune, fie de o contravenție.

Așadar, dacă e să pornim de la ideea că sancțiunea trebuie să asigure prevenirea săvârșirii unor fapte similare [6, pag. 78], atunci în esență sancțiunea complementară trebuie să se distingă de sancțiunea principală prin faptul că aceasta din urmă va cauza un impact mai semnificativ asupra făptuitorului și asupra societății în general, în vederea realizării acestui scop.

De aici reiese că sancțiunea complementară nu trebuie să depășească semnificația sancțiunii principale, ci doar să completeze valoarea represivității [6, pag. 80].

Vedem însă că, în cazul sancționării încălcării de depășire a vitezei de circulație stabilite pe un anumit sector de drum, sancțiunea sub formă de „amandă” stabilită de articolul 236 al Codului contravențional [3], deși este una prezentă la toate calificativele acestui articol, totuși trebuie să remarcăm faptul că aceasta, după impactul său, este umbrită de sancțiunea „suspendării executării dreptului special de a conduce vehiculul”. Și aceasta deoarece nu doar conducătorul auto, ci și întreaga societate dă apreciere mai mare, estimând ca fiind consecință mai gravă anume aplicarea sancțiunii de „suspendare a executării dreptului special de a conduce vehiculul”.

Prin urmare, ar fi destul de dificil să apreciem că sancțiunea de „suspendare a executării dreptului special de a conduce vehiculul” ar apărea drept una secundară ca importanță din punct de vedere a aprecierii pe care o are societatea în ansamblu și contravenientul în special.

În opinia noastră, scopul de asigurare a respectării mai drastice a interdicției de încălcare a regimului de viteză s-ar asigura prin stabilirea caracterului principal al sancțiunii de „suspendare a executării dreptului special de a conduce vehiculul”, iar amenda s-ar merita să vină drept o sancțiune care nu joacă rolul principal pentru care sunt menite sancțiunile.

Un alt indiciu al sancțiunii complementare este, așa cum am mai men-

ționat, asigurarea suplinirii funcției de completare a valorii represivii [6, pag. 80].

În acest sens considerăm că stabilirea unei sancțiuni complementare se face necesară doar atunci când aplicarea sancțiunii principale nu este suficientă, deoarece aceasta nu suplinește întregul spectru sancționator pentru fapta comisă. Un astfel de exemplu ar fi situația în care sancțiunea de „suspendare a executării dreptului special de a conduce vehiculul” este aplicată ca sancțiune principală, deși ar fi una suficientă; totuși aceasta ar putea fi însoțită de o altă sancțiune care să completeze palierul de măsuri represive ale statului. Din șirul acestora ar putea fi sancțiunea de amendă. O astfel de abordare s-ar justifica drept „lovitură de control pentru cazul concret” și nu pentru situație în ansamblu.

Un alt aspect în ce privește sancțiunea complementară ține de percepția de „pedeapsă” a sancțiunii complementare aplicate. În acest sens, ne vom referi la prevederile articolelor 32 și 36 al Codului contravențional, care prevăd că drept sancțiune complementară pentru anumite categorii de contravenții poate fi stabilită „aplicarea punctelor de penalizare”.

În același timp, dacă e să examinăm șirul de sancțiuni stabilite pentru comiterea contravențiilor, anume această categorie nu se încadrează în sensul instituției de „sancțiune”. Dacă pentru arestul contravențional, lipsirea de dreptul special, suspendarea exercitării dreptului special, munca corecțională, amendă și alte categorii, este foarte clar care este natura represivii, atunci în ce privește „aplicarea punctelor de penalizare”, inclusiv datorită lipsei unei reglementări clare în ce se exprimă caracterul represiv al „aplicării punctelor de penalizare”, este extrem de dificil de a înțelege natura „aplicării punctelor de penalizare” ca sancțiune.

De fapt, unica chestiune ce ar pune în gardă persoana ar fi aceea care este legată de perspectiva acumulării unui număr de „15 puncte de penalizare”. Dar, și aici, legiuitorul remarcă faptul că caracterul represiv al unei asemenea matematici se relevă nu în însuși numărul punctelor de penalizare ca „greutate sancționatorie”, ci în faptul că urmare la aceasta s-ar putea aplica o altă sancțiune complementară, cum ar fi „suspendarea exercitării dreptului special de a conduce unitatea de transport”. Până la urmă, efectul represiv nu se manifestă în „greutatea” sumei punctelor de penalizare aplicate, ci în „greutatea” sancțiunii de suspendare a exercitării dreptului special de a conduce unitatea de transport.

Conchidem că nu „aplicarea punctelor de penalizare” reprezintă sancțiunea cu care statul „sperie” făptuitorul și nici chiar acumularea matematică a numărului de 15 puncte de penalizare, ci efectul unui asemenea cumul, prin prisma „pericolului” de a fi suspendată exercitarea dreptului de a con-

duce vehiculul.

Deducem că „aplicarea punctelor de penalizare” nu poate și nu trebuie să fie privită drept sancțiune contravențională, nici complementară și cu atât mai mult nici principală.

Mai mult decât atât, dacă e să facem o analiză corectă a regimului aplicabil sancțiunii de „aplicare a punctelor de penalizare”, trebuie să înțelegem foarte clar că reglementarea din alineatul (2) al articolului 36 al Codului contravențional cu privire la posibilitatea acumulării a 15 puncte de penalizare, este una caducă și ineficientă, deoarece și teoretic, și practic o astfel de acumulare de puncte nu poate să se producă.

Odată ce „aplicarea punctelor de penalizare” este stabilită drept sancțiune complementară, modul de aplicare a acestei sancțiuni urmează să fie realizat potrivit regulilor stabilite de articolul 44 al Codului contravențional. În așa fel, potrivit alineatului (2) al articolului 44 Cod contravențional [3], dacă persoana este declarată vinovată de săvârșirea a două sau mai multe contravenții, se aplică sancțiuni pentru fiecare contravenție în parte, stabilindu-se definitiv sancțiunea pentru concurs de contravenții prin absorbția sancțiunii mai ușoare de cea mai gravă ori prin cumulul sancțiunilor aplicate în limitele stabilite de articolul care prevede sancțiunea mai gravă. Astfel, chiar dacă contravenientul ar comite mai multe fapte, pentru care se prevede drept sancțiune aplicarea punctelor de penalizare, oricum maximum ce i s-ar putea aplica, aceasta ar fi maximumul limitelor sancțiunii stabilite de articolul care prevede sancțiunea mai gravă. Dacă e să ne referim la conținutul aceluiași norme din articolul 236 Cod contravențional, normă pentru care se aplică o astfel de sancțiune, aceasta nu poate depăși limita a 5 puncte de penalizare.

O chestiune aparte în ce privește aplicarea sancțiunii complementare de „suspendare a exercitării dreptului special de a conduce vehiculul” reprezintă condițiile legale prevăzute pentru procedura de aplicare a acestor sancțiuni. Însă acest subiect urmează a fi abordat într-o altă comunicare științifică, pe care o vom da publicității ulterior.

Având în vedere cele enunțate mai sus, cu titlu de concluzii pot fi relevate următoarele chestiuni drept soluții ale problematicii abordate:

1) Se impune necesitatea de a reglementa conținutul și esența sancțiunilor contravenționale principale și celor complementare;

2) Se impune necesitatea de a reglementa criteriile de apreciere a sancțiunilor principale și a celor complementare.

3) Se impune necesitatea de a exclude „aplicarea punctelor de penalizare” din categoria sancțiunilor contravenționale, fiind necesar de revizuit statutul acestei instituții. De fapt, această instituție reprezintă doar un me-

canism de evidență și nicidecum o sancțiune contravențională, chiar și complementară.

Bibliografie:

1. Borodac Alexandru, *Drept penal, Partea generală*, ed. Știința, Chișinău, 1994. (368 p.).
2. Codul de procedură penală nr. 122 din 14.03.2003. Publicat: 05.11.2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140292&lang=ro#.
3. Codul contravențional nr. 218 din 24.10.2008. Publicat: 17.03.2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136060&lang=ro#.
4. Dongoroz Vintilă, ș.a. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român*, București, 2003. (432 p.).
5. Furdui Sergiu, *Dreptul contravențional*, Editura Cartier Juridic, Chișinău, 2005. (248 p.).
6. Moldovan Aurel, *Dreptul penal. Partea generală*, Ed. Lux Libris, Brașov, 2009. (412 p.).
7. Trofimov Igor, Crețu Andrian, *Drept procesual contravențional*, Ed. „Cartea Militară”, Chișinău, 2017.
8. Trofimov Igor, Crețu Andrian, *Perspectiva identificării dreptului procesual-contravențional ca ramură distinctă a dreptului*. În: Volumul Conferinței științifico-practice internaționale cu genericul: „Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere”, 12-13 iunie 2012. pp.163-167. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/398/7.%202012_12-13%20iunie_criminal_spatiu_EU_si_CSI%20163-167.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
9. Vasiloii Djulieta, *Drept penal. Partea generală*, Chișinău, 2013.

CZU: 004.056(478)

**VULNERABILITĂȚI ALE CANALELOR DE COMUNICARE ONLINE
ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI CAPACITATEA LIMITATĂ
DE REGLEMENTARE**

Oleg CASIADI,

*doctor în filosofie, conferențiar universitar,
Catedra „Management și comunicare profesională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Mihai SOLTAN,

*masterand,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Presa scrisă și-a descoperit demult declinul în regiunea noastră, iar cea televizată pierde din audiențe în favoarea online-ului. Despre acest lucru știm cu toții, însă puțini dintre noi deschid parantezele referitor la ce este o redacție, un cod deontologic sau preluarea textelor (chiar și cu formații neverificate) din goana după audiență. Canalele de informare online au cunoscut o varietate de forme, care au dus și la o varietate de modalități de comunicare. Până a vorbi despre comunicare codificată, provocarea amenințătoare și evidentă vine din administrarea surselor media, sau a punctelor de propagare a informațiilor. Posibilitatea de a publica texte de către orice deținător de o tastatură conectată la internet îngreunează modul de control și protecție a celorlalți utilizatori. În același timp, protecția de informații false și instigatoare la ură trebuie aplicată într-un mod care să nu fie asociat sau confundat cu cenzura. Dificultatea apare îndeosebi atunci când măsura punitivă poate fi aplicată doar după împlinirea faptului, când informația propagată deja a ajuns la suficienți destinatari. În astfel de circumstanțe, ar fi necesare măsuri de prevenție, însă în cazul în care ne referim la platforme de distribuție precum rețelele de socializare, prevenția ar putea fi sub forma limitării răspândirii anumitor informații.

Cuvinte-cheie: platforme online, știri false, atacuri cibernetice, instituții de reglementare, dreptul la exprimare.

Summary

Print media has long experienced a decline in our region, while televised media is losing audiences to online platforms. We are all aware of this, but few of us open parentheses regarding what constitutes an editorial office, a code of ethics, or the adoption of unverified texts in the pursuit of audience numbers.

Online information channels have taken various forms, leading to a variety of communication methods. Before discussing coded communication, the threatening and evident challenge comes from managing media sources or information dissemination points. The ability for anyone with a keyboard connected to the internet to publish texts complicates the control and protection of other users. At the same time, protecting against false and hate-inciting information must be applied in a manner that is not associated or confused with censorship. Difficulty arises especially when punitive measures can only be applied after the fact, when the propagated information has already reached a sufficient number of recipients. In such circumstances, preventive measures would be necessary, but when referring to distribution platforms such as social networks, prevention could take the form of limiting the spread of certain information.

Keywords: Online platforms, cyber-attacks, fake-news, regulatory institutions, right of speech.

Introducere. Vulnerabilitățile din mediul online pot fi de diferite tipuri și de diferită amploare, iar în cazul Republicii Moldova ne putem referi la știri false, incitări la ură, furt de date și identitate, până la atacuri cibernetice ce ar crea perturbări în activitatea unui dispozitiv, serviciu sau unei instituții [1, p. 247]. Atacurile din acest spectru sunt mai dificil de observat datorită caracterului imaterial și a emițătorului care nu va ține mereu să-și dezvăluie identitatea atât timp cât își poate satisface interesele. Pentru a proteja potențialele victime, este necesar să le identificăm caracteristicile specifice care le fac să fie ținte, iar în cele din urmă să înlăturăm din vulnerabilități.

Propaganda Kremlinului este un fenomen despre care am auzit vorbindu-se tot mai des în ultimul deceniu, de la anexarea Crimeii până la Brexit și războiul din Ucraina început în 2022. Înainte de a ne aprofunda pe acest aspect, trebuie să amintim că și în mod normal presa ar putea fi de o orientare pro-europeană sau pro-rusă, acest lucru manifestându-se prin prioritatea subiectelor abordate, dar și modul de expunere a acestora. La aceasta se adăugă scopul intrinsec al publicațiilor de a avea o acoperire cât mai largă a audienței.

Elementul de *fake-news* este unul tot mai instrumentalizat de către autorii de știri și postări online. În presa ordinară, cum ar fi ziare, radio sau tv, avem la bază o redacție înregistrată și sub evidența la cel puțin a unei autorități cu caracter regulator, în cazul Republicii Moldova fiind Consiliul Audiovizualului. Această autoritate este în drept să ofere și să suspende autorizații de activitate/difuzare, furnizorii de servicii media audiovizuale având rezidență juridică și pe teritoriul țării. În acest mod putem vorbi despre o urmărire exactă a sursei unui mesaj emis de unul dintre cei peste 100 de

furnizori înregistrați la CA, și aplicarea măsurii punitive care poate include suspendarea autorizațiilor de difuzare. În această ordine de idei, editorii cu o rezidență juridică validă, vor modela *fake-news*-ul prin utilizarea informațiilor scoase din context, urmate de analiza sau concluziile redactorului, care pot fi părtinitoare și respectiv capabile să ofere consumatorului o perspectivă aparent deosebită, însă cu o tentă conspiraționistă.

În mediul online avem la bază platforme de distribuție/rețele de socializare, care nu au neapărat o rezidență juridică pe teritoriul țării noastre, și în acest caz pentru a păstra dreptul la libera exprimare a indivizilor care distribuie informații ce ar atenta la integritatea și securitatea ordinii publice, ca primă resursă nu ne rămâne decât să ne bazăm pe funcționarea algoritmilor de raportare și blocare a postărilor de către platforma gazdă.

După avalanșa știrilor false din pandemie, dar și odată cu începerea războiului din Ucraina, consumatorii de conținut online din Republica Moldova au devenit tot mai vulnerabili în fața acestui tip de conținut. Utilizatorii platformelor online cu drept de publicare nu sunt neapărat indivizi. În aceste cazuri, în spatele mesajului publicat poate fi un robot sau program automatizat de generare și publicare a mesajelor în conformitate cu instrucțiunile și cuvintele-cheie setate. Complexitatea acestora constă în capacitatea de a analiza modele de publicări media existente și de a reproduce formulări, limbaj și stil de scriere, cu toate acestea orientându-și resursele în raportul 10% pentru testare și 90% pentru învăța [2, p. 5-7].

În acest ritm, putem vorbi despre o amenințare în continuă creștere, care trebuie contracarată cu instrumente abile, fără a viola dreptul la libera exprimare a indivizilor. De subliniat este și faptul că orice acțiune de limitare a propagării mesajului unui individ ar putea fi identificată și ca o îngrădire a dreptului său la libera exprimare. Instrumentele online folosesc la bază algoritmi de o complexitate înaltă, iar modul în care aceștia influențează vizibilitatea unui mesaj ori a unei postări poate fi de asemenea suspectat de părtinire în unele cazuri.

Ca mecanism de reglare pentru securitatea online a cetățenilor, serviciile de securitate ar putea implementa și monitoriza modul de detecție cu ajutorul instrumentelor de tip *machine learning* [3, p. 2-4], însă acest lucru necesită o analiză continuă a evoluției comportamentului atacatorului, precum și a capacităților acestuia. Intervențiile în cazurile în care nu poate fi identificat individul din spatele profilului de utilizator, necesită a fi făcute într-un mod cu precizie de ordin chirurgical.

Există și profiluri de utilizatori gestionate de indivizi cu experiență în păstrarea anonimatului în mediului online, care prestează servicii de publicare și activitate online la comanda altor indivizi interesați. În aceste cazuri,

este la fel de dificil de urmărit sursa și de a aplica măsuri punitive, îndeosebi în cazul în care individul se află peste hotare, cu cetățenia altui stat, iar țara sa nu ține neapărat cont de acel tip de infracțiune. Reglementările eficiente și severe ar trebui să se bazeze pe urmărirea algoritmilor, precum și pe identificarea postărilor și a surselor problematice. Astfel vom putea să reducem din impactul accidental asupra indivizilor nevinovați care de fapt au fost victime ale atacatorilor. În astfel de acțiuni, entuziasmul nu ar trebui să depășească profesionalismul, pentru a nu avea parte de accidente cibernetice precum s-a întâmplat în Rusia la tentativele organelor speciale de a bloca activitatea platformei de mesagerie Telegram, care a dus la blocarea accidentală a mai multor pagini web, a generat pierderi unor companii, iar ținta funcționa în continuare.

În lumina vulnerabilităților socio-economice din Republica Moldova, este important să se recunoască existența unor viziuni divergente și chiar opuse în cadrul societății, ceea ce adâncește provocările pe care autoritățile de la Chișinău le întâmpină în procesul de construire a unei reziliențe socio-economice sustenabile. Aceste discrepanțe pot fi observate în mod special în contextul alegerilor electorale, unde diversitatea de opinii și interese complexifică eforturile de consolidare a unui sistem coerent și eficient, capabil să răspundă nevoilor și aspirațiilor atât la nivel individual, cât și societal.

Vulnerabilitățile socio-economice în R. Moldova sunt alimentate de disfuncționalități structurale și instituționale, care provoacă fracturi în societate și slăbesc capacitatea de adaptare și rezistență a țării la schimbările și șocurile economice. Aceste fracturi sunt înrădăcinate în discrepanțele de viziune și interese ale diferitelor grupuri sociale, care adesea percep politicile și acțiunile autorităților în mod diferit și manifestă opoziție și rezistență față de inițiativa propuse.

Războiul din Ucraina a avut un impact semnificativ asupra mai multor domenii, provocând atrofieri și disfuncționalități în diverse domenii, cum ar fi lanțurile de aprovizionare logistică și importurile de produse specifice din Ucraina sau tranzitate prin teritoriul acesteia [4. p. 210]. După declanșarea războiului, au avut loc creșteri semnificative de prețuri la produsele de primă necesitate și la resursele energetice, generând dezbatere privind cauzele și vinovații pentru aceste scumpiri. Canalele media, inclusiv cele propagate de Rusia, au jucat un rol important în modelarea percepției publice, în timp ce Consiliul Audiovizualului din Chișinău a intervenit pentru a controla și reglementa aceste canale. De asemenea, unii funcționari publici din Chișinău au evitat să facă declarații publice privind poziția lor față de războiul de agresiune din Ucraina, generând incertitudini și opinii divergente în rândul populației [5, p. 317].

Unul dintre aspectele care generează îngrijorare în Republica Moldova este nivelul de educație al populației din mediul rural și conținutul pe care îl consumă. Este important să recunoaștem că persoanele în vârstă pot avea preconcepții și viziuni despre viață și lume bazate pe experiențele lor anterioare, chiar dacă acestea pot fi eronate. Comunicarea cu aceste persoane, prin argumente bine fundamentate, este un proces de lungă durată, deoarece viziunile lor sunt adesea construite pe baza mesajelor false și dezinformării. Aceste persoane pot influența în mod semnificativ membrii familiilor și apropiații lor. Prin urmare, accentul pe incluziunea socială devine crucial, deoarece grupurile izolate sunt mai predispuse să caute și să accepte informații alternative, inclusiv teorii ale conspirației sau știri din surse dubioase.

Dezinformarea în rândul maselor de cetățeni, combinată cu sărăcia cu care se confruntă, îi face pe aceștia să accepte mai ușor anumite oferte sau propuneri politice, atâta timp cât li se furnizează argumente plauzibile, chiar dacă acestea sunt scoase din context și legate de o promisiune logică care pare să ofere un beneficiu. Protestele din toamna și iarna anului 2022-2023, organizate de politicienii de opoziție, au reușit să mobilizeze această categorie socială menționată anterior. Aceste persoane au în mare parte viziuni construite pe baza experiențelor recente și nu sunt neapărat pro-europene sau pro-estice. Cu toate acestea, cel care reușește să ajungă primul la indivizi cu argumente convingătoare și să le ofere o perspectivă cu care aceștia se pot identifica, devine câștigător și aduce de partea sa noi simpatizanți. Dacă se vor adăuga și stimulentele materiale, există șansa de a câștiga încrederea acestor cetățeni cu drept de vot, însă cu prețul de a le pierde complet responsabilitatea civică [6, p. 154].

Și infrastructura critică a Republicii Moldova rămâne expusă și vulnerabilă în fața acțiunilor malițioase, reprezentând un aspect deosebit de preocupant pentru securitatea națională și stabilitatea socio-economică a țării. Infrastructura critică cuprinde sectoare esențiale precum energie, transport, comunicații, apă și alimente, sănătate și altele, care sunt fundamentale pentru funcționarea normală a societății și economiei. Unul dintre principalele motive ale vulnerabilității infrastructurii critice este dependența excesivă de tehnologii și sisteme informatice interconectate. Această interconectivitate creează un teren propice pentru acțiuni malițioase, cum ar fi atacurile cibernetice sau infiltrarea și manipularea sistemelor informatice. Astfel, sistemele de energie electrică, rețelele de comunicații sau sistemele de transport pot fi expuse riscului de întreruperi sau sabotaje, cu consecințe grave asupra activităților cotidiene și economiei în ansamblu [7, p. 2-3]. De asemenea, infrastructura critică este vulnerabilă la atacuri fizice sau teroriste. Clădirile, instalațiile și rețelele care susțin aceste sectoare cheie pot fi expuse riscului

de sabotaj, distrugere sau blocare, afectând astfel funcționarea lor normală și provocând daune semnificative.

Ca și subiect al vulnerabilității societale, prin implicare cibernetică cu impact asupra societății, ar putea fi sistemele de informații din sistemul medical (HIM) referitoare la istoricul pacienților sau managementul informațiilor de sănătate. Cu toate că pentru R. Moldova dosarele medicale electronice nu sunt extrem de răspândite, în conformitate cu tendințele existente ar fi recomandat să luăm măsurile cele mai protective care ar asigura un maxim de siguranță a datelor, păstrând un echilibru în comunicare și accesibilitate [8].

Încât vorbeam mai devreme despre necesitatea de a lua în calcul și riscurile din partea actorilor non-statali¹, în acest caz companii farmaceutice sau investitori în domeniul sănătății fără o bună etică de lucru, avem responsabilitatea de a proteja societatea și de acest tip de amenințare. În cazul Republicii Moldova, aceste informații de tip HIM ar prezenta mai degrabă un risc asupra societății în cazul în care se face uz de vulnerabilitatea economică a acesteia, decât riscul bioterorismului (care de asemenea nu trebuie exclus).

În *a concluziona*, vulnerabilitățile de ordin informațional sunt cele mai des utilizate de către actori interesați în a le testa și folosi. Acest lucru prezintă o amenințare asupra securității statului, dar și a elementelor sale. R. Moldova s-a arătat a fi un teren fertil în testarea și implementarea diferitelor moduri de comunicare și retorici propagandistice, care ar putea fi ulterior utilizate la o scară mai largă. Dacă vom recunoaște statutul de *element tranzitoriu* al Republicii Moldovei în fața propagandei de la Kremlin, am putea să-l prezentăm comunității europene și să solicităm măsuri eficiente de protecție comune. În final, tindem să credem că suntem departe pentru a prezenta ținta unor atacuri cibernetice din categoria războiului cognitiv și a sindromului Havana [9, p. 1-3].

Referințe bibliografice

1. Raiyn Jamal. 2014. *A survey of cyber attack detection strategies*. International Journal of Security and Its Applications 8 (1): 247-256.
2. Solopova Veronika, Popescu Oana-Iuliana, Benz Müller Christoph, Landgraf Tim. 2023. *Automated multilingual detection of Pro-Kremlin propaganda in newspapers and Telegram posts*. Datenbank-Spektrum. Vol. 23 (1), p. 5-14.
3. Ahmad Iftikhar, Muhammad Yousaf, Suhail Yousaf, Muhammad Ovais Ahmad. 2020. *Fake news detection using machine learning ensemble methods*. Complexity, 2020. p. 1-11.

¹ Atacul cibernetic de la spitalul Sf. Treime din Chișinău, din august 2023, nu a fost revendicat.

4. Uvalić Milica. 2023. *The uncertain impact of the Russian-Ukraine war on the Western Balkans*. A Year Later: War in Ukraine and Western Balkan (Geo) Politics. p. 210.
5. Albu Natalia, f.a. *National Security of the Republic of Moldova in the Context of Actual Risks and Threats*. Bucharest, 2014, p. 317.
6. Haigh Maria, Haigh Thomas, Matychak Tetiana. 2019. *Information literacy vs. fake news: the case of Ukraine*. Open Information Science 3 (1).p. 154-165.
7. Große Christine. 2023. *A review of the foundations of systems, infrastructure and governance*. Safety Science 160: 106060. 2023, p. 1-17.
8. Wiedemann L.A. (2010). Homeland Security Act, Patriot Act, Freedom of Information Act, and HIM (2010 update). Journal of AHIMA. Retrieved 4 30, 2023, from <http://bok.ahima.org/doc?oid=106172>. (accesat la 30.04.2023).
9. Hughes, Chase K.. *Havana Syndrome, Cognitive Warfare, and Psychogenic Symptoms of Neurotoxins*. 2022.

CZU343.343.5

LATURA SUBIECTIVĂ PENTRU INFRAȚIUNEA DE DEZERTARE

Dianu GORDILĂ,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Calificarea corectă a infracțiunii de dezertare prevăzută de legislația penală a Republicii Moldova presupune nu în ultimul rând stabilirea vinovăției făptuitorului și intenția acestuia la momentul săvârșirii faptei. Latura subiectivă reprezintă elementul obligatoriu pe care trebuie să îl întrunească fapta de dezertare pentru a exista componența de infracțiune. Motivele săvârșirii infracțiunii de dezertare pot fi diverse, iar scopul este unul special: eschivarea de la îndeplinirea serviciului militar. Pentru prevenirea infracțiunii de dezertare este important de a identifica motivele și cauzele care stau la baza comiterii acesteia. Prin abandonarea serviciului militar, dezertorii compromit securitatea națională și pot afecta astfel capacitatea de apărare a statului. În prezent, o condiție esențială privind asigurarea securității statului constă în respectarea strictă a regulamentelor militare, a legislației, a disciplinei militare pentru a preveni orice intervenție străină pe teritoriul Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: dezertare, latură subiectivă, serviciu militar, securitate națională, componență de infracțiune, scop și motiv, vinovăție, intenție, disciplină militară.

Summary

The correct qualification of the offense of desertion, as provided by the criminal legislation of the Republic of Moldova, involves, among others, establishing the guilt of the perpetrator and their intention at the time of committing the act. The subjective element represents the mandatory requirement that the act of desertion must meet in order for the offense to be constituted. The reasons for committing the crime of desertion can be various, and the aim is specific, which consists of evading military service. In order to prevent the crime of desertion, it is important to identify the motives and underlying causes behind its commission. By abandoning military service, deserters compromise national security and can thus affect the state's defense capability. Currently, an essential condition for ensuring the security of the state consists of strict compliance with military regulations, legislation, and military discipline to prevent any foreign intervention on the territory of the Republic of Moldova. For the proper qualification of the offense of desertion, it is not sufficient to have only the objective element; it is necessary to identify both the volitional and intellectual element

that contributed to the commission of the offense.

Keywords: *desertion, subjective element, military service, national security, criminal element, purpose and motive, guilt, intention, military discipline.*

Introducere. Din cele mai vechi timpuri, datoria față de patrie a rămas și este până în prezent una dintre cele mai importante valori naționale care trebuie să caracterizeze fiecare militar în satisfacerea serviciului militar și asigurarea securității naționale. Constituția Republicii Moldova, în articolul 56 menționează că „Devotamentul față de țară este sacru” [1]. Este foarte bine cunoscut faptul că distrugerea statului, de regulă, începe cu prăbușirea armatei naționale. Prin urmare, starea disciplinei militare, a legii și ordinii ar trebui considerată nu numai ca unul dintre factorii în asigurarea protecției împotriva unui inamic extern, ci și ca un indicator al securității naționale și al stabilității interne a statului. Criminalitatea personalului militar reprezintă un factor destabilizator și periculos care are un impact negativ nu doar asupra organizării militare a statului, ci și în general asupra statului și a societății civile. În același timp, Forțele Armate moderne se află în proces de schimbări dinamice în funcție de reformele politice, socio-economice și militare radicale ale statului, cauzate de diverse contradicții și probleme. Situația criminogenă din țară, în cadrul Forțelor Armate, se caracterizează în prezent prin schimbări ce țin de posibilitatea de a comite infracțiuni, care are rădăcini sociale pronunțate. Societatea contemporană și nivelul de dezvoltare a acesteia reprezintă unul din factorii care influențează comiterea infracțiunilor militare prin intermediul condițiilor sociale negative ce demoralizează și criminalizează tinerii militari, care formează astfel o experiență negativă armatei. Refuzul de a-și îndeplini datoria constituțională de a servi Patria este polul central al criminalității, fiind în primul rând sursa oricărei sustrageri de la serviciul militar, inclusiv dezertarea.

Conținutul legal. Infracțiunea de dezertare este incriminată de Codul Penal al Republicii Moldova în articolul 371, într-o componentă de bază și în două modalități agravante „Dezertarea, adică părăsirea unității militare, centrului de instrucție sau locului de serviciu în scopul eschivării de la serviciul militar, de la concentrare sau mobilizare, precum și neprezentarea din același motiv la serviciu ori la concentrare sau mobilizare în cazurile permisiiei din unitatea militară sau din centrul de instrucție, repartizării, transferării, întoarcerii din misiune, din concediu sau din instituția curativă, săvârșită de către un militar sau rezervist” [2].

Latura subiectivă reprezintă una dintre elementele de bază ale componenței de infracțiune. Astfel, semnele constitutive ale laturii subiective

sunt obligatorii pentru atragerea făptuitorului la răspundere penală, stabilirea gradului de pericol social al făptuitorului, al faptei și pentru încadrarea juridică a infracțiunii comise. Latura subiectivă constituie elementul delimitativ între anumite infracțiuni militare în cadrul calificării acestora și individualizează răspunderea și pedeapsa penală. Aspectul subiectiv al dezertării include nu numai intenția de a comite o infracțiune, ci și o serie de alți factori care indică prezența acesteia.

În primul rând, unul dintre momentele cheie ale laturii subiective a dezertării este conștientizarea faptului că aceasta infracțiune a fost comisă. Persoana vinovată trebuie să fie conștientă că încalcă legea părăsind postul de serviciu militar fără permisiune sau neprezentându-se la ora și locul stabilit. Acest lucru indică faptul că dezertorul este conștient de ilegalitatea acțiunilor sale și înțelege posibilele consecințe.

Principiul importanței faptei pentru individ servește drept factor determinant pentru activitatea selectivă. În realitate, orice adevărată activitate volitivă constituie un act selectiv, care include alegerea conștientă și luarea hotărârii [4, p.123].

Din acest considerent, activitatea volitivă în literatura juridică este considerată ca influență direcționată, conștientă a omului asupra lumii înconjurătoare, ca o străduință activă a persoanei de a satisface necesitățile actuale, de a realiza, atinge un anumit scop [5, p. 69-71].

În al doilea rând, prezența intenției este, de asemenea, o componentă importantă a aspectului subiectiv al dezertării. Intenția implică comiterea intenționată, premeditată și liberă a unui act criminal. În caz de dezertare, aceasta înseamnă că persoana e conștientă de faptul că ea este cea care părăsește postul de serviciu fără permisiune și face acest lucru în mod intenționat și deliberat.

Infracțiunea de dezertare poate fi comisă atât prin acțiune cât și prin inacțiune. Acțiunea constă în părăsirea unității militare, a postului de serviciu sau a locului de instrucție, iar inacțiunea se manifestă prin neprezentarea militarului la locul de serviciu sau al mobilizării ori concentrării în situația în care părăsirea unității militare a fost permisă.

În literatura de specialitate este menționată ideea că infracțiunea de dezertare poate fi săvârșită doar prin intenție directă, fapt rezultat din circumstanțele că fiecare militar care lipsește din unitatea militară sau la serviciu pe un termen mai mare de trei zile, iar în caz de război pe un termen mai mare de 24 de ore, prevede consecințele prejudiciabile ale faptei săvârșite, care aduc atingere relațiilor ce protejează disciplina și ordinea militară, dând săvârșirea infracțiunii de dezertare și producerea urmărilor negative.

Motivul și scopul infracțiunii de dezertare constituie două semne im-

portante în stabilirea circumstanțelor și factorilor ce au condiționat făptuitorul să săvârșească fapta respectivă; acestea ajută în mod semnificativ la individualizarea și stabilirea răspunderii și pedepsei penale. Scopul este un semn obligatoriu al laturii subiective și respectiv al existenței componente de infracțiune.

Unul dintre cele mai frecvente motive la nivel psihologic ale laturii subiective a infracțiunii de dezertare este sentimentul de frică. Dezertorii pot manifesta teama de a fi supuși unui pericol sau teama de război. Acest sentiment îi poate determina să ia decizia de a dezerta pentru a scăpa de aceste împrejurări.

Motivele ce pot condiționa săvârșirea infracțiunii de dezertare sunt diverse, precum urmează: nesupunere, disperare, dorința de a vizita familia sau prietenii, frica pentru securitatea personală, tendința de a se exonera de greutățile și incomoditățile serviciului militar, lipsa de curaj pe timp de război, dorința de satisfacere a serviciului militar într-o altă unitate militară decât în cea din care făptuitorul a dezertat.

O altă manifestare psihologică este sentimentul de înșelăciune sau trădare. Dezertorii pot avea aceste sentimente față de comandanții lor, față de tovarășii lor de serviciu sau față de țara lor. Ei se simt adesea trădători pentru că refuză să-și îndeplinească îndatoririle și își părăsesc postul de serviciu.

În general, manifestările psihologice ale laturii subiective ale infracțiunii de dezertare sunt importante pentru înțelegerea cauzelor și motivelor acestei fapte. Ele ajută la identificarea stării interioare dificile a dezertorului și la stabilirea motivelor care l-au determinat să ia o astfel de decizie.

În norma de incriminare a infracțiunii de dezertare la articolul 371 Cod Penal al Republicii Moldova este specificat expres scopul acestei fapte; astfel, scopul devine un semn obligatoriu al laturii subiective, care constă în „eschivarea de la serviciul militar, de la concentrare sau mobilizare, precum și neprezentarea din același motiv la serviciu ori la concentrare sau mobilizare în cazurile permisiiei din unitatea militară sau din centrul de instrucție, repartizării, transferării, întoarcerii din misiune, din concediu sau din instițuția curativă, săvârșită de către un militar sau rezervist”.

Comparativ cu legislația penală a Federației Ruse, legea penală a Republicii Moldova la fel prevede că dezertarea este o infracțiune continuă: ea începe și se termină de îndată ce făptuitorul a părăsit samavolnic unitatea militară sau locul de exercitare a serviciului militar sau din momentul când militarul nu s-a prezentat la termenul fixat fără motive întemeiate, în scopul eschivării de la serviciul militar, de la pregătirea militară obligatorie sau de la concentrări, la serviciu sau la concentrare în cazurile permisiiei din unita-

tea militară sau din centrul de instrucție, repartizării, transferării, întoarcerii din misiune, din concediu sau dintr-o instituție curativă, săvârșită de un militar, de o persoană care trece pregătirea militară obligatorie sau de un rezervist, însă se consumă la momentul reținerii sau prezentării benevole a militarului în unitatea militară, la locul exercitării serviciului militar sau în organele de drept [3].

Codul militar al Italiei cu care aceasta a intrat în război, învechit de mai mult de jumătate de secol, a fost reformat semnificativ de către mareșalul Luigi Cadorna, adăugând în acest sens elemente inovative în contextul criminalității, a majorat pedeapsa și a întocmit noi forme de drept ofițerilor de linie și ordine comandamentelor departamentelor.

Luigi Cadorna în calitate de „legiuitor” a inclus reguli ce se referă la: lașitate, ce sancționa cu moartea militarilor care „se predau inamicului, își abandonează postul sau nu fac posibilă apărarea” [4, p.256].

Ținând cont de legislația penală a Federației Ruse, latura subiectivă a infracțiunii de dezertare se caracterizează prin vinovăție sub forma intenției directe; făptuitorul conștientizează caracterul ilegal al acțiunii de părăsire ilegală a unității militare și dorește părăsirea acesteia. Comparativ cu codul penal al Republicii Moldova, legislația penală a Federației Ruse la articolul 338 [9] prevede scopul ca semn obligatoriu al infracțiunii de dezertare, care constă în eschivarea de la satisfacerea serviciului militar [6].

Legislația penală a Ucrainei în articolul 408 [10] prevede infracțiunea de dezertare. Latura subiectivă este similară, pentru existența infracțiunii respective fiind necesară intenția directă și scopul care constă în eschivarea de la serviciul militar. Acest scop poate surveni la militar în procesul părăsirii ilegale a unității sau înainte de părăsirea acesteia. Motivele infracțiunii de dezertare pot fi: lașitatea, încercarea de a evita răspunderea penală pentru o infracțiune săvârșită anterior, motive de ordin personal sau familial, lipsa dorinței de a exercita serviciul militar [5].

Concluzii. Latura subiectivă a infracțiunii de dezertare este una complexă și acoperă aspecte legate de intenția și conștiința individului care comite această faptă. Infracțiunea de dezertare implică abandonul serviciului militar sau al obligațiilor față de armată, dar atunci când eschivarea de la serviciul militar are loc pe timp de război sau în situații de conflict, acest lucru agravează semnificativ gradul de pericol social al infracțiunii respective.

În ceea ce privește latura subiectivă, este necesară evaluarea intenției individului și a gradului său de vinovăție. În general, dezertarea presupune acțiunea de a părăsi în mod ilegal serviciul militar sau a evita îndeplinirea datoriei în cadrul armatei. Intenția poate varia de la simple motive personale sau neînțelegeri, până la cauze mai grave, precum refuzul de a participa la

acțiuni violente sau considerarea serviciului militar drept incorect sau ilegal.

Latura subiectivă poate fi influențată de contextul social, politic, moral și personal al dezertorului. Unele persoane tratează serviciul militar ca pe o datorie sacră, iar dezertarea ar fi considerată o trădare gravă. Alții ar putea adopta o atitudine mai critică față de forțele armate și ar putea justifica dezertarea ca un act de protest împotriva unor politici sau acțiuni specifice.

Astfel, percepția publică asupra dezertării în cea mai mare parte este negativă și poate avea consecințe grave pentru dezertor, atât din punct de vedere social, cât și legal.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată: 12.08.1994 în Monitorul Oficial Nr.1, intrată în vigoare la 27.08.1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova. Legea nr.985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.28-129/art.1012 din 13.09.2002. Republicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74/ art.195 din 14.04.2009.
3. Comentariu cod penal, sub redacția dr. Alexei BARBĂNEAGRĂ, CENTRUL de drept al avocaților, Chișinău 2003.
4. Mario Isnenghi, Giorgio Rochat, La Grande Guerra, Milano, Il Mulino, 2014, p.256.
5. <https://turii.com.ua/ru/publications/otvetstvennost-za-dezertir-stvo/#anchor2>.
6. Бочкарев Тимофей Михайлович. ФГБОУ ВПО «Бурятский государственный университет» г. Улан-Удэ, Республика Бурятия. ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ. САМОВОЛЬНОЕ ОСТАВЛЕНИЕ ЧАСТИ ИЛИ МЕСТА СЛУЖБЫ И ДЕЗЕРТИРСТВО, ИХ СРАВНЕНИЕ.
7. Романов В.В., Юридическая психология, Москва, 2004 г., стр. 123.
8. Толкаченко А.А., Проблемы субъективной стороны преступления в практике военных судов, Москва, 2005, стр.69-71.
9. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 №63-ФЗ.
10. Уголовный кодекс Украины №2341-III от 05.04.2001.

SECȚIUNEA III
RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI
ÎN PROCESUL DE INVESTIGARE, PREVENIRE
ȘI COMBATERE A CRIMINALITĂȚII

CZU: 342.7:004.8

**PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN PROCESUL UTILIZĂRII TEHNOLOGIEI
RECUNOAȘTERII FACIALE**

Nicolae VASILIȘIN,

doctorand, asistent universitar,

Catedra „Activitate specială de investigații și anticorupție”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-8840-8750

Rezumat

Recunoașterea facială este un subiect discutat în contradictoriu, iar pe măsura dezvoltării continue a capacităților tehnologice, ascunde în aparență și unele realități sensibile privind viața privată a omului prin prisma siguranței informațiilor colectate despre persoană/e.

Cuvinte-cheie: drepturile omului, recunoaștere facială, inteligență artificială, tehnologie, sistem, software, activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații.

Summary

Facial recognition is a subject discussed in contradiction, and according to the continuous development of technological capabilities, it apparently hides some sensitive realities regarding the private life of the person through the prism of the security of the information collected about the person/s.

Keywords: human rights, facial recognition, artificial intelligence, technology, system, software, special investigative activity, special investigative measures.

Dezvoltarea elementelor tehnice de recunoaștere facială a început în jumătatea a doua a secolului XX, fiind o formă de aplicație computerizată. Progresul tehnologic, în majoritatea cazurilor, a devenit un proces mult mai rapid comparativ cu cel de reglementare juridică care, fiind mai lent, nu poate oferi încă un cadru adecvat de garanții pentru om în protejarea sigură a datelor personale.

Aspectul criminologic al recunoașterii faciale a fost studiat și explicat în numeroase lucrări ale cercetătorilor străini și autohtoni, iar titularul lucrării „Bazele științifice, pregătirea și efectuarea prezentării spre recunoaș-

tere”, Iurie Bulai, a reliefat că, în Republica Moldova, ar fi binevenită introducerea unui sistem de recunoaștere facială care ar facilita recunoașterea operativă a persoanei [1, p. 43].

Recunoașterea facială este o modalitate de a identifica sau de a confirma identitatea unui individ prin intermediul tehnologiei, folosindu-se fața acestuia prin compararea informațiilor cu o bază de date cu fețe cunoscute pentru a găsi o potrivire. Sistemul de recunoaștere facială (Sistemul FRS) poate fi utilizat pentru a identifica persoane în fotografii, în video filmări sau în timp real.

Principalii pași ai recunoașterii faciale sunt:

- **detectarea feței** – identificarea feței persoanei într-o imagine sau în mulțime;

- **analiza feței** – identificarea reperelor faciale (punctelor nodale) prin măsurarea algoritmică a distanței dintre ochi și a distanței dintre frunte și bărbie, care are ca rezultat crearea semnăturii faciale;

- **conversia unei imagini în date** – fiecare punct nodal devine un număr în baza de date a aplicației după analiză, iar fiecare persoană își obține propria amprentă facială;

- **matching** – găsirea unei potriviri a amprente faciale comparată cu alte amprente faciale din baza de date.

Tehnologia de recunoaștere facială (în *continuare* TRF) identifică o potrivire pentru trăsăturile faciale exacte și returnează utilizatorului rezultatul potrivit.

Principalele beneficii ai utilizării recunoașterii faciale sunt:

- **consolidarea măsurilor de securitate** (*de exemplu, aeroporturile folosesc recunoașterea facială pentru a verifica potrivirile amprente faciale fizice cu cea din documentul prezentat, precum și pentru a identifica infractorii și potențialele amenințări la adresa pasagerilor*);

- **ajutor la identificarea persoanelor dispărute și care nu sunt în stare să comunice informații utile despre sine** (*una dintre utilizările recunoașterii faciale este de a prezice modul în care o persoană poate arăta câțiva ani mai târziu*);

- **procesarea mai rapidă pentru a asigura verificarea imediată a unei persoane** (*verificarea non-evazivă a identității*);

- **automatizarea identificării** (*elimină identificarea manuală și crește precizia acestui proces*);

- **reducerea fraudelor**;

- **detectarea posibilelor maladii genetice, etc.**

Tehnologia recunoașterii faciale atrage și un șir de riscuri, cum ar fi:

- **protecția drepturilor și libertăților omului** (*utilizarea recunoaș-*

terii faciale pentru determinarea culorii pielii, credinței religioase sau de altă natură, sexului, originii rasiale a unei persoane, vârstei, stării de sănătate sau statutului social ar trebui interzise pentru a evita discriminarea);

• **confidențialitatea și protecția datelor** (datele biometrice care identifică persoana nu sunt protejate și pot fi diseminate de către utilizatorii TRF);

• **acces liber și necontrolat** (persoanele juridice și cele fizice pot utiliza TRF în medii necontrolate, iar tehnologiile care pot identifica emoțiile și pot fi utilizate pentru a detecta trăsăturile de personalitate, emotivitatea sau starea de sănătate mintală a unei persoane ar trebui interzise, inclusiv din cauza prezentării riscurilor în domenii precum angajarea, accesul la asigurări și la educație);

• **abuz jurisdicțional** (țările lumii au jurisdicție diferită, iar legislația lor nu poate garanta înlăturarea tuturor pericolelor de abuz a accesării și prelucrării datelor fețelor noastre care se regăsesc pe diferite platforme online);

• **lipsă de siguranță** (utilizarea TRF pe scară largă va atrage consecințe ireversibile, iar înlăturarea lor va fi dificilă, fapt care impune și interzicerea pentru unii utilizatori a acestor posibilități tehnice);

• **libertate de gândire, conștiință, religie ori de exprimare sau de mișcare** (utilizarea TRF pentru a monitoriza adunările cultelor, minorităților etnice sau religioase ori pentru a monitoriza protestele anti-guvernamentale sau pentru controlul traversării frontierei);

• **egalitate și nediscriminare** (utilizarea TRF pe baza unor algoritmi părtinitori pentru a alege cine este eligibil să beneficieze de un serviciu sau un produs);

• **viață privată** (afectarea unor drepturi și libertăți ale omului prin utilizarea TRF în spații publice în scop de supraveghere și control), etc.

Tehnologiile informaționale, care cuprind TRF, trebuie să se dezvolte în armonie cu respectarea drepturilor și libertăților omului, având la bază protecția datelor cu caracter personal, iar dincolo de interesul economic (profit) al companiilor ce dezvoltă aceste tehnologii urmează ca acestea să livreze produse bazate pe transparență, încredere și lipsă de influență.

Așadar, puține tehnologii stârnesc atât de multe controverse în lume precum recunoașterea facială, deoarece eficacitatea ei depinde și de reglementarea detaliată a folosirii acestei tehnologii.

John Frank, vicepreședinte al afacerilor guvernamentale pentru Uniunea Europeană din cadrul Microsoft, în interviul acordat în 2019 pentru HotNews.ro, a menționat că Europa trebuie să reglementeze în detaliu folosirea tehnologiei de recunoaștere facială, fiindcă în condiții de laborator rezultatele obținute sunt foarte bune, dar nu la fel și pe teren, iar de aici decurg mai multe probleme [2].

Potrivit interviuatului menționat, tehnologia recunoașterii faciale încă este departe de perfecțiune, iar implementarea acesteia pe scară largă, îndeosebi în statele cu regimuri represive, trezește mai multe îndoieli.

Astfel, TRF este folosită pe scară largă în China, iar în marele orașe chineze în baza datelor fixate de camerele de supraveghere sunt amendate persoanele ce traversează strada în locuri nepermise, fiindu-le deduse în mod automat din cont amenzi aplicate, iar din cauza celebrului „credit social” milioane de oameni nu au mai avut dreptul să cumpere bilete de avion sau de tren. Modelul chinez al creditului social pare ciudat, iar o supraveghere continuă a tuturor este cu totul inacceptabilă pentru occidentali, care consideră că supravegherea ar trebui să fie ținută în privința celor ce se află în conflict cu legea pentru a nu face ingerință în drepturile și libertățile omului.

Tehnologia recunoașterii faciale este folosită în India pentru a găsi copiii dispăruți, iar în mai multe aeroporturi ale lumii această tehnologie este folosită la îmbarcarea pasagerilor. Această tehnologie poate fi folosită și pentru detectarea unor boli, în special când primele semne indică schimbări în aspectul feței [ibidem 2].

Prin urmare, oamenii devin tot mai obișnuiți cu sistemele extinse de supraveghere publică de stil CCTV (televiziune cu circuit închis), ce de regulă sunt utilizate în zonele în care este nevoie de monitorizare (*aeroporturi, bănci, magazine, spitale, școli, instituții cu regim inclusiv militar, restaurante și baruri, alte zone unde este necesar de asigurat securitatea*), însă această supraveghere video generează tot mai multe dezbateri privind echilibrarea utilizării sale cu dreptul persoanelor la viața privată, chiar și atunci când se află în public.

În Republica Moldova, în ultimul deceniu, supravegherea publică de stil CCTV a luat amploare, iar cadrul normativ ce asigură protecția datelor cu caracter personal colectate prin intermediul supravegherii video este Legea nr.133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal. Cu toate acestea, legea menționată nu reglementează relațiile juridice specifice ce apar în procesul instalării, utilizării și gestionării mijloacelor de supraveghere video, efectuate în totalitate sau în parte prin mijloace automatizate, precum și prin alte mijloace tehnice, iar acest fapt impune adoptarea unei astfel de legi pentru asigurarea protecției dreptului persoanei fizice la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private.

Tehnologia de recunoaștere facială se află în legătură reciprocă cu supravegherea video prin care se obțin imagini despre persoană/e, care apoi pot fi prelucrate și potrivite datelor biometrice ce identifică persoana aflată în baza de date a fețelor cunoscute ori aflate în sistemele de informații naționale și/sau globale.

Așadar, pentru a identifica cu exactitate persoanele sau expresiile faciale, recunoașterea facială folosește fotografii sau videoclipuri pentru a distinge diferite trăsături faciale, cum ar fi ochii, nasul și gura, ale diferitor persoane și le potrivește caracteristicilor din bazele de date care conțin informații similare. TRF este una răspândită și se găsește inclusiv în telefoanele inteligente, care în foarte multe situații folosesc de la autentificarea până la aplicarea filtrelor fotografice pe Facebook sau Instagram. Totodată, această tehnologie necesită mai multă transparență, iar posibilitățile ei tehnice urmează a fi valorificate nu în detrimentul, ci în beneficiul omului.

Tehnologia de recunoaștere facială este parte a inteligenței artificiale, iar prin urmare, necesită și o reglementare normativă pentru a anticipa și a exclude utilizarea acestei oportunități în contradictoriu cu normele de apărare a drepturilor și libertăților omului.

Luând în considerație că recunoașterea facială este o tehnologie probabilistică care poate recunoaște automat indivizii pe baza feței lor pentru a le autentifica sau identifica, deducem că TRF se încadrează în categoria mai largă a tehnologiei biometrice ce include toate procesele automate utilizate pentru recunoașterea unui individ prin cuantificarea caracteristicilor fizice, fiziologice sau comportamentale (*amprente digitale, structura irisului, voce, mers, modele ale vaselor de sânge, etc*). Totodată, recunoașterea facială este o funcționalitatea *software* care poate fi implementată în cadrul sistemelor existente (*baze de date de imagini, sisteme de supraveghere, etc.*).

Trebuie să recunoaștem că nu toate statele își pot crea și dezvolta propriile tehnologii de recunoaștere facială, iar în legătură cu acest fapt, majoritatea țărilor au recurs la procurarea licenței *software* propuse pe piața globală, produs care nu asigură garanții necesare de protejare a vieții private și a datelor personale colectate prin intermediul conexiunii la Internet.

Astfel, compania americană „Clearview AI” este un furnizor *software* de recunoaștere facială care dispune de o bază de date de peste 20 de miliarde de imagini colectate de pe Internet, inclusiv aplicații de social media [3], conectate la *software*-ul realizat. Un număr impunător de agenții guvernamentale de aplicare a legii, inclusiv organizații neguvernamentale din Statele Unite ale Americii, din Uniunea Europeană și din alte țări, au procurat *software*-ul de recunoaștere facială de la compania menționată, însă nu și-au asigurat aplicarea mecanismelor de prelucrare și păstrare confidențială a datelor stocate în sistemul centralizat de date – sistem administrat, întreținut și dezvoltat de către Clearview AI. Aplicând *software*-ul menționat, mai mulți utilizatori au admis un șir de încălcări ale legislației, adică n-au asigurat confidențialitatea păstrării și nediseminării datelor prelucrate, inclusiv ale celor ce rezultau din investigațiile efectuate în SUA și în alte țări, iar în-

călcarea regulilor și reglementărilor privind prelucrarea datelor cu caracter personal a avut ca impact aplicarea sancțiunilor unor utilizatori.

Amenda administrativă în valoare aproximativă de 250 000 de euro aplicată în cauza Autorității Suedeze pentru protecția vieții private (IMY) contra Autorității de Poliție din aceeași țară, pentru folosirea de către polițiști, în perioada 2019-2020, a recunoașterii faciale Clearview AI, în scopul identificării persoanelor, fără autorizația respectivă [4], precum și amenda administrativă în valoare aproximativă de 20 000 de euro aplicată de către IMY unei municipalități pentru permiterea procesării datelor biometrice într-o școală din Suedia [5], sunt doar unele cazuri ce demonstrează repetat necesitatea aplicării mecanismelor legale în operațiunile de prelucrare a datelor cu caracter personal și nu în ultimul rând necesitatea asigurării confidențialității datelor prelucrate care nu trebuiau diseminate persoanelor neautorizate.

Așadar, putem constata că practicile aplicate de către unele companii de furnizare a *software* și a componentelor de mentenanță cuprind un șir de dificultăți privind confidențialitatea datelor colectate, prelucrate, stocate și păstrate în procesul utilizării inteligenței artificiale, componenta căreia este tehnologia recunoașterii faciale. De aceea, la procurarea licenței *software* și a componentelor de mentenanță, furnizorul și beneficiarul urmează reciproc să-și asume angajamentul de responsabilitate privind riscurile și limitele legale de aplicare a posibilităților inteligenței artificiale, excluzând ingerința neautorizată în viața privată a omului.

Deși, nu există încă o normă dedicată nemijlocit inteligenței artificiale, care ar cuprinde și condițiile de utilizare a TRF, la 14 iunie 2023 Parlamentul European a adoptat poziția de negociere pe baza căreia vor începe discuții cu țările UE cu privire la reglementarea normativă a inteligenței artificiale (Legea privind inteligența artificială). Astfel, Uniunea Europeană își dorește elaborarea și aplicarea în spațiul acestei comunități a normelor armonizate privind inteligența artificială, care să funcționeze în conformitate cu valorile, drepturile fundamentale și principiile UE [6].

În spațiul Uniunii Europene deja funcționează sisteme de recunoaștere facială, la nivel de programe-pilot sau cu amploare mai mare, iar unele țări sunt în proces de implementare a astfel de proiecte.

Chiar dacă țările din spațiul UE au reglementat la nivel național utilizarea sistemelor de recunoaștere facială, Comisia Europeană și-a expus poziția privind adoptarea actelor legislative pentru o abordare europeană coordonată a implicațiilor umane și etice ale inteligenței artificiale, iar pentru a nu depăși limitele legii, UE va introduce reguli stricte pentru întărirea reglementărilor actuale care protejează viața privată și datele personale [7].

Potrivit Liniilor directorii 05/2022 privind utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială în domeniul aplicării legii, adoptată la 26 aprilie 2023 de către Comitetul European pentru protecția datelor [8], utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială este interdependentă de prelucrarea datelor cu caracter personal, iar prin urmare are un impact direct sau indirect asupra drepturilor fundamentale ale omului. Utilizarea TRF are o relevanță deosebită în domeniul de aplicare a legii și a justiției. Prin urmare, orice utilizare a tehnologiilor de recunoaștere facială ar trebui efectuată în strictă conformitate cu cadrul legal aplicabil.

Republica Moldova nu are o normă dedicată nemijlocit recunoașterii faciale, iar posibilitatea aplicării acestei tehnologii nu este interzisă în condițiile respectării Convenției nr. 108 pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea automată a datelor cu caracter personal, adoptată de Consiliul Europei la 28 ianuarie 1981 [9], și a Legii nr. 133 din 08 iulie 2001 privind protecția datelor cu caracter personal [10].

Totodată, în R. Moldova recunoașterea facială este aplicată de către Poliția de Frontieră în condițiile reglementate prin Hotărârea Guvernului nr. 834 din 07.07.2008 cu privire la Sistemul informațional integrat al Poliției de Frontieră [11], iar în corespundere cu Regulamentul privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova [12], Agenția Servicii Publice deține Registrul de stat al populației în care sunt stocate imaginile faciale și amprentele digitale ale populației odată cu perfectarea documentelor de identitate.

Pentru realizarea Planului de acțiuni privind liberalizarea regimului de vize, semnat la 12 iunie 2014 [13], responsabilitatea de implementare, dezvoltare și asigurare a utilizării Sistemului de recunoaștere facială (Sistemul FRS) i-a revenit Întreprinderii de Stat „Centrul Resurselor Informaționale de Stat „Registru” (ÎS CRIS „Registru”) care, prin Hotărârea Guvernului nr. 314 din 22.05.2017, a fost reorganizată prin transformare în Agenția Servicii Publice (ASP). Prin urmare, ASP i-au fost acordate drepturi exclusive privind prestarea unor anumite servicii informaționale și elaborarea produselor *software*, inclusiv de importanță statală.

Pe parcursul anilor 2016-2017, de către ÎS CRIS „Registru”, în cadrul activităților aferente valorificării suportului bugetar oferit pentru implementarea Matricei de politici în domeniul liberalizării regimului de vize, a fost achiziționat pentru implementare Sistemul FRS, iar Ministerul Afacerilor Interne este printre beneficiarii utilizării *software* de recunoaștere facială.

Obiectivul Sistemului FRS constă în asigurarea unui management al datelor biometrice deținute în resursele informaționale de stat și departamentale din Republica Moldova, iar în scopul de a extinde posibilitățile de

identificare a persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova sau care traversează frontiera acesteia, sistemul menționat a fost pilotat, pentru început, la patru puncte de trecere a frontierei de stat, cu următoarele posibilități tehnice:

- prelevarea datelor biometrice de la persoanele fizice (*captarea fotografică*);
- citirea datelor biometrice din actul de identitate biometric;
- verificarea (1:1) datelor biometrice prelevate conform datelor biometrice din actul de identitate biometric;
- autentificarea (1:1) persoanei fizice după datele biometrice prelevate conform datelor biometrice din Registrul de Stat al Populației (*cu indicarea suplimentară a IDNP*);
- identificarea persoanei fizice după datele biometrice prelevate conform datelor biometrice din Registrul de Stat al Populației (1:N) – în cazul persoanelor fără acte sau care trezesc dubii;
- verificarea persoanelor fizice după datele biometrice prelevate conform masivelor interne de la Inspectoratul General al Poliției de Frontieră (*lista neagră*).

Succesele, dar și insuccesele acestui proiect-pilot nu sunt cunoscute publicului larg, iar pentru efectuarea unei analize privind impactul asupra drepturilor și libertăților omului în rezultatul aplicării tehnologiei de recunoaștere facială este nevoie de o transparență și o reglementare clară a utilizării TRF în Republica Moldova.

De asemenea, utilizarea posibilităților TRF de către unele bănci din Moldova, care impun cerințe clienților săi la accesarea unor date ce-i vizează, cum ar fi CVV (*a celor 3 cifre de pe verso cardului bancar*) numai cu condiția acceptării biometriei (*aplicația „maib biometrie”*), pare a fi nu doar ciudată din lipsa de transparență, dar și inexplicabilă din punct de vedere normativ. Or, în lipsa unui cadru legal, persoana nu poate fi supusă unor restricții nejustificate, iar aplicarea unor mecanisme de colectare și prelucrare a datelor personale nu este admisibilă fără acordul și cunoștința persoanei, cu excepția condițiilor în care sunt autorizate prin lege unele ingerințe echilibrate în drepturile și libertățile omului.

Cu siguranță, aplicarea tehnologiei de recunoaștere facială este importantă în procesul efectuării activității speciale de investigații, în special în cadrul efectuării măsurilor speciale de investigații, iar utilizarea acestei tehnologii se încadrează perfect în reglementarea Codului de procedură penală (în *continuare CPP*), secțiunea a 5-a [14] și în reglementarea Legii nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații (în *continuare Legea privind ASI*) [15], cu modificările și completările efectuate [16].

Procedura de autorizare a măsurilor speciale de investigații (în *continuare* MSI), prevăzută în CPP și în Legea privind ASI, asigură mecanismul de control din partea statului privind respectarea dreptului omului în procesul efectuării MSI, în realizarea cărora se fac uz de sisteme informaționale, care cuprind programe de colectare, analiză și sistematizare a informațiilor, ușor adaptabile pentru recunoașterea facială. Prin urmare, utilizarea posibilităților TRF va asigura operativitatea de reacționare a autorităților de aplicare a legii cu atribuții de prevenire și de combatere a infracțiunilor.

Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, iar amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept este permis numai dacă este prevăzut de lege și numai când este necesar pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora [17, art. 8]. Pentru respectarea acestei reglementări din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Republica Moldova urmează să-și revadă cadrul normativ național și/sau în lipsa unor reglementări să elaboreze acte normative clare cu privire la mecanismele și condițiile de utilizare a inteligenței artificiale, în limitele prevăzute de lege.

Referințe bibliografice

1. Bulai Iu. *Bazele științifice, pregătirea și efectuarea prezentării spre recunoaștere. Teză de doctor în drept*. Chișinău, 2015, p. 43.
2. Barza V., HotNews.ro „Interviu John Frank, Microsoft, despre riscurile tehnologiei de recunoaștere facială: În Europa trebuie creat un cadru de reglementare care să excludă posibilitatea instalării unui sistem atotpu-ternic de supraveghere”, publicat 1 octombrie 2019.
3. en.wikipedia.org. Clerview AI – companie americană de recunoaș-tere facială.
4. DPA suedeză: Poliția a folosit ilegal aplicația de recunoaștere faci-ală, edpb.europa.eu, 12.02.2021.
5. DPA suedeză a amendat o municipalitate cu 200 000 SEK (aproxi-mativ 20 000 de euro) pentru utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială pentru a monitoriza prezența elevilor la școală, edpb.europa.eu, 22.08.2019.
6. Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consi-liului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Le-gea privind inteligența artificială) și modificarea anumitor acte legislative ale Uniunii, Bruxelles, 21.4.2021, COM (2021) 206 final, 2021/0106 (COD).
7. Cartea Albă Inteligența artificială – O abordare europeană axată pe excelență și încredere, Bruxelles, 19.2.2020, COM/2020/65 final/2.

8. Linii directorii 05/2022 privind utilizarea tehnologiei de recunoaștere facială în domeniul aplicării legii, versiunea 2.0, adoptată la 26 aprilie 2023 de către Comitetul European pentru protecția datelor.

9. Convenția nr. 108 pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea automată a datelor cu caracter personal, adoptată de Consiliul Europei la 28 ianuarie 1981.

10. Legea nr. 133 din 08 iulie 2001 privind protecția datelor cu caracter personal, publicată la 14.10.2011 în Monitorul Oficial nr. 170-175, art.492.

11. Hotărârea Guvernului nr. 834 din 07.07.2008 cu privire la Sistemul informațional integrat al Poliției de Frontieră, publicat la 15.07.2008 în Monitorul Oficial nr. 125-126, art.841.

12. Hotărârea Guvernului nr. 125 din 18.02.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind eliberarea actelor de identitate și evidența locuitorilor Republicii Moldova, publicată la 22.02.2013 în Monitorul Oficial nr. 36-40 art.171.

13. Hotărârea Guvernului nr. 526 din 03.07.2014 pentru aprobarea Acordului de finanțare dintre Guvernul Republicii Moldova și Uniunea Europeană privind suportul în implementarea Planului de acțiuni privind liberalizarea regimului de vize, semnat la 12 iunie 2014, publicat la 11.07.2014 în Monitorul Oficial nr. 178-184 art.570.

14. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003, publicat la 07.06.2003 în Monitorul Oficial nr. 104-110 art. 447 și republicat în MO, 2013, nr. 248-251, art. 699.

15. Legea Republicii Moldova nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații, publicată la 08.06.2012 în Monitorul Oficial nr. 113-118 art.373.

16. Legea nr. 286 din 05.10.2023 pentru modificarea unor acte normative (privind activitatea specială de investigații), publicată la 28.11.2023 în Monitorul Oficial nr. 452-454 art.772.

17. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale/ Convenția Europeană a Drepturilor Omului, adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950 la Roma, în vigoare din 3 septembrie 1953.

CZU: 343.9

INFLUENȚA PROCESULUI DE URBANIZARE ACCELERATĂ ASUPRA CRIMINALITĂȚII

Iurie LARII,

*doctor în drept, profesor universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0003-4277-535X*

Radion COJOCARU,

*doctor în drept, profesor universitar,
director al Școlii doctorale „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-3809-7392*

Rezumat

Prezentul articol științific reflectă principalele aspecte cu privire la impactul actualelor procese de urbanizare accelerată asupra fenomenului criminalității și victimizării diferitelor categorii de populație urbană. Astfel, orașele mari se remarcă prin concentrarea unor mase impunătoare de oameni într-o zonă limitată. Aceste circumstanțe dau naștere la conflicte de natură obiectivă și subiectivă și adesea acționează în calitate de cauză a diferitelor tipuri de infracțiuni, îndreptate preponderent contra persoanei. Anume din aceste considerente, în orașe se comit de două ori mai multe infracțiuni decât în mediul rural. Totodată, în actuala situație socio-economică, orașele mari capătă o atractivitate economică deosebită pentru un număr semnificativ de migranți, inclusiv pentru cei care urmăresc atingerea diferitelor scopuri antisociale. În același timp, impactul migrației asupra criminalității este direct legat de problema adaptării sociale la mediul urban.

Cuvinte-cheie: urbanizare, criminalitate urbană, criminalitate rurală, victime, victimizare.

Summary

This scientific article reflects the main aspects regarding the impact of the current processes of accelerated urbanization on the phenomenon of crime and victimization of different categories of the urban population. Thus, the big cities are defined by the concentration of large masses of people in a limited area. These circumstances give rise to conflicts of an objective and subjective nature and often act as the cause of various types of crimes, mainly directed against

the person. Precisely for these reasons, twice as many crimes are committed in cities than in the countryside. At the same time, in the current socio-economic situation, large cities acquire a special economic attractiveness for a large number of migrants, including those who seek to achieve various antisocial goals. At the same time, the impact of migration on crime is directly related to the problem of social adaptation to the urban environment.

Keywords: urbanization, urban crime, rural crime, victims, victimization.

Având în vedere actualele procese de globalizare accelerată, unul dintre cele mai importante elemente specifice abordării sectoriale în criminologie este sensibilizarea diferențelor dintre parametrii calitativi și cantitativi ai criminalității din mediul urban și cel rural.

De fapt, urbanizarea ar trebui privită ca o latură indispensabilă și o caracteristică esențială a globalizării. În acest context, este vorba nu doar despre faptul că migrația din țările în curs de dezvoltare către țările dezvoltate completează în principal populația orașelor, ci despre o componentă importantă a urbanizării în condițiile societății informaționale, diseminarea pe scară largă a stilului de viață urban și afirmarea în conștiința publică a valorilor și normelor unei societăți urbanizate. Urbanizarea nu poate fi echivalată cu simpla creștere mecanică a orașelor. Cea mai completă înțelegere sociologică a urbanizării necesită „includerea” acestui proces în numărul de procese cu mai multe niveluri și cu mai multe aspecte. În același timp, urbanizarea este interpretată ca un proces de creștere a rolului orașelor în viața societății, asociat cu concentrarea și intensificarea funcțiilor non-agricole, răspândirea unui stil de viață urban (cu o structură specială de comunicare, cultură, un sistem de orientări valorice etc.), formarea unor forme socio-spatiale specifice de așezare. Acest proces este asociat cu o transformare socio-economică profundă atât a orașului, cât și a zonei rurale.

Urbanizarea este un factor de progres economic și social, oferind locuri de muncă, posibilități superioare de instruire și specializare, bunuri de larg consum de calitate tot mai bună și implicit creșterea nivelului de trai al oamenilor [1, p. 16].

Astăzi, aproximativ 55-60% din populația lumii locuiește în zone urbane [2]. Acest procent este în continuă creștere, reprezentând un risc sporit la adresa securității persoanelor și siguranței publice a localităților urbane prin problemele de ordin social, economic, sanitar, alimentar și ecologic, create odată cu mărirea numărului populației care trebuie deservită de o infrastructură urbană corespunzătoare. Din păcate, aceasta are o serie de neajunsuri care generează multiple probleme la capitolul siguranței publice

în general. Nu în zădar, în ultimul timp se vorbește tot mai frecvent despre o nouă ramură a criminologiei – criminologia urbană [3, 4, 306 p.].

În unele suburbii și orașe din Republica Moldova s-au format în ultimii ani cartiere în care locuiesc frecvent vagabonzi, cerșetori, alcoolici, narcomani și alte persoane care fac parte din categoria celor respinse și neadaptate social. Este vorba îndeosebi de zonele periferice formate în preajma sectoarelor urbane dens populate. Este evident că o bună parte din aceste categorii de persoane sunt potențiali infractori și/sau victime.

Analizând evoluția demografică în mediul urban, reper pentru Republica Moldova este municipiul Chișinău, având în vedere următoarele aspecte: este capitala țării, principalul centru politic, administrativ, economic, științific și cultural, populația totală a orașului este de circa 700 000 de locuitori, fiind mult mai numeroasă decât a celorlalte orașe. Astăzi, aproximativ 30% din populația țării locuiește în mun. Chișinău și la periferiile lui, acest procent fiind într-o creștere continuă.

Densitatea ridicată a populației, creșterea demografică alarmantă și scăpată de sub control, migrația ilegală sau legală, mozaicul de culturi, etnii și religii, condițiile indecente de trai, șomajul și educația precară sunt factori care determină un grad ridicat de infraționalitate în mun. Chișinău și la periferiile acestuia. Astfel, în Raportul privind activitatea poliției în perioada anului 2022 este menționat faptul că fenomenul infrațional este concentrat în mediul urban în proporție de 60%, acest procent fiind și mai mare în Chișinău [5].

În timp ce partea centrală a urbei reprezintă o zonă relativ sigură, periferiile devin din ce în ce mai afectate de criminalitate în general, infrațiunile săvârșite cu violență deținând un procent ridicat în raport cu numărul total al infrațiunilor comise. Criminalitatea existentă în zonele centrale afectează mai mult sfera patrimonial-economică, iar periferia, prin amestecul imens și diferit de populație, este profund afectată de violență. Cauzele violenței urbane sunt diferite: sociale, economice, politice, culturale, religioase, etnice etc. Periferiile aduc toate aceste cauze la un numitor comun: frustrările celor care au perceput orașul ca pe un „colac salvator”, dar care au rămas profund dezamăgiți de realitățile crude ale vieții urbane [1, p. 17].

Violența bandelor de cartier constituie o etapă prezentă în evoluția violenței urbane. Tinerii delincvenți se adună în bande de cartier, care, odată cu maturizarea lor, evoluează mai apoi în adevărate grupări criminale. Ulterior, aceste grupări se specializează în traficul ilicit de droguri și a diferitelor materiale interzise, traficul de persoane realizat în diferite scopuri, organizarea proxenetismului, comiterea actelor de huliganism, banditism, tâlhărie etc.

La aceasta se mai adaugă și foștii condamnați care, fiind eliberați din detenție și încercând preponderent să se stabilească cu traiul în oraș, influențează deseori prin comportamentul lor negativ diferite categorii de infractori, inclusiv pe cei tineri și vulnerabili care au pășit pe calea violenței criminale [1, p. 18].

Conform unor studii victimologice realizate la nivel național, mai mult de 50% din persoanele chestionate au declarat că în ultima perioadă de timp infracțiunile au devenit mai violente în două dintre cele mai mari orașe (Chișinău și Bălți) din Republica Moldova [6].

Situația nu este deloc mai bună nici la nivel mondial. Astfel, într-un raport al ONU se menționează că timp de 20 de ani criminalitatea și violența în zonele urbane din întreaga lume au crescut cu aproximativ 3-5% [6].

Pe fundalul general al caracteristicilor sociale ale victimizării în diferite zone urbane ale Chișinăului, grupurile tradiționale vulnerabile ale populației (femei și bărbați în vârstă) sunt mai puțin victimizate. Acest fapt se explică prin participarea lor limitată la formele publice de petrecere a timpului liber. Dintre șomeri, mai puțin vulnerabili sunt cei care se află la nivelul mediu de socializare, iar cei mai victimizați sunt șomerii care aparțin unor categorii de persoane cu un nivel mai înalt de calificare. Mai mult, în zonele cu un grad ridicat de criminalitate au fost identificate grupuri de persoane pentru care probabilitatea de a deveni victimă a unei infracțiuni era cea mai mare (tineri, persoane singurate etc.). Compararea cu situația grupurilor similare de populație din diferite zone ale altor orașe conduce la concluzia că gradul de victimizare a acestora depinde în cea mai mare măsură de caracteristicile individuale ale victimelor.

Astfel, s-a constatat că rata victimizării populației Republicii Moldova în ultimii ani este mai mare în Chișinău (59%), în mediul tinerilor de 16-24 ani (56%), în grupul de respondenți cu un nivel de venit mai mare (66%), în mediul persoanelor care au locuit în comunitate mai puțin de cinci ani (58%) [6].

Este important de remarcat faptul că reputația negativă a unei zone urbane infracționale influențează victimizarea în continuare a populației acesteia, întrucât persoanele mai socializate au tendința de a părăsi respectiva zonă și, viceversa, aflusul de elemente desocializate va crește. Ca urmare, teama de a deveni victimă a infracțiunii este în continuă ascensiune în rândul populației. De regulă, în astfel de situații oamenii consideră că nu este posibil să intervină atunci când sunt martori la o infracțiune sau la alte încălcări de lege. Acest fapt intensifică riscurile de comitere a unor noi infracțiuni, iar criminalii au un sentiment de impunitate. În cele din urmă, în aceste zone devine mai dificil de obținut anumite asigurări care ar garanta

dreptul la viață, sănătate, proprietate etc., iar nivelul de ocupare a forței de muncă scade tot mai mult.

O problemă gravă a orașelor din Republica Moldova, îndeosebi a Chișinăului, este numărul tot mai mare de autovehicule, care crește de la un an la altul. Evident că această situație nu a fost prevăzută atunci când au fost planificate străzile orașului și locurile amenajate pentru parcare a autoturismelor. În cele din urmă, traficul rutier din capitală este perturbat, aerul foarte poluat, crește nivelul de tensiune socio-urbană, au loc frecvent accidente rutiere cu provocarea diferitelor urmări grave, inclusiv cu vătămări corporale sau chiar cu decesul persoanelor. Anume din aceste considerente, în rapoartele privind activitatea poliției se atestă că mai mult de 20% din infracțiunile comise anual sunt cele în domeniul transportului [5].

În contextul de mai sus, Organizația Mondială a Sănătății avertizează că peste 92% din locuitorii mediului urban respiră aer poluat. În fiecare zi, aproximativ 100 de copii și tineri sub 25 de ani mor în urma accidentelor rutiere. Mulți europeni suferă de tulburări nervoase cauzate de nivelul crescut al zgomotului urban [8].

Deși din punct de vedere cantitativ numărul infracțiunilor din zonele rurale continuă să fie în mod tradițional mai mic decât în orașe, totuși în ultima perioadă de timp se atestă tot mai frecvent deplasarea activă a formelor de infracțiuni pur urbane către mediul rural. Din atare rațiuni, studierea complexă a acestei probleme este foarte importantă, prin faptul că rezultatele obținute vor oferi posibilitatea luării în considerare a impactului proceselor de urbanizare asupra victimizării diferitelor segmente ale populației, nu numai a celei urbane, ci și a celei rurale.

În același timp, populația rurală se află sub influența unor factori suplimentari de victimizare. Este vorba despre insuficiența organelor de aplicare a legii în zonele rurale și neîncrederea în reprezentanții autorităților. De asemenea, în sate există un nivel ridicat de victimizare latentă și prevalență fenomenul victimizării repetate, îndeosebi în urma comiterii infracțiunilor cu caracter violent.

În ultimele decenii au fost sesizate o serie de tendințe noi în dezvoltarea criminalității din spațiul fostelor republici sovietice (inclusiv Republica Moldova), cu care au fost asociate amenințări suplimentare pentru locuitorii din mediul rural:

- creșterea bruscă a consumului de alcool și de droguri;
- creșterea treptată, dar constantă a numărului de infracțiuni violente (violența în familie a devenit un fenomen foarte răspândit);
- formarea unor rețele organizate specializate în cultivarea și creșterea materiei prime pentru producerea drogurilor, precum și traficul ulterior

al acestora (de regulă, drogurile erau livrate în mediul urban, unde cererea consumatorilor devenea din ce în ce mai mare);

- consolidarea grupurilor infracționale organizate, membrii cărora proveneau din mediul rural;

- apariția infractorilor specializați în furturi din locuințe și din alte locuri de depozitare a bunurilor.

Prin urmare, aceste fenomene determină convergența treptată a gradului de victimizare a populației rurale și urbane. În general, schimbările semnificative ale stilului de viață urban din ultima perioadă au extins gama de oportunități pentru comiterea infracțiunilor și au avut drept consecință extrapolarea formelor urbane de criminalitate în mediul rural.

Deși suntem în secolul XXI, fenomenul criminalității urbane la nivel național și mondial evoluează destul de dramatic, tinerii și alte categorii de persoane vulnerabile fiind expuși celor mai noi atracții vicioase: consumul de alcool, droguri și etnobotanice, abandonul școlar, pornografia și infracțiunile sexuale etc. În general, aceste vicii sunt însoțite frecvent de diverse forme de comportament infracțional. Astfel, controlul tot mai redus pe care familia, școala și societatea în ansamblu îl exercită asupra tinerilor determină aceste comportamente predispuse la infracționalitate. Instituțiile tradiționale care aveau menirea de a educa populația (biserica, instituțiile culturale etc.) au devenit demodate, locul lor fiind preluat de mass-media (îndeosebi rețelele de internet), care, de multe ori, aduce publicului prejudicii enorme, prezentând emisiuni de o violență acerbă.

Având în vedere cele menționate, pot fi evidențiate următoarele categorii de factori care sporesc riscurile la adresa securității publice urbane:

- intensificarea violenței urbane, îndeosebi în zonele aflate la periferii;
- creșterea permanentă a nivelului criminalității și a gradului de gravitate a acesteia, orașul deținând supremația în ceea ce privește numărul de infracțiuni comise raportat la numărul locuitorilor;

- prezența în rândul populației a unor grupuri de persoane predispuse spre activitate criminală;

- existența unui număr mare de populație determină posibilitatea identificării potențialelor victime, mai ales în rândul minorilor și al altor categorii de persoane vulnerabile;

- intercalarea procesului de migrație cu problemele de adaptare a migranților;

- infrastructura urbană asigură un potențial sporit pentru diverse activități ilicite în domeniul patrimonial, economic, financiar, bancar etc.;

- sectoarele necontrolate aflate la periferiile orașelor asigură baza de recrutare și selecție a viitorilor infractori etc.

Din aceste considerente, mediul urban, inclusiv periferiile orașelor, reprezintă un subiect de studiu și analiză consecventă nu doar pentru centrele specializate ale administrației publice locale, ci și pentru cele ale forțelor de ordine responsabile de menținerea și asigurarea ordinii publice. Astfel, cunoașterea teritoriului și a populației din punct de vedere operativ constituie direcții prioritare de acțiune pentru diminuarea fenomenului infracțional și a nivelului de victimizare a locuitorilor. Totodată, studiarea minuțioasă a problemelor legate de urbanizare reprezintă un punct de plecare în realizarea unor sisteme eficiente de menținere a ordinii publice și de asigurare a securității populației.

Referințe bibliografice

1. Larii Iu., Cojocaru R., Ionașcu V. et al. *Criminalitatea violentă în Republica Moldova: tendințe generale, cauze și condiții*. Chișinău: Tipogr. Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2018.
2. Total and urban population. <https://hbs.unctad.org/total-and-urban-population/> (accesat la 10.11.2023).
3. Peršak Nina. Urban Criminology – Criminology of the Urban. În: *Criminological Encounters*, Vol. 3(1)2020. https://repositorio.ul.pt/bitstream/10451/45390/1/2020_persak%2C%20tulumello_crim%20enc_intro.pdf (accesat la 07.11.2023).
4. Atkinson Rowland, Millington Gareth. *Urban Criminology: The City, Disorder, Harm and Social Control*. 1st Edition. London: Routledge, 2018.
5. Raportul privind activitatea poliției (Chișinău, 2023). https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_12_luni_2022_.pdf (accesat la 06.11.2023).
6. Nivelul de victimizare a populației în Republica Moldova. https://soros.md/wp-content/uploads/2023/03/Studiu_Nivelul-de-victimizare.pdf (accesat la 06.11.2023).
7. Care sunt consecințele urbanizării? <https://ro.411answers.com/a/care-sunt-consecintele-urbanizarii.html> (accesat la 15.11.2023).
8. OMS avertizează asupra impactului negativ al urbanizării asupra sănătății și stilului de viață al oamenilor. <https://ecology.md/md/page/oms-avertizeaza-asupra-impactului-negativ-al-urbanizarii-asupra-sanatatii-si-stilul-de-viata-al-oamenilor> (accesat la 15.11.2023).

УДК: 343.9

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Віталій Анатолійович СВІТЛИЧНИЙ,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри протидії кіберзлочинності факультету №4

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: 0000-0003-3381-3350

Summary

The processes taking place in the electronic world leave many passive and active traces, respectively: technical information on the use of electronic devices and traces of actions taken by the direct user: photos, video recordings. It is shown that digital forensics covers computer hardware and their software, computer information, network technologies, mobile communication, and cloud technologies. It is indicated that the specificity of digital information determines the peculiarities of its search, detection and extraction in the form of investigative actions. When obtaining material evidence, there is often a need for their expert research. Examples of digital evidence are considered. It has been proven that compared to traditional evidence (e.g. paper documents, weapons, controlled substances, etc.), digital evidence creates unique difficulties in authentication due to the amount of data available, its speed (i.e. the speed with which it is created and transmitted), instability (that is, they can quickly disappear when overwritten or deleted), and vulnerability (that is, they can easily be manipulated, changed, or corrupted). International standards related to the handling of digital evidence are considered ISO / IEC 27037 Guidelines for the identification, collection, acquisition and preservation of evidence presented in digital form by the International Organization for Standardization. It is shown that digital forensics, along with its obvious advantages, has certain disadvantages.

Keywords: digital forensics, forensics, cybercrime, digital evidence, ISO/IEC 27037.

Процеси, що протікають в електронному світі, залишають безліч пасивних та активних слідів, це відповідно: технічна інформація використання електронних пристроїв та сліди дій, вчинених безпосереднім користувачем: фото, відеозаписи. Саме виявленням, фіксацією та використанням таких слідів займається відносно молода галузь криміна-

лістики – цифрова криміналістика (інші назви: digital forensic, форензіка, комп'ютерна криміналістика).

Тобто цифрова криміналістика - це галузь криміналістики, що вивчає виявлення, фіксацію та подальше використання в розкритті та розслідуванні злочинів цифрових слідів, що утворилися в ході злочинних процесів, що протікають в електронному світі [1]. Цифрова криміналістика охоплює комп'ютерні апаратні засоби та їхнє програмне забезпечення, комп'ютерну інформацію, мережеві технології, мобільний зв'язок, хмарні технології. Для повного та своєчасного розкриття злочину необхідно виявити, зафіксувати та вилучити його сліди, які згодом можуть мати доказове значення. Електронні цифрові сліди мають свою специфіку, вони знаходяться на електронних носіях або передаються по провідних каналах зв'язку або радіоканалах у вигляді електромагнітних сигналів [1]. Ця специфіка цифрової інформації обумовлює особливості її пошуку, виявлення та вилучення у вигляді слідчих дій. При одержанні речових доказів часто виникає необхідність їхнього експертного дослідження. Поява технічних засобів цих цілей зумовлено можливостями цифрових технологій.

Отже, цифрова криміналістика - прикладна наука про розкриття злочинів, пов'язаних з комп'ютерною інформацією, про дослідження цифрових доказів, методи пошуку, отримання і закріплення таких доказів.

Перш ніж цифрові докази можуть бути представлені в суді в якості прямих або непрямих доказів, їх треба розпізнати (тобто необхідно показати, що докази відповідають передбачуваній меті). Для наочної демонстрації практики аутентифікації можна навести такі приклади цифрових доказів:

- контент, генерований одним або кількома особами (наприклад, текст електронного листа або миттєве повідомлення і документи текстового редактора, такого як Microsoft Word);
- контент, генерований комп'ютером або цифровим пристроєм без участі користувача (наприклад, журнали реєстрації даних);
- контент, генерований одночасно користувачем і пристроєм (наприклад, динамічні таблиці в таких програмах, як Microsoft Excel, які включають в себе дані, що вводяться користувачем, і розрахунки, що здійснюються програмою) [2].

Контент, що генерується користувачем, може вважатися допустимим доказом, якщо він є достовірним і правдоподібним (тобто можна встановити його приналежність будь-якій особі). Контент, що генерується пристроєм, може вважатися допустимим доказом, якщо можна довести, що пристрій функціонував належним чином в момент

генерування даних, і якщо можна показати, що в момент генерування даних діяли механізми забезпечення захисту для запобігання зміни даних. У випадках, коли контент генерується одночасно пристроєм і користувачем, необхідно встановити достовірність і правдоподібність кожного з них [2].

У порівнянні з традиційними доказами (наприклад, паперовими документами, зброєю, контрольованими речовинами і т. д.), цифрові докази створюють унікальні складності при аутентифікації через обсяг доступних даних, їх швидкості (тобто швидкості, з якою вони створюються і передаються), нестійкості (тобто вони можуть швидко зникнути при перезапису або видаленні) і уразливості (тобто їх легко можна обробити, змінити або пошкодити). У той час як одні країни впровадили норми доказового права, що включають в себе вимоги щодо аутентифікації, які конкретно відносяться до цифрових доказів, інші країни для аутентифікації традиційних доказів і цифрових доказів використовують схожі вимоги.

У 2012 році Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) і Міжнародна електротехнічна комісія (МЕК) опублікували міжнародні стандарти, що стосуються поводження з цифровими доказами (ISO / IEC 27037 Керівництво по ідентифікації, збирання, одержання і збереження свідчень, представлених в цифровій формі [3]). Пропонуються наступні чотири етапи поводження з цифровими доказами:

Ідентифікація. Цей етап включає в себе пошук і розпізнавання відповідних доказів, а також їх документування. На цьому етапі пріоритетні завдання збору доказів визначаються на основі цінності і мінливості доказів.

Збір. Цей етап передбачає збір всіх цифрових пристроїв, які можуть містити дані, що мають доказову цінність. Ці пристрої потім транспортуються в лабораторію судової експертизи або іншу установу для збору і аналізу цифрових доказів. Цей процес називається збором даних в статичному режимі. Однак бувають випадки, коли збір даних в статичному режимі є практично нездійсненним. У таких ситуаціях здійснюється збір даних в реальному часі.

Отримання. Цифрові докази необхідно отримувати без шкоди для цілісності даних. Таке отримання даних без їх зміни здійснюється шляхом створення копії вмісту цифрового пристрою (процес, відомий як створення неспотвореного образу) з використанням пристрою (блокувальника запису), який призначений для запобігання зміни даних в процесі копіювання [1]. Для того щоб визначити, чи є дублікат точною копією оригіналу, значення хешфункції розраховується з ви-

користанням математичних обчислень; тут для отримання значення хешфункції використовується криптографічна хешфункція. Якщо значення хешфункції для оригіналу та копії збігаються, то вміст копії є точно таким же, що і в оригіналі.

Збереження. Цілісність цифрових пристроїв і цифрових доказів - «процес, за допомогою якого слідчі забезпечують охорону місця злочину (або події) і збереження доказів протягом всього періоду провадження у справі. У журнал реєстрації записують інформацію про те, хто здійснював збір доказів, де і яким чином вони були зібрані, які особи отримали ці докази, і коли вони їх отримали.

Ретельне документування процесу цифрової судової експертизи на кожному етапі має важливе значення для забезпечення допустимості доказів у суді. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку [2]. Таким чином, цифрова криміналістика включає в себе процеси ідентифікації, отримання, збереження, аналізу та подання цифрових доказів. Цифрові докази повинні бути автентифіковані, щоб забезпечити їх допустимість в суді.

В кінцевому рахунку артефакти для судово-експертного аналізу та використовувані криміналістичні методи (наприклад, збір даних в статичному режимі або в режимі реального часу) залежать від пристрою, його операційної системи та його засобів захисту. Запатентовані операційні системи (з якими слідчі можуть бути незнайомі) і засоби захисту (наприклад, шифрування) служать перешкодами для проведення цифрової судової експертизи. Шифрування, блокує доступ третіх осіб до інформації про користувачів і їх повідомленнями, може завадити правоохоронним органам отримати доступ до даних, що містяться в цифрових пристроях, таких як смартфони.

Проте цифровій криміналістиці поряд з очевидними перевагами притаманні певні недоліки:

– Цифрові докази прийнято до суду. Проте має бути доведено, що немає жодного втручання.

– Виготовлення електронних записів та їх зберігання є надзвичайно дорогою справою.

– Слідчі повинні мати великі комп'ютерні знання.

– Необхідно надати достовірні та переконливі докази.

– Якщо інструмент, який використовується для цифрової судової експертизи, не відповідає зазначеним стандартам, то в суді докази можуть бути відхилені правосуддям.

– Відсутність технічних знань у слідчого може не дати бажаного результату.

Підсумовуючи вищесказане відзначимо, що в розвинутих країнах цифрова криміналістика розвивається стрімкими темпами і гідно протистоїть поширенню кіберзлочинності. Не є винятком і наша країна. Проте для того, щоб вітчизняні правоохоронні органи дійсно могли використовувати весь спектр можливостей, які надають сучасні технології, необхідно якомога швидше завершити процес інтеграції вітчизняних правоохоронних структур в європейський простір.

Список бібліографічних посилань

1. Personal Cybersecurity How to Avoid and Recover from Cybercrime: Державний університет телекомунікацій. *Головна: Державний університет телекомунікацій*. URL: https://dut.edu.ua/uploads/l_2140_82952127.pdf (дата звернення: 25.10.2023).

2. Цифрова криміналістика: проблеми теорії і практики | Київський часопис права. *Київський часопис права*. URL: <http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/151> (дата звернення: 25.10.2023).

3. ISO/IEC 27037:2012. *ISO*. URL: <https://www.iso.org/standard/44381.html> (date of access: 25.10.2023).

CZU 343.132+343.982

**INTERCEPTAREA ȘI ÎNREGISTRAREA COMUNICĂRILOR ȘI IMAGINILOR
- INSTRUMENT JURIDIC EFICIENT ÎN COMBATERICA CRIMINALITĂȚII**

Boris GLAVAN,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
secretar științific al Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-3838-4308*

Alexandru CICALA,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-5900-0679*

Rezumat

Interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor este o măsură specială de investigații cu un potențial foarte ridicat de soluționare rapidă a problemelor investigative, fapt pentru care în activitatea practică se poziționează în topul celor mai solicitate măsuri specială de investigații.

Totodată, este de reținut că interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor este una dintre cele mai serioase intervenții în sfera dreptului la viața privată protejată de art. 8 din CEDO, fapt pentru care autorizarea acesteia este atribuită în competența judecătorului de instrucție.

Cuvinte-cheie: interceptare, înregistrare comunicări, informație, măsură specială de investigație, imagini, ascultare, supraveghere.

Summary.

The interception and recording of communications and/or images is a special investigative measure with a very high potential for quick resolution of investigative issues, a fact for which in practical activity it is positioned in the top of the most requested special investigative measures.

At the same time, it should be noted that the interception and recording of communications and/or images is one of the most serious interventions in the sphere of the right to private life protected by art. 8 of the ECHR, a fact for which its authorization is attributed to the competence of the investigating judge.

Keywords: interception, recording of communications, information, special investigative measure, images, eavesdropping, surveillance.

Introducere. Interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor este o măsură specială de investigații cu un potențial foarte ridicat de soluționare rapidă a problemelor investigative, fapt pentru care în activitatea practică se poziționează în topul celor mai solicitate măsuri speciale de investigații.

Totodată, este de reținut că interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor este una dintre cele mai serioase intervenții în sfera dreptului la viața privată, protejat de art. 8 din CEDO, fapt pentru care autorizarea acesteia este atribuită în competența judecătorului de instrucție. Chiar și în prezența unei situații care reprezintă o amenințare gravă la adresa ordinii publice, statele nu au dreptul absolut să recurgă la măsuri de supraveghere ascunsă a persoanelor aflate sub jurisdicția lor. Este bine să cunoaștem faptul că dreptul la secretul corespondenței poate fi ținta nu doar a restrângerilor legale, ci și a celor ilegale comise de particulari, de societăți private, inclusiv de avocați [8], de persoane aflate în libertate, precum și de cele aflate în stare de detenție [9]. În acest context statul are obligația pozitivă să protejeze secretul comunicărilor [3].

Curtea de la Strasbourg consideră interceptarea comunicărilor drept o ingerință semnificativă, iar orice intervenție a autorităților publice în exercitarea dreptului unei persoane la respectarea vieții sale private necesită să fie însoțită de garanții minime prevăzute în lege [2]. Această frază sugerează existența unor condiții care depășesc simpla existență a unui temei juridic în normele juridice ale țării: o astfel de bază se cere să fie „accesibilă” și „previzibilă” [10]. Cerința previzibilității implică ca legea internă să fie suficient de clară și detaliată referitor la procedura de interceptare. În scopul evitării abuzurilor, legea ar trebui să prevadă [15, p.65]: categoriile de persoane ale căror convorbiri pot fi interceptate; tipul infrajecțiilor pentru care se poate dispune măsura; durata de efectuare a măsurii; procedura de perfectare a documentelor; măsurile de asigurare a originalității înregistrărilor efectuate, în eventualitatea controlului din partea judecătorului și apărătorului [6]; condițiile în care înregistrările sunt nimicite [4].

Metode și materialele aplicate. În procesul elaborării studiului au fost folosite materiale doctrinare, normative, rapoarte de activitate, lucrări științifice din sfera activității speciale de investigație. De asemenea, cercetarea acestei măsuri speciale de investigație a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de cercetare științifică ale teoriei dreptului: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, statistică etc.

Totodată, au fost utilizate lucrări ale savanților autohtoni, informații empirice, precum și opinii ale angajaților din cadrul subdiviziunilor specializate.

Conținut de bază. Inițial, interceptarea și înregistrarea comunicărilor era reglementată atât ca măsură specială de investigații [16, art.6], cât și ca acțiune de urmărire penală, fapt care pune în dificultate înțelegerea unitară a deosebirilor dintre acestea, ridicând totodată întrebări privind suficiența garanțiilor de respectare a drepturilor persoanei supuse interceptării [5]. Din 2012 aceasta a fost apreciată doar ca măsură specială de investigații, realizarea căreia a fost restrânsă în limitele urmăririi penale, considerându-se că doar în acest mod persoana supusă interceptării are toate garanțiile unui proces echitabil [14]. Ca excepție, această măsură era admisă și în afara procesului penal, în cadrul testului de integritate profesională [17, art.18]. În urma acumulării unui șir de probleme legate de dificultățile de realizare a sarcinilor activității speciale de investigații, legiuitorul a acceptat într-un final propunerile practicienilor de modificare a legislației în domeniul investigațiilor speciale, posibilitatea efectuării acestei măsuri în afara procesului penal fiind extinsă pentru realizarea sarcinilor de căutare și asigurare a protecției mai multor categorii de persoane, participanți ai procesului penal (art. 27 din Legea nr.59/2012).

Noțiunea de interceptare desemnează, în interpretarea literară, acțiunea de a surprinde și controla o convorbire telefonică, o corespondență între două persoane.

În doctrină, noțiunea a primit definiții relativ asemănătoare. În opinia lui Gr. Theodoru, interceptarea constituie intervenția organelor autorizate în orice fel de convorbiri sau comunicații telefonice sau în orice mijloc electronic de comunicare, care implică ideea confidențialității între cei care le efectuează [20, p.397].

Din punctul de vedere al lui D. I. Cristescu, interceptarea reprezintă activitatea prin care, cu ajutorul mijloacelor tehnice, se surprind și controlează convorbirile dintre două sau mai multe persoane [13, p.195].

În viziunea autorii M. Udrioiu, R. Slavoiu, O. Predescu, interceptarea poate fi definită drept operațiunea prin care, cu ajutorul unor mijloace tehnice, sunt surprinse și luate sub control comunicările confidențiale efectuate mijlocit sau nemijlocit de către o anumită persoană [22, p.58].

De asemenea, în doctrina rusă găsim un șir de expuneri doctrinare cu referire la conținutul interceptării convorbirilor și imaginilor. Astfel, în viziunea autorilor V. V. Nikoliuk, V. V. Kalinițkii și A. E. Cecetin, interceptarea convorbirilor telefonice presupune obținerea confidențială a unor informații transmise de persoane bănuite de comiterea infracțiunilor pe linii telefonice de abonament [25 p.48]. O definiție analogică o găsim și în comentariul lui I. N. Zubov [27].

A. Iu. Șumilov consideră că interceptarea convorbirilor telefonice con-

stă în primirea informațiilor ca rezultat al ascultării convorbirilor persoanelor implicate sau într-o infracțiune sau fiind în colaborare cu persoanele care au comis-o, ce au loc prin intermediul liniilor telefonice [28, p.68].

Ulterior, același autor definește interceptarea convorbirilor telefonice ca pe o totalitate de acțiuni îndreptate asupra controlului auditiv conspirativ cu ajutorul mijloacelor tehnice al convorbirilor duse pe liniile telefonice sau al comunicărilor unilaterale și fixarea lor în scopul identificării informațiilor privind activitatea infracțională a persoanei, identificarea legăturilor ei și primirea altei informații care contribuie la soluționarea sarcinilor ASI [29, p.123-124].

O. A. Vaghin, A. P. Isicenko, Gh. H. Șabanov definesc interceptarea convorbirilor telefonice ca măsura specială de investigație efectuată în baza deciziei instanței de judecată cu utilizarea mijloacelor tehnice speciale și care constă în controlul auditiv și fixarea convorbirilor persoanelor fizice, efectuate prin intermediul liniilor telefonice [24, p.48].

Studiind materialul doctrinar, ținem să menționăm că definițiile prezentate nu redau pe deplin esența MSI în cauză. Astfel, în definiția autorilor V. V. Nikoliuk, V. V. Kalinițkii și A. E. Cecetin se vorbește despre primirea informației, transmise pe liniile telefonice de abonament. Însă este necesar de menționat că prin legătura telefonică se subînțelege transmiterea la distanță a informației verbale, realizate prin intermediul semnalelor electrice. Acestea se răspândesc atât prin intermediul liniilor telefonice, cât și în formă de semnale radio, cu ajutorul cărora se realizează legătura telefonică mobilă. Astfel, în calitate de convorbiri telefonice trebuie considerate nu numai discuțiile realizate prin intermediul liniilor telefonice, ci și prin intermediul legăturilor mobile. În așa mod definiția propusă de autorii în cauză limitează convorbirea telefonică numai la liniile telefonice și nu prevede legătura mobilă.

În acest context autorii V. Iu. Alfiorov, A. I. Grișin, N. I. Ilin menționează că măsura în cauză cuprinde obținerea informației de valoare indiferent de tipul legăturii telefonice utilizate. La principalele tipuri de legături telefonice ei atribuie: liniile telefonice, canalele radiotelefonice, legătura mobilă, legătura cosmică [23, p.90].

La rândul lor, autorii M. V. Remizov și R. N. Lastocikina menționează că pot fi supuse interceptării convorbirile realizate prin intermediul telefonului de la domiciliu, serviciu sau telefonului public cu utilizarea liniilor telefonice sau legăturii mobile [26, p.54].

Prin interceptare se subînțelege acțiunea de a surprinde, a asculta și a controla o convorbire telefonică, o comunicație electronică între două sau mai multe persoane fără permisiunea interlocutorilor. Pe perioada intercep-

tării se face uz de mijloace tehnice și/sau de program.

Prin înregistrare se subînțelege consemnarea, înscrierea, însemnarea, notarea, fixarea și imprimarea prin metode electromagnetice sau optice pe un suport tehnic (magnetic, optic sau digital) a comunicărilor sau a imaginilor, precum și a informațiilor generate sau desfășurate în procesul furnizării serviciilor de comunicații electronice, în așa mod încât să fie accesibile ulterior pentru reascultare și transmitere.

În prezent, în legislația autohtonă, interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor este definită în art.29 din Legea nr. 59/2012 și în art. 138¹ CPP, ceea ce ar putea crea impresia că suntem în prezența a două măsuri speciale de interceptare și înregistrare a comunicărilor și/sau a imaginilor. Ni se pare corect ca măsura discutată să fie analizată din perspectiva unui singur element al activității speciale de investigații cu regim juridic de aplicare diferit, în cadrul și în afara procesului penal.

Interceptarea comunicărilor și/sau a imaginilor este definită practic identic în ambele acte normative, aceasta presupunând „folosirea unor mijloace tehnice prin intermediul cărora se poate afla conținutul informațiilor audio, video, scrise sau grafice, transmise între două sau mai multe persoane”. Singura diferență dintre cele două definiții ar fi că în redacția art.29 alin. (1) din Legea nr. 59/2012 lipsesc cuvintele „scrise sau grafice”, ceea ce ar putea genera discuții în privința admisibilității interceptării informațiilor scrise sau grafice în afara procesului penal. Se pare că mai degrabă ar fi vorba despre o eroare tehnică decât despre o abordare conceptuală, or nu găsim o explicație plauzibilă care ar lămurii admisibilitatea interceptării informațiilor audio și video și interzicerea interceptării informațiilor scrise sau grafice.

Conform aceluiași definiții legale, noțiunea de înregistrare a comunicărilor și/sau a imaginilor presupune „stocarea pe un suport informațional a informațiilor obținute în urma interceptării”.

În practica judiciară s-a pus în discuție problema limitelor măsurii analizate, în sensul că nu este clar dacă aceasta s-ar extinde și asupra interceptării ambientale, adică asupra controlului discuțiilor întreținute fără concursul unor mijloace tehnice sau sisteme de comunicare. Unii practicieni, avocați, au apreciat drept ilegale interceptările ambientale dintre doi vorbitori, unul dintre care colaborează cu reprezentanții statului, având asupra sa mijloace tehnice care asigură controlul audio-video al discuțiilor [18].

În încercarea de a soluționa această problemă vom apela la doctrină care ne poate oferi mai multe detalii. Astfel, prin interceptare se înțelege intervenția organelor autorizate în orice fel de convorbiri sau comunicații telefonice sau cu orice mijloc electronic de comunicare, care implică ideea confidențialității între cei care le efectuează [20, p.397]. Convorbirile tele-

fonice sunt acoperite atât de dreptul la viață privată, cât și de dreptul la corespondență, inclusiv în cazul convorbirilor purtate de pe telefonul intern al închisorii [7]. Într-o altă abordare, interceptarea este activitatea prin care, cu ajutorul mijloacelor tehnice, se surprind și se controlează convorbirile dintre două sau mai multe persoane [13, p.195-197]. Există și opinia conform căreia interceptarea este luarea sub control a comunicărilor efectuate de indivizi, realizată la un moment ulterior transmiterii și anterior recepției informației [1, p.648]. S-a mai menționat și faptul că interceptarea vizează situațiile în care comunicările au loc prin mijloace de transmitere la distanță [22, p.58]. Toate aceste interpretări nu se exclud între ele, ci mai degrabă se completează reciproc, fiind puse în evidență anumite trăsături specifice acțiunii de interceptare.

Scopul măsurii analizate constă în aflarea conținutului convorbirilor dintre persoana investigată și alte persoane și folosirea acestor informații fie în calitate de probe, fie pentru înlăturarea unui risc evident al pierderii iremediabile ori al denaturării probelor, prevenirea infracțiunilor și asigurarea securității victimei, părții vătămate, părții civile, martorului sau rudei persoanelor respective, dacă există pericol iminent pentru viața, sănătatea sau libertatea acestora, căutarea persoanelor care se eschivează de la urmărire penală, judecată sau de la executarea pedepsei penale sau care au evadat din locurile de detenție, condamnate pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave (art. 133 alin.(2) și (3) CPP; art. 27 alin.(3) din Legea nr. 59/2012).

Prin derogare de la condițiile generale menționate în art. 133 alin.(1) CPP măsura interceptării, pe segmentul procesului penal, se aplică în exclusivitate la cauzele penale care au ca obiect urmărirea penală cu privire la săvârșirea infracțiunilor indicate expres în art. 138¹ alin.(2) CPP, indiferent de categoria gravității acestora.

Pentru efectuarea interceptării comunicărilor purtate prin intermediul rețelelor de comunicații electronice este necesară asistența tehnică a unei autorități specializate, care utilizează echipamente tehnice specifice. Mijloacele tehnice sunt folosite pentru captarea și transmiterea online a convorbirilor interceptate. Cei implicați în procesul de interceptare, inclusiv angajații subdiviziunii care se ocupă de partea tehnică a interceptării și persoanele responsabile de ascultarea înregistrărilor, sunt obligați să păstreze secretul comunicărilor. În caz de încălcare a acestei obligații, ei vor suporta consecințele legale ale acestui fapt.

Pentru începerea interceptării și înregistrării, ofițerul de investigații, ofițerul de urmărire penală sau procurorul prezintă autorității specializate copia autenticată a mandatului judecătoresc sau, după caz, extrasul din or-

donanța procurorului prevăzut la art. 255 alin. (5) CPP.

Subdiviziunea tehnică a autorității abilitate prin lege să asigure interceptarea comunicărilor efectuate prin intermediul rețelelor de comunicații electronice transmite semnalul comunicărilor interceptate și alte informații subdiviziunii specializate indicate în mandatul judecătoresc sau extrasul din ordonanța procurorului, în regim de timp real, fără a efectua înregistrarea acestora.

Informațiile obținute în timpul interceptării și înregistrării pot fi accesate în timp real de către organul de urmărire penală și procuror. Aceste informații sunt transmise organului de urmărire penală sau procurorului pe un suport material sigilat și numerotat, pentru a asigura protecția datelor și confidențialitatea acestora.

La sfârșitul fiecărei perioade de autorizare a interceptării, care are o durată limitată, organul de urmărire penală sau procurorul întocmește un proces-verbal în care este documentată activitatea de interceptare și înregistrare a comunicărilor.

Stenograma comunicărilor, care reprezintă o reproducere scrisă pe suport de hârtie a comunicărilor interceptate și înregistrate și care are importanță pentru cauza penală, se atașează la procesul-verbal. În stenogramă vor fi menționate data, ora și durata comunicării, precum și numele persoanelor interceptate, dacă acestea sunt cunoscute. Este de remarcat că comunicările dintre avocat și clientul său nu se stenografiază. Procesul verbal și stenograma se semnează pe fiecare pagină de către cel care le întocmește, iar suportul informațional pe care au fost înregistrate comunicările interceptate se sigilează și se anexează la procesul verbal, făcându-se mențiune despre împachetarea și sigilarea acestuia.

În cazul în care mijloacele de probă obținute în acest mod necesită verificări suplimentare, acestea pot fi supuse constatării tehnico-științifice sau expertizei judiciare, la cererea părților sau din oficiu.

Aceste reguli detaliate și proceduri sunt menite să asigure că interceptarea și înregistrarea comunicărilor sunt efectuate într-un mod legal, cu respectarea drepturilor și confidențialității persoanelor interceptate.

În continuare, vom prezenta algoritmul dispunerii, autorizării și efectuării măsurii speciale de investigație „interceptarea și înregistrarea comunicărilor și imaginilor”, care are la bază Codul de procedură penală.

Astfel, potrivit art.135 a CPP [11], măsura în cauză se autorizează de către judecătorul de instrucție la demersul motivat al procurorului. La demers se anexează ordonanța privind dispunerea efectuării măsurii speciale de investigații și materialele ce confirmă necesitatea efectuării acesteia.

Totodată, în demers sunt indicate probele care justifică că se pregătesc-

te, se săvârșește sau a fost săvârșită o infracțiune ce se regăsește în art. 138¹ al CPP, precum și argumentele care justifică imposibilitatea realizării scopului procesului penal pe altă cale, necesitatea și proporționalitatea efectuării măsurii speciale de investigații și rezultatul scontat.

În situația în care demersul se consideră motivat, judecătorul de instrucție autorizează efectuarea măsurii speciale de investigații prin încheiere, care va conține denumirea instanței de judecată, data, ora și locul emiterii, numele și prenumele persoanei care a emis încheierea, indicarea măsurii speciale de investigații autorizate, datele de identitate ale persoanei supuse măsurii speciale de investigații, dacă sunt cunoscute, precum și, dacă este necesar, alte date ce indică măsura specială de investigații.

Măsura specială de investigație descrisă se dispune pe o perioadă de 30 de zile, termenul începând să curgă din data autorizării, și poate fi prelungită motivat, în același mod, până la 180 de zile calculate cumulativ. Fiecare prelungire a duratei măsurii speciale de investigații nu poate depăși 30 de zile și se prelungeste de către judecătorul de instrucție care le-a autorizat, iar în lipsa acestuia – de către un judecător de instrucție desemnat aleatoriu.

În **concluzie** putem afirma că interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor reprezintă o măsură specială de investigație reglementată de art. 138¹ a CPP și art. 29 al Legii 59/2012 privind activitatea specială de investigație.

Potrivit acestor legi, măsura specială de investigație se aplică și se autorizează atât în cadrul unui proces penal, cât și în afara acestuia. În cadrul unui proces penal, interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor se aplică în exclusivitate la cauzele penale care au ca obiect urmărirea penală cu privire la săvârșirea infracțiunilor, inclusiv ușoare sau mai puțin grave prevăzute de art. 138¹ a CPP [11]. În afara unui proces penal măsura vizată se efectuează numai în cazul:

a) căutării persoanelor care se sustrag de la urmărire penală sau judecarea cauzei ori a persoanelor care se eschivează de la executarea pedepsei penale sau au evadat din locurile de detenție, condamnate pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave;

b) asigurării protecției martorilor și a altor participanți la procesul penal [17].

Procedura de autorizare a măsurii speciale de investigație prenotate este reglementată de art. 135 a Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

În acest context, putem afirma cu convingere că interceptarea și înregistrarea comunicărilor și/sau a imaginilor se dispune și se autorizează doar în cadrul unui proces penal în scopul căutării persoanelor care se sustrag de

la urmărire penală sau judecarea cauzei, ori a persoanelor care se eschivează de la executarea pedepsei penale sau au evadat din locurile de detenție, condamnate pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, precum și asigurării protecției martorilor și a altor participanți la procesul penal sau în scopul cercetării, investigării și descoperirii infracțiunilor prevăzute de art. 138¹ a CPP al RM.

Surse bibliografice:

1. Bîrsan C., Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole, vol. I, Drepturi și libertăți, Ed. All Beck, București, 2005;

2. Cauza Amann contra Elveției. Cererea nr. 27798/95. Hotărârea CtEDO din 16.02.2000 (Strasbourg) [cit.:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58497>; Cauza Prado Bugallo contra Spaniei. Cererea nr. 58496/00. Hotărârea CtEDO din 18 februarie 2003 (Strasbourg) [cit.:03.05.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-65499> par. 28-33; Cauza Kopp contra Elveției. Cererea nr. 13/1997/797/1000. Hotărârea CtEDO din 25 martie 1998 (Strasbourg) [cit.:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58144> par. 55; Cauza Valenzuela Contreras contra Spaniei. Cererea nr. 58/1997/842/1048. Hotărârea CtEDO din 30 iulie 1998 (Strasbourg) [cit.:21.07.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58208> par. 46; Cauza Malone contra Marii Britanii. Cererea nr. 8691/79. Hotărârea CtEDO din 2 august 1984 (Strasbourg) [cit.:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57533>, par. 66-68; Cauza Halford contra Marii Britanii. Cererea nr. 20605/92. Hotărârea CtEDO din 25 iunie 1997 (Strasbourg) [cit.:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58039>, par. 49; Cauza Kruslin contra Franței. Cererea nr. 11801/85. Hotărârea CtEDO din 24 aprilie 1990 (Strasbourg) [cit.:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57626> par. 30-36; Cauza Huvig contra Franței. Cererea nr. 11105/84. Hotărârea CtEDO din 24 aprilie 1990 (Strasbourg) [cit.:20.06.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57627>, par. 32-35; Cauza Heglas contra Republicii Cehe. Cererea nr. 5935/02. Hotărârea CtEDO din 1 martie 2007 (Strasbourg) [cit.:11.04.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-79650>, par. 60-76;

3. Cauza Bărbulescu contra României. Cererea nr. 61496/08. Hotărârea CtEDO din 5 Septembrie 2017 [cit.:24.12.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-177082>, pct. 113 și 115-120;

4. Cauza Chadimová contra Republicii Cehe. Cererea nr. 50073/99. Hotărârea CtEDO din 26 aprilie 2007, definitivă din 24 septembrie 2007 [cit.:22.11.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-80272>, pct. 146;

5. Cauza Iordachi și alții contra Republicii Moldova. Cererea nr. 25198/02. Hotărârea CtEDO din 10.02.2009, definitivă din 14 septembrie 2009 (Strasbourg) [cit.:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-91245>, §45;

6. Cauza Iordachi și alții contra Republicii Moldova. Cererea nr. 25198/02. Hotărârea CtEDO din 10.02.2009, definitivă din 14 septembrie 2009;

7. Cauza Klamecki contra Poloniei. Cererea nr. 25415/94. Hotărârea CtEDO din 03.04.2003 (Strasbourg) [cit.:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-60394>;

8. Cauza Kopp contra Elveției. Cererea nr. 13/1997/797/1000. Hotărârea CtEDO din 25 martie 1998 (Strasbourg) [cit.:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-58144>, §50;

9. Cauza Petrov contra Bulgariei. Cererea nr. 15197/02. Hotărârea CtEDO din 22 mai 2008, definitivă din 28 august 2008 (Strasbourg) [cit.:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-86454>, §51;

10. Cauza Silver și alții contra Marii Britanii. Cererea nr. 7136/75. Hotărârea CtEDO din 25.03.1983 (Strasbourg) [cit.:20.10.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-57577>, § 88;

11. Codul de procedură penală al Republicii Moldova;

12. Cristescu D. I., Investigarea criminalistică a infracțiunilor contra securității naționale și de terorism, Ed. Solness, Timișoara, 2004;

13. Cristescu D. I., Investigarea criminalistică a infracțiunilor contra securității naționale și de terorism, Ed. Solness, Timișoara, 2004;

14. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.39 din 08.07.2016 de inadmisibilitate a sesizării nr.70g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (dispunerea și efectuarea măsurilor speciale de investigații) [cit.: 17.12.2023] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=decizii&docid=245>;

15. Dolea I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ). Chișinău. Ed. Cartea Juridică. 2016;

16. Legea RM Nr. 45 din 12.04.1994 privind activitatea operativă de investigații;

17. Legea RM Nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații (în redacția de până în 2024);

18. Sesizarea nr.70g din 14.06.2016 privind excepția de neconstituționalitate prevederilor al. (2) pct. 2) art.1321, al. (1) pct. 1) lit. c) art.1322, al. (1) pct. 2) lit. c) art.1322, art.1328, art.135, alin. (2) art.301 ale Codului de procedură penală (pct. 42.1-50);

19. Theodoru Gr., *Tratat de Drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2007;
20. Theodoru Gr., *Tratat de drept procesual penal*, Ed. Hamangiu, București, 2007;
21. Udroiu Mihail, Predescu Ovidiu, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român*, Ed. C.H. Beck, București, 2008;
22. Udroiu M., *Procedura penală, partea generală*, ed. a 4-a revizuită și adăugită. Ed. C.H. Beck, București, 2017, p. 417 apud TRIF V. *Metode de supraveghere tehnică în cadrul procesului penal*. București: Editura C.H. Beck, 2019;
23. Алферов В. Ю., Гришин А. И., Ильин Н. И., *Правовые основы оперативно-розыскной деятельности*, Учебное пособие, Саратов 2016;
24. Вагин О. А., Исиченко А. П., Шабанов Г. Х., *Оперативно-розыскные мероприятия и использование их результатов: Учебно-практическое пособие*, Москва 2006;
25. *Научно-практический комментарий Закона об оперативно-розыскной деятельности*. Москва, 1998;
26. Ремизов М. В., Ласточкина Р. Н., *Оперативно-розыскная деятельность: правовое регулирование и использование результатов в уголовном судопроизводстве*, Ярославль 2007;
27. *Федеральный закон «Об оперативно-розыскной деятельности»*. Научно-практический комментарий. Под ред. И. Н. Зубова;
28. Шумилов А. Ю., *Комментарий к Федеральному закону «Об оперативно-розыскной деятельности»*. Москва, 1999;
29. Шумилов А. Ю., *Оперативно-розыскная энциклопедия* /. М., 2004. P.123-124.

CZU 343.82:02

ROLUL BIBLIOTECILOR DIN INSTITUȚIILE PENITENCIARE ÎN RESOCIALIZAREA PERSOANELOR CONDAMNATE

Elena CARP,

*șefa Departamentului informațional biblioteconomic
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0003-1763-953X*

Rezumat

În articol este abordat rolul bibliotecilor în procesul resocializării penitenciare a condamnaților. În acest sens, autoarea menționează că biblioteca din penitenciar va oferi condamnatului posibilitatea să fie implicat mereu într-un proces de învățare și educare, din care va acumula noi cunoștințe și le va desăvârși pe parcurs, remodelându-și conștiința și comportamentul. În acest sens, prin intermediul conștiinței juridice, urmare a educației juridice, se cultivă deprinderea și abilitatea persoanei de a respecta necondiționat normele de drept, se previne și combate comportamentul ei antisocial.

Astfel, în urma analizei efectuate, autoarea punctează că rolul bibliotecilor din penitenciare în procesul instructiv-educativ al condamnaților este în creștere permanentă. Totodată, spațiile rezervate bibliotecii din penitenciar trebuie să permită desfășurarea normală a activității acesteia și să asigure păstrarea în condiții optime a fondului de publicații necesar resocializării condamnaților.

Cuvinte-cheie: condamnat, penitenciar, bibliotecă, resocializare, conștiință juridică, educație juridică.

Summary

The article discusses the role of libraries in the process of prison re-socialization of convicts. In this sense, the author mentions that the penitentiary library will offer the convict the opportunity to be always involved in a learning and education process, from which he will accumulate new knowledge and perfect it along the way, reshaping his conscience and behavior. Apparently, through legal awareness, under the circumstances of legal education, the habit, the ability of the person to respect unconditionally the rules of law is educated; the antisocial behavior of the person is prevented and combated.

Thus, following the analysis carried out, the author points out that the role of prison libraries in the instructive-educational process of convicts is constantly increasing. At the same time, the spaces reserved for the library in the penitentiary must allow the normal development of its activity and ensure the preservation in optimal conditions of the fund of publications necessary for the

re-socialization of convicts.

Keywords: convict, penitentiary, library, re-socialization, legal awareness, legal education.

De-a lungul istoriei, biblioteca se prezintă ca o instituție socială care prin serviciile sale contribuie substanțial la formarea și modelarea personalității și comportamentului cititorului. Lectura este recunoscută ca o artă capabilă să transforme viața omului și întreaga societate, dovedindu-se a fi și astăzi un instrument primar al educației. În acest sens, nu întâmplător, regăsim biblioteca ca un element cheie în procesul educativ, aplicat în cadrul instituțiilor penitenciare, în scopul reintegrării sociale a deținuților. Resocializarea este un proces educativ, reeducativ și de tratament, aplicat persoanelor condamnate penal, prin care se urmărește readaptarea infractorilor la sistemul de norme și valori general acceptate de societate, în scopul reintegrării sociale a acestora și prevenirii recidivei [1, p. 7].

În cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor din Republica Moldova funcționează 17 biblioteci, care sunt frecventate anual de circa 4000 de persoane condamnate la pedepse privative de libertate din cei circa 6000, care se află în detenție. Despre rolul acestor biblioteci aflăm din Raportul privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2022, în care se relatează: „O activitate nu mai puțin importantă în reeducarea deținuților, o constituie autoeducarea, prin intermediul lecturii individuale și frecventării bibliotecii penitenciarului [2. p. 17].”

Reeducarea condamnaților prin lectură este o preocupare a administrațiilor penitenciare din toată lumea. Este cunoscută inițiativa unei închisori din Brazilia, care a devenit un proiect la nivel federal, pus în aplicare în patru închisori. Astfel că deținuții primesc șansa de a-și reduce perioada de pedeapsă până la 48 de zile pe an, cu condiția că vor citi cărți.

Despre importanța bibliotecii din cadrul penitenciarului a scris cercetătorul român Gheorghe Florian, care la începutul mileniului trei oferea informații despre experiența altor țări în domeniul resocializării persoanelor aflate în detenție. Trecând în revistă Regulile Europene Pentru Penitenciare, autorul lasă cititorul să înțeleagă că în viitorul apropiat fiecare instituție va avea o bibliotecă pentru uzul tuturor categoriilor de deținuți, adecvat alcătuită cu cărți de recreere și instruire. Acolo unde este posibil, biblioteca va fi organizată în cooperare cu serviciile de resort ale comunității [3, p. 309].

Un număr mare de autori aduc argumente convingătoare cu privire la faptul că: „Deținuții trebuie ținuti în mod regulat la curent cu evenimentele cele mai importante prin lectura publicațiilor periodice sau a celor de speciali-

tate, sau prin emisiunile radio și tv. Recomandarea REC(2006)2 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la regulile penitenciare europene stipulează posibilitatea deținuților de a se informa regulat despre problemele de interes public, prin abonarea la ziare, publicații periodice sau de alt tip, ori prin intermediul emisiunilor radio, tv, cu unele excepții. Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților prescrie că fiecare așezământ trebuie să aibă o bibliotecă pentru uzul tuturor deținuților, dotată suficient cu cărți instructive și recreative. Orice persoană deținută sau închisă are dreptul de a obține, în limitele resurselor disponibile, dacă ele provin din surse publice, o cantitate rezonabilă de material educativ, cultural și informațional, sub rezerva condițiilor în mod rezonabil necesare pentru a se asigura securitatea și menținerea ordinii în locul de detenție sau de închidere [4, p. 43].

Se știe că la 13 octombrie 1989 Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat „Recomandarea nr. R (89)12 A cu privire la educația în penitenciare. La adoptarea acestei recomandări s-au avut în vedere următoarele principii:

- dreptul la educație este fundamental;
- importanța pe care o are educația în dezvoltarea individuală și comunitară; faptul că un procent mare de persoane private de libertate nu au cunoscut decât puține experiențe educative eficiente și că, din acest motiv, au nenumărate nevoi în materie de educație; educația în penitenciar ajută la umanizarea penitenciarelor și la ameliorarea condițiilor de detenție; educația în penitenciar este un mijloc important de facilitare a întoarcerii persoanei private de libertate în societate...

Adoptarea acestei recomandări obligă guvernele statelor membre să aplice o politică care să corespundă cu interesele societății și ale persoanelor private de libertate [5, p. 203].

Biblioteca din penitenciar va oferi condamnatului posibilitatea să fie implicat mereu într-un proces de învățare și educare, din care va acumula noi cunoștințe și le va desăvârși pe parcurs, remodelându-și conștiința și comportamentul. Cărțile puse la dispoziția condamnaților vin din diverse domenii, precum literatură (ficțiune), filosofie, artă, cultură, geografie, istorie, sport, știință etc. Concomitent, în viziunea specialiștilor este important ca deținuții să aibă acces și la literatură cu conținut juridic, pentru că o formă importantă a muncii educative este formarea conștiinței de drept a condamnaților, lămurirea legislației urmărind scopul formării unei adevărate culturi juridice, a respectului față de lege și a tendinței de respectare strictă a ei [6, p. 111].

La fel se expun și alți autori, argumentând în acest sens: „Prin intermediul conștiinței juridice, urmare a educației juridice, se educă deprinderea, abilitatea persoanei de respectare necondiționată a normelor de drept, se

previne și combate comportamentul antisocial al persoanei.” [7, p. 20].

Totuși se constată că: „Una din dificultățile existente în procesul de educație juridică a condamnaților este lipsa în bibliotecile penitenciarelor a literaturii juridice...” [8, p. 191].

Analizând cele relatate mai sus, ne convingem că e necesar de dezvoltat colecțiile de carte ale acestor instituții, suplinind numărul literaturii juridice pentru a crește nivelul de educație și de pregătire al condamnaților pentru reintegrarea socială, în perspectiva evitării recidivei.

Acest subiect, alături de altele, a fost investigat de un grup de cercetători științifici în anul 2004, care au constatat că un număr mare de persoane aflate sub anchetă penală nu-și cunosc drepturile și nu sunt mulțumiți de condițiile de detenție. Trecând în revistă mulțimea de probleme cu care se confruntă aceștia, autorii au menționat că mulți deținuți nu au acces la presa periodică și la bibliotecă: „În camerele penitenciarului lipsesc condițiile de a petrece timpul liber. Doar 26,8% dintre cei chestionați au menționat că în camerele unde sunt închiși funcționează un difuzor, 20,7% au indicat posibilitatea de a juca dame, șah, domino, 18,5% au subliniat că în camerele lor sunt aduse reviste, ziare, cărți din biblioteca penitenciarului, iar 13,7% au acces la bibliotecă. E foarte mic numărul deținuților ce au acces la legislație (12%)... 34,5% din deținuții Penitenciarului din Bălți, 30,2% din cei de la Rezina, 26,2 din deținuții de la Cahul și 15,7% din cei din Chișinău au mărturisit că în camerele penitenciarelor funcționează un aparat radio [9, p. 91]”.

În anul 2007, autorul Victor Zaharia constată că: „Practic în toate penitenciarele deținuții au posibilitatea de a audia programe radio și chiar televizate, conform programului zilei al penitenciarului. Aparatele radio și televizoarele sunt aduse, de regulă, în penitenciare de către deținuți, organizațiile neguvernamentale și doar în unele cazuri sunt procurate de către administrația penitenciară. În prezent, toate penitenciarele sunt abonate din sursele proprii sau cu suportul organizațiilor donatoare la ediții periodice. Cu toate acestea, numărul exemplarelor edițiilor periodice este insuficient în raport cu numărul deținuților. În această situație, condamnaților la dorință li se creează posibilitatea pentru a se abona din surse proprii la diferite ediții periodice.

Fondul de carte al bibliotecilor din penitenciarele republicii este completat din diverse surse, marea majoritate fiind literatură deja învechită, Este evidentă necesitatea completării fondului de carte cu literatură artistică, juridică etc. Deținuții au posibilitatea de a frecventa bibliotecile fără impedimente [10, p. 220-221].

Ulterior, în anul 2009, același autor în comun cu un grup de cercetători științifici au continuat investigațiile prezentând următoarele rezultate: „Deși au această posibilitate (în fiecare instituție penitenciară este amenajată câte

o bibliotecă pe care deținuții au dreptul s-o frecventeze), 24,2% din deținuți nu citesc (deținute - 12,2%, minori - 20%). Rezultatele cercetării indică o pondere de 13,1% din deținuți care nu au avut studii înainte de detenție, aceasta însă nu înseamnă că toate aceste persoane sunt analfabete.

Studiile anterioare și vizitele de lucru realizate în penitenciare confirmă că fondul de carte din biblioteci este cu preponderență unul depășit de timp, cu literatură predominant artistică. Astfel, 31,8% dintre cei chestionați citesc de regulă literatură artistică, 17,8% - cu caracter religios, iar 14,5% - cu specific juridic. În topul preferințelor femeilor aflate în detenție este plasată de asemenea literatura artistică - 70,7%, la mare decalaj cea religioasă - 17,1%, iar cele mai nepopulare sunt cărțile cu specific politic - 7,3%. Minorii pun în capul listei literatura cu caracter distractive - 26,7% după care câte 20% revin literaturii artistice și celei juridice, iar literatura cu caracter religios, social, politic a obținut câte 6,7% din opțiuni [11, p. 48-49].

În baza sondajului realizat, autorii au recomandat „Actualizarea fondului de carte al bibliotecilor instituțiilor penitenciare prin completarea acestora cu literatură nouă, cu specific diferit. Consolidarea colaborării bibliotecilor penitenciare cu cele municipale și cu ONG-urile în vederea completării fondului de carte [11, p. 49-50].”

În ciuda lipsurilor existente, pe parcursul anilor mulți condamnați au frecventat cu regularitate bibliotecile; același lucru se constată și la etapa actuală. În raportul prezentat de ANP cu privire la rezultatele activității pentru anul 2019 se estimează că: „bibliotecile din cadrul penitenciarelor au fost frecventate de 4387 de deținuți unici (2018 - 4050), indicator de creștere cu 7,68%” [12, p. 20]. De remarcat că în sistemul penitenciar în anul 2018 se aflau 5725 de condamnați, în anul 2019 - 5598 de condamnați.

Pentru această perioadă a crescut numărul de cărți donate bibliotecilor din penitenciare de către persoane fizice și juridice. În raportul Administrației Penitenciarelor cu privire la rezultatele activității pe parcursul anului 2022 se menționează că „la suplینirea fondului de carte din biblioteci, se tine cont de preferințele cititorilor, limba vorbită de aceștia, motivarea de a citi, ridicarea nivelului de cunoștințe juridice, dezvoltarea intelectuală și de cultură generală a deținuților. Pe parcursul perioadei raportate, fondul de carte a fost suplinit cu aproximativ 7602 de cărți, oferite bibliotecilor din instituții prin act de donație [2, p. 17].”

Din aceleași rapoarte se estimează că pe parcursul anului 2022 bibliotecile din cadrul penitenciarelor au fost frecventate de 3748 de condamnați, fiind înregistrate 20906 vizite:

- Penitenciarul nr. 1 (Taraclia) frecventează biblioteca 187 de condamnați, înregistrând 1193 de vizite;

- Penitenciarul nr. 2 (Lipcani) frecventează biblioteca 107 condamnați, înregistrând 2693 de vizite;
- Penitenciarul nr. 3 (Leova) frecventează biblioteca 211 condamnați, înregistrând 2356 vizite;
- Penitenciarul nr. 4 (Cricova) frecventează biblioteca 535 de condamnați, înregistrând 1330 de vizite;
- Penitenciarul nr. 5 (Cahul) frecventează biblioteca 40 de condamnați, înregistrând 65 de vizite;
- Penitenciarul nr. 6 (Soroca) frecventează biblioteca 710 condamnați, înregistrând 2241 de vizite;
- Penitenciarul nr. 7 (Rusca, pentru femei) frecventează biblioteca 150 de condamnate, înregistrând 2524 de vizite;
- Penitenciarul nr. 8 (Tighina) frecventează biblioteca 62 de condamnați, înregistrând 220 de vizite;
- Penitenciarul nr. 9 (Pruncul) frecventează biblioteca 245 de condamnați, înregistrând 3972 de vizite;
- Penitenciarul nr. 10 (Goian, centru pentru minori) frecventează biblioteca 27 de condamnați, înregistrând 95 de vizite;
- Penitenciarul nr. 11 (Bălți) au frecventat biblioteca 266 de condamnați, înregistrând 850 de vizite;
- Penitenciarul nr. 12 (Tighina) au frecventat biblioteca 103 condamnați, înregistrând 584 de vizite;
- Penitenciarul nr. 13 (Chișinău) au frecventat biblioteca 624 de condamnați, înregistrând 1125 de vizite;
- Penitenciarul nr. 15 (Cricova) au frecventat biblioteca 60 de condamnați, înregistrând 423 de vizite;
- Penitenciarul nr. 16 (Pruncul, Spital) au frecventat biblioteca 67 de condamnați, înregistrând 263 de vizite;
- Penitenciarul nr. 17 (Rezina) au frecventat biblioteca 72 de condamnați, înregistrând 197 de vizite;
- Penitenciarul nr. 18 (Brănești) au frecventat biblioteca 282 de condamnați, înregistrând 775 de vizite [2, p. 17].

Preferințele de lectură diferă de la femei la bărbați. În același raport se oferă informația că la 1 ianuarie 2023, în sistemul penitenciar se dețineau 6084 de persoane, dintre care 326 de femei (în 2021-370), ce constituie o descreștere cu 11,89%; 35 de minori – 34 de băieți, fete - 1 (în 2021 raportul era de 58/1), ce constituie o descreștere cu 40,68%.

Constatăm că „Accesul deținuților la literatura din biblioteca instituției este nelimitat. Schimbarea cărților la regim inițial și comun în penitenciarele de tip închis, la regim inițial în penitenciarele de tip semiînchis, în

izolatoarele de urmărire penală, în celulele izolatorului disciplinar, precum și deținuților pe viață se efectuează cel puțin o dată la 10 zile [13, p. 193].”

Adițional, mulți condamnați lecturează cărți ce le aparțin. În conformitate cu Statutul executării pedepsei de către condamnați, persoanele aflate în detenție pot procura literatură. Au dreptul la abonarea și primirea ziarelor și revistelor din contul mijloacelor proprii și din contul altor persoane. Persoanele ce conduc activitatea bibliotecilor din penitenciare sunt selectate din rândul condamnaților. Activitatea lor este coordonată de serviciul educație din cadrul penitenciarelor. Angajații instituțiilor au grijă ca fondul de carte al acestor biblioteci să conțină literatură ce ar oferi asistență instructiv-educativă deținuților. Lectura îi ajută să-și identifice perspective pentru viitor și să participe la programe de resocializare desfășurate de către specialiști în domeniu: „Practica ne demonstrează că cunoașterea și aprecierea justă și multilaterală a trăsăturilor psihologice ale personalității deținuților, precum și a ex-deținuților, prezintă importanță atât la etapa detenției, cât și la cea a post-detenției, deoarece ar constitui un instrument util pentru acțiunile de prevenire a comportamentului antisocial, precum și ar contribui la determinarea strategiilor de resocializare și adaptare post-penitenciară [14, p. 6].

După cum menționează autorul Oleg Rusu, „Etapa penitenciară a resocializării condamnaților este una importantă, deoarece anume în procesul ispășirii pedepsei se produc schimbări în comportamentul condamnatului, care în viitor îi va permite sau nu să ducă un mod de viață social acceptabil. Această etapă prezintă în sine un proces destul de complex și de lungă durată. Scopul resocializării penitenciare este corijarea condamnatului, cultivarea unei atitudini pozitive față de normele general acceptate ale dreptului, moralei și eticii, adică restabilirea statutului social al persoanei [6, p. 50-51].”

În rezultatul lucrului educativ desfășurat cu deținuții, specialiștii din domeniu au constatat că pe parcurs aceștia în comunicare cu rudele și persoanele apropiate le recomandă: „...să aibă grijă de ei și să nu ajungă aici; să fie sănătoși; să nu se certe; să învețe copiii bine; să nu-și facă griji [11, p. 48].”

Procesul de reeducare a persoanelor aflate în detenție este complex: „În plan psihologic prin corijarea condamnatului înțelegem corecția psihologică a persoanei, corectarea unor defecte psihoregulatorie a personalității condamnatului, schimbarea radicală a sistemului de valori al persoanei criminalizate.

A corija și a reeduca infractorul înseamnă a realiza o restructurare lăuntrică profundă a sa, a-i schimba personalitatea, a-i forma un stil nou de viață social adaptat [6, p. 125].

În același timp, colecția de cărți din bibliotecile penitenciarelor trebuie să contribuie la educația estetică, economică, ecologică și spirituală a persoanelor aflate în detenție: „Deținutul este în drept să profeseze orice religie,

să-și exprime liber convingerile religioase și să acționeze în conformitate cu ele [8, p. 198-199].

În colecțiile bibliotecilor din penitenciare trebuie să fie prezente și publicații ale autorilor celebri. Oamenii învață permanent de la alți oameni. Prin cărți, condamnații au posibilitatea să cunoască noi modele de viață, soluții în diverse situații și este o bună posibilitate de a „evada” din realitatea dură a penitenciarului. Un număr mare de condamnați preferă se citească memoriile unor personalități marcante care au scris cărți despre viața în detenție în anumite perioade istorice. De exemplu: Feodor Dostoievski, Aleksandr Soljenițin ș.a.

E cazul să amintim că în baza lucrărilor unor scriitori, care criticau tratamentele inumane și degradante aplicate față de condamnați, pe parcurs s-a umanizat regimul de detenție. Unul dintre cei mai cunoscuți scriitori englezi, Charles Dickens, a fost preocupat de acest subiect în lucrarea „Philadelphia și temnița ei”, în care critică sistemul penitenciar din acea perioadă. Vizitând mai multe închisori, el scria: „Cred că prin efectele sale metoda este crudă și greșită. Sunt convins că, prin intenție, acest sistem este bun, omenos și urmărește să îndrepte pe cei păcătoși; dar am, de asemeni, convingerea că cei care au născocit acest regim de închisoare și acei binevoitori domni care o aplică nu-și dădeau seama ce fac.” [15, p. 93-112].

Continuarea procesului de umanizare a condițiilor de detenție se realizează și datorită monitorizării activității penitenciarelor de către autoritățile statului și de către societate: „Monitorizarea locurilor de detenție este crucială din considerente că persoana deținută poate deveni total dependentă, în tot ceea ce face, de administrația locului de detenție. Depășirea legalului de către administrația locurilor de detenție poate semnifica riscuri considerabile pentru demnitatea, sănătatea, felul de a fi actual și viitor al persoanei deținute, chiar și pentru viața acesteia. Monitorizarea trebuie privită și ca un avantaj, deoarece permite instituțiilor care asigură detenția să identifice carențele în activitatea lor și corespunzător să le înlăture [16, p. 6].

Impactul mediului penitenciar asupra conștiinței condamnatului este o altă problemă reflectată în literatura artistică. Un exemplu elocvent este cartea „Legături de sânge. Povestea Ioanei” scrisă de Aurora Liiceanu, doctor în psihologie. În carte sunt descrise tradițiile neformale din penitenciar, autoarea face o descriere a limbajului folosit de către condamnați, afirmând că „Argoul, ca și codul, în sens mai larg, are câteva funcții importante. El exprimă nevoia pușcăriașilor de a fi diferiți de restul lumii. De aceea și sunt închiși. Ei sunt pușcăriași. Decompensează sentimentul de respingere și refuz pe care îl trăiesc devenind loiali grupului căruia îi aparțin, solidari cu cei cu care împărtășesc aceeași soartă. Aceea de a nu fi afară. Apartenența la alt

grup îi face solidari, indiferent de conflictele și tensiunile dintre ei. Ei vorbesc aceeași limbă. Și poate cel mai interesant fapt este că argoul le este de ajutor în relațiile dintre ei, asigurându-le o comunicare secretă [17, p. 103].”

Unii specialiști din Republica Moldova consideră că „În acest fel, putem afirma că procesul de resocializare este mijlocit de influența a două categorii de factori: pe de o parte parveniți din mediul social, care sunt promovați de colaboratorii instituțiilor penitenciare, mass-media, familie etc., pe de altă parte subcultura criminală adânc înrădăcinată în mediile penitenciare din RM. Ținând seama de cercetările din acest domeniu, este important de subliniat, că influența subculturii penitenciare asupra comportamentului individual și de grup este mai intensă și mai puternică decât influența organizațiilor formale și a instituțiilor sociale.” [18, p. 136].

Bineînțeles că în procesul de corectare a persoanelor condamnate trebuie să luăm în calcul și impactul mediului penitenciar asupra conștiinței condamnatului: „Din punct de vedere psihosocial, populația de deținuți dintr-o instituție penitenciară reprezintă un grup uman care înainte de toate are caracteristicile oricărui grup. Astfel, se pot identifica statute și roluri formale sau informale, apar lideri formali și informali care au un cuvânt greu de spus în existența și manifestările întregului grup. Grupul se supune unor norme care nu sunt neapărat identice cu cele dorite de conducerea penitenciarului, precum pot exista și „tradiții” transmise de la o „generație” la alta de deținuți. De asemenea, apare și un limbaj specific folosit cu precădere în scopul comunicării dintre deținuți spre a-și camufla intențiile, acțiunile etc. Normele „tradițiile”, ca și limbajul se transmit și se mențin în pofida faptului că indivizii conștiinți ai grupului părăsesc instituția fie prin transfer, fie prin libertate [19, p. 310].

Specialiștii în filologie menționează că „Vocabularul special (de grup) este utilizat de grupurile mai mult sau mai puțin ostentativ închise de vorbitori, separate prin preocupări și interese de restul comunității.

Argourile sunt termenii transformați semantic sau formal, de anumite colectivități relativ închise cu intenție de a nu fi înțeles de restul vorbitorilor. Lexicul adoptat este opac pentru vorbitorul comun, dar transparent pentru cei inițiați. Termenii care compun argoul pot fi arhaisme nesocializate sau socializate în altă formă (ori sens) în limba generală, împrumuturi din limbajul rromilor și, mai ales, figuri de stil de un gen aparte, care evidențiază spiritul primitiv, grosier al utilizatorilor [20, p. 46].

O soluție pentru a lupta cu efectele mediului penitenciar este implicarea condamnaților în procesul de școlarizare și instruire profesională. În opinia unor specialiști: „Numărul extrem de mic al persoanelor care au obținut studii în penitenciar se datorează și faptului că educației în penitenciar i se acordă o importanță mai mică comparativ cu munca în penitenciar, de-

ținuții nu sunt motivați și stimulați material să învețe în perioada detenției, legislația nu prevede stimularea deținuților pentru participarea la programele educaționale. Procesul educațional în penitenciare se complică și prin faptul că se atestă lipsa cadrelor didactice special instruite pentru a lucra cu categoria dată de beneficiari, care să corespundă cerințelor actuale de instruire și care ar dori să vină în penitenciar pentru a instrui deținuții. De regulă, profesorii respectivi sunt de vârstă înaintată și se reformează greu în vederea instruirii conform practicilor avansate. Lipsesc manualele și alte materiale didactice care să corespundă cerințelor actuale. Deținuții sunt slab motivați pentru a se implica în programare de școlarizare sau de instruire profesională organizate în penitenciar [11, p. 15].

În pofida problemelor invocate mai sus, trebuie să recunoaștem că reprezentanții Administrației Naționale a Penitenciarelor depun efort pentru a oferi posibilitate condamnaților să-și continue studiile. Este vorba de cei care doresc acest lucru. Astfel, pe parcursul anului 2019, de ore de instruire generală/liceală au beneficiat 94 de deținuți minori (2018-108), indicator în descreștere cu 12,96%. (Minorii din cadrul Penitenciarului-10 (Goian) au beneficiat de asistența Liceului „Nicolae Bălcescu” din comuna Ciorescu. Minorii din Penitenciarul nr. 11 au beneficiat de asistența Școlii Medii nr.9 din or. Bălți. Minorii din penitenciarul nr. 13 (Chișinău) au beneficiat de asistența Gimnaziului nr. 41, mun. Chișinău. Deținuții din Penitenciarul nr. 17 (Rezina) au beneficiat de asistența Gimnaziului Saharna din or. Rezina.

De instruire vocațional-tehnică, pe parcursul perioadei de referință au beneficiat 976 de deținuți, comparativ cu 911 persoane în perioada analogică a anului 2018, indicator în creștere cu 6,65%. Menționăm că în 10 instituții penitenciare continuă implementarea noii forme de învățământ profesional -învățământul dual, care presupune mai puține ore teoretice (30%) și mai multe ore practice (70%).

Conform procesului de alfabetizare, au beneficiat de cursuri de instruire 42 de deținuți (2018-48), indicator în descreștere cu 12,5%, care datorită acestui fapt și-au dezvoltat abilități de a scrie și citi [12, p. 20].

După cum vedem, în penitenciare mai există și problema deținuților analfabeți. Administrația organizează pentru această categorie de persoane cursuri de școlarizare. O posibilitate de a încuraja acești condamnați să învețe este completarea colecției fondului din bibliotecile penitenciarelor cu cărți audio. Un exemplu este oferit de scriitorul Bernard Schlink, autorul romanului „Cititorul”, în care eroul principal este un adolescent ce s-a îndrăgostit de o femeie cu douăzeci de ani mai mare, care ulterior a fost condamnată la privațiune de libertate pentru că în timpul celui de-al Doilea Războiului Mondial a fost gardian într-un lagăr nazist. Peste aproape zece

ani de la acel eveniment, eroul principal își formase o familie și încerca să-și urmeze destinul. La un moment, însă, a hotărât sa-i acorde asistență fostei sale prietene care se afla în detenție, oferindu-i casete audio pe care imprima textele unor cărți interesante. Făcea acest lucru pentru că eroina era analfabetă. În rezultatul acestui experiment, ea a învățat să scrie și să citească. În acest sens Bernard Schlink scrie următoarele rânduri în roman: „Citisem în toți anii aceia tot ce găsisem despre analfabetism. Îmi era cunoscută neajutorarea în viața de zi cu zi la găsirea unei străzi, a unei adrese sau la alegerea unui fel de mâncare într-un restaurant, teama cu care analfabetul urmează doar modelele prestabilite și acțiunile de rutină verificate, energia de care are nevoie ca să-i camufleze neștiința de carte, neputința care-l ține departe de viața propriu-zisă. Analfabetismul înseamnă marginalitate. Prin faptul că avusese curajul să învețe să scrie și să citească, Hanna a făcut pasul hotărâtor de la starea de subordonare la descoperirea conștiinței de sine.

Apoi am privit scrisul Hanei și mi-am dat seama câtă energie și căznă a costat-o. Eram mândru de ea. Dar în același timp eram trist pentru ea, pentru viața ei întârziată și ratată, trist pentru toate pierderile și ratările vieții în general.” [21, p. 174].

În aceeași lucrare, autorul scrie despre impactul lecturii asupra persoanelor condamnate: „Am fost uluit câtă literatură mai veche se poate citi într-adevăr de parcă ar fi actuală, iar cine nu are habar de istorie poate cu atât mai mult să vadă în modul de existență din timpurile trecute pur și simplu modul de existență al unor spații mai îndepărtate.” [21, p. 175].

O altă categorie de condamnați care se confruntă cu dificultăți în timpul detenției sunt persoanele cu dizabilități: „la finele anului 2022 în instituțiile penitenciare din țară se dețineau 257 de persoane cu dizabilități: 15 grad sever, 133 grad accentuat, 109 grad mediu.” [2, p. 28].

Printre ei sunt persoane cu probleme de hipoacuzie, orbi, ș.a. În această situație, o soluție ar fi ca bibliotecile instituțiilor penitenciare unde-și execută pedeapsa astfel de persoane să dispună de materiale video cu translare în limbajul semnelor și de cărți scrise folosind alfabetul Braille pentru cei cu deficiențe de vedere: „Literale sunt compuse din puncte ieșite în relief care pot fi simțite cu ajutorul degetelor.” [22].

O altă categorie de condamnați, care necesită asistență specială, sunt mamele cu copii nou-născuți. Administrația Națională a Penitenciarelor asigură condițiile necesare acestor persoane și contribuie la desfășurarea în penitenciare a activităților dedicate femeilor gravide și mamelor care au copii până la vârsta de 3 ani. În raportul cu privire la activitatea sistemului penitenciar pentru anul 2022 se menționează următoarele: „Penitenciarul nr.7-Rusca are 5 locuri pentru deținerea mamelor cu copii până la vârsta de 3 ani. La data de 31.12.2022, în

Penitenciarul nr.7-Rusca se deține o condamnată, care are la întreținere o fiică minoră, și o altă condamnată, care la moment nu a atins vârsta majoratului. Dar pe parcursul semestrului I, în acest sector s-au deținut trei condamnate, care au avut la întreținere 3 copii minori. În sectorul „Casa mamei și a copilului” din Penitenciarul nr. 16-Pruncul la 04.01.2023, se dețineau 5 femei cu 4 copii și o deținută gravidă. În perioada detenției, deținutele din sectorul respectiv au parte de diferite donații, produse alimentare, produse de igienă personală și menaj, vestimentație după sezon, jucării pentru copii, dulciuri și îmbrăcăminte pentru copilași, scutece. Sectorul este asigurat și cu o cameră de joacă, dotată cu echipament corespunzător și curte de plimbare, unde copii au posibilitatea de a se juca împreună cu mamele și unde pot practica diferite activități cognitive, care ar fortifica legăturile dintre mamă și copil [2, p. 29].

Luând în considerație situația deosebită în care se află deținutele, apare necesitatea de a oferi pentru ele literatură destinată educației copiilor, din care acestea să obțină mai multe informații cu privire la creșterea și educare, formându-și abilități de bună comunicare cu copiii rămași acasă, care vin în vizită la întrevederi.

În conformitate cu legislația în vigoare condamnații pot beneficia de întrevederi cu rudele. Pe lângă cele de scurtă durată, ei pot avea întrevederi de lungă durată de la 12 ore la 3 zile cu soțul, părinții, copiii, frații, bunicii și nepoții”. Conform punctului 299 al Statutului executării pedepsei de către condamnați, „Deținutului i se permite întrevederea cu cel mult două persoane mature, împreună cu care pot veni copiii lui minori, precum și rudele apropiate care nu au atins vârsta majoratului (frate, soră, nepot, nepoată).” [23].

Selectând cărți pentru bibliotecile din penitenciare, trebuie să ținem cont de prezența în locurile de detenție a unor cetățeni străini, care au fost condamnați printr-o hotărâre judecătorească rămasă definitivă: „Condamnatul care este cetățean străin sau apatrid are drepturile și obligațiile stabilite în acordurile internaționale la care R. Moldova este parte, în legislația Republicii Moldova privind statutul juridic al cetățenilor străini și apatrizilor, cu excepțiile și restricțiile prevăzute de CE al RM și de actele normative adoptate în conformitate cu acestea (art. 168 alin. (2) CE al RM.” [6, p. 83].

Despre contribuția la dezvoltarea fondului de carte al bibliotecilor din penitenciarele din România și rolul acestor biblioteci în procesul de resocializare a condamnaților, scrie autorul Constantin Marc Neagu, în cartea „Restaurarea personalității pozitive prin aplicarea sancțiunilor de drept penal”, în care este tratată o arie vastă de subiecte cum ar fi: Concepte noi și vechi în abordarea restaurării profilului pozitiv al persoanelor sancționate penal; Sancțiunile penale privite prin prisma realităților sociale și efectele acestora în procesul de reeducare a condamnaților; Soluții de îndreptare a conduitelor deviate

prin aplicarea măsurilor alternative. Personalizarea sancțiunii; Remodelarea personalității pozitive a persoanelor ce execută pedepse privative de libertate prin programe și activități socio-educative, instruire școlară și profesionalizare. În aceeași lucrare este un compartiment intitulat: Rolul bibliotecii și al cercetării științifice în resocializarea persoanelor condamnate în care autorul scrie că „Un număr însemnat de condamnați, fiind prin natura sancțiunii cazați pe un timp relativ mare în camerele de deținere pentru a folosi timpul în mod util, citesc, studiază, frecventează cursuri școlare, învață limbi străine, astfel că utilitatea bibliotecii este evidentă” [24, p. 251].

În instituțiile de detenție din România „Deținuții pot primi în măsură în care există interes, cărți beletristice, literatură de specialitate, bibliografie pentru studiu aprofundat, materiale de scris pentru notițe, studii sau alte activități de învățare. Aceste materiale le pot deține în camerele de cazare putând să realizeze chiar și lucrări științifice [24, p. 251]. În continuare, autorul menționează că în penitenciarele din România „Activitatea bibliotecilor este condusă de bibliotecari deținuți coordonați de serviciul de resocializare, prin acesta realizându-se următoarele activități mai importante: gestiunea tuturor materialelor, cărților, publicațiilor, pe bază de inventar anual; achiziții de literatură și contractarea de abonamente din fondurile de la stat și personale ale condamnaților; instruirea deținuților cu responsabilități de „bibliotecar” în camerele de deținere, cu privire la împrumutul de cărți, grija față de acestea, returnarea în bune condiții a cărților împrumutate; realizarea de „stand de carte” pentru cumpărarea de către deținuți de cărți și reviste; realizarea de activități specifice bibliotecii cum sunt: recenziile de carte, popularizarea cărților nou apărute, mobilizarea condamnaților pentru a deveni cititori, realizarea de „seri literare”, „concursuri gen cine știe răspunde”, concursuri de creație de poezie, eseuri, literatură; realizarea emisiunii radiofonice locale pentru persoanele condamnate; organizarea de colecții de ziare și reviste ale bibliotecii; distribuirea pentru abonați a ziarelor, revistelor ori a lucrărilor diverse ce țin de activitatea proprie bibliotecii” [24, p. 250-251].

Așadar, constatăm că în ultimele trei decenii în România au apărut lucrări în care cercetătorii științifici au demonstrat că prin intermediul unui spectru vast de activități educative persoana condamnată poate fi corectată și recuperată, pentru a reveni în societate ca cetățean de bună credință. Bineînțeles că este nevoie de conjugarea efortului din partea autorităților statului și a societății. În acest sens, Constantin Marc Neagu scrie următoarele: „Idea că persoanele condamnate pot să recite poezii, să apară în piese de teatru, să participe la jocuri sportive, să creeze mici obiecte de artizanat frumoase, să modeleze, sculpteze, picteze, să cânte la instrumente, să învețe limbi străine ori programe de calculator, este de fapt esența muncii în do-

meniul schimbării conduitei anterioare în conduită lipsită de infracțiune în schimbarea percepției persoanei condamnate că și el este „bun la ceva”, că există alte modalități de a trăi și de a avea satisfacții personale, scopul de fapt al resocializării.” [24, p. 253-254].

Revenind la situația din Republica Moldova, merită aprecieri faptul că Administrația Națională a Penitenciarelor din Republica Moldova întreprinde măsuri pentru a îmbunătăți condițiile de detenție a condamnaților. Un indicator de performanță este că printre cele 306 spații de detenție reparate în instituțiile penitenciare în anul 2022, se regăsesc și „săli de lectură” [2, p. 35].

Astfel, ne convingem că rolul bibliotecilor din penitenciare în procesul instructiv-educativ al condamnaților este în creștere permanentă. Se depun eforturi materiale și organizatorice, folosind întregul arsenal de metode și tehnici biblioteconomice în acest scop. Se ține cont de necesitatea adaptării localurilor acestor biblioteci la tipul penitenciarelor în care sunt dislocate. Spațiile rezervate bibliotecii din penitenciar trebuie să permită desfășurarea normală a activității acesteia și să asigure păstrarea în condiții optime a fondului de publicații necesar resocializării condamnaților. Actualizând și îmbogățind permanent colecțiile de carte ale bibliotecilor din cadrul instituțiilor penitenciare, renovând sălile de lectură, acordăm un sprijin esențial condamnaților în procesul de resocializare, contribuim la corijarea persoanei condamnate și diminuăm în acest fel recidiva infracțională.

Bibliografie

1. Ciobanu D., Bolotovici L., Popa V., Gribincea T., Zaharia V. Coordonator de ediție Ardeleanu D. Reintegrarea socială a persoanelor liberate din locurile de detenție (Ghid practic). IRP, Chișinău, 2009.
2. Administrația Națională a Penitenciarelor din Republica Moldova. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2022.
3. Florian Gh. Psihologie Penitenciară Editura „OSCAR PRINT”, București, 2002.
4. Jigau I., Dolea Ig., Zaharia V., Ardeleanu D., Cefraga Ig., Șarban S. Capacități și abilități de reintegrare socială a deținuților. Cercetare sociologică. IRP, Chișinău, 2009.
5. Țonea B., Draghici C., Polgar I., Pătrașcu I. Drepturile omului în activitatea de aplicare a legii. Editura Sitech, Craiova, 2010.
6. Rusu O. Resocializarea persoanelor supuse pedepsei cu închisoare prin prisma standardelor în domeniul drepturilor omului. Chișinău, 2019.
7. Calmîc M. Conștiința juridică ca premisă a reformării vieții social-juridice a societății Republicii Moldova. Autoreferatul tezei de doctor în drept.

Chișinău, 2012.

8. Carp S., Osadci C., Rusu O. Drept execuțional penal. Chișinău, 2007.
9. Dolea Ig., Zaharia V., Hanganu S. Justiția penală și drepturile omului (Cercetare sociologică), Chișinău: Prut Internațional, 2004.
10. Zahria V. Aspecte ale detenției: reglementări, practică cotidiană, perspective și reformă // Gh. Gladchi, A. Mariț, V. Berliba, I. Dolea, V. Zaharia. Noua legislație penală și procesul penală (Realizări și controverse. Impactul asupra detenției). IRP, Chișinău, 2007.
11. Jigau I., Dolea Ig., Zaharia V., Ardeleanu D., Cepraga I., Șarban S. Capacități și abilități de reintegrare socială a deținuților. Cercetare sociologică. IRP, Chișinău, 2009.
12. Administrația Națională a Penitenciarelor din Republica Moldova. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2019.
13. Carp S., Osadci C., Rusu O. Drept execuțional penal. Chișinău, 2007, p. 193.
14. Ciobanu D., Bolotovici L., Popa V., Gribincea T., Zaharia V. Coordonator de ediție Ardeleanu D. Reintegrarea socială a persoanelor liberate din locurile de detenție (Ghid practic). IRP, Chișinău, 2009.
15. Dickens C. Note din America. Philadelphia și temnița ei, Editura E.S.P.L.A., București, 1953.
16. Jereghi V., Popovici L., Zaharia V. Comisiile de monitorizare a locurilor de detenție (Ghid). IDOM, Chișinău, 2011.
17. Liiceanu A. Legături de sânge. Povestea Ioanei. Polirom, 2013.
18. Vulpescu A., Canțer N., Postu D., Adam Iu. Coordonator Cojocaru V. Pregătirea pentru libertate a deținuților (Ghid practic). Editura Cartier, 2007.
19. Mitrofan N., Zdrenghia V., Butoi T. Psihologie judiciară, București, 1992.
20. Toma I., Popescu F., Silvestru E. Limba română (curs general), București, 2000.
21. Schlink B. Cititorul. Traducere din limba germană de Mureșanu A., Polirom, 2011.
22. Alfabetul Braille, Braille.ro.m.wikipedia.org.
23. HG Nr. 583 din 26.05.2006 cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați.
24. Neagu C. Restaurarea personalității pozitive prin aplicarea sancțiunilor de drept penal. Universul Juridic, București, 2022.

CZU: 343.1

TACTICA EFECTUĂRII PERCHEZIȚIEI

Ion BADRAJAN,

*doctorand, Școala doctorală „Științe Juridice și Științe Economice
a Universității de Stat din Moldova,
șef interimar al Secției coordonare operațională a IP Sângerei
ORCID: 0000-0000-0000-0000*

Alexandru FRUNZĂ,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
șef al Serviciului detenție și escortă al IP Sângerei
ORCID: 0000-0001-9444-6561*

Rezumat

Pentru orice ofițer de urmărire penală, percheziția reprezintă una dintre cele mai complexe acțiuni de urmărire penală îndreptate la acumularea probatoriului în cadrul unei cauze penale. Complexitatea percheziției derivă din faptul că aceasta implică în egală măsură atât experiența, cunoștințele deținute de către ofițerul de urmărire penală, cât și profilul psihologic al celui ce desfășoară percheziția, precum și al celui percheziționat. Ca acțiune de urmărire penală coercitivă, percheziția trezește de cele mai multe ori în comportamentul celui percheziționat diverse stări emotive.

Experiența și cunoștințele ofițerului de urmărire penală permit utilizarea celor mai diverse strategii de înfrângere psihologică a persoanei percheziționate, un joc al inteligenței ce depășește cu mult o simplă discuție asupra cazului. Reușita unei percheziții depinde de modul în care aceasta este pregătită și de utilizarea mijloacelor tehnice adecvate.

Cuvinte-cheie: percheziție, ofițer de urmărire penală, infractor, crimă, probe, procedeu probatoriu, proces-verbal, mijloace materiale de probă, circumstanțe ale infracțiunii, obiecte, documente, schițe, specialist.

Summary

For any criminal prosecution officer, a search is one of the most complex prosecution actions aimed at gathering evidence in a criminal case. The complexity of the search derives from the fact that it involves both the experience and knowledge of the investigating officer and the psychological profile of both the person conducting the search and the person being searched. As a coercive prosecution action, the search often arouses various emotional states in the

behaviors of the person searched and the use of appropriate technical means.

The experience and knowledge of the investigating officer allows the use of the most diverse strategies to psychologically subdue the person being searched, a game of wits that goes far beyond a simple discussion of the case. The success of a search depends on how it is prepared.

Keywords: search, criminal prosecution officer, offender, crime, evidence, evidentiary procedure, minutes, material evidence, circumstances of the offence, objects, documents, specialist.

Introducere. Una dintre cele mai importante activități desfășurate de către organele de urmărire penală în scopul descoperii infracțiunilor, identificării făptuitorilor, acumulării probatoriului necesar aplicării pedepsei pentru fapta săvârșită sau constatării nevinovăției persoane este percheziția.

Astfel, S. Doraș definește percheziția ca o acțiune de urmărire penală ce constă în cercetarea prin constrângere a unei încăperi, a unui loc deschis sau unei persoane în scopul descoperirii și ridicării obiectelor folosite la comiterea infracțiunii sau care constituie produsul infracțiunii, anumite obiecte și documente care prezintă interes cauzei penale, precum și descoperirea persoanelor aflate în căutare și a cadavrelor ascunse [1, p. 355].

Specificul percheziției în raport cu alte acțiuni de urmărire penală nu constă în calitatea specială atribuită – cea de constrângere. Or, Codul de procedură penală conferă această calitate specială și altor acțiuni de urmărire penală, cum ar fi cercetarea la fața locului.

În acest sens, natura percheziției nu ar trebui să se refere în primul rând la caracterul său coercitiv și nici la ascunderea obiectelor căutate (de multe ori, anumite obiecte într-un mod special nu sunt ascunse), ci la posibilitatea modificării distructive intenționate a mediului material în cursul desfășurării percheziției ca mijloc de depistare a obiectelor căutate, spre deosebire de cercetarea la fața locului.

Ofițerul de urmărire penală în cursul percheziției poate utiliza diverse tehnici tactice menite să depășească atitudinea psihologică a persoanei percheziționate pentru depistarea reacțiilor psihologice, dezvăluind prezența obiectului căutat la locul percheziției. Depășirea unei astfel de atitudini a persoanei percheziționate, ce se exprimă prin apariția diverselor manifestări viscerale și somatice, oferă ofițerului de urmărire penală indici privind orientarea desfășurării percheziției [2, p. 515-516].

Totuși, modificarea distructivă a mediului material în cursul desfășurării percheziției ca mijloc de depistare a obiectelor căutate nu trebuie privită ca o regulă generală, dar ca una specială, determinată de depistarea/găsi-

rea unor eventuale ascunzișuri făcute prin modificarea construcției, cum ar fi dublarea pereților, crearea ascunzișurilor în pereți sau podea ș.a.

Deși, la prima vedere, unii lucrători practici consideră percheziția ca o acțiune ce nu prezintă dificultăți, în realitate situația este contrară, percheziția fiind o activitate extrem de dificilă și complexă, implicând în mod special și aspectul psihologic atât al celui care desfășoară percheziția, cât și al persoanei percheziționate.

Noțiunea și importanța percheziției. Potrivit art. 125 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, dacă din probele acumulate sau din materialele activității speciale de investigații rezultă o presupunere rezonabilă că într-o anumită încăpere ori într-un loc sau la o anumită persoană se pot afla instrumente ce au fost destinate pentru a fi folosite sau au servit ca mijloace la săvârșirea infracțiunii, obiecte și valori dobândite de pe urma infracțiunii, precum și alte obiecte sau documente care ar putea avea importanță pentru cauza penală și care prin alte procedee probatorii nu pot fi obținute, organul de urmărire penală dispune efectuarea unei percheziții în scopul depistării și ridicării acestora, descoperirii persoanelor aflate în căutare și a cadavrelor ascunse [3].

Determinarea cu precizie a scopului percheziției se face în funcție de infracțiunea cercetată (omor, tâlhărie, jaf, furt, delapidare, înșelăciune ș.a.), ceea ce presupune că organul de urmărire penală trebuie să aibă o reprezentare clară asupra naturii obiectelor sau înscrisurilor căutate, asupra oricărui lucru ce poate fi un produs al faptelor investigate, ori care să fie folosit la săvârșirea acesteia [4].

În ce privește percheziția, legiuitorul prevede implicarea, la necesitate, a unor specialiști în materie, iar în anumite cazuri se pot utiliza cele mai diverse mijloace tehnico-științifice, majoritatea dintre ele găsindu-se în trusele criminalistice universale sau în dotarea laboratoarelor criminalistice mobile. Mai mult decât atât, în timpul efectuării percheziției, se pot executa fotografieri, filmări, se întocmesc schițe ș.a., care, per ansamblu, fixează și reproduce tabloul respectiv.

Din perspectiva celor menționate supra, percheziția reprezintă o activitate de urmărire penală și de tactică criminalistică care constă în căutarea obiectelor, valorilor sau documentelor a căror existență sau deținere este tăgăduită în vederea descoperirii și administrării probelor necesare justei soluționări a cauzelor penale [5, p. 93].

Prin urmare, pentru a purcede la efectuarea percheziției, organul de urmărire penală trebuie să dispună de probe sau, din materialele activității speciale de investigații, să existe o bănuială rezonabilă că într-o anumită încăpere ori într-un alt loc sau la o anumită persoane, se pot afla obiecte,

documente care pot contribui la stabilirea adevărului [1, p. 335].

Percheziția se efectuează în baza ordonanței motivate a organului de urmărire penală și numai cu autorizarea judecătorului de instrucție. Totuși, în situații excepționale, când tergiversarea efectuării percheziției este în detrimentul stabilirii adevărului, aceasta poate fi efectuată în lipsa mandatului emis de către judecătorul de instrucție, doar în baza ordonanței procurorului, organul de urmărire penală fiind obligat să prezinte judecătorului de instrucție materialele percheziției în timp de 24 ore pentru verificarea acestei legalități.

Percheziția nu trebuie confundată cu cercetarea vamală sau alte activități de control administrativ, care se desfășoară conform unor acte normative ce reglementează activitatea organelor de control la punctele de trecere a frontierei de stat sau în locurile cu regim special [1, p. 335].

Percheziția este realizată doar în cadrul urmăririi penale, în exclusivitate după începerea urmăririi penale. De altfel, conform alin. (1) art. 279 din Codul de procedură penală, acțiunile de urmărire penală pentru efectuarea cărora este necesară autorizarea judecătorului de instrucție sunt pasibile de realizare doar după pornirea urmăririi penale.

Importanța percheziției rezultă din sarcinile acesteia, și anume:

- descoperirea și ridicarea obiectelor și documentelor ce poartă urme ale infracțiunii;
- descoperirea și ridicarea obiectelor și documentelor care au fost folosite la comiterea infracțiunii;
- descoperirea și ridicarea obiectelor ce constituie produs al infracțiunii;
- identificarea și ridicarea bunurilor provenite din infracțiune;
- descoperirea persoanelor aflate în căutare, a cadavrelor ascunse sau a părților de cadavre;
- descoperirea obiectelor și valorilor aflate în patrimoniul făptuitorului, care fac obiectul indisponibilizării în vederea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiunea săvârșită, precum și pentru garantarea executării pedepsei cu amendă [6, p. 444].

De asemenea, legiuitorul impune câteva reguli tactice privind desfășurarea percheziției, la care vom face referire în continuare.

Pregătirea și efectuarea percheziției. Reușita unei percheziții depinde de modul în care aceasta este pregătită. Descoperirea mijloacelor materiale de probă nu se poate realiza fără o pregătire minuțioasă, acordându-se atenție tuturor împrejurărilor care ar putea afecta desfășurarea percheziției.

Determinarea scopului percheziției se face în funcție de natura faptei cercetate, ceea ce presupune că organul de urmărire penală trebuie să țină

cont de caracteristicile locului ce va fi percheziționat și de obiectelor căutate, de comportamentul persoanelor la domiciliul cărora urmează a fi efectuată percheziția, stabilirea momentului oportun desfășurării percheziției, precum și de mijloacele tehnice utilizate și de specialiștii antrenați în proces.

O percheziție devine oportună numai atunci când există o bănuială rezonabilă că într-un anumit loc sau asupra unei persoane se pot găsi obiecte ce au legătură cu faptele sau împrejurările cercetate. Totuși, există și împrejurări în care obiectele căutate nu sunt cunoscute cu exactitate, ca exemplu servind depistarea obiectelor interzice circuitului civil în procesul desfășurării percheziției (arme și muniții deținute ilegal ș.a.).

Pregătirea desfășurării unei percheziții presupune:

– cunoașterea unui minim de informații despre locul ce urmează a fi percheziționat. În asemenea circumstanțe, ofițerii de investigații urmează să obțină informații cât mai multe privind locul în care se va desfășura percheziția. Este necesară cunoașterea exactă a adresei, numărului cadastral, caracteristicilor construcției, amplasării geamurilor și ușilor, căilor de acces, posibilităților de intrare și ieșire, spațiilor folosite în comun, în limita posibilităților identificarea persoanelor care domiciliază sau frecventează imobilul care urmează a fi percheziționat, în caz de necesitate anumite întrebări vor fi puse vecinilor. În cazul percheziționării locului deschis, prezintă interes suprafața, eventualele construcții aflate pe acel loc, tipul de delimitare, proprietățile cu care se învecinează și identitatea proprietarilor [4].

– cunoașterea persoanelor la care se va efectua percheziția. Realizarea cu succes a unei percheziții nu poate fi înfăptuită fără cunoașterea bazelor psihologiei. De fapt, în procesul percheziției are loc confruntarea a doua intelecte – una dintre părți ascunde obiectele care au importanță pentru urmărirea penală, iar cealaltă le caută. În procesul percheziției are importanță nu doar ceea ce ofițerul de urmărire penală face, dar și modul în care o face. Cunoașterea persoanei se referă la personalitatea, gradul de cultură, profesia, activitățile desfășurate, viața de familie, relațiile cu vecinii ș.a., fără ca acestea să fie considerate drept o imixtiune în viața intimă a persoanei. Din încăperea supusă percheziției cel mai bine ar fi de înlăturat copiii, pentru a nu le crea daune morale. Calitățile psihologice ale personalității se manifestă cu o forță specială în situații extreme. În asemenea împrejurări la persoana percheziționată se pot observa semne de stres psihic, reacții motorii involuntare, piele înroșită ș.a., iar aptitudinile organului de urmărire penală de observare și analiză ajută la descoperirea locurilor în care sunt ascunse obiectele căutate [7, p. 384].

– stabilirea momentului efectuării percheziției. Prin specificul său, percheziția are un caracter inopinat și numai așa se pot obține anumite re-

zultate. Toate activitățile de pregătire trebuie realizate în așa mod încât să nu fie admise scurgeri de informații, iar cercul de persoane care se preocupă de asemenea activități trebuie redus la minim. Timpul desfășurării percheziției de asemenea are un rol important, îndeosebi când se intenționează desfășurarea unor percheziții simultane, urmând a fi începute la aceeași oră în toate locurile și la toate persoanele. Stabilirea orei la care se va desfășura percheziția se face în funcție de particularitățile fiecărui caz, de necesitatea efectuării acesteia în mod inopinat, de modul cum s-ar putea ține sub control riscurile specifice și în acele condiții ce asigură descoperirea probelor [8, p. 314].

– stabilirea participanților la percheziție și alegerea mijloacelor tehnice-speciale necesare. Desfășurarea percheziției presupune prezența persoanei percheziționate (în lipsa ei sau a unor membri adulți ai familiei acesteia ori a celor care reprezintă interesele persoanei în cauză, dacă prezența acestor persoane este imposibilă, se invită reprezentantul autorității executive a administrației publice locale), a persoanei care efectuează percheziția și a specialiștilor implicați de către organul de urmărire penală pentru realizarea în condiții cât mai bune a activității. Implicarea unor asemenea specialiști este dictată de mai mulți factori, cum ar fi: natura obiectelor căutate, natura și suprafața locului percheziționat, necesitatea identificării cu ușurință a ascunzișurilor unde pot fi tănuite obiectele căutate.

Potrivit legiuitorului, percheziția poate fi corporală, în încăperi sau în locurilor deschise. Fiecare dintre aceste genuri de percheziții are particularități individuale, pe care ținem să le evidențiem.

Percheziția corporală constă în căutarea probelor și mijloacelor materiale de probă pe corpul persoanei, în hainele acestuia sau în obiectele care le are persoana asupra sa [2, p. 544].

Înainte de a începe percheziționarea propriu-zisă a persoanei, i se cere să predea obiectele indicate în ordonanța de percheziție. Dacă persoana refuză sau pretinde că nu le are asupra sa, se purcede la căutarea lor.

În majoritatea cazurilor, percheziția se realizează pe corp de sus în jos, întâi cercetând-se capul persoanei, apoi se scoate acoperământul de pe cap și se verifică, se caută în păr, urmează brațul drept, de la umăr la încheietura mâinii, apoi partea de la gât până la mijloc (față și spate), partea dreaptă a corpului de la axilă în jos, zona bazinului față și spate, piciorul drept de la sold la călcâi, finalizând percheziția corporală cu cercetarea încălțăminte.

Pentru un control mai riguros, persoanei percheziționate i se propune ca unele articole vestimentare să fie dezbrăcate,, după care acestea se examinează separat, în mod minuțios.

Căutările încep doar după ce s-au luat măsuri asigurătorii din cauza opunerii persoanei percheziționate; astfel, i se cere să ridice mâinile, să se

sprijine de perete, copac sau alte puncte de sprijin din proximitate, să îndepărteze picioarele, iar în lipsa unor puncte de sprijin se recomandă ca cel percheziționat să fie pus în genunchi, cu mâinile ridicate, pentru a-i reduce posibilitatea de atac [9, p. 368].

Cercetarea corpului persoanei percheziționate se efectuează de către o persoană de același sex, evitând abuzurile și lezarea sub orice formă a demnității umane, de obicei cu participarea medicului, și cuprinde părți ce pot fi purtătoare de urme ale infracțiunii sau pot servii ca ascunzători. În situația când obiectele care prezintă interes au fost înghițite sau introduse în interiorul corpului prin orificii naturale, se va proceda la examinarea radiologică [6, p. 478].

Percheziția în încăperi reprezintă o activitate mult mai complexă decât cea corporală, urmând a fi respectate atât reguli tactice de deplasare și pătrundere la locul percheziție, cât și procedee de căutare a obiectelor.

Deplasarea la locul percheziției trebuie pregătită minuțios, pentru asigurarea caracterului inopinat, astfel încât persoana percheziționată să fie abordată prin surprindere. La perchezițiile efectuate în blocuri cu multe etaje, ascensorul va fi oprit cu un etaj mai sus sau mai jos de palierul la care se află amplasată locuința ce urmează a fi percheziționată. O recomandare ar fi ca unii membri ai echipei să se ridice pe scări, iar alții cu ascensorul. Înainte de pătrundere vor fi luate măsuri necesare de pază a intrărilor, de înlăturare a oricăror posibilități de părăsire a locului percheziției. Pătrunderea în încăpere nu trebuie să se realizeze cu întârziere; odată ajunși la ușă, se sună sau se bate, cerându-se deschiderea acesteia. În eventualitatea că nimeni nu este acasă, ușa va fi deschisă în prezența unui reprezentant al persoanei percheziționate sau ai unui delegat al primăriei. Dacă se constată că cineva este în încăpere și refuză să deschidă ușa, atunci se va trece la forțarea ușii, în prealabil anunțându-se despre măsura dată.

După intrarea la locul percheziției, membrii echipei se supun doar cerințelor ofițerului de urmărire penală; conducerea unică cu acțiunile membrilor grupului de lucru este foarte importantă. Prin urmare, ofițerul de urmărire penală aduce la cunoștință ordonanța privind efectuarea percheziției, după care asigură luarea unor măsuri preliminare, cum ar fi:

- inspectarea locului ce urmează a fi percheziționat și adunarea tuturor persoanelor într-o singură încăpere, excepție făcând copiii mici și persoanele bolnave;

- luarea unor măsuri asiguratorii împotriva unor eventuale acțiuni violente;

Dacă e să ne referim la cerința tactică a pătrunderii la locul percheziției, vom menționa că organul de urmărire penală trebuie să se adapteze la

fiecare caz în parte. În situații deosebite, când din datele existente la cauza penală rezultă că suntem în fața unor indivizi periculoși, se va proceda la pătrunderea forțată, fără întârziere, la locul percheziției [4].

Percheziția locurilor deschise, ca și în cazul percheziției la locurile închise, se pregătește din timp și se realizează în două faze. În prima se stabilesc particularitățile locului percheziționat, se execută fotografiile de orientare și se întocmesc schițe. A doua fază începe cu cercetarea terenului pas cu pas, porțiuni cu porțiuni, atrăgându-se atenție la suprafețele proaspăt săpate sau mai puternic bătătorite. Iarba se va smulge pentru a constata dacă nu se ridică cu tot cu pământ. Apa aruncată pe terenul proaspăt săpat se absoarbe mai repede decât în locurile care nu au fost supuse prelucrării. Obiectele metalice se caută cu detectorul de metale, iar la căutarea cadavrelor se recomandă a fi folosiți câinii. În faza a doua se realizează fotografiile și desene prin care se fixează locul și obiectele descoperite. Toate fotografiile, schițele, înregistrări video ș.a. se anexează la procesul-verbal de percheziție [10, p. 303].

Fixarea rezultatelor percheziției. Pentru ca procesul-verbal de percheziție să aibă valoare probantă pentru cauză penală, la întocmirea lui trebuie să fie respectate condițiile impuse de prevederile art. 131, art. 260 și 261 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Procesul-verbal de percheziție, ca și alte procese-verbale ale acțiunilor de urmărire penală, are o structură triplă, impusă de prevederile art. 260 din Codul de procedură penală: partea introductivă, partea descriptivă și partea finală.

Partea introductivă va cuprinde informații despre locul și data percheziției, ora începerii acțiunii, funcția, numele și prenumele persoanei care întocmește procesul-verbal de percheziție, numărul cauzei penale, numele, prenumele și calitatea persoanelor care au participat la efectuarea acțiunii de urmărire penală, date referitoare la identitatea persoanei percheziționate, temeiul legal în baza căruia se realizează percheziția, inclusiv mențiunea că celui percheziționat i-a fost adusă la cunoștință ordonanța de percheziție și i s-a solicitat să predea obiectele indicate în ordonanță și modul în care acesta a reacționat, informația despre faptul că participanților le-au fost aduse la cunoștință drepturile și obligațiunile.

Partea descriptivă va cuprinde o descriere detaliată a tuturor activităților întreprinse de către organul de urmărire penală. Obiectele depistate se cercetează la locul unde au fost descoperite, urmând să se specifice forma, dimensiunea, culoarea, natura, particularitățile individuale ș.a. Obiectele depistate ce prezintă interes cauzei, după cercetare se fotografiază (după caz, se înregistrează video), se ridică și se împachetează fiecare în mpd sepa-

rat, pentru a asigura conservarea substanței.

În partea finală se va indica ora finalizării percheziției, ce obiecte au fost ridicate, mijloacele tehnice utilizate și eventualele obiecții ale persoanei percheziționate.

Procesul-verbal de percheziție se întocmește în două exemplare, iar după semnarea acestuia de către toți participanții, se înmânează o copie persoanei percheziționate.

Concluzii. Studiarea literaturii de specialitate ne permite să concluzionăm că percheziția, ca activitate desfășurată de către organele de urmărire penală, are o pondere deosebită în cercetarea oricărei infracțiuni, fiind considerată drept una dintre cele mai complexe activități. Modul în care va fi realizată percheziția rezultă din particularitățile infracțiunii cercetate. Organul de urmărire penală trebuie să cunoască cu certitudine natura obiectelor sau înscrisurile ce urmează a fi căutate.

În ceea ce privește cerința tactică, organul de urmărire penală este obligat să se adapteze la fiecare caz în parte.

Reușita unei percheziții depinde de modul în care aceasta va fi planificată și de mijloacele tehnice speciale utilizate în mod adecvat.

Referințe bibliografice

1. Doraș S. *Criminalistică*. Chișinău: Cartea Juridică, 2011, 629 p.
2. Князьков А.С., *Криминалистика*. Томск, 2008, 1126 с.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.
4. Ordinul șefului Inspectoratului General al Poliției nr. 417/2017 „cu privire la aprobarea procedurii operaționale standard – procedura de percheziție”.
5. Didâc V., Căpățici M., Cușnir V., Moraru V. *Tactica criminalistică. Activitatea operativă de investigații. Suport de curs*. Chișinău, 2009.
6. Gheorghită M. *Tratat de criminalistică*. Chișinău, 2017.
7. Ищенко Е.П., Топорков А.А. *Криминалистика*. Москва. 2010. 680 с.
8. Ciopraga A., Iacobuță I., *Criminalistică*. Iași: Editura Junimea. 2001.
9. Mircea I. *Criminalistică*. Iași: Editura Fundației „Chemarea”. 1992. 430 p.
10. Mircea I. *Criminalistică*, Lumina Lex, 1999, 351 p.

CZU: 004.7

SECURITATEA ȘI CONFIDENȚIALITATEA „RFID” CA PARTE IMPORTANTĂ A TEHNOLOGIILOR „IOT”

Rodica BULAI,

asistent universitar,

Catedra „Procedură penală, criminalistică și Securitate informațională”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-7878-2431

Iurie BULAI,

doctor în drept, conferențiar universitar,

Catedra „Procedură penală, criminalistică și Securitate informațională”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0001-5914-340X

Rezumat

În cadrul acestui articol a fost abordată o tehnologie ce este omniprezentă și ia amploare – tehnologia Internet lucrurilor/of Things. Tehnologie ce facilitează gestionarea și efectuarea diferitelor activități atât cu caracter profesional cât și personal/domiciliar. Dar pe lângă oportunitățile ce le oferă sunt și unele dificultăți ce solicit soluționarea, acestea fiind vulnerabilitățile tehnologiilor respective. Abordarea vulnerabilităților specifice și tehnologiei RFID, parte componentă a tehnologiei Internet lucrurilor/of Things, identificarea vulnerabilităților tehnologiilor va permite conștientizarea dilemelor, precum și lansarea unor direcții, măsuri de soluționare, minimalizare și contracarare a acestora. Acest fapt va permite sporirea gradului de securizare a tehnologiilor RFID și implicit a tehnologiei Internet lucrurilor/of Things. De asemenea, se va realiza identificarea vulnerabilităților, precum și lansarea unor măsuri de minimalizare și contracarare a consecințelor acestora.

Cuvinte-cheie: Internetul Obiectelor/lucrurilor (IoT), tehnologie RFID, criptare, autentificare, etichetă, cititor.

Summary

In this article, a technology that is ubiquitous and growing - the Internet of Things technology was addressed. Technology that facilitates the management and performance of various activities, both professional and personal/domiciliary. But in addition to the opportunities they offer, there are also some difficulties that require solving, these being the vulnerabilities of the respective technologies. Addressing the specific vulnerabilities and RFID technology, a

component of the Internet of Things technology, the identification of technology vulnerabilities will allow the identification and awareness of dilemmas as well as the launch of directions, measures to solve, minimize and counteract them. This fact will allow increasing the degree of security of RFID technologies AND IMPLIEDLY the Internet of Things technology. identifying vulnerabilities as well as launching measures to minimize and counteract their consequences

Keywords: Internet of Things/Things (IoT), RFID technology, encryption, authentication, tag, reader.

Introducere. Internetul Obiectelor/lucrurilor (IoT) este o infrastructură globală de rețea, care leagă obiectele fizice și virtuale, prin exploatarea capacităților de captare și comunicare a datelor, infrastructură, care include evoluții existente și în curs de dezvoltare în rețea. Internetul Obiectelor va oferi capacități specifice de identificare a obiectelor, senzori și conexiuni ca bază pentru dezvoltarea de servicii și aplicații de cooperare independente, care vor fi caracterizate printr-un grad ridicat de captare autonomă a datelor, transfer de evenimente, conectivitate în rețea și interoperabilitate [3, p. 13].

Internetul lucrurilor (IoT) este cel mai recent concept în care Internetul evoluează de la conectarea/conexiunea computerelor și a oamenilor la conectarea/conexiunea obiectelor/lucrurilor (inteligente) [8].

Termenul „Internet of Things” a fost inventat de Kevin Ashton, care este co-fondatorul Auto-ID Center, în acest mod el a numit raportul său pentru Procter & Gamble în 1999 [8]. A fost o încercare de a introduce o idee nouă, de utilizare a tehnologiei de identificare a frecvenței prin unde radio (RFID) în lanțul de logistică/aprovizionare cu mărfuri industriale și, ca urmare, a atras atenția asupra ideii de a conecta la rețea noi tipuri de dispozitive.

În ultimul deceniu, Internetul lucrurilor a intrat lejer în viața noastră odată cu apariția sistemelor de comunicații fără fir: RFID, Wi-Fi, 4G, IEEE 802.15.x, care sunt cel mai des folosite în softurile de monitorizare și control. Astăzi, sistemele Internet of Things sunt folosite nu numai pentru rețele private, ci și în fabrici, întreprinderi și spitale, biblioteci etc., chiar agenții guvernamentale.

În ciuda popularității sale, răspândirea tehnologiei Internet of Things este împiedicată de numeroasele probleme de securitate în acest domeniu. Astfel, printre cele peste 50% dintre companiile chestionate în 2022 de Kaspersky Lab, dificultățile în implementarea dispozitivelor Internet of Things su fost direct legate de preocupările de securitate a acestor tehnologii [2].

Ca și orișicare tehnologie, pe lângă facilități și beneficii posedă unele vulnerabilități ce necesită a fi identificate, analizate în vederea stabilirii calității și posibilelor consecințe în caz de valorificare a acestora de persoane rău intenționate.

Principalele tipuri de amenințări și vulnerabilități ale tehnologie IoT, vectorii potențialelor atacuri asupra dispozitivelor IoT pot fi împărțiți în trei grupe, în funcție de ținta atacului: hardware, software și date transmise [6].

Nivelul de codificare: identifică obiectul de interes (este baza/temelia IoT). Acest aspect atribuie fiecărui obiect un identificator unic (ID), ce permite obiectul să fie ușor de găsit. Nivelul de percepție ține de nivelul dispozitivelor IoT care conferă fiecărui obiect o semnificație fizică. El este format din diverse tipuri de senzori de date, cum ar fi etichete RFID, senzori IR sau alte rețele de senzori care pot citi temperatura, umiditatea, viteza, locația etc.

La dezvoltarea IoT pe scară largă pot contribui mai multe tehnologii, una dintre acestea fiind identificarea prin radiofrecvență tehnologiile (RFID). RFID este o tehnologie cheie concepută pentru a identifica în mod unic obiectele. Dimensiunea mică a etichetei și costul redus fac posibilă integrarea tehnologiei în orice obiect. O etichetă este un transceiver în formă de microcip, asemănător unui autocolant, care poate fi activ sau pasiv, în funcție de tipul de aplicație. Etichetele au o baterie încorporată, deoarece sunt active în mod constant, în timp ce etichetele pasive sunt activate doar atunci când sunt pornite. Etichetele active sunt mai scumpe decât cele pasive. Un sistem RFID constă din cititoare și etichete care generează date de identificare, topografice și altele.

Semnalele de date ale obiectului/dispozitivului emitent sunt transmise cititorilor prin unde radio și apoi procesate pentru a analiza datele în funcție de tipul de aplicație. Frecvențele RFID sunt împărțite în 4 game de frecvență: 1. Frecvență joasă (135 kHz sau mai puțin); 2. Frecvență înaltă (13,56 MHz); 3. Frecvență ultra-înaltă (862 MHz – 928 MHz); 4. Frecvența cuptorului cu microunde. De asemenea există și o altă tehnologie: identificarea - cod de bare, care are aceeași funcție ca RFID, deși tehnologia RFID este considerată mai eficientă. Fiind o tehnologie radio, RFID nu necesită contact vizual direct cu cititorul, în timp ce codul de bare este o tehnologie optică care nu funcționează decât dacă cititorul se află direct în fața acestuia. Mai mult, RFID poate acționa ca un mobil/actuator, ce impulsionează diverse acțiuni, posedând capacitatea de a fi modificat.

Sarcinile de securitate și confidențialitate IoT fac posibilă identificarea/depistarea oricărei persoane, totodată oferind posibilitatea de simplificare a vieții; cu toate acestea, fără o încredere adecvată în securitatea și confidențialitatea datelor utilizatorilor, acest sistem nu va fi acceptat de multe persoane. Prin urmare, pentru implementarea pe scară largă, IoT trebuie să aibă o infrastructură de securitate puternică/viabilă [9]. Vă prezentăm aici doar câteva posibile probleme specifice legate de securitatea IoT și utilizarea tehnologiilor.

Accesul neautorizat la RFID.

Accesul neautorizat la etichete, care pot conține informații de identificare, este o problemă majoră de securitate IoT (posibila dezvăluire a oricărei informații sensibile despre utilizator). Eticheta poate fi nu doar descifrată de dispozitivul de citire al unui atacator, ci chiar și modificată sau deteriorată. Există mai multe amenințări reale la adresa RFID, care includ virusul RFID, atacul pe telefonul mobil și hackul SpeedPass.

Riscurile asociate securității informaționale a Internetului obiectelor sunt atestate de mai multe tipuri: - risc de interceptare: interceptarea pasivă a canalului de comunicație, metodele de implementare presupun interceptarea conexiunilor wireless la noduri, interceptarea datelor între nodurile rețelei; - risc de furt de informații înregistrate: furt din medii de informare înregistrate, precum memoria etichetelor RFID, nodurile rețelei; - riscuri de compromitere a datelor: încălcarea securității, faptul că un atacator a obținut informații confidențiale, astfel de riscuri pot fi împărțite în aplicații pentru persoane fizice și pentru afaceri: primele aplicații includ aplicații RFID, controlul accesului, colectarea plăților electronice, etichetarea produselor. Pentru utilizator, amenințarea este o invazie în viața privată, afectarea confidențialității sale, posibile pierderi financiare, supraveghere a deplasărilor utilizatorului; aplicațiile de gestionare a afacerilor includ aplicații implementate pentru nevoile unei afaceri sau o combinație a acestora. Obținerea accesului la astfel de aplicații poate perturba funcționarea și execuția atât a întregului proces cât și a proceselor individuale ale întreprinderilor/companiilor, compromițând informațiile cu caracter confidențial. De exemplu, aplicații care se ocupă de procesul de management al lanțului de aprovizionare;

Unul dintre elemente frecvent utilizate în tehnologiile IoT sunt tehnologiile RFID, care atestă o serie de riscuri și vulnerabilități. Să aruncăm o privire mai atentă asupra eficienței protecției informațiilor folosind exemplul: vulnerabilitățile obiectelor RFID utilizate în tehnologiei Internet of Things [12].

Opțiunile pentru amenințările de securitate sunt următoarele tipuri: - interceptarea pasivă; înlocuire (elementului de identificare) ID; - refuzul de efectuare a serviciului; - interferență/bruiajul intenționată; - „retransmitere și substituție”; - „man in the middle” sau „om la mijloc”; - atac prin canale terțe [4].

Elementele de protecție a acestor tehnologii este necesar atât la nivel individual cât și un complex de măsuri la nivel general. Următoarele opțiuni pentru asigurarea protecției informațiilor pot fi considerate ca o opțiune de protecție individuală sau ca un complex care combină mai multe opțiuni selectate pentru a crește eficacitatea protecției. Securitatea sediului – dacă toate etichetele sunt cu siguranță; a fi într-o singură locație/cameră; este necesar să se asigure securitatea acestei încăperi, aceasta eliminând vulne-

rabilitățile asociate cu accesul direct la etichete. Dar cel mai frecvent, aplicațiile RFID solicită deplasarea obiectelor, această situație impunând organizarea securității la nivel fizic. Utilizarea etichetelor RFID numai pentru citire protejează datele de a fi șterse sau modificate prin citirea/interceptarea semnalului de un dispozitiv neautorizat. Limitarea distanței de conexiune „cititor-tag (etichetelor RFID transmitere-recepționare)” se efectuează prin limitarea parametrilor fizici ai etichetei, citirea/interceptarea antenei.

Implementarea unui protocol de comunicare de tip închis implică crearea unui protocol de comunicare și a unei scheme de criptare a datelor care nu sunt disponibile publicului. În funcție de metoda de criptare și de complexitatea protocolului, metoda poate oferi un nivel sporit de securitate, dar protocoalele de tip închis fac mai dificilă utilizarea etichetelor și aplicațiilor RFID. Crearea unui paravan/ecranarea sau așa numita cușcă Faraday – scopul abordării de acest tip este de a exclude accesul undelor electromagnetice prin plasarea obiectului într-un mediu/material care poate oferi această posibilitate. Se poate de asigurat un nivel ridicat de securitate, acesta fiind posibil prin garantarea inaccesibilității etichetei pentru cititor. Prin folosirea opțiunii Kill vom bloca radio-etichetele. În acest caz, eticheta RFID nu mai poate recepționa sau trimite informații sau încetează să mai funcționeze. Avantajul unei asemenea modalități de abordare este garanția protecției datelor cu caracter personal ale utilizatorului sau cumpărătorului. Eliminarea/distrugerea fizică este realizată printr-un câmp magnetic puternic.

Contramăsurile pot include utilizarea siguranțelor cu resetare automată (un dispozitiv folosit pentru a proteja echipamentele electronice) sau a diodelor Zener (o diodă care funcționează sub polarizare inversă în modul de defecțiune). Criptare și autentificare – Furnizarea accesului numai utilizatorilor autorizați folosind diverse scheme de criptare și/sau autentificare. Autentificarea este verificarea autenticității unui identificator prezentat de utilizator. Un exemplu de schemă de autentificare ar fi ca un dispozitiv autorizat să introducă o parolă și, în caz contrar, să blocheze datele de pe etichetă. Procesul de introducere a unei parole pentru deblocare poate fi implementat cu ușurință. Blocare selectivă – schema folosește blocarea etichetelor RFID care simulează prezența multor etichete tradiționale, cu alte cuvinte, abordarea împiedică citirea.

Cititorul de semnal de etichetă neautorizat.

Blocantul trebuie să fie în raza de acțiune a cititorului, funcționând ca o etichetă pasivă și protejând doar un număr mic de dispozitive. Algoritmii de acces multiplu aleatoriu este blocat de la trecerea prin arbore, fiind protejat de cititorii externi rău intenționați atunci când solicită etichete de utilizator UID. Ideea blocantului este de a folosi două antene pentru a emite

simultan „1” și „0” în timpul accesului multiplu aleatoriu, provocând o coliziune și împiedicând cititorul să treacă prin toate punctele de ramificare ale algoritmului de acces multiplu aleatoriu. Ca urmare, informațiile despre utilizarea etichetelor UID protejate rămân private, iar utilizatorul este protejat de scanarea nedorită. Nu poate fi implementat în sistemele care utilizează etichete doar pentru citire sau dispozitive fără cip, deoarece tehnologia necesită etichete care pot fi scrise.

Opțiuni pentru efectuarea unei blocări selective: crearea de etichete RFID ce blochează. Are loc blocarea completă a canalului, în care eticheta suprimă toate dispozitivele de citire a semnalului din raza sa și, o variantă opțională, implementează un atac de tip „denial of service” pentru a perturba funcționarea întregului sistem RFID. Se pot configura dispozitivele într-un mod încât să detecteze astfel de situații și să informeze un specialist. Protector RFID este un dispozitiv activ cu capacitatea de a fi integrat într-un PDA (asistent/computer digital personal) sau telefon mobil. Avantajul este că poate împiedica citirea informațiilor prin emiterea unui semnal de bruiaj în banda de frecvență a etichetelor RFID. Funcțiile dispozitivului sunt de mai multe tipuri: schimbul de informații cu cititorul pentru a gestiona cheile secrete, autentificarea și controlul accesului, monitorizarea mediului și avertizarea asupra posibilelor atacuri, crearea coliziunilor pentru a preveni citirea rău intenționată a informațiilor.

Dispozitivul își folosește bateriile interne și generează un semnal la o distanță de 0,5 m, în timp ce generează două benzi laterale la un nivel de putere aproximativ egal cu semnalul purtător al cititorului. Poate fi folosit și pentru un atac DoS. În continuare, va fi necesar să se determine eficiența utilizării echipamentului de protecție descris mai sus pentru obiectul RFID. Este necesar să se ia în considerare scopul obiectului RFID: acesta trebuie să transmită date în timp real, fără întârzieri, iar datele trebuie să fie de încredere. Eficiența este probabilitatea de a finaliza o sarcină de sistem, în acest caz un obiect cu etichetă RFID, și constă în conceptul de adecvare (îndeplinirea obiectivelor, cerințelor) și de optimizare (nevoia de a introduce una sau alta măsură de protecție fără a afecta funcționarea) a sistemului. În conformitate cu opțiunea pentru utilizarea ecranului, criptare și blocaj, sistemul funcționează fără defecțiuni, cu o eficiență de protecție ridicată.

Problemele de securitate sunt asociate cu caracteristicile tehnologiei RFID: • transmisia wireless între identificator și cititor provoacă atacuri bazate pe utilizarea interfeței de radiofrecvență; • implementarea hardware a algoritmilor de criptare permite metodelor de reinginerie să aibă acces la informații cheie; • resursele hardware limitate ale identificatorului fac imposibilă implementarea unei game largi de măsuri de securitate; • dimensi-

unea redusă a etichetelor de frecvență radio le face aproape invizibile, care pot fi folosite pentru monitorizarea neautorizată a obiectelor folosind tehnologia RFID.

Direcțiile posibile de atac asupra sistemelor care utilizează tehnologia RFID sunt împărțite în funcție de scop: • atacuri asupra identificatorului, atacuri asupra cititorului; • atacuri asupra canalului de comunicare. Cea mai mare amenințare de securitate este utilizarea complexă a atacurilor pe canalul de comunicare. Interceptarea este un tip pasiv de atac în care datele dintr-o sesiune între un identificator și un cititor sunt interceptate fără a le modifica sau suprima. Principala măsură împotriva interceptării este criptarea datelor. Retransmiterea este un tip activ de atac în care schimbul de date între etichetă și cititor are loc printr-un dispozitiv de interceptare. Modificarea datelor este posibilă.

Un alt tip de atac este reluarea prin înregistrarea și retransmiterea unui semnal. Dispozitivul „atacator” accesează eticheta, imitând cititorul, înregistrează semnalul de răspuns, apoi îl transmite cititorului ca pe o etichetă. Această vulnerabilitate este tipică pentru protocoalele de autentificare slabe fără utilizarea marcajelor de timp. Refuzarea serviciului este un atac asupra unui sistem RFID cu scopul de a-l duce la eșec, adică de a crea condiții în care serviciul pentru utilizatorii legitimi este întrerupt sau blocat complet. Contracararea în așa cazuri este posibilă de realizat prin detectarea și eliminarea din sistem fizic sau folosind software-ul dispozitivelor atacatoare. Bruiajul electronic activ este generarea de interferențe radio active care interferează cu funcționarea sistemului RFID. Ca și în cazul atacului anterior, contracararea este de a detecta și elimina sursa interferenței. Imitarea identității conexiunii – atacul se realizează prin clonarea identificatorului și uzurparea identității unei conexiuni cu un cititor. Ca protecție sunt utilizați algoritmi criptografici.

Atacul asupra dispozitivului de citire.

De obicei cititorul se află într-o zonă controlată (pază/securitate, supraveghere video), ceea ce limitează foarte mult posibilitatea unui atac. Cea mai productivă abordare este de a recrea aspectul sistemului RFID al obiectului atacat în laborator pentru a dezvolta și eficientiza mecanismul de atac. Astfel, pot fi dezvoltate: • etichete false percepute de sistem pentru a accesa informații protejate; • diverse software malițioase care distrug sau modifică modul de operare a sistemului. Ca o contramăsură, se recomandă eliminarea sau ascunderea tuturor semnelor vizibile prin care cititorul poate fi determinat că aparține unui anumit sistem RFID, precum și modificarea setărilor standard, cum ar fi parola administratorului.

Atacul asupra identificatorului. Distrugere fizică – distrugere meca-

că, chimică, iradiere cu influență electromagnetică puternică, tăierea microcipului de la antenă. Ecranarea - folosind folie de aluminiu în jurul antenei, reglarea greșită a transponderului - dezacordarea dielectrică a antenelor UHF (reducerea diapazonului de citire). Distrugerea fizică și ecranarea sunt probleme deosebite în cazurile în care etichetele RFID sunt folosite nu numai pentru identificare, ci și, de exemplu, pentru a număra/evalua cantitatea de medicament rămasă într-un depozit. Manipularea datelor stocate pe un identificator - schimbarea, copierea, modificarea - modificarea deliberată a conținutului unei etichete, denaturarea atributelor elementelor de descriere. Se face posibilă introducerea de software malițios. De exemplu, datele de pe identificator pot fi modificate astfel încât să fie interpretate de sistem ca comenzi. Folosind echipamente speciale, cum ar fi o stație FIB, cu un fascicul de ioni focalizat, se poate modifica conținutul memoriei (EEPROM sau ROM) în etichete nereinscriptibile [7].

În cazul distrugerii fizice este necesară, în opinia noastră, lansarea și sporirea măsurilor de Securitate fizică și restricționarea accesului.

Cercetătorii Lucinin V.V. și Sadovaia I.M. afirmă că această tehnică poate fi folosită pentru a seta o cheie „secretă” la o valoare cunoscută. Pentru aceasta, trebuie de determinat locația cheii în memorie. Utilizarea unor astfel de metode complexe necesită utilizarea unor echipamente scumpe și un nivel ridicat de cunoștințe. Contramăsurile corespund metodelor de contracarare a ingineriei inverse (straturi de protecție, senzori de influențe externe neautorizate) și criptarea datelor de memorie [11]. Tehnologiile RFID se folosesc în diferite domenii inclusive, după cum am specificat anterior; în domeniul medicinei.

Unele particularități de asigurare a securității tehnologiilor RFID în domeniul medical.

Datorită prezenței unui canal radio în sistemele medicale și biologice de identificare prin radiofrecvență, trebuie luate măsuri suplimentare pentru protejarea acestora, deoarece sesiunile de schimb de informații pot fi interceptate destul de ușor: 1. Transferul de date trebuie organizat astfel încât atacatorul, chiar dacă este posibil să interfereze cu sesiunea de informare pentru a asculta sau a introduce blocuri de date străine, să nu poată atinge scopul dorit. Cu toate acestea, puterea scăzută de calcul și viteza schimbului de informații în astfel de sisteme nu permite utilizarea unui număr de mecanisme și proceduri fiabile pentru protejarea mesajelor utilizate în tehnologia de transmisie a datelor.

2. Analiza posibilelor aspecte de interceptare a canalului de comunicație dintre identificator și cititor, în combinație cu posibilitatea efectuării ingineriei inverse a cristalului circuitului integrat (IC), crește semnificativ vul-

nerabilitatea sistemului în cauză. Implementarea hardware și a algoritmilor de criptare permite prin metode de inginerie inversă să se obțină informații despre criptocheile secrete și funcționarea criptosistemului. Pe cip, blocurile care implementează criptoalgoritmul sunt ușor de identificat datorită prezenței elementelor caracteristice în blocul corespunzător: • LE „SAU exclusiv”; • un număr de declanșatori - registre de deplasare cu feedback liniar, permițând obținerea unei secvențe pseudo-aleatoare de vectori; • viperă. 3. Resurse limitate a etichetei (RFID) și, în consecință, incapacitatea de a implementa multe măsuri de protecție pentru a preveni accesul neautorizat, în special un set de metode active pentru a preveni pătrunderea cipului.

Concluzie. Asigurarea nivelului necesar de securitate al tehnologiilor RFID este asociată cu următoarele domenii: • consolidarea mecanismelor hardware și software pentru protecția criptografică a datelor de identificare și a protocolului de comutare, folosind algoritmi de criptare atât simetrici, cât și asimetrice, precum și prin protecția fizică a cristalului etichetei IC (folosirea diferitelor abordări ale implementării straturilor de protecție ale cristalului); • „ofucarea” topologiei cristalului („criptarea vizuală” a logicii) pentru a face imposibilă restaurarea criptosistemului de cristal, folosind metode de inginerie inversă și pentru a face dificilă identificarea magistrelor de semnal în timpul atacurilor sondelor. O soluție eficientă la problemele de organizare a unui mecanism de protecție a sistemelor de identificare prin radiofrecvență în contextul dispozitivelor utilizate în scopuri medicale și biologice se coraportează cu limitările determinate de incapacitatea și limitările hardware de a implementa algoritmi criptografici puternici și de a utiliza întreaga gamă de metode active pentru a contracara accesul neautorizat la cristalul IC. În setul general de sarcini de asigurare a protecției sistemelor care utilizează tehnologii RFID, una dintre cele mai actuale este contracararea utilizării instrumentelor și metodelor de reinginerie (inversă), care permit accesul fizic direct la unitatea de criptare și obținerea datelor în formă necriptată.

Referințe bibliografice

1. Claroty Team. BIENNIAL ICS RISK & VULNERABILITY REPORT: 2H 2021 // Claroty: Claroty Ltd., 2023. Дата публикации: 09.12.2022. – URL: <https://claroty.com/2h21-biannualreport/>.
2. Kaspersky. Pushing the limits: How to address specific cybersecurity demands and protect IoT // Kaspersky: [сайт]. – АО Kaspersky Lab, 2023. Дата публикации: 08.02.2022. URL: <https://www.kaspersky.com/blog/iot-report-2022/>,
3. Oancea C. Aspecte privind rolul securității cibernetice asupra in-

ternetului obiectelor (IoT). Teză de doctorat. Rezumat. Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, 2018, p. 13.

4. Schurgot M.R., Shinberg D.A., Greenwald L.G. *Experiments with security and privacy in IoT networks*. În: World of Wireless, Mobile and Multimedia Networks (WoWMoM), 2015 IEEE 16th International Symposium on, 2015.

5. Vervier P.A., Shen Y. *Before Toasters Rise Up: A View Into the Emerging IoT Threat Landscape*. În: Research in Attacks, Intrusions, and Defenses – Cham: Springer, 2018, p. 556-576. DOI: http://dx.doi.org/10.1007/978-3-030-00470-5_26.

6. Williams P., Dutta I. K., Daoud H., Bayo M. *A survey on security in internet of things with a focus on the impact of emerging technologies / umi*. În: Internet of Things; Engineering Cyber Physical Human Systems. 2022. Vol. 19. Nr. 100564. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijot.2022.100564>.

7. Гасников А.О., Ершов М.И., Кондрашов К.К., Лучинин В.В. Информационная защита микроконтроллеров при использовании в системах медицинского назначения. În: Биотехносфера. 2016. № 1 (43). p. 56-58.

8. Довгаль В.А., Довгаль Д.В. Интернет Вещей: концепция, приложения и задачи. În: Вестник Адыгейского государственного университета. Сер. Естественно-математические и технические науки. 2018. Вып. 1 (221), p. 129-135. URL: <http://vestnik.adygnet.ru>.

9. Довгаль В.А., Довгаль Д.В. Проблемы и задачи безопасности интеллектуальных сетей, основанных на Интернете Вещей. În: Вестник Адыгейского государственного университета. Сер. Естественно-математические и технические науки. 2017. Вып. 4 (211), p. 140-147. URL: <http://vestnik.adygnet.ru>.

10. Довгаль В.А., Довгаль Д.В. Управление ресурсами в Интернете Вещей. În: Дистанционные образовательные технологии: материалы II Всерос. науч.- практ. конф., г. Ялта, 2017 г. Симферополь: АРИ-АЛ, 2017, p. 168-173.

11. Лучинин В.В., Садовая И.М. Информационная безопасность смарт-микросистем и технологий. СПб.: СПбГЭТУ «ЛЭТИ», 2015, 157 p.

12. Финкенцеллер К. *RFID-технологии: справочное пособие*. М.: ДМК Пресс, Додэка XXI, Hanser Publishers, 2016, p. 45-53.

CZU: 343.71(498)

TENDINȚE ȘI FACTORI DETERMINANȚI AI FURTURILOR ÎN ROMÂNIA

Vitalie IONAȘCU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
decan al Facultății Drept, Administrație, Ordine și Securitate Publică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-6976-615X*

Ana LAZĂR-TRANDAFIRA,

*doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
consilier juridic al Direcției de asistență socială Oțelu Roșu
din cadrul Primăriei Oțelu Roșu, România
ORCID: 0009-0006-5714-3506*

Rezumat

Furturile constituie o problemă semnificativă în societatea din România, având repercusiuni negative asupra economiei, ordinii publice și vieții de zi cu zi a cetățenilor. Aceste infracțiuni afectează diverse sectoare ale societății, inclusiv industria, comerțul, mediul rural și urban, generând o atmosferă de nesiguranță și tensionare între indivizi. Desigur, în ciuda unei ușoare scăderi în trendul infracțiunilor de furt, se observă persistența unui sistem amplu de factori care contribuie la această infracțiune.

Determinanții apariției și evoluției lanțului causal al furtului la nivelul întregii societăți sunt influențați de tendințe nefavorabile în economie, survenite în contextul crizei, instabilității politice, deficiențelor în domeniul social-spiritual și lacunelor în educație, alături de o abordare formal-birocratică față de indivizi.

Cuvinte-cheie: furturi, infracționalitate, proprietate, siguranță publică, România, factori determinanți, criminalitate, economic, patrimonial.

Summary

Thefts represent a significant issue in Romania, with negative impacts on the economy, public order, and the daily lives of citizens. These crimes affect various sectors of society, including industry, commerce, rural and urban environments, creating an atmosphere of insecurity and tension among people. Despite a slight decrease in the trends of thefts, there is still a persistent system of contributing factors to this crime.

The determinants of the occurrence and development of the causal chain of theft at the general societal level are influenced by negative trends in the

economy, stemming from the state of crisis, political instability, deficiencies in the socio-spiritual sphere, and gaps in education, alongside a formal-bureaucratic attitude towards individuals.

Keywords: thefts, criminality, property, public safety, Romania, determining factors, crime, economic, patrimonial.

Introducere. Furturile reprezintă o problemă majoră în România, având un impact negativ asupra economiei, ordinii publice și trăirii cotidiene a cetățenilor. Aceste infracțiuni afectează diverse aspecte ale societății, cum ar fi industria, comerțul, mediul rural și urban, creând o atmosferă de nesiguranță și tensiune între oameni. Prezentul articol își propune să identifice și să analizeze tendințele și factorii determinanți ai furturilor în România, utilizând date științifice și informații de la instituțiile responsabile de aplicarea legii.

În primul rând, cercetarea se concentrează asupra tendințelor furturilor în ultimii ani, cu scopul de a evidenția schimbările în modul în care aceste infracțiuni au evoluat de-a lungul timpului. Sunt analizate ratele de furturi în diferite regiuni ale țării, tipurile de bunuri furate și modalitățile de operare ale infractorilor. De asemenea, se investighează eventuala legătură dintre anumite perioade sau evenimente și creșterea sau scăderea numărului de furturi.

Furtul este considerat o infracțiune și este incriminat la nivelul legislației penale.

În România, furtul este definit ca fiind acțiunea prin care o persoană sustrage fără drept bunurile mobile ce aparțin altei persoane, cu intenția de a dobândi aceste bunuri sau de a le folosi în mod injust. Furtul este considerat o infracțiune și este sancționat de lege în majoritatea țărilor lumii. El poate fi clasificat în funcție de modul de executare (furt simplu, furt calificat), în funcție de cuantumul prejudiciului sau de obiectul sustras (sustragerea fizică a unui obiect sau a banilor, precum și fraudă sau manipulare electronică pentru a obține acces și control asupra bunurilor altcuiva).

Reglementarea juridică a furtului în România se găsește în Codul Penal, Titlul II Infracțiuni contra patrimoniului, Capitolul I, Articolul 228: „(1) Luarea unui bun mobil din posesia sau detinența altuia, fără *consimțământul* acestuia, în scopul de a și-l însuși pe nedrept, se pedepsește cu *închisoare* de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă.

(2) Fapta constituie furt și dacă bunul aparține în *întregime* sau în parte făptuitorului, dar în momentul săvârșirii acel bun se găsea în posesia sau detinența legitimă a altei persoane.

(3) Se consideră bunuri mobile și *înscrisurile*, energia electrică, precum și orice alt fel de energie care are valoare economică” [1, art. 228].

Incrimnarea penala a furtului se referă la procesul prin care o persoană este acuzată și judecată pentru săvârșirea infracțiunii de furt. În majoritatea sistemelor de drept, inclusiv în România, furtul este considerat o infracțiune și este pedepsit conform legislației penale. Pentru ca o persoană să fie considerat vinovată de furt, trebuie să fie demonstrat că au existat elementele constitutive ale infracțiunii, cum ar fi: intenția de a lua bunul, lipsa dreptului de a-l lua și dobândirea posesiei acestuia.

Procesul de incriminare penală a furtului începe de obicei cu o plângere depusă de victima presupusului furt. Autoritățile încep cercetările și adună probe care să susțină acuzația. În acest scop, pot fi folosite înregistrări video, declarații ale martorilor, expertize tehnice sau orice altă dovadă relevantă.

Dacă există suficiente probe care susțin acuzațiile, autoritățile pot decide să trimită cazul în fața instanței. În cadrul procesului, acuzatorul va trebui să demonstreze în mod convingător vinovăția persoanei acuzate de furt. Pe de altă parte, persoana acuzată va avea dreptul să se apere și să prezinte probe sau mărturii în sprijinul nevinovăției sale.

Pedepsele pentru furt variază în funcție de legea penală din fiecare țară și pot varia în funcție de gravitatea furtului, valoarea obiectelor furate și alte circumstanțe relevante. Acestea pot include amenzi, pedepse cu închisoarea sau o combinație a ambelor. De asemenea, pedeapsa poate fi influențată și de factori precum intenția, valoarea bunurilor furate și antecedentele penale ale inculpatului.

Practica judiciară în domeniul furturilor cuprinde ansamblul de hotărâri și interpretări formulate de instanțele de judecată în contextul infracțiunilor de furt. Aceasta influențează modul în care legile sunt puse în aplicare și factorii care sunt ponderați în timpul examinării unui caz de furt în cadrul procesului judiciar. În ceea ce privește datele statistice cu privire la infracțiunile de furt și furt calificat, prevăzute la art. 228, 229, 230 Cod penal [1], conform raportărilor înregistrate de Poliția Română, în perioada 2020 - 10 luni 2023, se observă o ușoară scădere, de la an, la an. (vezi tabelul nr. 1 și 2)

Tabelul nr. 1 Extras din situația statistică a sesizărilor de natură penală (România) [2]

	10 luni 2023	2022	2021	2020
1. FURTUL - TOTAL (art. 228, 229, 230 CP)	88668	108475	104629	112867
a. din locuințe	12120	15373	15956	18060

b. din curți, anexe gospodărești, gospodării	6401	8492	8340	9978
c. din societăți comerciale	17680	20341	17511	18645
d. de bunuri culturale mobile din biserici, muzee, alte locuri de păstrare a obiectelor de patrimoniu	26	35	31	34
e. din magistrale de transport produse petroliere	21	27	18	12
f. din vagoane	68	78	52	61
g. de bagaje, de la călători S.N.C.F.R., aeronaval	152	171	152	126
h. de componente de la vagoane	16	19	20	17
i. furt de componente de la infrastructura de transport	156	210	180	149
j. de la bordul navelor, aeronavelor (altele decât de la pasageri)	5	8	9	8
k. de ambarcațiuni	21	18	23	24
l. de motoare de ambarcațiuni	27	34	26	33
m. din buzunare, poșete, geți, etc.	5591	7116	7118	7308
n. de și din case de bani	11	7	10	13
o. de și din bancomate, automate de schimb valutar	36	51	53	45
p. din autovehicule - total	5432	7329	7622	8799
q. de componente din exteriorul auto (oglinzi, ștergătoare, roți)	1493	2782	3673	2814
r. de plăcuțe de înmatriculare auto	641	780	736	831
s. de auto	1176	1418	1448	1500
t. de biciclete, trotinete, mopede	3541	n/d	n/d	n/d
u. de arme	6		1	5
v. de animale - total	1644	2048	1939	2527
w. de păsări	522	662	739	1383
x. prin folosirea ilegală a cărții de credit sau cardurilor	13	14	18	24
y1. de metale feroase (altele decât componente de la infrastructura de transport)	225	395	360	285

y2. de metale neferoase (altele decât componente de la infrastructura de transport)	84	105	92	64
z. de produse agricole de pe câmp	1216	1465	1299	1680
aa. alte infracțiuni de furt	30344	39407	37204	38442

Tabloul nr. 2 Extras din situația statistică a sesizărilor de natură penală (România)[2].

PRIVIND UNELE FAPTE PENALE STRADALE	10 luni 2023	2022	2021	2020
1. FURTUL - TOTAL (art. 228, 229, 230 CP)	14632	19588	20092	17850
a. Furt din societăți comerciale - total	403	734	705	764
b. Furt de și din bancomate	8	15	23	18
c. Furt din buzunare, poșete, geți	2746	3494	3680	3710
d. Furt de auto - total	580	702	778	748
e. Furt de auto - total	3599	5046	5394	5849
f. Furt de componente din exteriorul mașinii (oglinzi, ștergătoare, roți, etc.)	1111	2162	2852	2060
g. Furt de plăcuțe de înmatriculare	456	585	567	623
h. Alte infracțiuni de furt	5729	6850	6093	4168

În al doilea rând, studiul analizează factorii determinanți ai furturilor în România.

Elaborarea și realizarea unui sistem eficient de măsuri de combatere a furturilor este posibilă doar în baza cunoașterii cauzelor și condițiilor categoriei respective de infracțiuni. La soluționarea problemei determinării furturilor este important a stabili care sunt cauzele și condițiile săvârșirii acestor infracțiuni. Cercetătoarea N. F. Kuznețova [3, p. 39] susține: „cauzele infracțiunilor patrimoniale după conținutul lor întotdeauna sunt social-psihologice” [4]. Drept cauză este considerată lăcomia care „poate avea mai multe aspecte: a dobândi prin aviditate, aviditate-parazitară, aviditate de serviciu, cupiditate ușuratică” [4].

Factorii determinanți social-economici sunt apreciați drept condiții ce

favorizează săvârșirea infracțiunilor de acaparare. Totodată, este necesar a menționa că cauzalitatea criminalității poate fi cercetată la nivel social-general sau filosofic, de grup sau sociologic și de comportament infracțional individual sau psihologic. Factorii determinanți ai criminalității generale, ai anumitor categorii de infracțiuni și ai anumitor infracțiuni, cu toate că se află într-o legătură reciprocă, nu sunt totuși identici. Prin urmare, este important a evidenția factorii determinanți ai furturilor ca fenomen social de masă (totalitatea infracțiunilor respective comise pe un anumit teritoriu, într-o anumită perioadă de timp) și furtul concret ca act criminal individual care își are mecanismul său social-psihologic.

Furtul, considerat ca un fenomen social de amploare, izvorăște din interacțiunea complexă a factorilor sociali, economici și socio-psihologici. În esență, cauzele infracțiunilor asociate derivă dintr-un aspect social-psihologic numit aviditate, ce apare ca urmare a contradicției sociale dintre nevoile conștientizate ale indivizilor și limitările reale în satisfacerea acestora. Astfel, în contextul social general, cauzalitatea infracțiunilor patrimoniale se dezvoltă prin intermediul unui sistem de cauze și efecte în care contradicțiile socio-economice generează aviditatea, iar aceasta, la rândul său, conduce la săvârșirea infracțiunilor contra proprietății. În acest sens se consideră că „contradicțiile social-economice sunt cauze ale avidității, iar în raport cu infracționalismul – doar condiții, deoarece nu duc în mod inevitabil la comiterea atentatelor criminale” [4]. Profesorul rus A. B. Saharov, în contextul problemei abordate, afirmă simplu că „existența anumitor condiții nefavorabile în sfera profesională, în viața de zi cu zi sau în timpul liber, precum și imperfecțiunea acestor condiții, nu implică neapărat generarea inevitabilă a criminalității”. Legătura dintre aceste condiții și comportamentul antisocial uman este mult mai complicată și poartă un caracter indirect, deoarece între ele și infracțiune stă omul concret cu o întreagă varietate de particularități moral-psihologice și alte trăsături personale care influențează asupra conduitei. Cu alte cuvinte, această legătură este probabilă [5, p. 162-164].

Condițiile care facilitează apariția și desfășurarea lanțului bicauzal al furtului la nivelul societății generale sunt influențate de tendințele negative din economie, generate de starea de criză, instabilitatea politică, deficiențele în sfera social-spirituală și lacunele în educație, alături de o atitudine formal-birocrațică față de indivizi. În mod deosebit, merită menționate aspecte precum accentuarea inechității patrimoniale, creșterea șomajului, inflația, reducerea capacităților de producție, creșterea prețurilor, diminuarea veniturilor reale ale cetățenilor, sărăcirea majorității populației, extinderea activităților ilegale în afaceri, predominanța valorilor materiale în detrimentul celor spirituale, precum și răspândirea ideilor populiste, cu accent egalitar

și propuneri de confiscare (practicarea „jefuirii ceea ce a fost deja jefuit”).

Una dintre condițiile de bază este sărăcia, care poate fi definită în termeni absoluți drept lipsa resurselor necesare pentru satisfacerea nevoilor de subzistență.

Sărăcia poate fi definită și în termeni relativi, ca o situație de deprivare relativă multiplă: materială, socială, culturală (educațională), politică, de mediu fizic de viață. Prin acumularea și persistența dezavantajelor, indivizii ajung să fie excluși din societatea în care trăiesc.

La nivel individual, cauza furturilor rezidă în trăsăturile moral-psiho-logice negative ale personalității, care generează motivele comiterii infracțiunilor și, în consecință, încurajează individul să obțină avantaje materiale fără a depune efort în muncă. Cercetările efectuate indică că formarea motivațiilor pentru furt are la bază respingerea normelor sociale și morale de conduită, precum și deficiențe în structura nevoilor individuale, dezvoltarea insuficientă sau absența abilităților de orientare a comportamentului către valori spirituale și interese colective. Motivațiile pentru comiterea furturilor prezintă un conținut variat, influențat de nevoile materiale predominante în personalitate.

În acest context, educația joacă un rol crucial, exercitând un impact pozitiv asupra existenței umane din multiple perspective. Aceasta nu doar furnizează cunoștințe, ci și contribuie la dezvoltarea abilităților sociale și la formarea de noi conexiuni interpersonale, aspecte vizibile cu claritate în sfera educațională.

Prin urmare, educația reprezintă un bun care consolidează dezvoltarea integrală a ființei umane în diverse aspecte ale vieții sale. Din acest motiv, absența accesului la educație exercită un impact negativ asupra nivelurilor intelectuale, emoționale și sociale, contribuind la dezvoltarea unor trăsături moral-psiho-logice negative ale personalității.

Prin urmare, în literatura de specialitate se observă că trăsăturile moral-psiho-logice negative ale personalității pot lua naștere în special sub influența următoarelor condiții:

- atmosfera nefavorabilă din cadrul familiei (manifestată prin atitudinea negativă a părinților sau a altor membri ai anturajului apropiat față de proprietatea străină, orientarea exclusiv către valori materiale, existența viziunilor egoiste, prevalența tendințelor de a obține prin lăcomie, toleranța față de infracțiunile patrimoniale, comportamentul sever cu copiii, contribuind astfel la excluderea acestora din nucleele familiale);

- distorsionarea relațiilor de muncă și de educație (neintegrarea indivizilor în sfera muncii și în învățământ, nivelul scăzut al disciplinei la locul de muncă și în studii, absența spiritului gospodăresc și a controlului la locul

de muncă, neaplicarea măsurilor corespunzătoare față de cei vinovați de încălcări disciplinare);

- nivelul scăzut al dotării tehnice a mijloacelor de protecție a locuințelor și a locurilor de depozitare;
- absența unui control asupra persoanelor străine aflate în spațiile de odihnă, sanatorii, pensiuni, hoteluri, cămine, curți;
- dimensiunile extinse ale comerțului, în special în locurile neautorizate, creează un context favorabil pentru valorificarea bunurilor și a valorilor dobândite prin mijloace ilegale;
- comportamentul ușuratic, nepăsător, nechibzuit al cetățenilor, care îi expune ca potențiale victime ale infracțiunilor, etc.;
- activitatea suboptimală a organelor de ordine publică, deficiențele în organizarea investigațiilor, nerespectarea specializării grupurilor operative de anchetă, neglijarea evidenței criminalistice și insuficiența noilor mijloace tehnico-științifice, precaritatea asigurării materiale a forțelor de ordine, numărul semnificativ de concedieri ale colaboratorilor, diminuarea autorității instituțiilor legale în societate.

Consumul de droguri și de alcool este un alt factor specific contemporaneității care poate determina săvârșirea furturilor prin mai multe mecanisme. Aceste substanțe pot afecta judecata, inhibițiile și comportamentul general al unei persoane. Una dintre consecințele consumului de droguri și alcool este scăderea inhibițiilor unei persoane. Prin reducerea inhibițiilor, persoana poate deveni mai puțin susceptibilă să se gândească la consecințele negative ale furtului, ceea ce poate determina cu ușurință săvârșirea acestuia. În același context, substanțele psihoactive pot afecta capacitatea de a lua decizii raționale și de a evalua consecințele acțiunilor, ceea ce poate duce la decizii impulsive, inclusiv săvârșirea furturilor.

În același registru de idei, poate fi menționat drept factor determinant al furturilor nevoia de finanțare a dependenței de droguri sau de consum de alcool. Persoanele dependente de droguri sau alcool pot săvârși furturi pentru a-și satisface nevoile financiare urgente legate de procurarea substanțelor pe care le consumă.

Unele studii au arătat că „din interviurile cu reprezentanți ai poliției, de la secțiile de poliție, de la formațiunile specializate antidrog, din structurile specializate ale poliției (sociologi care analizează fenomenul criminalității) se poate menționa faptul că un procent important dintre cei care comit infracțiuni contra patrimoniului (furturi din locuințe, din autoturisme, din magazine) și infracțiuni cu violență contra persoanelor (tâlhării) sunt și consumatori de droguri” [6, p. 65].

Consumul cronic de droguri sau alcool poate contribui la o predispo-

ziție către comportament delincvent și la o atitudine mai puțin responsabilă față de lege și moralitate.

Este important să se înțeleagă că nu toți cei care consumă droguri sau alcool săvârșesc furturi, iar factorii sociali, economici și individuali joacă un rol semnificativ în determinarea comportamentului infracțional.

O altă influență semnificativă, în perspectiva noastră, o reprezintă atitudinea formal-birocratică față de cetățeni și insuficiențele în sistemul de justiție. Justiția reprezintă coloana vertebrală a oricărei societăți democratice. Există o conexiune strânsă între statul de drept, acceptarea valorilor și principiilor acestuia și încrederea în justiție. Pentru ca cetățenii să aibă încredere, profesioniștii din sistemul juridic trebuie să demonstreze credibilitate prin comportamentul lor, adoptând o conduită profesională exemplară, fără loc de critici.

Corupția în justiție poate aduce atingere celor mai importante valori sociale, având în vedere faptul că sistemul juridic este conceput tocmai pentru a asigura respectarea supremației legii, ceea ce presupune inclusiv urmărirea penală și judecarea faptelor de corupție.

Corupția reprezintă folosirea abuzivă a puterii publice, în scopul satisfacerii unor interese personale sau de grup. Ca act antisocial, corupția este foarte frecvent întâlnită în societate și este deosebit de gravă deoarece favorizează interesele unor particulari, mai ales în aria economică, afectând interesele colective prin: însușirea, deturnarea și folosirea resurselor publice în interes personal, ocuparea unor funcții publice prin relații preferențiale, încheierea unor tranzacții prin eludarea normelor morale și legale.

Corupția vizează un ansamblu de activități imorale, ilicite, ilegale realizate nu numai de indivizi cu funcții de conducere sau care exercită un rol public, ci și de diverse grupuri și organizații, publice sau private, în scopul obținerii unor avantaje materiale sau morale sau unui statut social superior prin utilizarea unor forme de constrângere, șantaj, înșelăciune, mituire, cumpărare, intimidare.

Printre cauzele care favorizează apariția corupției se regăsesc: slăbirea autorității statului datorită ineficienței instituțiilor acestuia, degradarea nivelului de trai al indivizilor, lipsa unor valori sociale însoțită de alterarea respectării principiilor morale, lipsa unei reforme la nivelul instituțional și legislativ care să fie în concordanță cu condițiile socio-economice [7].

În **concluzie**. Prin investigarea acestor factori, se încearcă identificarea măsurilor și politicilor care ar putea contribui la diminuarea furturilor și îmbunătățirea siguranței publice în România. În cadrul acestei cercetări, folosim metode științifice, cum ar fi analiza statistică a datelor, analiza regresiei și tehnici de cercetare calitativă, pentru a obține rezultate relevante. Am

colectat și analizat datele privind furturile disponibile în rapoartele poliției și în alte surse oficiale, precum și informații obținute din interviuri cu polițiști, experți în combaterea criminalității și specialiști criminaliști.

Astfel, obiectivul nostru este de a contribui la dezvoltarea unor măsuri eficiente de prevenire și combatere a furturilor în România. Aceste măsuri pot include dezvoltarea poliției de proximitate, întărirea colaborării între instituțiile responsabile de aplicarea legii, educație și sensibilizare publică, creșterea pedepselor pentru infractori și promovarea unei justiții eficiente și transparente.

Articolul nostru se bazează pe o abordare științifică riguroasă, furnizând informații utile și relevante pentru factorii de decizie, precum și pentru specialiștii din domeniul crimelor și justiției penale. Sperăm că rezultatele obținute în urma acestui studiu vor contribui la reducerea furturilor și îmbunătățirea securității publice în România.

Referințe bibliografice

1. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/223635> (accesat la data de 30.11.2023).
2. Scrisoarea Direcției Cazier judiciar, statistică și evidențe operative a Inspectoratului General al Poliției Române al Ministerului Afacerilor Interne din România, cu nr. 713.921/CJ/S4/07.12.2023.
3. Kuznețova N. F. — „Criminologia“, Ed. Literatura Juridică, Moscova, 1988.
4. <https://pdfcoffee.com/download/teza-meafurtul-pdf-free.html>, accesat la data de 22.11.2023.
5. Gladchii Gheorghe. Unele aspecte privind analiza criminologică și prevenirea furturilor în RM, anele științifice ale USM, nr.4, anul 2000.
6. Raport național privind situația drogurilor, România: Noi evoluții, tendințe și informații detaliate cu privire la temele de interes european, 2006. Disponibil: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/media/publications/documents/389/NR2006roro_85432.pdf (accesat: 23.11.2023).
7. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Corupție> (accesat la data de 30.11.2023).

CZU 343.8

ASPECTE PRIVIND PREVENIREA COMPORTAMENTULUI AUTOAGRESIV ÎN RÂNDUL DEȚINUȚILOR

Simion CARP,

*doctor în drept, profesor universitar,
cercetător științific principal,*

*Departamentul știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0003-4772-8325*

Oleg RUSU,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
ORCID: 0000-0002-0879-4154*

Rezumat

În mediul penitenciar sunt frecvente cazurile, când condamnații își provoacă intenționat vătămări corporale. Prin acțiunile lor, ei creează o atmosferă tensionată în instituție, încălcând ordinea internă de executare a pedepselor. Sub acest aspect, în articol sunt analizate componentele cheie care definesc autoagresivitatea, motivele care contribuie la un astfel de comportament, precum și cele mai frecvente metode de autovătămare. De asemenea, sunt profilate exigențele cu privire la punerea în aplicare a măsurilor preventive în vederea neadmiterii actelor de autoagresiune.

Potrivit autorilor, principalii predictorii ai comportamentului autovătămător includ depresia și sentimentele de deznădejde. Astfel, se impun acțiuni de reducere a incidenței acestor comportamente, acțiuni care trebuie să se bazeze pe o intervenție psihologică la nivelul fiecărui deținut. Totodată, planurile de prevenire trebuie să cuprindă programe de formare pentru personalul de supraveghere, menite să le ofere informațiile necesare pentru recunoașterea deținuților cu risc de automutilare și modalitatea corespunzătoare de răspuns în situații de criză.

Cuvinte-cheie: mediu penitenciar, deținut, autoagresivitate, autovătămări, motivele comportamentului autoagresiv, prevenirea actelor de autoagresiune.

Summary

In the penitentiary environment, there are frequent cases when convicts intentionally injure themselves. Through their actions, they create a tense atmosphere in the institution by violating the internal order of execution of punishments. Under this aspect, the article analyzes the key components that define

self-aggression, the reasons that contribute to such behavior as well as the most common methods of self-harm. In addition, the requirements regarding the implementation of preventive measures in order not to admit acts of self-harm are outlined.

According to the authors, the main predictors of self-injurious behavior include depression and feelings of hopelessness. Thus, actions are required to reduce the incidence of these behaviors, actions that must be based on a psychological intervention at the level of each detainee. At the same time, the prevention plans must include training programs for the supervision staff aimed at providing them with the necessary information to recognize inmates at risk of self-mutilation and the appropriate way to respond in crisis situations.

Keywords: prison environment, detainee, self-aggression, self-injury, reasons for self-aggressive behavior, prevention of acts of self-aggression.

Introducere. Viața în detenție alături de persoane cu comportament deviant, de foarte multe ori asociat cu măsuri disciplinare greu de suportat, determină apariția unor particularități ale actelor de autoagresiune în penitenciare.

Potrivit literaturii de specialitate, agresivitatea reprezintă orice formă de conduită orientată cu intenție către obiecte, persoane sau către sine, în vederea producerii unor prejudicii, a unor răni, distrugerii și daune [1, p. 9].

Totodată, autoagresiunea este considerată ca fiind un comportament intenționat, este un rău produs corpului cu o letalitate scăzută și este de o natură socială inacceptabilă, produsă pentru a reduce suferința psihologică. Autoagresiunea poate fi definită și ca un mod simbolic de exprimare a întristării/supărării profunde – o formă non-verbală de comunicare în care sentimentele sunt „exteriorizate” prin corp [2, p. 88].

Metode și materiale aplicate. În limitele de studiu ale acestui articol, au fost aplicate metodele: analiza, sinteza, comparația și conștientizarea logică. Materialele utilizate le constituie publicațiile savanților din domeniu, precum și legislația relevantă.

Rezultate obținute și discuții. Există anumite componente cheie care definesc autoagresivitatea, acestea fiind următoarele:

- act de rănire pe care persoana și-l săvârșește singură (a nu se confunda izbucnirea în furie cu autoagresivitatea);
- dacă altcineva săvârșește un act propriei persoane care cauzează durere, acela nu este un act de autoagresiune;
- autoagresiunea trebuie să includă un fel de act de violență fizică, deoarece autorănirea emoțională nu este autoagresiune (adresarea anumitor cuvinte referitoare la propria persoană, lipsa de considerație, etc.);

- autoagresiunea este făcută în mod intenționat, nu în mod accidental, cu intenția de rănire [1, p. 12].

Urmează de menționat că leziunile corporale înregistrate în mediul penitenciar au propriile caracteristici și diferențe comparativ cu leziunile provocate în alte circumstanțe.

În anul 2022, în instituțiile penitenciare din Republica Moldova, s-au înregistrat 1128 de cazuri de leziuni corporale, din care: în mediul deținuților – 810 cazuri și în timpul escortărilor – 318 cazuri (în 2021 - 1153 de cazuri, dintre care în mediul deținuților 883 de cazuri și în timpul escortărilor 270 de cazuri), inclusiv 677 ca urmare a automutilărilor [3, p. 12].

Astfel, unul dintre fenomenele des întâlnite este și automutilarea. Aceasta se întâmplă adesea din cauza unor probleme psihice, sociale sau culturale. Pierderea încrederii în viitor, situația socială din închisoare, hărțuirea sexuală, izolarea față de familie și prieteni, multe motive personale pot explica astfel de comportamente.

Autorul V. Pirojkov [4, p. 117; 5, p. 407] prezintă autovătămarea drept un act de comportament agresiv îndreptat către sine (autoagresiune) și periculos pentru sănătate prin consecințele sale. Este utilizat de către deținuți pentru a-și atinge scopurile, sau a obține anumite „beneficii”. În plus, motive ale autoagresiunii pot fi: eschivarea de la îndatoririle legale (de la muncă, de la studii etc.); protecția psihologică împotriva persecuției din partea altor persoane; obținerea de beneficii (internarea în spital, primirea unor produse mai calorice); prevenirea oricăror probleme (degradarea statutului, stigmatizare, sodomie etc.); imitarea altor deținuți care au reușit în acest fel să obțină anumite avantaje; motive asociate cu îndeplinirea cerințelor altor persoane.

Cele mai frecvente metode de autovătămăre în instituțiile penitenciare sunt: înghițirea obiectelor care nu pot fi îndepărtate, leziuni care provoacă tumori și inflamații, ruperea membrelor, leziuni articulare, răni tăiate și înjunghiate (inclusiv deschiderea venelor), provocarea unei infecții, introducerea unor obiecte străine în uretră, implantarea unor obiecte sub pielea penisului, introducerea unor substanțe toxice în circulația sanguină, introducerea unui lichid toxic (de la un stingător cu spumă) în plămâni (injecție în spațiul intercostal), introducerea de substanțe toxice în organele digestive (în stomac), introducerea de substanțe toxice în anus, traumatizarea ochilor cu pulberi și lichide toxice, autovătămări combinate [6].

Studiile realizate în Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, precum și datele publicate de organizații neguvernamentale evidențiază că acest tip de comportament autoagresiv este mult mai frecvent în mediul penitenciar decât sinuciderile și mai răspândit printre deținuți decât în rândul populației

generale: unul din cinci bărbați și 40% din femeile aflate în penitenciare au tentative de sinucidere; 50% dintre femeile aflate în arest s-au automutilat la un moment sau altul al vieții (pentru bărbați, cifrele sunt reduse la circa jumătate); până la 10% dintre deținuți se vor automutila pe parcursul detenției, iar probabilitatea crește odată cu durata acesteia [7, p. 166].

Riscul ca un deținut să se automutileze sau să se sinucidă este o grijă particulară a procesului de primire în penitenciar. Deținuții aflați în arest demonstrează o incidență mai ridicată de automutilare sau suicid decât majoritatea populației de deținuți și majoritatea tentativelor de autoagresiune are loc în primele patru săptămâni de custodie. De aceea, psihologul și asistentul social întocmesc pentru fiecare nou-sosit o fișă de evaluare în acest sens pentru a preveni apariția unor incidente nedorite.

Pierderile suferite (familia, copiii părăsiți), sentimentul de izolare, de părăsire produc în prima parte a pedepsei o interiorizare, o non-implicare, trăirea solitară a propriilor stări sufletești. În discuțiile cu ceilalți condamnați, condamnatul trece de la remușcări, păreri de rău din timpul procesului penal la justificări ale faptelor comise fabricate în penitenciar, la care persoana aderă, deoarece o ajută să elimine din tensiunea culpabilizării. Diminuarea gradului de vinovăție ușurează conștiința individului și, de multe ori, asistăm la modificarea poziției față de pedeapsă și perceperea ei ca fiind prea aspră [8].

Împărtășim pe deplin opinia autorilor [9] care susțin că autovătămarea de către condamnați în locurile de detenție nu are scopul de a-și lua viața. Obiectivul principal al acestui act este de a șantaja administrația instituției, de a protesta împotriva ordinii de executare a pedepselor și a cerințelor regimului sau de a atrage atenția celorlalți (și, în primul rând, a administrației penitenciare) asupra problemelor personale.

Practica penitenciară arată că efectul scontat al actului de autovătămarea al condamnaților este atragerea unui număr mare de spectatori. Spectacolul trebuie să fie uluitor prin imaginea sa. Cu pielea însângerată, hainele pătate de sânge, sau un trunchi gol și un cui mare înfipt în piept sau abdomen. Spectatorii văd victima arbitrariului angajaților instituției, adus la automutilare. Dar puțini dintre martorii actului de autovătămarea știu că acesta este un spectacol și nimeni nu vrea să-și ia viața. Automutilatorul știe perfect unde să-și taie venele astfel încât sângerarea să fie ne semnificativă, apoi sângele este uns pe față, piept, brațe, burtă. Venele superficiale sunt afectate în regiunea antebrațului stâng, dacă autovătămătorul este dreptaci, și dreapta, dacă este stângaci. Atunci când își provoacă răni înjunghiate în piept sau în cavitatea abdominală, medicii cunosc cu exactitate locurile rănirii. Aceste puncte de pe corp sunt cunoscute și de automutilatorii „profesioniști”. De

regulă, actele de autovătămare au loc în fața condamnaților sau a angajaților instituțiilor penitenciare [9].

Un automutilator nu se va răni niciodată noaptea sub o pătură, într-o încăpere auxiliară, adică unde este singur. În acest caz nimeni nu va chema un paramedic sau un medic și el poate muri. Nu este o persoană sinucigașă al cărei scop este să moară. Își dorește foarte mult să trăiască și știe sigur că va primi asistență medicală. Automutilatorii sunt șantajști în toate manifestările sale. Uneori, ei sunt îndrumați să comită un act de automutilare în prezența unui număr mare de condamnați și angajați ai instituțiilor penitenciare. Îndrumători sunt liderii comunităților criminale ale instituției. Scopul urmărit este destabilizarea activității instituției și obținerea unor concesiuni și atenuări ale regimului de executare a pedepsei.

Este de menționat că comportamentul auto-agresiv în rândul condamnaților reprezintă un fenomen răspândit. În fiecare instituție penitenciară există condamnați care comit acte de vătămare intenționată a sănătății lor. Prin acțiunile lor, ei creează o atmosferă tensionată în instituție încălcând ordinea normală de executare a pedepselor.

Pentru a menține o atmosferă sănătoasă, această categorie de condamnați este identificată activ de către angajații tuturor secțiilor și serviciilor penitenciarului, întrucât instituțiile care asigură executarea pedepselor privative de libertate sunt obligate [10, art. 14 alin. 2) lit. f);] să efectueze examenul medical general al deținuților în scopul profilaxiei și depistării bolilor, precum și examenul medical în scopul constatării consumului de alcool, de substanțe narcotice, psihotrope și/sau de alte substanțe cu efecte similare, precum și în scopul constatării leziunilor corporale.

După procedurile de primire, deținuții sunt plasați în carantină pe o perioadă de până la 15 zile, în decursul căreia aceștia sunt supuși examenului medical general în vederea determinării stării sănătății și capacității de muncă, precum și prescrierii, după necesitate, a tratamentului individual [11, pct. 29].

Potrivit legislației execuțional-penale [12, art. 242² alin. (8).], condamnaților le este interzisă automutilarea în orice mod și prin orice mijloace ori simularea conștientă a bolilor, stabilită și confirmată de instituțiile medico-sanitare publice ale Ministerului Sănătății.

Astfel, deținutul este obligat să suporte cheltuielile legate de tratamentul automutilării intenționate, cu excepția cazurilor în care sănătatea sau viața deținutului este expusă unui pericol grav și iminent, iar el și-a pierdut capacitatea de discernământ și raționament lucid [12, art. 232 alin. (6); art.229 alin. (4)].

Testarea condamnaților se desfășoară în conformitate cu programele

special dezvoltate ale Direcției medicale al ANP, fiind completate portrete psihologice ale condamnaților. Uneori, pe baza rezultatelor testării, psihologii transmit informații unității medicale despre necesitatea unei examinări detaliate de către un psihiatru, chiar dacă condamnatul nu are boală psihică.

Evaluarea psihologică inițială presupune investigarea persoanei imediat după parvenirea în instituție, astfel încât informația obținută să ajute psihologul la elaborarea recomandărilor și a planificării traseului execuțional, în funcție de nevoile, riscurile, abilitățile și deprinderile identificate. Astfel, pe parcursul anului 2022 au fost efectuate 4013 evaluări inițiale (în anul 2021 au fost efectuate 4322 de evaluări inițiale) [3, p. 19].

Intervenția psihologică se realizează cu scopul prevenției și remedierii problemelor emoționale, cognitive și de comportament, precum și reducerea unor simptome sau comportamente disfuncționale sau de reechilibrare și restructurare a personalității. Psihologii realizează, cel mai frecvent, consiliere psihologică individuală, în funcție de nevoile/riscurile deținuților (autocunoaștere, depresie, anxietate, probleme de relaționare, stimă de sine scăzută, hetero/autoagresiune, refuz de hrană ș.a.). Astfel, în perioada anului 2022 au fost desfășurate 3200 de consilieri individuale cu deținuții (în anul 2021 au fost efectuate 3066 de ședințe de consiliere) [3, p. 20].

O altă sarcină, nu mai puțin importantă, este identificarea deținuților care prezintă risc sporit de pericolozitate, vulnerabilitate sau dependență cu luarea la evidență a acestora și includerea în „grupul de risc”, în conformitate cu prevederile *Instrucțiunii privind organizarea și desfășurarea activității psihologice cu deținuții ce fac parte din grupul de risc*, aprobată prin ordinul DIP nr. 466 din 29.12.2015 [13], acestora fiindu-le asigurată asistența psihologică în funcție de problemele și necesitățile identificate. Pe parcursul anului 2022, psihologii au inclus în grupul de risc 691 de deținuți (în anul 2021 au fost incluși 1002 deținuți) [3, p. 23-24].

De asemenea, trimestrial este actualizată și întocmită lista persoanelor predispuse spre acțiuni de automutilare și suicid, care este prezentată pentru informare directorului instituției și serviciilor abilitate din cadrul penitenciarelor. Astfel, persoanele identificate sunt incluse în diverse activități profilactice, individuale și de grup, direcționate spre o intervenție în identificarea gândurilor iraționale și schimbare comportamentală, ca urmare a luării la evidență.

Conform informațiilor statistice, în perioada anului 2022 au fost înregistrate 677 de cazuri de automutilări, toate asistate de psiholog (în anul 2021, 800 de cazuri, dintre care 749 asistate de psiholog). Din cele menționate mai sus se observă o descreștere ne semnificativă a numărului de automutilări asistate, cu 9,62% [3, p. 23].

În context este de menționat că există o diferență semnificativă între numărul de cazuri de automutilări și numărul de persoane ce recurg la astfel de acțiuni, fiind multiple situații în care o persoană poate să săvârșească mai multe acțiuni de automutilare.

Studiile evidențiază că marea majoritate a celor care se automutilează (70-80%) au diagnostice combinate – factori de risc, printre care: tulburare de personalitate borderline și tulburare de personalitate antisocială; depresie și anxietate; tulburare de stres post-traumatic; abuz de alcool și alte substanțe; dismorfofobie; tulburări/dificultăți de control al impulsurilor; tulburări de alimentație; tulburări legate de stres [14].

Insuficiența studiilor poate pleca și de la o superficialitate în abordarea acestor pacienți, luându-se în calcul doar aspectul de constrângere a celor din jur spre acordarea unei mai mari atenții, neglijând însă aspectul cel puțin la fel de real că acești pacienți chiar au nevoie de o focusare a anturajului și societății pe nevoile lor. Se constată o frecvență mare a actului autolitic printre deținuți, în comparație cu populația generală, afirmație susținută de datele statistice [15, p. 18].

Deși comportamentele autoagresive reprezintă fenomene psihologice și sociale, nu se cunosc cu exactitate cauzele, modalitatea de management, profilaxia acestor fenomene, precum și caracteristicile care să permită stabilirea unui profil în vederea implementării anumitor programe terapeutice. Studiile despre autoagresiune diferă mult din punct de vedere conceptual, metodologic, deoarece de-a lungul timpului au fost elaborate o serie de definiții privind autoagresiunea, ceea ce a dus la dificultatea comparării diverselor studii. Cercetarea aspectelor psihologice, a trăsăturilor de bază relaționate cu comportamentul autoagresiv al deținutului prezintă o importanță sporită în vederea prevenirii acestor comportamente tot mai frecvente în mediul carceral. Astfel, se impun tentative de reducere a incidenței acestor comportamente, tentative care trebuie să se bazeze pe o intervenție psihologică la nivelul fiecărui deținut care săvârșește astfel de comportamente [1, p. 9].

Principalii predictorii ai comportamentului auto-vătămător includ depresia și sentimentele de deznădejde. Mai multe studii [16; 17; 18] au arătat că deținuții cu un grad mai mare de singurătate prezintă niveluri mai ridicate de depresie, deznădejde și indicatori de comportament auto-vătămător și suicidar.

Principalele motive ale comportamentului autoagresiv al persoanelor aflate în detenție sunt: conflictul cu reprezentanții administrației instituției penitenciare (reacția la cerințele legale, fapte de hărțuire); conflict cu alți condamnați (violență fizică, psihică, constrângere de a intra într-o relație homosexuală, datorii), creșterea autorității în ochii altor deținuți, remușcări

pentru fapta comisă, lipsa perspectivelor de viață după executarea pedepsei, dezacord cu pedeapsa stabilită de instanță [19, p. 7; 20, p. 45-46; 21, p. 75; 22, p. 110].

O examinare a condamnaților arată că aceștia prezintă cele mai acute stări psihice negative în faza de adaptare inițială la condițiile de executare a pedepsei (primele 3-5 luni). Deci, pentru persoanele care au fost private de libertate pentru prima oară, stările de frustrare, depresie și melancolie sunt tipice. În exterior, aceasta se poate manifesta prin apatie, izolare sau prin iritabilitate crescută față de fleacuri, agresivitate față de ceilalți (inclusiv față de angajații instituției) sau față de sine [23, p. 703-704].

Procesul de reeducare a acestei categorii de condamnați are particularități proprii, determinate nu atât de faptul existenței anomaliilor psihice, cât de trăsături specifice inerente purtătorilor acestora, caracteristici psihologice, pedagogice și de altă natură. Cu alte cuvinte, un condamnat cu o anomalie este un obiect special de reeducare. Și aici nu este suficient să fii doar un educator atent, ci trebuie să ai și un grad adecvat de educație și cultură. Sunt necesare cunoștințe aprofundate asupra unei game vaste de probleme speciale. Funcționarul (educatorul) ar trebui să cunoască cel puțin următoarele: ce sunt anomaliile (abaterile) mentale și care dintre ele sunt cele mai frecvent întâlnite în rândul condamnaților [24, p. 148].

Planurile de prevenire trebuie să cuprindă programe de formare pentru personalul de supraveghere, menite să le ofere informațiile necesare pentru recunoașterea deținuților cu risc de automutilare și modalitatea corespunzătoare de răspuns în situații de criză.

În acest sens, prezintă interes experiența internațională în domeniu. De exemplu, în Japonia toți deținuții, înainte de a fi trimiși în instituții penitenciare, sunt îndreptați la centrele de clasificare care sunt disponibile în fiecare regiune, unde sunt examinați din punct de vedere al stării sănătății, psihologiei, psihiatriei, sociologiei etc. În urma examinării, se stabilește o categorie de clasificare (în funcție de antecedentele penale, termenii de pedeapsă, starea de sănătate și alte caracteristici personale), după care deținuții sunt trimiși la instituțiile penitenciare corespunzătoare. Aici ei sunt supuși unor noi evaluări în vederea elaborării unui program de corectare [25, p. 73].

În Republica Moldova, o astfel de abordare la etapa actuală nu există, însă potrivit politicilor în domeniu [26], urmează a fi introdus sistemul progresiv de executare a pedepselor privative de libertate. În acest sens, pentru evaluarea adecvată a riscurilor tuturor deținuților pe motive de siguranță și securitate, urmează a fi instituită o Unitate de evaluare a riscului și planificare a pedepsei. Unitatea de evaluare va fi dislocată la nivelul caselor de arest/izolatoarelor de urmărire penală (nord, centru, sud), dar se va subor-

dona administrativ și decizional Administrației Naționale a Penitenciarelor. Ulterior, deciziile asupra schimbării regimului se vor lua la nivel de instituție penitenciară de către comisia de schimbare a regimului [27, pct. 9-10].

În literatura de specialitate se menționează că din dosarul personal al deținutului practic nu putem obține informații suplimentare, iar informația de bază rămâne în materialele dosarului penal. Sentința, de regulă, nu reflectă informațiile necesare pentru activitatea educativă cu condamnatul [28, p. 37].

Autorul V. Bondarenko a propus clasificarea măsurilor de prevenire în funcție de conținutul lor în economice, sociale, ideologice, tehnice, organizatorice și juridice [29, p. 68].

În altă ordine de idei, unii autori propun implementarea la nivel legislativ a tezei potrivit căreia persoanele care nu s-au corectat (iar prin urmare, sunt periculoase pentru societate) nu ar trebui să fie eliberate din locurile de detenție. Drept exemplu este adusă legislația germană, unde administrația penitenciarului are dreptul de a reține, după ispășirea pedepsei, pe un termen de până la 10 ani, deținuții care nu inspiră încredere [30, p. 24-25].

Formarea unui sistem de măsuri pentru creșterea motivației pentru un stil de viață sănătos al condamnaților și crearea condițiilor necesare pentru aceasta reprezintă unul dintre aspectele eficientizării sistemului penitenciar. Autorul A. Skiba consideră că este necesar de a include în criteriile de corectare a condamnatului atitudinea acestuia față de starea sa de sănătate. Refuzul examinării și tratamentului medical, care duce la o înrăutățire a stării de sănătate (inclusiv automutilarea), urmează a fi apreciat negativ [31, p. 19-20].

Cu referire la personalul de supraveghere este de menționat că acesta trebuie să fie capabil să sesizeze, în timpul activităților de rutină, semne care pot indica un comportament autoagresiv, cum ar fi: plâns, insomnie, agitație extremă, schimbare bruscă în starea de spirit, obiceiurile de alimentație sau somn, dăruirea unor bunuri personale altor deținuți, pierderea interesului pentru activitățile sociale sau sportive, refuzul repetat de a lua medicamente sau cererea pentru o doză crescută a acestora.

În activitatea curentă trebuie să fie prezente conversațiile cu deținuții aflați în perioade critice, ca urmare a pierderii unui membru din familie sau divorț, refuzului eliberării condiționate sau aplicării unei noi pedepse. La fel de utile sunt supravegherea vizitelor cu familia sau prietenii pentru identificarea unor situații conflictuale care apar și încurajarea familiei de a informa personalul în cazul în care există temeri legate de o eventuală sinucidere sau autoagresiune [7, p. 167].

Atunci când se decide cu privire la punerea în aplicare a măsurilor preventive în vederea neadmiterii actelor de autoagresiune, este necesar ca angajații sistemului penitenciar:

- să fie bine pregătiți în materie de cauze și condiții de apariție a comportamentului autoagresiv al condamnaților;
- să cunoască modalitățile de comitere a vătămării intenționate a sănătății lor de către condamnați;
- să posede cunoștințele de bază ale negocierii cu persoane care încearcă să comită un act de autoagresiune pentru a preveni realizarea acestuia;
- să aibă acces liber la informații despre persoanele predispuse să-și provoace vătămări intenționate sănătății și care se află în evidență specială;
- să aibă deprinderi în acordarea primului ajutor în cazul vătămărilor.

Concluzii. Interacțiunea strânsă a angajaților tuturor subdiviziunilor și serviciilor sistemului penitenciar, în scopul identificării timpurii a persoanelor cu manifestări autoagresive și alte manifestări distructive și desfășurarea unor măsuri preventive în privința acestora, ar trebui efectuată în mod constant.

Totodată, ajustarea legislației și practicii execuțional-penale la standardele internaționale va rezolva în mod semnificativ problema leziunilor din penitenciar, inclusiv a automutilărilor.

Referințe bibliografice

1. Popescu A., Simion M., Mantale M., Neagu M. Autoagresivitatea – formă de manifestare a personalității condamnatului. București: Pro Universitaria, 2012, 14 p.;
2. Favazza A.R. Self-mutilation and body modification in culture and psychiatry, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1996, 373 p.;
3. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2022, disponibil pe: https://drive.google.com/file/d/1lwPQj2QaMNceE2_xb4LNq1H8qf9CbKH8/view, accesat la 17 martie 2023;
4. Пирожков В.Ф. Подросток в условиях социальной изоляции. Москва: „Ось-89”, 1998. 320 p.;
5. Пирожков В.Ф. Криминальная психология. Москва: „Ось-89”, 2001. 704 p.;
6. Самоповреждения (членовредительства) заключенных, психология, disponibil pe: <http://law.niv.ru/doc/encyclopedia/legal-psychology/articles/561/samopovrezhdeniya-chlenovreditelstva-zaklyuchennyh.htm>, accesat la 17 martie 2023;
7. Bălan A. Comportamentul suicidal în mediul penitenciar. În: Revista de Criminologie, Criminalistică și Penologie. Nr. 1-2/2015, p. 160-168;
8. Prevenirea tentativelor de sinucidere, autoagresiune și violență în penitenciare, disponibil pe: <https://legeaz.net/dictionar-juridic/preintam->

pinare-sinucidere-acte-autoagresiune-violenta-penitenciare, accesat la 17 martie 2023;

9. Соломенцев В. В., Станевич Е. В. К вопросу о самоповреждениях и суицидальном поведении осужденных. În: Царкосельские чтения. 2013. №XVII, disponibil pe: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-samopovrezhdeniyah-i-suitsidalnom-povedenii-osuzhdennyh>, accesat la 20 martie 2023;

10. Legea Nr. 300 din 21.12.2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare. În: Monitorul Oficial Nr. 48-57 din 16.02.2018;

11. Statutul executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26.05.2006. În: Monitorul Oficial nr. 91-94/676 din 16.06.2006;

12. Codul de executare al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24.12.2004. În: Monitorul Oficial nr. 214-220 din 05.11.2010;

13. Instrucțiuni privind organizarea și desfășurarea activității psihologice cu deținuții ce fac parte din grupul de risc. Aprobate prin ordinul DIP nr. 466 din 29 decembrie 2015;

14. Fliege H., Lee J., Grimm A., Klapp B., Risk factors and correlates of deliberate self-harm behavior: A systematic review. În: Journal of Psychosomatic Research 66(6):477-493, 2009, disponibil pe: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2696274/>, accesat la 17 martie 2023;

15. Ciuhodaru T., Magdalena I., Romedea S. Autoagresiunea non-letală în mediul penitenciar. Aspecte etice ale serviciilor de sănătate pentru deținuți. În: Romanian Journal of Medical and Dental Education. Vol. 4, Issue 1, January – June 2015, p. 13-20;

16. Борисов И.В., Гладышева А.Г., Любов Е.Б. Онтологический взгляд: суицидальное поведение и феномен жизнестойкости. În: Суицидология, 2013. Том 4, № 2. p. 35-44;

17. Кривулин Е.Н., Голодный С.В., Охтяркин Е.В. Клинико-динамические особенности депрессивных реакций при пенитенциарной дезадаптации у подростков с резидуально-органической церебральной недостаточностью и коморбидной наркологической патологией. În: Сибирский вестник психиатрии и наркологии. 2008. № 3. p. 96-98;

18. Розанов В.А., Мидько А.А. Метафакторы Big Five и феномен безнадёжности в предикции суицидальности. În: Суицидология. 2012. № 2. p. 34-43;

19. Диденко А.В., Аксенов М.М. Особенности динамики социального статуса осужденных с расстройствами личности в процессе отбывания уголовных наказаний в местах лишения свободы. În: Тюменский медицинский журнал. 2011. № 1. p. 7-8;

20. Масагутов Р.М., Пронина М.Ю., Николаев Ю.М. Распространенность и факторы риска суицидального поведения осужденных мужчин. În: Суицидология. 2012, № 2. p. 43-50;
21. Семке В.Я., Диденко А.В., Аксенов М.М. Адаптация осужденных с расстройствами личности в пенитенциарной среде: клинико-динамические и социально-психологические параллели. În: Сибирский вестник психиатрии и наркологии. 2011, № 4. p. 72-78;
22. Спадерова Н.Н., Зотов П.Б. Суицидальное поведение у подэкспертного, обвиняемого в совершении развратных действий в отношении несовершеннолетних. În: Медицинская наука и образование Урала. 2013, № 2. p. 109-111;
23. Руководство по судебной психиатрии. Под ред. А. А. Ткаченко. Москва: Изд-во Юрайт, 2012. 959 p.;
24. Исправительная (пенитенциарная) педагогика: учебник для слушателей и курсантов учебных заведений МВД РФ. Под ред. А. И. Зубкова, М. П. Стуровой. Рязань: РВШ МВД РФ, 1993. 397 p.;
25. Общественное здоровье и здравоохранение. Национальное руководство. Под ред. В. И. Стародубова [и др.]. Москва: ГЭОТАР-Медиа, 2013. 624 p.;
26. Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei, aprobate prin Legea nr. 211 din 06-12-2021, obiectivul specific 2.1.5. În: Monitorul Oficial Nr. 325-333 din 31.12.2021;
27. Concept privind introducerea sistemului progresiv de executare a pedepselor privative de libertate, disponibil pe: https://justice.gov.md/sites/default/files/document/concept_sistemul_progresiv_de_executare_a_pedepsei_rev.2023_final.pdf, accesat la 17 martie 2023;
28. Кисляков А. Особенности проведения воспитательной работы с осужденными, имеющими психические аномалии. În: Ведомости уголовно-исполнительной системы. 2004. № 8. p. 36-38;
29. Бондаренко В. Ф. Предупреждение правонарушений. Минск: Народная асвета, 1986, 80 p.;
30. Смирнов С. Н. Совершенствование механизма исправительного воздействия в отношении отрицательно характеризующихся осужденных. În: Ведомости уголовно-исполнительной системы. 2011. № 2. p. 23-26;
31. Скиба А. П. Исполнение уголовных наказаний в отношении больных осужденных: теоретико-прикладное исследование: автореф. дис. ... д-ра юридич. наук: 12.00.08. Рязань, 2013. 38 p.

CZU: 343.137.5

ASPECTE PROCESUALE PRIVIND AUDIEREA MINORILOR ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

Sofia PILAT,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-1517-8886*

Igor ARMANU,

*șef adjunct al Secției Urmărire Penală
a Inspectoratului de Poliție Centru al Direcției Poliție mun. Chișinău
ORCID: 0009-0008-7726-4000*

Rezumat

Drepturile copilului sunt drepturi fundamentale garantate tuturor copiilor din întreaga lume. Fiind reglementate prin lege, aceste drepturi au menirea de a proteja și a promova interesele copilului în societate. Nu există și nici nu a existat vreodată o colectivitate umană care să nu fi promovat drepturile copilului.

Interesul sporit pentru drepturile copilului a apărut îndeosebi în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când a luat naștere prima mișcare preocupată de aspectele referitoare la dezvoltarea copilului, care pleda pentru protecția acestuia împotriva neglijării, exploatării și a violenței. De asemenea, în perioada respectivă s-a pus accentul și pe ideea de promovare a drepturilor de participare a copilului la luarea deciziilor cu privire la problemele importante din viața lor.

Cuvinte-cheie: drepturi fundamentale, copii, audiere, standarde internaționale, intervievator, proces penal, martor, specialist, psiholog, pedagog.

Summary

Children's rights are fundamental rights guaranteed to all children around the world. Being regulated by law, these rights are meant to protect and promote the child's interests in society. There is not, nor has there ever been, a human collective that has not promoted the rights of the child.

The increased interest in the rights of the child appeared especially in the second half of the 19th century, when the first movement concerned with the aspects related to the development of the child was born, which advocated for its protection against neglect, exploitation and violence. In the same way, during that period, the emphasis was placed on the idea of promoting the child's partici-

pation rights in receiving decisions regarding the important issues in their lives.

Keywords: fundamental rights, children, hearing, international standards, interviewer, criminal process, witness, specialist, psychologist, pedagogue.

Problema asigurării respectării și ocrotirii drepturilor copilului la etapa actuală a devenit tot mai stringentă pentru toate statele civilizate, printre acestea numărându-se Republica Moldova. Acest lucru se explică prin rolul decisiv al tinerei generații la garantarea viabilității societății și în anticiparea dezvoltării viitoare a acesteia.

Așadar, protecția internațională a drepturilor copilului reprezintă un sistem de acțiuni exercitate de către fiecare stat în parte, în conformitate cu prevederile actelor internaționale și în colaborare cu diverse organizații internaționale neguvernamentale, al căror scop primordial constă în protecția și asigurarea drepturilor copilului în vederea formării unei personalități cu drepturi depline și dezvoltate într-un mod armonios.

În acest sens, au fost adoptate un șir de acte internaționale menite să stabilească standarde internaționale în abordarea problematicii ce ține de drepturile copilului, printre care cele mai importante se numără: Declarația Drepturilor Copilului, proclamată prin Rezoluția nr. 1386 (XIV) a Adunării Generale a ONU din 20.11.1959; Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată la Geneva la 20.11.1989; Regulile standard minime ale ONU pentru administrarea justiției juvenile (regulile de la Beijing), adoptate prin Rezoluția nr. 40/33 din 29.11.1985; Principiile ONU pentru prevenirea delincvenței juvenile (principiile de la Riad), adoptate prin Rezoluția nr. 45/112 din 14.12.1990; Principiile de acțiune privind copiii în sistemul penal, adoptate în 1997 de Consiliul Economic și Social al ONU etc.

Fiind instrumente esențiale pentru promovarea drepturilor copilului în general, și pentru asigurarea respectării drepturilor copiilor afectați de sistemul juridic în special, ele creează un mecanism unic care asigură respectarea drepturilor și libertăților minorilor de către subiecții oficiali ai procesului penal.

Procurorul și ofițerul de urmărire penală sunt subiecți oficiali ai procesului penal și au obligația pozitivă de a cerceta complet și obiectiv toate circumstanțele cauzei, reieșind din competența funcțională conform prevederilor Codului de procedură penală al Republicii Moldova.

În acest context, menționăm că ofițerul de urmărire penală, conform art. 57 alin. (2) pct. 3 și 5 CPP al Republicii Moldova, este în drept să efectueze unele acțiuni de urmărire penală, cu respectarea strictă a prevederilor Codului de procedură penală în coraport cu principiul proporționalității.

Așadar, el audiază martorii, efectuează CFL, percheziția, confruntarea etc., luând în calcul faptul că persoana care participă la această acțiune este una minoră și beneficiază de garanții suplimentare, iar interesele acesteia au prioritate.

Cel mai des utilizat procedeu probatoriu este audierea care în cadrul unui proces penal este efectuată de către reprezentantul organului de urmărire penală (ofițerul de urmărire penală) sau de către instanța de judecată. În unele cazuri, audierea copilului în cadrul urmăririi penale poate fi efectuată direct de către procurorul care conduce urmărirea penală. Specialiștii enumerați sunt singurii împuterniciți de lege pentru efectuarea audierii persoanelor în cadrul procesului penal și nu pot delega aceste obligații altor persoane. În unele cazuri, pentru efectuarea audierii adecvate ei pot solicita asistența unor specialiști (pedagog, psiholog, expert judiciar psihiatru etc.).

Audierea reprezintă un procedeu probatoriu, al cărui scop este dobândirea și fixarea de către organul de urmărire penală (instanța de judecată), în conformitate cu legislația în vigoare, a declarațiilor audiatului cu privire la informațiile cunoscute de acesta și care face parte din obiectul probațiunii în cauza penală [5, p. 153].

Prevederile Codului de procedură penală în materia audierii persoanelor conțin o componentă procedurală și o altă tactic criminalistică și de psihologie judiciară [6, p. 294].

Complexitatea audierii reiese nu numai din faptul că oponentul ofițerului de urmărire penală este persoana care, în unele cazuri, nu dorește să declare adevărul sau care, în general, nu dorește să dea declarații. Dar și faptul că în declarațiile depuse de persoană, care conlucrează și dorește să comunice tot despre ce cunoaște, pot fi erori și denaturări, iluzii și ficțiuni care trebuie constatate la timp pe parcursul audierii și luate în calcul la aprecierea și utilizarea declarațiilor [7, p. 97].

În practica judiciară, cele mai importante și dificile chestiuni sunt acelea care se referă la criteriile morale ale admisibilității anumitor metode, procedee și mijloace, utilizate de către organul de urmărire penală la efectuarea acțiunilor de urmărire penală [8, p. 78].

Cele mai frecvente dificultăți, pe care le întâmpină organul de urmărire penală, apar în cadrul audierii persoanelor ce nu au atins vârsta majoratului. Prin urmare, înainte de a purcede la audierea propriu-zisă a minorului, urmează să fie realizate un șir de acțiuni premergătoare, precum: studierea persoanei minorului atât din punct de vedere psihologic, cât și al mediului social în care acesta trăiește și care îl formează ca personalitate.

În acest sens, în conformitate cu prevederile actelor internaționale și în special cu Liniile directoare pentru acțiune privind copiii în sistemul judi-

ciar-penal adoptate de către Consiliul Economic și Social al ONU la data de 21.07.1997, acestea dezvoltă anumite principii reflectate în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată la Geneva la data de 20.11.1989, unde statelor părți li se recomandă: „Să revizuiască, să evalueze și să îmbunătățească situația copiilor martori ai unor infracțiuni în raport cu probele și procedurile, pentru a asigura protecția deplină a drepturilor copilului. De asemenea, contactul direct între copilul-victimă și agresor trebuie să fie evitat pe cât de mult este posibil, în timpul investigațiilor, precum și al audierilor în proces [3].

De asemenea, conform prevederilor art. 12 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului „(1) Statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului urmând să fie luate în considerare ținându-se seama de vârsta sa și de gradul său de maturitate. (2) În acest scop copilului i se va da, în special, posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care îl privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau un organism competent, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională”. Iar conform art. 13 „(1) Copilul are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a difuza informații și idei de orice natură, indiferent de frontiere, sub forma orală, scrisă, tipărită sau artistică ori prin orice alte mijloace, la alegerea copilului. (2) Exercițierea acestui drept poate face subiectul restricțiilor, dar numai al acelor restricții expres prevăzute de lege și absolut necesare pentru: a) respectarea drepturilor sau a reputației altora; sau b) protejarea securității naționale, a ordinii publice, a sănătății publice și a bunelor moravuri” [3].

În Republica Moldova, justiția prietenoasă copiilor impune ca prioritate organelor de urmărire penală și instanțelor de judecată, siguranța și bunăstarea copiilor în procedurile realizate cu participarea acestora. Această prezumție este instituită prin reglementarea legală a modalității deosebite și a regulilor procedurale speciale de audiere a copiilor victime/martori ai infracțiunilor [1].

Legislația procesuală penală cu privire la audierea copilului-victimă în calitate de martor stipulează că minorul poate face declarații în calitate de martor în cadrul urmăririi penale și în instanța de judecată cu privire la fapta ce s-a comis împotriva lui. De asemenea, conform prevederilor art. 479 alin. (2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, la audierea minorului este obligatorie participarea pedagogului sau a psihologului.

De asemenea, în conformitate cu prevederile art.110¹ alin. (1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova audierea martorului minor

în cauzele penale cu privire la infracțiuni cu caracter sexual, privind traficul de copii sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în condițiile art. 109 alin. (5), se va efectua de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio și video, prin intermediul unui intervievator.

Pentru o înțelegere mai clară și concisă a prevederilor sus-menționate apare necesitatea de a lua cunoștință cu unele definiții legale ale unor termeni precum: intervievator – conform art. 6 pct. 19¹) Cod de procedură penală, prin intervievator se înțelege persoană invitată într-un proces penal de către organul competent pentru a intermedia audierea minorului victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹. În calitate de intervievator sunt implicate persoane care au studii juridice sau în domeniul psihologiei, special instruite pentru această sarcină. În procesul de audiere a minorului, intervievatorul are statut de specialist.

Spațiul special amenajat pentru audierea copiilor reprezintă o combinație de două camere – camera de audiere și camera de vizualizare. Așadar, conform prevederilor art. 6 pct. 4¹ Cod de procedură penală, prin cameră de audiere se subînțelege spațiul amenajat pentru audierea minorului victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹, având legătură cu camera de vizualizare prin echipamentul de recepție și înregistrare audio/video, în care sunt plasați minorul supus audierii și intervievatorul.

La art. 6 pct. 4² din Codul de procedură penală, este indicată definiția de cameră de vizualizare prin care se înțelege spațiul amenajat pentru audierea minorului victimă/martor al infracțiunii în condițiile art. 110¹ din Cod de procedură penală, în care sunt plasați participanții la procesul de audiere, cu excepția minorului supus audierii și a intervievatorului.

Audierea minorului în spații special amenajate îl va proteja de participarea la desfășurarea acțiunilor procesuale obișnuite, prin urmare nu va apărea necesitatea prezentării minorului în instanța de judecată și va fi evitată supunerea lui influențelor traumatizante de a vorbi în fața mai multor maturi în momentul de elucidare a situației prin care a trecut sau pe care o cunoaște.

Conform prevederilor art. 369 alin. (3) din Codul de procedură penală, „Partea vătămată poate fi audiată ori de câte ori este necesar în cursul cercetării judecătorești și ea poate să facă declarații suplimentare oricând cu permisiunea președintelui ședinței” [2].

În contextul celor menționate supra, considerăm oportun ca în conținutul art. 369 să fie specificat faptul că atât la audierea repetată a copilului, cât și la alte acțiuni de anchetă, să se asigure participarea aceluiași pedagog sau psiholog care a participat la audierile inițiale și a stabilit contactul cu

copilul și o relație de încredere.

Astfel, minorul va avea contactul psihologic doar cu un singur specialist, care va ține cont de specificul vârstei, de particularitățile de dezvoltare și capacitățile lui, într-un mediu care inspiră siguranță și încredere, contribuind ca mărturiile lui să fie mai exacte și mai veridice.

Relația de încredere dintre copil și intervievatorul care-l audiază poate fi construită prin cultivarea unei apropieri față de copil (adresarea pe numele mic, invitarea acestuia de a dezvălui impresii, sentimente, indicarea prietenului celui mai apropiat, filmului care i-a plăcut cel mai mult, date din viața de preșcolar/școlar etc.), și conduce astfel la reducerea stresului, fricii de necunoscut, elemente ce sunt asociate cu audierea care urmează să se desfășoare [4, p. 16].

Așadar, pentru obținerea declarațiilor veridice din partea minorului este necesară stabilirea contactului psihologic cu acesta. Stabilirea contactului psihologic dintre reprezentantul organului de urmărire penală și copil reprezintă premisa necesară a atingerii scopului audierii. Autorul Belkin R.S. susține că „Prin contactul psihologic cu persoana audiată subînțelegem crearea unei asemenea atmosfere a actului de audiere, unde cel audiat manifestă stimă față de reprezentantul organului de urmărire penală, percepe sarcinile și obligațiunile acestuia, exclude diversele motive personale din acțiunile acestuia și percepe necesitatea de a contribui prin propriile declarații la stabilirea adevărului” [9, p. 100].

Este important de menționat că identificarea copilului-victimă în mass-media ar trebui interzisă în scopul protejării intimității lui. De asemenea, pentru a realiza procesul de audiere într-o modalitate mai puțin traumatizantă asupra psihicului copilului, îndeosebi în situația când el se confruntă cu abuzatorul, ar fi binevenit ca acest procedeu probatoriu să se transmită prin intermediul unui circuit închis de televiziune. În acest mod, copilul ar beneficia de posibilitatea de discutare directă cu judecătorul, fiind asistat în paralel de o persoană care să-l ajute în depunerea mărturiilor; ecranul va fi bariera care îl va despărți pe el de agresor. Iar persoana care asistă copilul ar putea avea acces în sala de judecată sau copilul ar putea depune mărturia stând în brațele acesteia.

În concluzie, menționăm că copilul este un subiect al drepturilor și libertăților fundamentale. Acțiunile care îl privesc trebuie să fie călăuzite, în primul rând, de interesul superior al copilului. Standardele internaționale și naționale sunt instrumente pentru promovarea drepturilor copilului, pentru a asigura respectarea drepturilor acelor copii care sunt afectați de procesul judiciar sau de proceduri penale. Ele trebuie să se axeze pe nevoile și interesele specifice ale copiilor, care diferă în numeroase situații de cele ale adulți-

lor și care este necesar să fie implementate și în practică.

Referințe bibliografice

1. Audierea în condiții speciale a copiilor victime. Disponibil: <https://www.cnpac.md/ro/audierea-conditii-speciale-copiilor-victime-martori-ai-infractiunilor/> (accesat: 21.11.2023).

2. Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110 din 07.06.2003.

3. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată la Geneva la 20.11.1989. Intrată în vigoare la 20 septembrie 1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 25.02.1993. Publicat în Tratatate Internaționale nr. 1 art. 52 din 30.12.1998.

4. Luca S., Haralambe M., Susanu C.A., Horodniceanu D.C. *Ghid de audiere a copilului în proceduri judiciare*. București: Editura Hamangiu, 2009, 253 p. ISBN 978-606-522-200-7.

5. Osoianu T., Odagiu Iu., Ostavciuc D., Rusnac C. *Tactica acțiunilor de urmărire penală: Curs universitar*. Chișinău: Cartea Militară, 2020, 338 p. ISBN 978-9975-3366-0-4. CZU 343.1:343.98 (075.8). T 12.

6. Volonciu N. *Codul de procedură penală comentat. Ediția a 3-a*. București: Hamangiu, 2017, 1682 p. ISBN/ISSN: 978-606-27-0788-0.

7. Белкин Р.С. Тактика допроса / в кн.: Лившиц Е., Белкин Р.С. Тактика следственных действий. Москва: Новый юрист, 1997, 176 с.

8. Грант Н.Л. О проблемах обеспечения социалистической законности при расследовании преступлений. În: Проблемы повышения качества деятельности следственных аппаратов органов внутренних дел. Волгоград, 1981, 190 с.

9. Калугина Н.Г. Этические основы следственных действий по делам о преступлениях несовершеннолетних. Монография. Москва: Домодедово, 2000, 300 с.

CZU: 343.137.5

SPECIFICUL LIBERĂRII DE PEDEAPSĂ A MINORILOR CONDMNAȚI PENTRU SĂVÂRȘIREA FAPTELOR INFRAȚIONALE

Valentina RUSSU,
doctorandă, asistent universitar,
Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-1809-9745

Rezumat

Standardele internaționale în materia justiției juvenile orientează statele spre crearea unui sistem de justiție prietenosă copilului, axat, în primul rând, pe respectarea interesului său superior. Prevenirea și combaterea criminalității minorilor continuă să rămână o prioritate în cadrul politicilor penale actuale. Totodată, reacția față de delincvența juvenilă trebuie să se bazeze pe măsuri preventive, iar atragerea minorului la răspundere penală, aplicarea pedepselor și executarea lor reală să se facă doar atunci când scopul legii penale nu poate fi atins prin utilizarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. În această lucrare științifică autorul argumentează importanța instituției liberării de pedeapsă penală a minorilor – un instrument eficient de umanizare a legii penale, totodată identificând particularitățile și condițiile specifice de aplicare a acestei modalități de liberare de pedeapsă.

Cuvinte-cheie: minor, pedeapsă penală, liberare de pedeapsă penală, măsuri de constrângere cu caracter educativ.

Summary

International standards in the field of juvenile justice guide states towards the creation of a child-friendly justice system, focused, first of all, on respecting their best interests. Preventing and combating juvenile crime continues to remain a priority in current criminal policies. At the same time, the reaction to juvenile delinquency must be based on preventive measures, and bringing the minor to criminal responsibility, applying the punishments and their actual execution should be done only when the purpose of the criminal law cannot be achieved by using coercive measures of an educational nature. In this scientific paper, the author argues the importance of the institution of release from criminal punishment for minors - an effective tool for humanizing the criminal law, while also identifying the particularities and specific conditions of application of this method of release from punishment.

Keywords: minor, criminal punishment, release from criminal punishment, coercive measures of an educational nature.

Parcursul european inițiat de Republica Moldova presupune, printre alte obiective, ajustarea cadrului penal național la standardele internaționale. O prioritate-cheie a reformelor din sectorul justiției este umanizarea legislației și justiției penale. Menționăm că legislatorul național a intervenit de mai multe ori cu completări și modificări ale legii penale, anume în vederea umanizării legislației. Totodată, diverse studii practice [1] demonstrează că deși cadrul legal prevede alternative la detenție, dar și instituții precum liberarea de răspundere sau pedeapsă penală, liberalizarea procedurilor penale prin utilizarea sancțiunilor și măsurilor preventive neprivative de libertate pentru anumite categorii de persoane și anumite infracțiuni, totuși tendința în instanțele judecătorești din Republica Moldova este de a aplica în continuare pedepse privative de libertate, indiferent de gravitatea infracțiunii comise. Pedepsele privative de libertate aplicate tind să fie de o durată lungă. De asemenea, instrumentele care permit liberarea de răspundere penală sunt rareori folosite, în timp ce nivelul de utilizare a alternativelor la pedeapsa cu închisoarea este deosebit de scăzut pentru infracțiunile mai puțin grave și deosebit de grave [1, p. 5].

Totodată, liberarea de răspundere sau de pedeapsă penală se aplică rar și în cazul minorilor. Or, datele statistice demonstrează că pe parcursul anului 2021, din 865 de minori atrași la răspundere penală, doar unul a fost liberat de răspundere penală cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ și doar 7 minori au fost condamnați condiționat. În anul 2022, din numărul total de 728 de minori atrași la răspundere penală, 3 au fost liberați de răspundere penală, iar 17 au fost condamnați condiționat [2]. Considerăm oportun utilizarea cât mai frecventă a instrumentelor de liberare de răspundere și pedeapsă penală a minorilor ori de câte ori legea permite acest lucru și, bineînțeles, valorificarea posibilităților de corectare și reeducare pe care le oferă măsurile de constrângere cu caracter educativ.

Tematica minorului aflat în conflict cu legea penală rămâne a fi o prioritate pentru politica penală actuală care tinde să asigure o justiție prietenoasă copilului, care să garanteze că în toate acțiunile ce îi privesc pe minori, interesul lor superior va prevala. Există o serie de standarde internaționale aferente domeniului răspunderii penale a minorului. Bunăoară, în Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), chiar în preambul se recunoaște că tinerii, nefiind încă decât la stadiile inițiale ale dezvoltării personalității lor, au nevoie, pentru a se dezvolta psihic și intelectual și pentru a se integra mai bine în societate, de o atenție și o asistență deosebite și trebuie să fie protejați de lege potrivit cu condițiile care le garantează liniștea, libertatea, demnitatea și siguranța [3]. La art. 5 al aceluiași document sunt formulate

obiectivele justiției pentru minori, printre care asigurarea bunăstării și respectarea principiului de proporționalitate. Astfel, sistemul de justiție pentru minori caută să le asigure bunăstarea, iar reacția față de delincvenții juvenili să fie întotdeauna corespunzătoare circumstanțelor delincvențelor și delictelor. Potrivit Regulilor de la Beijing, asigurarea bunăstării minorului este obiectivul principal al sistemelor juridice în care cazurile delincvențelor juvenili sunt examinate de către tribunale pentru copii sau de către autorități administrative, dar trebuie insistat, de asemenea, asupra bunăstării minorului în sistemele juridice în care se remarcă jurisdicția de drept comun, pentru a se evita aplicarea unor sancțiuni exclusiv de pedeapsă [3]. Pe de altă parte, se evidențiază că bine cunoscutul principiu de proporționalitate folosește la moderarea sancțiunilor punitive, în general raportându-se la gravitatea delictului. Pentru delincvenții juvenili, trebuie ținut cont nu numai de această gravitate, ci și de circumstanțele personale. Aceasta din urmă (poziție socială, situație de familie, daune cauzate de delict sau de alți factori cu influență asupra circumstanțelor personale) trebuie să intervină pentru proporționarea deciziei (de exemplu, ținând cont de efortul delincventului pentru despăgubirea victimei sau de dorința sa de a reveni la o viață sănătoasă și utilă). Cele două aspecte expuse în articol pot permite progresul în 2 privințe: este de dorit aplicarea acestor măsuri de un tip nou și original decât supravegherea evitării măririi excesive a rețelei de control social în ceea ce-i privește pe minori [3].

Pe lângă cele expuse anterior, menționăm că principiul general care călăuzește toate documentele internaționale în domeniul răspunderii penale a minorului se conține în art. 3 din Convenția cu privire la drepturile copilului, care prevede că în toate deciziile ce îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, fie de către tribunale, autoritățile administrative sau de organe legislative, interesele copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate [4].

De asemenea, standardele internaționale prevăd că la evaluarea interesului superior al copiilor implicați sau afectați, părerilor și opiniilor lor li se va acorda ponderea corespunzătoare; toate celelalte drepturi ale copilului, precum dreptul la demnitate, libertate și tratament egal, trebuie să fie respectate întotdeauna; trebuie să fie adoptată o abordare cuprinzătoare de către toate autoritățile relevante pentru a ține cont de toate interesele implicate, inclusiv bunăstarea fizică și psihică, precum și interesele legale, sociale și economice ale copilului [5].

Principiile enunțate trebuie respectate neapărat și la aprecierea posibilității de liberare a minorilor de executarea pedepsei. Deci, minorul va fi supus executării unei pedepse doar în cazul în care se va constata că scopul

legii penale nu va putea fi realizat prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. Totodată, aplicarea pedepsei închisorii față de acesta va fi o măsură de ultimă instanță. Or, art. 19 din Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori prevede principiul potrivit căruia plasarea unui minor într-o instituție este întotdeauna o măsură de ultimă instanță, iar durata ei trebuie să fie cât mai scurtă cu putință. Aceeași normă stipulează că criminologia progresistă recomandă tratamentul în mediul deschis, preferându-l plasării în instituții. Practic, nu s-a constatat nicio diferență între rezultatele celor două metode. Numeroasele influențe negative care sunt exercitate asupra individului și par a fi inevitabile în mediul instituțional nu pot fi contrabalansate, în mod evident, de eforturile depuse în domeniul tratamentului. Acesta se aplică în special tinerilor delincvenți, a căror vulnerabilitate este mai mare. Pe de altă parte, consecințele negative care duc nu numai la pierderea libertății, ci și la separarea de mediul social obișnuit sunt, bineînțeles, mult mai grave la minori din cauza lipsei lor de maturitate [3].

Având în vedere cele enunțate mai sus, reiterăm că un veritabil instrument de umanizare a legislației penale îl constituie liberarea de pedeapsă penală. Printre modalitățile prevăzute la alin. (2) art. 89 CP RM se numără și liberarea de pedeapsă a minorilor. În conformitate cu dispozițiile alin. (1) art. 93 CP RM, minorii condamnați pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave sunt eliberați de pedeapsă de către instanța de judecată dacă se constată că scopurile pedepsei pot fi atinse prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ prevăzute la art. 104 CP RM [6].

Din prevederile textului de lege rezultă următoarele condiții în prezența cărora se aplică liberarea: făptuitorul să fie minor, infracțiunea săvârșită să fie una ușoară, mai puțin gravă sau gravă și atingerea scopurilor pedepsei penale să fie posibilă prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. Făcând o distincție între liberarea de pedeapsă penală a minorului și liberarea de răspundere penală a acestuia, evidențiem că de răspundere penală minorul poate fi eliberat doar în cazul săvârșirii infracțiunii pentru prima oară și doar în cazul infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave. În cazul liberării de pedeapsă, legiuitorul prevede posibilitatea de liberare chiar dacă minorul a săvârșit anterior infracțiuni și chiar în cazul infracțiunilor grave, reglementări pe care le considerăm oportune. De asemenea, atât în cazul liberării de răspundere, cât și de pedeapsă, legiuitorul accentuează asupra criteriilor de individualizare, o importanță deosebită având în acest sens referatul prezentințial de evaluare a minorului.

Referitor la condiția ce vizează vârsta făptuitorului, menționăm că acesta trebuie să aibă etatea prevăzută de lege pentru subiectul infracțiunii.

nii (16 ani sau 14 ani – în cazul infracțiunilor prevăzute la alin. (2) art. 21 CP RM.). De asemenea, este important faptul ca vârsta de până la 18 ani să existe atât în momentul săvârșirii infracțiunii, cât și la momentul liberării de pedeapsă penală.

O altă condiție impusă de lege pentru aplicarea prevederilor art. 93 CP RM vizează caracterul și gradul prejudiciabil al faptei infracționale. Deci, infracțiunea trebuie să fie ușoară, mai puțin gravă sau gravă. Accentuăm aici că reglementând instituția liberării de pedeapsă penală, legiuitorul a luat în considerare anume pericolul social al faptei și personalitatea făptuitorului. Reieșind din prevederile art. 16 CP RM, minorul poate fi liberat de pedeapsă pentru săvârșirea faptelor infracționale pentru care legea penală prevede pedeapsa maximă cu închisoare pe un termen de până la 12 ani inclusiv.

Ultima condiție a liberării de pedeapsă penală a minorului este constatarea posibilității atingerii scopurilor pedepsei penale prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. Aceasta presupune previziunea comportamentului pozitiv al adolescentului în viitor ce se formează, pe de o parte, în baza aprecierii circumstanțelor ce caracterizează pericolul social al persoanei și al infracțiunii comise, și pe de altă parte, în baza stabilirii unei sau mai multor măsuri educative ce se vor aplica minorului în vederea reeducării sale [7, p. 408].

Deși din interpretarea literală a textului de lege rezultă obligația de liberare (sunt liberați), se instituie totuși condiția de a constata că scopurile pedepsei pot fi atinse prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. Este foarte importantă aprecierea de către instanța de judecată a posibilității de corectare și resocializare a minorului prin aplicarea măsurilor prevăzute la art. 104 CP RM. Or, așa cum rezultă din prevederile Recomandării nr. R(92)17 ale Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei referitoare la consecvența în pronunțarea sentințelor, atât legislația, cât și instanța judecătorească ar trebui să acorde atenție individualizării pedepsei. Prin urmare, pentru a evita dificultățile neobișnuite și a afecta reabilitarea infractorului, ar trebui să se țină seama de circumstanțele personale ale făptuitorului și, în special, de impactul probabil al pedepsei asupra fiecărui făptuitor [8].

Pe lângă criteriile generale de individualizare a pedepsei, în cauzele privind minorii, urmează a fi stabilite circumstanțele prevăzute la art. 475 CPP RM, acestea fiind:

- 1) vârsta minorului (ziua, luna, anul nașterii);
- 2) condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui;

3) influența adulților sau a altor minori asupra minorului;

4) cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii [9].

Pentru a stabili circumstanțele prevăzute în acest articol, organul de urmărire penală, procurorul sau, după caz, instanța de judecată dispune întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială a minorului. Mai mult, potrivit art. 8 alin. (3) din legea cu privire la probațiune, în privința unui minor, referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește în mod obligatoriu, conform legislației [10].

Minorilor care au fost liberați de pedeapsă penală li se aplică măsurile de constrângere cu caracter educativ prevăzute la art. 104 CP RM, acestea fiind:

a) avertismentul;

b) încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat;

c) obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului;

d) obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică;

e) obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu;

f) obligarea minorului de a participa la un program probațional [6].

Reeducarea minorilor prin intermediul măsurilor educative trebuie să rămână o prioritate pentru politica penală actuală. Aplicarea unei pedepse minorului și executarea acesteia trebuie să fie o măsură de ultimă instanță și să se efectueze doar atunci când scopurile pedepsei penale nu pot fi atinse cu ajutorul influențelor educative.

Referințe bibliografice

1. Ildir Peci. Raportul privind aplicarea sancțiunilor penale în Republica Moldova. Consiliul Europei, decembrie 2021. <https://rm.coe.int/report-criminal-sanctions-rom/1680a1c6f1> (accesat la 22.11.2023).

2. Statistica persoanelor minore care au săvârșit infracțiuni pe teritoriul RM. <https://data.gov.md/ckan/ro/dataset/4768-statistica-persoanelor-minore-care-au-savirsit-infracțiuni-pe-teritoriul-rm/resource/a0b5040a-e936-4b99-bd1c-873e8c71e883> (accesat la 22.11.2023).

3. Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing). <https://probațiune.gov.md/files/getfile/156> (accesat la 22.11.2023).

4. Convenția internațională Nr. 52 din 20.11.1989 cu privire la drepturile copilului. Publicat: 30.12.1998. În: *Tratate Internaționale* Nr. 1 art.52. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro (acce-

sat la 25.11.2023).

5. Liniile directoare pentru justiția prietenoasă copiilor, adoptate de Comitetul de Miniștri ai Consiliului Europei. Strasbourg, 30 iunie 2010. https://cnpac.md/uploaded/Amicel/files/linii_directoare_pentru_justitia_prietenoasa_copiilor.pdf (accesat la 25.11.2023).

6. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. Publicat: 14.04.2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 72-74 art. 195.

7. Botnaru S., Șavga A. ș.a. *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ediția a II-a. Ch.: Cartier, 2005, 624 p.

8. Recomandarea nr. R(92)17 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei referitoare la consecvența în pronunțarea sentințelor. <https://rm.coe.int/16804d6ac8> (accesat la 27.11.2023).

9. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova, nr.122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.104-110 din 07.06.2003.

10. Legea cu privire la probațiune nr. 8 din 14.02.2008. Publicat: 22.01.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 13-19 art. 29.

CZU: 343.12/.13

RECUZAREA ȘI ABȚINEREA – MODALITĂȚI DE ASIGURARE A DREPTULUI LA APĂRARE

Artiom PILAT,

doctor în drept, lector universitar,

Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ORCID: 0000-0002-6606-1952

Rezumat

Reformarea legislației procesual penale în Republica Moldova a pus accent pe studierea experienței altor țări în ceea ce privește administrarea eficientă a justiției penale. Acest studiu s-a cristalizat prin perfecționarea legislației procesuale ca urmare a introducerii unor noi instituții și racordării lor la standardele Uniunii Europene, precum și a îmbunătățirii activităților organelor ocrotirii normelor de drept.

Legalitatea și argumentarea unei sentințe într-o cauză penală depinde de mulți factori, unul dintre care este participarea în cauză a unui judecător dezinteresat și care își îndeplinește cu imparțialitate funcția conform legislației în vigoare. Excluderea din proces a persoanelor interesate direct sau indirect de soluționarea cauzei rezolvă în mod echitabil problema pronunțării unei sentințe legale și, de asemenea, elimină alte circumstanțe care afectează luarea de decizie pe marginea cauzei.

Cuvinte-cheie: proces echitabil, recuzare, abținere, participant la proces, acces liber la justiție, dreptul la apărare.

Summary

Reform of criminal procedural legislation in the Republic of Moldova emphasized studying the experience of other countries regarding the efficient administration of criminal justice. This study was crystallized by perfecting the procedural legislation by introducing new institutions and connecting them to the standards of the European Union, as well as improving the activities of the law enforcement bodies.

The legality and argumentation of a sentence in a criminal case depends on many factors, one of which is the participation in the case of an impartial judge, who has no interest in the case, and who impartially performs his function according to the law in force. The exclusion from the process of the persons directly or indirectly interested in the resolution of the case solves the problem of pronouncing a legal and fair sentence and also eliminates other circumstanc-

es that affect decision-making on the case.

Keywords: *fair trial, recusal, abstention, trial participant, free access to justice, right to defense.*

Curtea Europeană a statuat în sensul că responsabilitatea unui stat pe temeiul Convenției poate să fie angajată pentru actele tuturor organelor, agenților sau funcționarilor săi, cu motivarea că, așa după cum se admite în general în dreptul internațional, nu interesează rangul acestora, pentru că actele persoanelor care acționează în cadrul funcțiilor lor oficiale sunt, în orice caz, imputabile statului căruia ele aparțin, în special obligațiile care incumbă statelor pe temeiul Convenției pot să fie încălcate de persoane care exercită funcții oficiale ce le-au fost încredințate [1].

Dreptul la apărare a bănuțului, învinuțului sau a inculpatului ca o parte inerentă a dreptului persoanei la un proces echitabil reprezintă totalitatea prerogativelor și a posibilităților pe care le au, potrivit legii, persoanele în vederea apărării intereselor lor. Atunci când persoana nu are posibilitatea de a-și prezenta probele și de a-și demonstra nevinovăția, ea nu poate utiliza toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa, așa cum garantează articolul 26 din Constituție [7].

Instituția incompatibilității, reglementată în art. 33 CPP, prevede anumite situații care pot influența decizia luată în cadrul unei cauze, și care poate afecta mersul procesului penal, fiind pusă în pericol imparțialitatea persoanei a cărei recuzare se cere. Pentru a soluționa situația „Incompatibilității”, legiuitorul a prevăzut două remedii procesuale, prin intermediul cărora aceasta poate fi soluționată: recuzarea și abținerea.

Art. 33 din CPP este intitulat „Incompatibilitatea judecătorului” și prevede clar situațiile când pot fi aplicate prevederile în cauză. Însă ținem să menționăm că temeiuri de recuzare prevăzute la art. 33 alin. (2) CPP au un caracter general și pot fi aplicate în cazul recuzării altor participanți la proces.

Pe lângă temeiuri generale, prevăzute la art. 33 alin. (2) CPP, la unii participanți la proces legiuitorul a prevăzut și alte temeiuri de recuzare, de exemplu: Recuzarea expertului (art. 89 CPP); Recuzarea procurorului (art. 54 CPP); Recuzarea grefierului (art. 84 CPP).

Cu privire la dreptul la recuzare a unor participanți la proces s-a expus Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Micallef c. Maltei [5]; conform legislației Maltei, nu este posibil de a cere recuzarea a judecătorului dacă el este unchiul avocatului. Curtea consideră că problema unei pretinse deficiențe în legislația relevantă care făcea imposibilă numirea unui judecător în baza faptului că avocatul care pledează în fața sa este nepotul acestuia

sau că problema în litigiu are legătură cu conduita fratelui acestuia, ridică probleme legate de administrare echitabilă a justiției și, în consecință, reprezintă o problemă importantă de interes general.

Soluționarea cererii de recuzare implică analiza detaliată a motivelor invocate și evaluarea lor în conformitate cu legile și regulamentele relevante. Procedura specifică poate varia în funcție de jurisdicție și contextul legal.

De obicei, o instanță sau o autoritate competentă va examina argumentele prezentate în cererea de recuzare și va decide dacă există motive întemeiate pentru recuzare. Este important ca această proces să fie tratat cu obiectivitate și respect față de principiile legale.

Instituția incompatibilității constituie un remediu procesual pentru situațiile în care prezumția de imparțialitate a judecătorului este pusă la îndoială. Judecătorul declarat incompatibil este împiedicat să participe la activitatea procesuală desfășurată într-o anumită cauză, în acest mod fiind respectate principiile de drept privind imparțialitatea și obiectivitatea modului de soluționare a litigiilor deduse judecării.

Abținerea, de asemenea, reprezintă o modalitate prin care se soluționează incompatibilitatea în anumite contexte, cum ar fi în cadrul procesului penal. Atunci când o persoană implicată într-un proces sau o decizie se confruntă cu o incompatibilitate, ea poate alege să se abțină de la participarea la respectivul proces sau decizie. Acest gest este menit să asigure obiectivitatea și integritatea în cadrul procesului decizional, prevenind conflicte de interese sau îndoiala cu privire la imparțialitatea persoanei respective. Abținerea este o măsură de precauție pentru menținerea integrității și încrederii în sistemul respectiv.

Curtea menționează, că prin edictarea dispozițiilor legale privitoare la incompatibilitate sunt vizate nu doar ocrotirea intereselor părților litigante, ci și realizarea unei optime administrări a justiției, prin pronunțarea unor hotărâri bazate pe adevăr și pe o deplină imparțialitate a judecătorilor [9].

În cadrul unui proces echitabil, este esențial să se gestioneze orice posibilă incompatibilitate care ar putea afecta imparțialitatea și obiectivitatea deciziei.

În acest sens, autorul Ion Neagu susține opinia că una din cerințele esențiale pentru buna înfăptuire a justiției penale este încrederea deplină pe care justițiabilii trebuie să o aibă în organele judiciare penale. Neîncrederea în felul de a-și îndeplini atribuțiile de către subiecți oficiali zdruncină autoritatea hotărârilor penale și subminează prestigiul organelor judiciare al justiției penale. De aceea, pentru situațiile în care prezumția de imparțialitate și obiectivitate ar fi pusă la îndoială, legiuitorul a prevăzut remediile procesuale adecvate, precum: incompatibilitatea, recuzarea și abținere [10, p. 293].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a expus cu privire la imparțialitatea expertului judiciar. În cauza Lind Eggertsdottir c. Island, reclamanta a depus plângerea împotriva instituției medicale în privința acordării asistenței medicale necalitative. Plângerea depusă de către reclamantă era soluționată de către Agenția de expertiză judiciară islandeză, a cărei angajați activau și în cadrul instituției medicale împotriva căreia era depusă plângerea. Curtea Europeană, examinând circumstanțele cauzei, a constatat încălcarea art. 6 din Convenție, deoarece angajaților Agenției de expertiză judiciară li s-a pus în sarcina să evalueze profesionalismul colegilor [6].

Pentru a asigura un proces echitabil, instanțele judiciare sau alte organisme responsabile pot lua măsuri precum recuzarea sau abținerea persoanelor cu astfel de conflicte. Acest lucru contribuie la menținerea încrederii în sistemul legal și la respectarea principiilor fundamentale ale unui proces corect.

În general, este crucial ca procedurile legale să fie conforme cu normele de drept și să ofere toate garanțiile necesare pentru asigurarea unui proces echitabil și imparțial.

În scopul asigurării dreptului la apărare și imparțialitate a participanților la procesul penal prin Legea nr. 245 din 31.07.2023 [11] au fost operate un șir de modificări la prevederile codului de procedură penală, inclusiv la instituția incompatibilității participanților la proces.

Prin urmare, au fost operate modificări în prevederile art. 35 alin. (2) CPP, care are următorul conținut: „Cererea de recuzare sau declarația de abținere se distribuie spre soluționare în mod aleatoriu, prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor...”. În varianta precedentă a art. 35 alin. (2) CPP, nu era specificată procedura de repartizare a cererii de recuzare. În urma modificărilor operate, este previzibil faptul că cererea de recuzare este repartizată prin intermediul programului automatizat de gestionare a dosarelor. De asemenea, cererea de recuzare sau abținerea judecătorului este soluționată în decurs de 3 zile lucrătoare. Legiuitorul a utilizat anume termenul de „zi lucrătoare”, fără a afecta continuitatea ședinței de judecată.

Cu privire la unele prevederi la art. 34 CPP a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, și anume la expresia „nu se admite recuzarea judecătorului și a completului de judecată care soluționează cererea de recuzare”. În acest sens, Curtea subliniază că procedura de soluționare a cererii de recuzare nu îmbracă forma unui contencios care să reclame un tratament jurisdicțional, ci este vorba de o chestiune de administrare a actului de justiție [9].

Prin prisma celor menționate, Curtea reține că regulile procedurale în materie de recuzare nu sunt reguli de drept comun privind judecarea în fond a cauzei, ele având un caracter special, de verificare a conformității motiveilor invocate de recuzare și abținere cu cele prevăzute de lege [9].

De altfel, Curtea reține că interdicția asupra recuzării judecătorului care examinează circumstanțele de incompatibilitate a altui judecător nu este una absolută, aceasta fiind compensată prin posibilitatea invocării argumentelor din cererea de recuzare la etapa exercitării căilor de atac împotriva hotărârii în fond [9].

Atunci când se hotărăște dacă într-o anumită cauză există motive legitime de a bănuși că un complet nu este imparțial, punctul de vedere al celor care pretind că acesta nu este imparțial este important, dar nu decisiv. Este decisiv ca bănușia să poată fi obiectiv justificată [2].

Prin Legea nr. 286 din 05.10.2023 pentru modificarea unor acte normative au fost operate unele schimbări la prevederile codului de procedură penală [12], care au intrat în vigoare din data de 01.01.2024. A fost introdus art. 57² „Ofișerul de investigație și atribușiiile lui”, care prevede expres că identitatea acestuia constituie secret de stat. Totodată, alin. (8) art. 57² prevede că „Abșinerea sau recuzarea ofișerului de investigașii se solușionează în conformitate cu prevederile art. 57¹”.

Articolul 57¹ CPP reglementează procedura de recuzare a ofișerului de urmărire penală și legiuitorul face referire la prevederile art. 33 alin. (2) CPP. Înșă pentru a cere recuzare ofișerului de investigație este necesar de a cunoaște identitatea acestuia pentru a constata existența circumstanșelor specificate la art. 33 CPP.

CtEDO nu își propune să garanteze drepturi teoretice sau iluzorii, ci drepturi concrete și eficiente [3]. Dreptul la un proces echitabil nu poate fi considerat eficace decât dacă cererile și observașiiile părșilor sunt într-adevăr „auzite”, adică examinate conform normelor de procedură. Altfel spus, art. 6 obligă, în special, „organele competente” să examineze eficient motivele, argumentele și probele propuse de părșii [4].

Prin urmare, legiuitorul autohton, prin oferirea posibilitășii de a cere recuzarea ofișerului de investigașiei, a „reglementat” posibilitatea de a asigura respectarea art. 6 CEDO, în ansamblu.

Articolul 20 din Constitușie, care reglementează dreptul de acces liber la justișie, își găsește corespondența în dispozișiiile articolului 6 § 1 din Convenșia Europeană a Drepturilor Omului. Condișia din acest articol, potrivit căreia cauzele trebuie examinate în mod echitabil, trebuie înșeleasă în sensul asigurării respectării principiilor fundamentale ale procesului judiciar, i.e. a principiului contradictorialitășii și a dreptului la apărare, ambele instituind egalitatea deplină a părșilor în proces [8].

Așadar, oferirea posibilitășii părșilor la proces de a cere recuzarea ofișerului de investigație, aparent ar crea cadrul legal conform standardelor prestabilite de prevederile art. 6 CtEDO, înșă examinând norma în ansamblu,

și anume faptul că identitatea ofițerului de investigație constituie secret de stat, se creează doar iluzia asigurării participanților dreptul de a cere recuzarea acestuia.

Referințe bibliografice

1. Cauza Wille c. Lichtenstein. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Wille%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRAND-CHAMBER%22,%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-62920%22%5D%7D> Hotărârea din 28.10.1999 (accesat la 04.12.2023).
2. Cauza Ferrantelli and Santangelo c. Italiei. Hotărârea din 07 august 1996. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57997> (accesat la 28.11.2023).
3. Cauza Virgil Ionescu c. României. Hotărârea din 26 iunie 2005. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-122843> (accesat la 30.11.2023).
4. Cauza Fodor c. României. Hotărârea din 16 septembrie 2004. <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-176210> (accesat la 01.12.2023).
5. Cauza Micallef c. Maltei. Hotărârea din 15.10.2009. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122959> (accesat la 19.11.2023).
6. Cauza Sara Lind Eggertsdottir c. Island. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81432> (accesat la 04.12.2023).
7. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a art. 132⁹ alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală. https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_31_2021_58g_2021_rou.pdf (accesat la 19.11.2023).
8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 23 septembrie 2021 privind excepția de neconstituționalitate a art. 132⁹ alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală. https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_31_2021_58g_2021_rou.pdf (accesat la 19.11.2023).
9. Decizia Curții Constituționale nr. 62 din 19.09.2016 privind excepția de neconstituționalitate a unei sintagme din alin. (3) al articolului 34 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (dreptul de a recuza judecătorul care soluționează cererea de recuzare), par. 26.
10. Neagu Ion. *Tratat de procedură penală. Vol. I*. București: Ed. „Global Lex”, 2004, 487 p. ISBN 973-86207-4-0.
11. Legea nr. 245 din 31.07.2023 cu privire la modificarea unor acte normative (modificarea codului de procedură penală și codul contravențional). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 325-327, art. 579.
12. Legea nr. 286 din 05.10.2023 pentru modificarea unor acte normative; au fost operate unele modificări la prevederile codului de procedură penală. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 452-454 din 28 noiembrie 2023.

CZU: 342.72/.73:004

PROBLEMATICA ASIGURĂRII DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR UMANE ÎN MEDIUL ONLINE

Iurie BULAI,

*doctor în drept, conferențiar universitar,
Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-5914-340X*

Rodica BULAI,

*asistent universitar,
Catedra „Procedură penală, criminalistică și Securitate informațională”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-7878-2431*

Rezumat

În cadrul acestui articol, autorii examinează mediul internet, care dintr-un mijloc de stocare și distribuire a informațiilor se transformă într-un instrument cu ajutorul căruia o persoană își poate realiza o serie de drepturi și libertăți constituționale. Internetul oferă oportunități ample în domeniile educației, asistenței medicale, oferirii de servicii de instituții de stat și municipale etc. În același timp, este necesar să se țină seama de riscurile existente în acest domeniu, inclusiv de amenințările la adresa onoarei și demnității, vieții și sănătății oamenilor. Este necesar să se facă distincția între nivelurile internaționale și naționale de reglementare a sferei în cauză. Sunt analizate o serie de acte juridice internaționale care reglementează relațiile în curs de dezvoltare în sfera tehnologiilor informației și telecomunicațiilor. Se observă că nu există sau există o reglementare insuficientă la nivel național în ceea ce privește implementarea și protecția drepturilor și libertăților omului pe internet. Pentru a rezolva această problemă, se propune îmbunătățirea legislației în acest domeniu, în special consolidarea formelor și limitelor restricțiilor privind drepturile și libertățile implementate prin intermediul internetului, garanțiile drepturilor și libertăților în spațiul internetului, mecanismele de protecție a acestora, etc.

Cuvinte-cheie: drepturi, libertăți, internet, obligații, computer, responsabilitate.

Summary

In this article, the authors examine the Internet environment, which from a means of storing and distributing information turns into a tool with which a person can realize a number of constitutional rights and freedoms. The Internet

offers ample opportunities in the fields of education, healthcare, provision of services by state and municipal institutions, etc. At the same time, it is necessary to take into account the risks existing in this field, including threats to the honor and dignity, life and health of people. It is necessary to distinguish between international and national levels of regulation of the sphere in question. A series of international legal acts regulating the developing relations in the field of information and telecommunications technologies are analyzed. It is noted that there is no or insufficient regulation at the national level regarding the implementation and protection of human rights and freedoms on the Internet. In order to solve this problem, it is proposed to improve the legislation in this field, in particular, to strengthen the forms and limits of restrictions on the rights and freedoms implemented through the Internet, the guarantees of rights and freedoms in the Internet space, the mechanisms for their protection, etc.

Keywords: rights, freedoms, internet, obligations, computer, responsibility.

Introducere. Dezvoltarea digitalizării societății în epoca contemporană și trecerea rapidă de la spațiul real la cel virtual constituie în prezent un element de referință pentru variate categorii de public, ținte ale mediilor de informare tradiționale și ale variatelor categorii de utilizatori ai new media. O societate informațională ca cea de astăzi, la baza căreia se află comunicarea, instruirea și gestionarea, înseamnă mult mai mult decât progres tehnologic.

Dezvoltarea rapidă a tehnologiilor informației și telecomunicațiilor din ultimele decenii a dus la faptul că internetul a încetat să mai fie doar un mijloc de stocare și distribuire a informațiilor. Aceste tehnologii sunt un factor cheie în formarea unei societăți civile eficiente. A apărut un nou spațiu pentru implementarea drepturilor, libertăților și responsabilităților, precum și a funcțiilor guvernamentale. Problemele dezvoltării rapide a capacităților internetului, gestionarea unor volume mari de date, introducerea unei economii digitale și implicarea tot mai mare a cetățenilor în mediul tehnologiilor informaționale și de telecomunicații nu au devenit doar un aspect social, economic, politic, de realitate culturală, dar au căpătat și conotații juridice.

Deja în prezent, internetul oferă oportunități ample în domeniile educației, sănătății, obținerii de servicii de stat și municipale, exercitării dreptului de vot etc. În același timp, este necesar să se țină seama de riscurile existente în acest domeniu, inclusiv amenințările la adresa vieții și sănătății umane.

Potrivit doctrinelor actuale, majoritatea drepturilor și libertăților constituționale ale omului și ale cetățeanului pot fi realizate folosind internetul. În același timp, trebuie avut în vedere că există o mulțime de probleme ne-rezolvate în domeniu.

Dintre toate problemele care apar în sfera apărării drepturilor cetățenilor pe internet, se pot identifica trei principale: 1. Problema identificării utilizatorilor 2. Determinarea jurisdicției 3. Problema răspunderii intermediarilor de informații.

1. Dificultatea fundamentală în soluționarea infracțiunilor pe internet este dificultatea identificării utilizatorilor. Atunci când o infracțiune are loc în realitate, este mult mai ușor de identificat infractorul după caracteristicile personale: urme, semnalmentelor anatomice, vorbire etc. La interacționarea în rețeaua internațională (World Wide Web), nu este dificil să se scrie un „feik-fals”, folosind mijloace tehnice să se creeze un profil cu fotografiile și datele personale ale altor persoane. Astfel de mijloace pot fi folosite de infractori în scopul șantajului, fraudei, obținerii de informații personale și alte acțiuni ilegale. În mod similar, este posibil să se creeze o prezumție sau o ficțiune a unei anumite persoane, dar aceste date nu vor fi suficiente pentru identificare. Identificarea utilizatorului poate fi vizualizată într-un context legal și de fapt. Deși din punct de vedere tehnic este posibil să se identifice un utilizator folosind diverse metode, în aspect juridic acest lucru nu întotdeauna e posibil pentru organele de drept.

Identificarea cu succes este facilitată de metode moderne precum utilizarea semnăturilor electronice (opțiune de drept privat), accesul la rețea folosind ID – date de identificare (drept public). Cu toate acestea, ambele metode recurg la utilizarea ficțiunii sau a prezumției, deoarece în cazul interacțiunii utilizatorului în spațiul virtual al Internetului are loc o comunicare indirectă. În ciuda faptului că distanța dintre utilizator și computerul său personal este minimă, acest lucru complică situația. La urma urmei, o relație juridică în sine poate fi realizată fără identificarea subiecților săi: în unele cazuri, stabilirea identității unui utilizator este imposibilă în principiu, cum ar fi, de exemplu, atunci când se comunică între utilizatori ale căror date sunt protejate de algoritmi de criptare criptografică.

Problema identificării utilizatorilor este relevantă în prezent sub alt aspect, respectarea cerințelor legislației privind protecția datelor cu caracter personal: dacă utilizatorul poate fi identificat, atunci pe rețeaua internațională globală drepturile sale subiective vizavi de datele cu caracter personal trebuie protejate.

2. A doua cea mai importantă problemă juridică în ceea ce privește controlul activităților utilizatorilor pe Internet este determinarea jurisdicției. Spațiul cibernetic global permite persoanelor din țări diferite, aparținând unor diverse sisteme juridice, să se afle în relații de natură juridică diferită. În acest caz, intermediarul de informații poate fi situat într-un sistem juridic în care nu se află ambii subiecți ai relației. Iar publicul țintă către care sunt

orientate acțiunile părților în relație poate fi situat într-un alt sistem juridic [2, p. 98]. Datorită faptului că subiecții raporturilor juridice se află sub influența diferitelor jurisdicții, nu există posibilitatea aplicării regulilor în forma lor inițială. Se pune problema stabilirii legii cu impact hotărâtor și a locului soluționării litigiului. Rezolvarea situației este agravată de faptul că, de regulă, sunt perfecționate normele de drept penal, procesual-penal sau civil, iar în alte domenii li se acordă mai puțină atenție. Lipsa definițiilor clare contribuie la complexitatea procesului judiciar [3, p. 142].

În acest moment, problema competenței este determinată, în primul rând, de practica judiciară și de cea administrativă. Există două abordări pentru a determina jurisdicția. „Testul de acces” funcționează după cum urmează: dacă accesul la o resursă este gratuit pe un anumit teritoriu, atunci site-ul intră sub jurisdicția aceluia teritoriu. Această metodă a fost folosită în practica judiciară din SUA, Marea Britanie și Australia. Absurdul acestei metode este că presupune obligația unei resurse de internet, accesibilă utilizatorilor din întreaga lume, de a respecta jurisdicția tuturor țărilor (cu posibile legi contradictorii în vigoare pe diferite teritorii) [5, p. 230]. Există, de asemenea, un „test de contact minim” adesea folosit de instanțele din SUA, fiind folosit și în legislația rusă. În acest caz, jurisdicția este determinată de teritoriul sau comunitatea către care sunt direcționate acțiunile pe Internet. Poate acționa în acest fel: dacă vorbim de un site web în limba engleză, rusă, română care este vizitat în principal de persoane ce locuiesc în SUA, Federația Rusă, R. Moldova, Romania, jurisdicția este americană, rusă, autohtonă etc. Chiar dacă operatorul de servicii este situat în străinătate, fiind folosit un server străin pentru stocarea datelor. Această abordare de determinare a jurisdicției are dezavantajele sale. Din cauza lipsei de unitate a principiilor, ea pune o povară suplimentară asupra procesului judiciar, precum și asupra participanților la raporturile juridice [5; 6, p. 211].

3. Ultima pe listă, dar nu în ultimul rând, este problema reglementării legale a relațiilor dintre utilizatorii de internet, fiind coraportată de responsabilitatea intermediarilor de informații. Aceasta extinde ideile despre responsabilitatea juridică și reglementarea juridică directă. Intermediarii de informații sunt persoane care desfășoară activități care asigură funcționarea tehnică și dezvoltarea infrastructurii de rețea, rețelei de informații și comunicații Internet. Aceștia pot fi: furnizori care oferă acces la World Wide Web; proprietari de site-uri, administratori și moderatori, bloggeri și alte persoane care postează informații pe internet și contribuie la difuzarea acesteia (informațiile pot fi fie ale autorului, fie să nu aparțină persoanei care le postează). Intermediarii de informații pot fi atât persoane juridice, cât și persoane fizice (activitățile se desfășoară în mod localizat sau individuali-

zat). De regulă, din cauza caracteristicilor tehnice, informațiile din partea organizațiilor nu pot fi postate anonim, în timp ce informațiile de la utilizatori individuali pot fi postate anonim, dar cu unele particularități. Există cazuri când informațiile sunt postate anonim și sunt interzise sau limitate de o anumită categorie.

În cazul în care este imposibilă atragerea la răspundere a persoanei care a postat datele, din cauza imposibilității identificării acesteia, în unele cazuri e posibilă atragerea la răspundere a intermediarului de informații. În cazul reglementării legale de către autoritatea națională unde s-a înregistrat cazul, astfel de acțiuni sunt controversate; cu toate acestea, în alte țări, o responsabilitate mai mare pentru postarea informațiilor îi revine intermediarilor de informații. Responsabilitatea acestora este o continuare a funcțiilor statului de reglementare legală și de aplicare a legii.

În mod convențional, chiar și editurile de carte ar putea fi considerate „intermediari de informații”. Nu este greu de imaginat cât de mic este volumul posibilităților de control al circulației informațiilor editurilor de carte în comparație cu volumul pe care îl au, de exemplu, rețelele de socializare. În acest sens, nu este de mirare că în multe țări una dintre problemele cheie este determinarea condițiilor în care intermediarii de informații vor fi responsabili pentru informațiile postate de utilizatori. Răspunsurile variază de la o jurisdicție la alta. Această problemă este legată atât de aspectele ce țin de protecția dreptului de autor, cât și de limitarea informațiilor interzise pentru distribuție ca fiind contrare principiilor legii, ordinii și moralității.

În plus, la problemele juridice apărute în legătură cu răspândirea World Wide Web se poate atribui: 1. Incertitudinea aspectelor, noțiunilor conceptuale, lipsa unui set oficial de legi care să reglementeze direct Internetul. 2. Problema îmbunătățirii nivelului de conștientizare juridică a utilizatorilor de Internet, creșterea alfabetizării cu privire la drepturile și responsabilitățile acestora în Internet. 3. Nivel insuficient de etică profesională și comportamentală a utilizatorului. 4. Dificultatea de a culege fapte juridice și probe care ar putea să nu mai fie disponibile până la prezentarea cauzei în instanță. 5. Definierea insuficient de clară a izvoarelor dreptului. 6. Problema combaterii criminalității informatice. În timpul studiului au fost identificate domeniile actuale de îmbunătățire a legislației actuale în ceea ce privește protecția drepturilor omului pe internet, fapt ce denotă necesitatea unui studiu mai atent al acestei sfere.

Pentru a perfecționa domeniul legislației în vigoare este necesară o retrospectivă a aspectelor corespunzătoare la nivel internațional și regional. Astfel, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice 1966 în art. 19 consacră dreptul oricărei persoane la libera exprimare a opiniilor

sale, inclusiv libertatea de a căuta, primi și difuza tot felul de informații și idei, indiferent de frontierele de stat, oral, în scris, prin presă sau prin alte căi la alegerea sa. Aceste drepturi vin cu obligații și responsabilități speciale, dar legea stabilește limitări pentru a asigura și respecta drepturile și libertățile celorlalți, securitatea națională, ordinea publică, sănătatea sau morala publică. În plus, ar trebui să se acorde atenție uneia dintre cele mai presante probleme în acest moment – problema relației dintre Internet și libertate. Libertatea însăși se exprimă prin păstrarea dreptului omului la autonomie, libertatea de exprimare și confidențialitate.

În acest sens, este important să găsim un echilibru între un internet liber și drepturile omului. Națiunile Unite și organizațiile internaționale regionale acordă o atenție considerabilă problemei protejării drepturilor și libertăților omului. Astfel, Adunarea Generală a ONU a adoptat în 1946 Rezoluția A/RES/59 (I), „Convocând o conferință internațională privind libertatea informației”, în care s-a consacrat că libertatea informației era considerată ca drept fundamental al omului, ce constă în capacitatea de a colecta, transmite în mod liber și publica informații. În plus, aproape în fiecare an Adunarea Generală a ONU, UNESCO și alte organizații internaționale adoptă acte normative care prevăd principiile și normele de bază pentru protecția drepturilor și libertăților omului în rețeaua de informare și comunicații, în special Rezoluția Adunării Generale a ONU de la 10 noiembrie 1975 „Cu privire la utilizarea progresului științific-tehnologic în interesul păcii și în folosul umanității”, din 23.12.2003 „Crearea unei culturi globale a securității cibernetice și protejarea infrastructurilor informaționale critice”, din 13.12./2013 „Realizările în domeniul informației și telecomunicațiilor în contextul securității internaționale”.

De asemenea, au fost adoptate Convenția Consiliului Europei din 04.10.2001 „Cu privire la informarea și cooperarea juridică în domeniul serviciilor societății informaționale” și Recomandarea CM/Rec (2011) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre privind noul concept de mass-media (adoptat de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 21.09.2011 la cea de-a 1121-a reuniune a reprezentanților permanenți ai miniștrilor), etc. În plus, numărul de dispute examinate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care sunt direct sau indirect legate de utilizarea internetului, este în creștere. Se observă că un număr semnificativ de contestații au fost depuse împotriva Federației Ruse și a altor state din spațiul post-sovietic. Prin urmare, o analiză a cauzelor din practica judiciară a Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO) va ajuta la identificarea anumitor domenii de dezvoltare a sistemului de reglementare a drepturilor omului în domeniul utilizării internetului, care pot fi aplicate cu succes în R. Moldova.

Disputele cu privire la faptul dacă dreptul de acces la internet este considerat un drept independent sau dacă ar trebui considerat doar ca parte a dreptului de acces la informații sunt încă în desfășurare. Curtea Europeană a Drepturilor Omului și-a exprimat poziția în mai multe cauze aflate pe rolul său, în special în cele în care condamnații din instituțiile penitenciare s-au plâns de refuzul accesului la internet venit din partea administrației instituției penitenciare. Astfel, în cauza „Kalda contraa Estoniei”, a fost interzis accesul la site-uri care conțin informații juridice (Hotărârea CEDO din 19.01.2016, plângerea nr. 17429/10), iar în cauza „Jankovskis contra Lituaniei” – la resurse informaționale educaționale (Hotărârea CEDO din 17 ianuarie 2017, plângerea nr. 21575/08). Curtea Europeană a Drepturilor Omului a concluzionat că statele nu au obligația de a oferi deținuților acces la internet, dar dacă un stat permite un astfel de acces pe teritoriul său, atunci trebuie să furnizeze motive pentru refuzul accesului.

În ambele cazuri, CtEDO a constatat că administrația instituțiilor penitenciare a încălcat art. 10 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare Convenția), întrucât instanțele naționale nu au putut confirma sau dovedi necesitatea introducerii unor astfel de restricții. În consecință, în speță, CtEDO, interpretând norma în sens larg, a ajuns la concluzia că dreptul de acces la internet trebuie considerat ca un drept independent care necesită o protecție specială. Considerăm că această abordare este aplicabilă și în practica instanțelor naționale, ceea ce va permite o examinare mai detaliată a cazurilor, precum și prevenirea restricțiilor nejustificate ale drepturilor și libertăților cetățenilor, și anume dreptul de acces la internet, deoarece acest lucru este un drept în această etapă de dezvoltare tehnologică și informațională, fiind un drept inalienabil al cetățenilor.

În cazul Asociației Maghiare a Furnizorilor de Internet și companiei Index.hu Zrt împotriva Ungariei, se abordează răspunderea unei organizații maghiare de autoreglementare a furnizorilor de conținut și a unui portal de știri pentru publicarea de comentarii ofensatoare cu privire la două site-uri imobiliare. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a indicat o încălcare a art. 10 din Convenție, și anume că instanțele maghiare, atunci când au luat decizia asupra răspunderii, nu au apreciat în mod corespunzător echilibrul dintre drepturile reclamanților la libertatea de exprimare și dreptul site-urilor imobiliare la respectarea reputației comerciale (hotărârea CtEDO din 02.02.2016, cererea nr. 22947/13).

CtEDO acordă o atenție deosebită importanței internetului și activităților mass-media online (ziare online, portaluri de informații, baze de date etc.). Instanța a specificat că Internetul joacă un rol important pentru soci-

etate în difuzarea informațiilor de știri și a informațiilor în general, deoarece datorită capacităților speciale ale Internetului, este posibilă stocarea și transmiterea unei cantități mari de informații la un număr nelimitat de oameni (Times Newspapers Ltd. contra Marii Britanii: hotărârea CtEDO din 10 martie 2009 nr. 23676/03). Natura anonimă a Internetului impune statelor obligația de a oferi un cadru legal care să permită identificarea și urmărirea penală a delincvenților anonimi. Autorii informațiilor defăimătoare trebuie să poarte în primul rând responsabilitatea pentru conținutul acestora (K.U. c. Finlandei: hotărârea CEDO din 2 decembrie. 2008 Nr 2872/02 // ConsultantPlus: sistem juridic de referință.). Cu toate acestea, CtEDO în cauza „Delphi contra Estoniei” (Compania Delphi AS împotriva Estoniei: Hotărârea CEDO din 16 iunie 2015 Nr. // Buletinul Curții Europene a Drepturilor Omului. 2015. Nr. 11) a stabilit răspunderea editorului unui portal de știri pentru postarea de către utilizatori a unor comentarii jignitoare.

Compania care gestionează portalul a depus o plângere la Curte pentru a atrage la răspundere pentru comentariile ofensatoare, care la cererea avocaților au fost șterse la aproximativ șase săptămâni de la publicare. Instanța a concluzionat că încălcarea art. 10 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale nu a fost atestată, respectiv decizia instanței privind răspunderea reclamantului a constituit o restrângere rezonabilă și proporțională a libertății de exprimare. De asemenea, comentarii extrem de dure au fost postate pe un portal de știri care funcționează pe bază de plată. Măsurile luate pentru înlăturarea acestora au fost insuficiente, iar cuantumul amenzii nu poate fi apreciat ca excesiv pentru reclamant.

Dezvoltarea relațiilor informaționale dă naștere unor situații și probleme juridice cu totul noi care necesită o înțelegere atentă și o calificare juridică. De exemplu, luarea în considerare a cazurilor de cyberstalking („cyberstalking”) a devenit complet nouă în practica Curții: Cauza Buturugă contra României: Hotărârea CEDO din 11 februarie. 2020 Nr. 56867/15 // Buletinul Curții Europene a Drepturilor Omului. O cetățeană română s-a plâns împotriva fostului ei soț, menționând că a fost supusă în mod repetat la violențe fizice și amenințări cu moartea din partea acestuia. În plus, fostul soț a exercitat „control cibernetic” asupra reclamantei, citindu-i corespondența personală, piratând conturile de pe rețelele de socializare și făcând copii ale tuturor mesajelor și fotografiilor. Ea a susținut că autoritățile au rămas pasive la plângerile ei și că toate activitățile poliției au fost efectuate cu întârziere și în mod incomplet.

Această atitudine a autorităților l-a încurajat pe fostul ei soț să continue să se comporte liber, întrucât, în opinia ei, era conștient de clemența

instituțiilor guvernamentale. Astfel, în opinia sa, urmărirea penală care a fost efectuată de autoritățile naționale nu a fost eficientă și siguranța ei nu a fost garantată în mod adecvat. La rândul său, guvernul a remarcat că UP a fost eficientă. În timpul cercetării cazului au fost audiați toți martorii care au putut cunoaște detaliile cazului. Dovezile au fost, de asemenea, examinate în mod corespunzător. Nu au fost dezvăluite fapte care să indice că reclamanta a fost atacată sau hărțuită. Comportamentul bărbatului a fost considerat „insuficient de grav” pentru a constitui o infracțiune.

Instanța a remarcat că urmărirea cibernetică este o formă de violență cel mai adesea experimentată de femei și fete. O astfel de violență ia de regulă forma unor încălcări ale vieții private care implică infiltrarea în computere și capturarea, partajarea și manipularea datelor și imaginilor, inclusiv a datelor intime, precum și a amenințărilor computerizate de violență fizică, exploatare și abuz sexual. CtEDO, analizând circumstanțele cauzei, a ajuns la concluzia că statul nu și-a îndeplinit obligațiile și a încălcat Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

În cadrul cercetărilor doctrinare, cercetătorii problemelor reglementării juridice a dreptului de acces la internet, precum și funcționarii organelor de drept, sunt îngrijorați de situația în care autoritățile publice nu pot împiedica întotdeauna primirea și difuzarea de informații interzise la nivelul autorităților publice (Evdokimov 2013, 106). Libertatea de informare a dus la faptul că pe internet putem obține orice informație relevantă pentru interesele noastre. Mai mult decât atât, astfel de informații nu sunt întotdeauna legale, în ciuda faptului că sunt disponibile în mod gratuit, adică există adesea situații în care exercitarea de către un cetățean a dreptului său de a primi și de a difuza informații duce la un prejudiciu adus acestuia, inclusiv atunci când nu a fost conștient de faptul că difuzarea acestor informații este ilegală sau că informațiile în sine la care are acces îi provoacă prejudicii.

De aceea, problema dezvoltării unui mecanism juridic special care să reglementeze accesul cetățenilor la informații și utilizarea acesteia pe internet pare evidentă. În plus, problemele de diseminare a informațiilor ilegale pe Internet care necesită o reglementare legală rapidă se referă la: distribuirea și promovarea consumului de alcool, fumatul de tutun și consumul de droguri; implicarea minorilor în diferite tipuri de manipulări ilegale; recrutarea în organizații și grupuri interzise militare sau teroriste, în special distribuirea de materiale extremiste; distribuția de materiale pornografice; calomnie, precum și diseminarea de informații false; fraudă; difuzarea materialelor video cu scene de violență.

Această listă nu poate fi numită exhaustivă și, din păcate, va fi completată cu noi tipuri de informații distribuite ilegal. Reglementarea legală pe

internet acoperă o gamă largă de probleme care trebuie abordate urgent. În același timp, minorii sunt adesea expuși la informații ilegale, ce exercită un puternic efect traumatic asupra psihicului lor.

Practica arată că copiii nu sunt protejați de accesul la informații dăunătoare nici în instituțiile de învățământ, în ciuda faptului că sarcina acestora din urmă este de a crea cele mai favorabile condiții pentru dezvoltarea elevilor. Considerăm că este necesar să se introducă restricții pentru minori cu privire la utilizarea resurselor de pe Internet. Un exemplu de astfel de restricții este introducerea unei limite de vârstă pentru accesul minorilor la informații care le-ar putea dăuna. În special, este necesară îmbunătățirea sistemului de filtrare a conținutului de pe internet accesat de minori, precum și obligarea părinților minorilor să ia măsuri clar definite în lege, menite să protejeze copiii de astfel de informații.

Sub aspectul statisticii privind siguranța copiilor pe internet, ne oferă a retrospectivă cercetătorul autohton M. Boșcăneanu care analizează datele statistice oferite de „La Strada”. Astfel, la nivel național, au fost realizate mai multe cercetări criminologice în ceea ce privește siguranța copiilor pe internet. Una din cercetări a fost realizată cu susținerea financiară a Ministerului Afacerilor Externe al Norvegiei în cadrul proiectului „Suport pentru autoritățile naționale în promovarea răspunsului politic la traficul de ființe umane, cu respectarea deplină a drepturilor omului și drepturilor persoanelor traficate. Raportul reflectă exclusiv părerile care și le asumă AO Centrul Internațional „La Strada”. Această cercetare cantitativă a Siguranței copiilor pe internet – 2021 s-a realizat prin intermediul unui sondaj online cu auto-completare în rândul copiilor de 9-17 ani. Eșantionul a cuprins un număr de 3829 de copii (din câteva raioane/ structuri administrative din R. Moldova), dintre care: copii cu vârste cuprinse între 9 și 11 ani – 1535, copii de 12-14 ani – 1597, copii de 15-17 ani – 698. Datele au fost colectate în luna decembrie a anului 2020.

Astfel, în urma acestei cercetări criminologice s-a atestat următoarea situație: Centralizarea datelor relevă faptul că participanții la studiul calitativ susțin că au mereu acces la Internet prin intermediul telefonului mobil. Internetul sau dispozitivele mobile sunt utilizate, în mare parte, în trei scopuri: comunicare cu prietenii, studii și jocuri online. Datele sondajului atestă că 60% dintre respondenți pot naviga pe internet oricând doresc sau când au nevoie, 22% pot intra deseori pe Internet, 16% doar uneori, iar 1% – niciodată. Odată cu creșterea vârstei, sporește ponderea copiilor care spun că pot utiliza internetul ori de câte ori au nevoie (45% dintre copii de 9-11 ani și 72% dintre copii de 15-17 ani). Tot în acest raport este menționat faptul că 75% dintre respondenți utilizează în fiecare zi chat-uri, precum Viber,

WhatsApp, Messenger. Dintre aceștia, 34% au declarat că utilizează chat-uri aproape tot timpul, 20% utilizează chat-uri de câteva ori pe zi, iar 21% – în fiecare zi sau aproape zilnic. O pondere mai mare a copiilor de 15-17 ani utilizează chat-uri aproape tot timpul (46%), comparativ cu copii de 9-11 ani (22%). De asemenea, cele mai utilizate aplicații de mesagerie și rețele de socializare în rândul copiilor de 9-17 ani sunt: Viber (68%), Instagram (54%), TikTok (53%), Facebook Messenger (28%), WhatsApp (23%), Facebook (23%). Instagram este utilizat de către 27% dintre copii de 9-11 ani, 67% dintre copii de 12-14 ani și 85% dintre copii de 15-17 ani. Viber este cea mai utilizată aplicație de mesagerie în rândul copiilor din Moldova, în special în rândul celor de 9-11 ani [1].

După cum observăm, datele statistice oferă o reflecție viu grăitoare, care din an în an suferă modificări.

Concluzii. „Dreptul la internet” nu este reglementat de acte internaționale general recunoscute, precum Declarația Universală a Drepturilor Omului, pactele internaționale și alte documente, deoarece internetul a apărut după adoptarea lor. În același timp, mediul Internet într-un timp destul de scurt s-a transformat dintr-un mijloc de stocare și distribuire a informațiilor într-un instrument cu ajutorul căruia o persoană își poate realiza o serie de drepturi și libertăți constituționale.

Cadrul constituțional care garantează punerea în aplicare a drepturilor și libertăților cetățenilor în domeniul accesului la informații, primirii și difuzării acesteia, precum și dreptul de acces la internet, este unul dintre elementele formării unui stat democratic. De aceea este indicat să se stabilească mecanisme legale care să funcționeze echilibrat și să nu încalce drepturile și interesele legitime ale cetățenilor. În opinia noastră, pentru atingerea scopurilor de informatizare a statului și a societății este necesară intensificarea proceselor de analiză, elaborare și implementare a aspectelor legislative în domeniul dreptului informației. În prezent, legislația informațională a Republicii Moldova conține contradicții și lacune în reglementarea legală în sfera implementării drepturilor cetățenilor pe internet.

Pare necesară adoptarea unui singur act juridic codificat care să elimine sau cel puțin să minimizeze inexactitățile și lacunele existente. În plus, este nevoie urgentă de formare și recalificare a angajaților autorităților publice pentru a asigura implicarea acestora în sfera informațională.

Acest lucru va contribui la implementarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor, care sunt implementate diferit în lumea reală și pe internet, dar statul trebuie să le garanteze și să le protejeze în mod egal. Legiuitorul trebuie să proclame drepturi în spațiul internet, definind separat garanții pentru implementarea și protecția acestora. Constituția R. Moldova,

împreună cu principiile dreptului internațional, pune în aplicare drepturile de bază ale omului și ale cetățeanului (dreptul de a primi, transmite și difuza informații în orice mod legal) și presupune libertatea de exprimare și de gândire. Aceste prevederi se aplică și spațiului Internet. Astfel, cea mai importantă sarcină strategică a statului nostru în noile condiții tehnologice ar trebui să fie asigurarea protecției drepturilor și libertăților omului, indiferent de condițiile de implementare a acestora.

Referințe bibliografice:

1. Boșcăneanu M. *Aspecte teoretice și practice privind protecția copiilor în mediul online*. În: Materialele conferinței internaționale „Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice”, desfășurate în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 9 decembrie 2021.

2. Лобастов А.А., Исмаилов К.И., Воскресенская Е.В. Конституционно-правовая защита интеллектуальной собственности. În: Социология и право, nr. 2 (36), 2017, p. 96-101.

3. Воскресенская Е.В. Проблемы правового статуса отдельных нетипичных субъектов трудового права. În: Ленинградский юридический журнал, nr. 4, 2015, p. 139-148.

4. Подкопаев О.А. под ред., колкт., автор. Научные исследования в сфере педагогики и психологии: конвергенция и генезис знаний /– Самара: ООО «Поволжская научная корпорация», 2018. p. 228-237.

5. Voskresenskaya E., Snetkov V., Tebryaev Al., Askarov Z. // Matec web of confernces, 2017. Volume 106. Article Number 08055 /. <https://doi.org/10.1051/matecconf/201710608055>.

6. Воскресенская Е.В. Проблема качества юридического образования в современной России. În: Современные проблемы науки и образования, nr. 2, 2017, p. 211.

7. Siguranța copiilor pe internet. Chișinău, 2021. https://consulting.md/files/reports/49/sumar_siguranța_copiilor_pe_internet_1_.pdf (accesat la 19.12.2023).

CZU: 343.9

NORMELE SUBCULTURII CRIMINALE – FACTOR DE CRIMINALIZARE A MINORILOR

Ludmila ȘUBELIC,

*doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
ofițer principal al Serviciului protecția datelor cu caracter personal
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0007-2460-3796*

Rezumat

Subcultura criminală cauzează prejudicii enorme personalității și societății în ansamblu. Normele criminale constituie cel mai important element al subculturii, deoarece ele reglementează toate laturile de existență a comunității criminale. Respectarea lor de către adulți și minori, de fapt, le lasă o singură cale în viață – „activități” criminale. Cei care acceptă normele și valorile subculturii criminale însușesc și concepția denaturată despre lume, nefiind uneori în stare să înțeleagă că în realitate aceste norme sunt bazate pe înșelăciune. Normele subculturale împiedică realizarea scopului principal al privațiunii de libertate și generează consecințe psihologice nefaste. Studiile recente arată că în penitenciarele autohtone se aplică în continuare regulile subculturii criminale. În scopul îngrădirii minorilor de influența normelor subculturii criminale și, respectiv, deformarea personalității, se cer a fi întreprinse un șir de acțiuni de natură cultural-educativă, de natură socio-economică și juridică.

Cuvinte-cheie: subcultură criminală, normele subculturii criminale, interdicții, deținuți.

Summary

The criminal subculture causes enormous damage to the personality and society as a whole. Criminal norms constitute the most important element of the subculture, because they regulate all aspects of the existence of the criminal community. Their respect by adults and minors, in fact, leaves them only one way in life – criminal „activities”. Those who accept the norms and values of the criminal subculture, also acquire the distorted conception of the world, sometimes not being able to understand that, in reality, these rules are based on deception. The subcultural norms prevent the achievement of the main goal of the deprivation of liberty and generate negative psychological consequences. Recent studies show that the rules of the criminal subculture are still applied in local penitentiaries. In order to protect minors from the influence of the norms of the criminal subculture and, respectively, the deformation of the personality,

a series of cultural-educational, socio-economic and legal actions are requested to be undertaken.

Keywords: criminal subculture, the norms of the criminal subculture, prohibitions, inmates.

„Legea criminală (penitenciară)” constituie cel mai important element al subculturii, incluzând norme-interdicții, dispoziții, sancțiuni ce reglementează toate laturile de existență a comunității criminale și soluționează conflicte în și dintre grupări. De regulă, aceste norme vin în contradicție cu normele sociale, morale, juridice și sunt acceptate mai ușor de deținuții cu un grad foarte scăzut de instruire. De menționat că normele subculturii penitenciare existente în sistemul penitenciar ex-sovietic sunt diferite de cele occidentale (M. Britanie, Italia, Franța, S.U.A. etc.) prin existența subculturii criminale (penitenciare) care generează un stres mult mai puternic decât stresul provocat de privațiunea de libertate.

Normele subculturii criminale (penitenciare) dictează conduita infractorilor, în condițiile unui câmp larg de acțiune și ale posibilităților de compensare a neresușitelor apărute în societate:

- norme privind activitatea infracțională (tipurile de infracțiuni, metodele și mijloacele de săvârșire, tănuirea infracțiunilor săvârșite, evitarea pedepsei, stimularea motivelor josnice și formelor de comportament asocial, violență și dârzenie mai ales la săvârșirea infracțiunilor, îmbogățire pe cale criminală);

- norme comportamentale în diferite situații cu „străinii” (angajații organelor de drept, persoanele din afara mediului criminal);

- norme comportamentale cu „ai săi” (spirit gregar în mediul penitenciar și identificarea emoțională scăzută față de membrii grupului, drepturile, obligațiile, interdicțiile, pedepsele, regulile de conduită pentru reprezentanții fiecărei caste în parte din ierarhia infractorilor, precum și relaționarea dintre caste, exploatarea, șantajarea și batjocorirea celor ce aparțin castei inferioare din ierarhia grupului);

- norme privind viața interioară a grupului, fără vreo limitare morală;

- norme de protecție și conspirative (comunicarea secretă, criptarea mesajelor, recunoașterea celor „de-ai săi” și detectarea „străinilor”) ș.a.

La norme-obligațiuni se referă: cunoașterea argoului criminal și a jocului de cărți; aplicarea tatuajelor potrivit statutului ocupat; onestitate în jocul de cărți cu „ai săi”, plata datoriilor rezultate din joc și a altor datorii; recunoașterea statutului stabilit în grupul respectiv a puterii „autorităților” criminale; responsabilitatea pentru cuvintele rostite sau promisiunea făcută față de grup ori anumiți reprezentanți în parte; apărarea intereselor grupării de atentate.

Printre interdicțiile „legii criminale” se numără cele de a munci, a însuși programul de studii, a obține studii superioare, a dobândi o meserie și a citi (ultimele se referă în special la minori). E interzis de a ridica ceva de pe jos, de a rosti anumite cuvinte etc. Respectarea lor de către adulți și tineri, de fapt, le lasă o singură cale în viață – „activități” criminale, excluzând alternative.

Potrivit autorului rus G. Hohreacov, în penitenciarele cu regim sever și special normele neformale de comportare stăvilesc comportamentul impulsiv, impun răspundere serioasă chiar pentru o exprimare sau ofensă întâmplătoare. Însă dacă aceasta s-a produs, atunci aceleași norme cer sancțiuni drastice sub formă de leziuni corporale din partea celui ofensat „pe nedrept”, chiar până la lipsirea de viață [1, p. 212].

Printre normele subculturii criminale care vorbesc și despre ideologia criminală fac parte motivațiile autojustificative și explicative de săvârșire a infracțiunilor, stimularea modului de viață criminal, comportamentul infractorilor în cursul procesului de judecată, în timpul ispășirii pedepsei privative de libertate, mecanisme de apărare psihologică etc.

Subcultura criminală de multe ori este prezentată ca model de atitudine corectă față de oameni, spre deosebire de cultura oficială, care este pătrunsă de spirit de cinism și ipocrizie [2, p. 3]. Acțiunile și faptele infracționale sunt înnobilate, fiind exprimate prin cuvinte „oneste” sau neutre, eufonice, conferindu-li-se caracter acceptabil, nevinovat, corect, echitabil.

„Autoritățile criminale sunt oameni foarte cumsecade, oameni de onoare, conștiință și de cuvânt. Dacă ei chiar și aplică pe undeva metode neordinare, o fac numai în privința persoanelor extrem de ticăloase”. O atare laudă a liderilor criminali, făcută de reprezentanții mediului infracțional, atrage pericol potențial de criminalizare a conștiinței publice, înainte de toate a conștiinței tineretului și minorilor, care din cauza vârstei au înclinația de romantizare, idealizare a „personalităților puternice”. Anume spre asta și se orientează propagandiștii ideologiei criminale, în efortul de a atrage atenția tinerilor și a pregăti noi resurse umane pentru comunitățile criminale, a căror devotament față de „ideea hoților” depinde direct de aceea, cât de atrăgătoare vor arăta în ochii lor „idealurile” lumii interlope, ale romanticii hoților [3, p. 272].

Realitatea însă este că în lumea criminală nu există noțiunea de onestitate, prietenie, dreptate, conștiință, onoare, noblețe, demnitate etc.

Există grupuri care mențin neutralitatea, adică ei nu acceptă viziunile criminale, și totodată se țin la distanță de administrația penitenciarului. Însă normele neformale sunt respectate și de grupurile formale. În unele cazuri, aderarea la sistemul de norme informale are rol de mecanism de apărare

(consolare) față de propriile remușcări: individul acceptă modul de gândire și judecățile de valoare emise de deținuți, care-i oferă rațiuni de dezvinovățire.

Executarea normelor subculturii criminale este vegheată strict de către comunitatea criminală atât în locurile de reclusiune, cât și în afara lor, pedepsind pe oricine le încalcă. În asemenea cazuri primul pas motivat psihologic va fi străduința individului de a adera la grupul neformal de deținuți, de a-și dezvolta conduite dezirabile prevalente în acest grup, printre altele și supunerea necondiționată liderului neformal, chiar dacă riscă să fie prost văzut de administrație. El va face cauză comună cu grupul de condamnați, deoarece ei pot să-l sancționeze sau premieze în măsură mai mare decât administrația [4, p. 40].

Cei care acceptă normele și valorile subculturii criminale, însușesc și concepția denaturată despre lume, nefiind uneori în stare să înțeleagă starea adevărată a lucrurilor. La mulți foști și actuali deținuți apare o tulburare legată de concepția despre lume, iar ca rezultat, după reflectarea asupra rolului și locului său în univers, asupra justeței sau injusteții ideologiei criminale, aceștia aderă la confesiuni religioase.

Un studiu realizat recent [5] arată că în penitenciarele autohtone se aplică în continuare normele subculturii criminale, dar se înregistrează și anumite succese în contracararea acestora. Astfel, deși 22% din respondenți au indicat că deținuții nou sosiți trec „vizarea”, 37% din ei au indicat obligația deținuților nou veniți de a se subordona liderilor deținuților, 26% au indicat interdicția de a munci și nimeni nu a indicat interdicția de a învăța/studia. De asemenea, 22% au indicat obligația de a participa la „obșceak” și doar 7,5% au spus că tot ce primește fiecare deținut trebuie să predea în „punga comună”. Totuși 55,5% au indicat că liderii decid din ce castă să facă parte fiecare deținut, 40,5% au arătat că pentru încălcarea regulilor și tradițiilor criminale, „vinovații” sunt mereu pedepsiți; 37% au indicat că regulile și tradițiile criminale sunt mai presus decât regulile oficiale ale penitenciarului; iar 26% văd o perspectivă în viață prin respectarea normelor „legii / penitenciare criminale”.

Deși nimeni nu a raportat acte de homosexualism forțat, 30% din respondenți au confirmat că cei din casta de jos sunt obligați să facă lucruri murdare, iar 22% au indicat interdicția pentru cei cu statut privilegiat de a intra în contact cu cei din casta inferioară.

Alarmant e procentul celor care au cunoscut argoul penitenciar și normele subculturii criminale până la detenție (52%) și al celor ce au tatuaje (63%).

	Da	Nu	Nu știu/ Abținut
Regulile și tradițiile deținuților sunt mai presus decât regulile oficiale ale penitenciarului	37%	59,5%	3,5%
Ați cunoscut jargonul penitenciar și regulile deținuților până la detenție	52%	40,5%	7,5%
Aveți tatuaje	63%	37%	-
Toți deținuții nou veniți în penitenciar trec „vizarea” („propiska”)	22%	63%	15%
Deținuții nou veniți sunt obligați să se subordoneze liderilor deținuților	37%	55,5%	7,5%
Liderii deținuților decid din ce castă să facă parte fiecare deținut	55,5%	40,5%	4%
„Legea penitenciară” interzice de a munci	26%	74%	-
„Legea penitenciară” interzice de a însuși programul de studii, de a obține studii superioare, de a dobândi o meserie	-	27%	-
În penitenciar sunteți obligați să participați la „obșceak”, în caz contrar veți fi pedepsit	22%	74%	4%
Tot ce primește și obține fiecare deținut, trebuie să predea în „punga comună”	7,5%	85%	7,5%
Deținuților ce ocupă poziție privilegiată le este interzis să intre în contact cu cei aflați în poziție inferioară	22%	74%	4%
Deținuților nou veniți le este interzis de a ocupa un loc liber la masă sau primi/lua produse alimentare fără permisiunea liderilor deținuților	15%	78%	7%
Cei din casta de jos sunt obligați să facă lucruri murdare	30%	66,5%	3,5%
În penitenciar au loc destul de des acte de homosexualism forțat	-	89%	11%
Legea penitenciară vă obligă să cunoașteți jocul în cărți	7,5%	85%	7,5%
Există diferite metode de trișare cu scopul de a crea datorii unui anumit deținut	37%	52%	11%
Pentru încălcarea regulilor și tradițiilor deținuților, vinovații sunt mereu pedepsiți	40,5%	59,5%	-

Pedepsa pentru încălcarea regulilor și tradițiilor deținuților pot fi:			
acte de violență fizică	22%	74%	4%
coborârea în rangul cel mai inferior	15%	70%	15%
Dacă respecti normele și valorile „legii penitenciare/criminale”, poți să obții multe în viață, inclusiv poziție socială înaltă	26%	66,5%	7,5%
Dacă urmezi normele și valorile din societate, poți să obții poziție socială demnă de respect și situație financiară îndestulată	55,5%	33,5%	11%

**Tabelul nr.1 Rezultatele chestionării anonime a deținuților/
 preveniților minori și tineri**

În temeiul celor expuse, constatăm că condițiile detenției și modul de existență a deținuților, creat de membrii subculturii criminale, împiedică realizarea scopului principal al privațiunii de libertate, iar consecințele psihologice nefaste ale acestui fapt constau în aceea că mediul deținuților deprinde persoana cu cruzimea, ca formă de exteriorizare a acțiunilor. Pentru a evita acestea, este necesar de a asigura respectarea normelor prevăzute de actele normative în vigoare, renașterea „moralității”, precum și de a rezolva la timp conflictele din grupul de deținuți, dintre personalul închisorii și deținuți.

În scopul protejării minorilor față de influența normelor subculturii criminale și, respectiv, deformarea personalității, se cer a fi întreprinse un șir de acțiuni de natură cultural-educativă (menite de a combate acest fenomen pe calea activităților educative prelungite etc.), socio-economică (asigurarea condițiilor necesare bunei dezvoltări a copiilor) și juridică. În contextul perturbării procesului de integrare socială ce duce la perceperea eronată a normalității sociale și la desprinderea/ depărtarea de normele sociale formale, ar fi trebui de elaborat un Program Guvernamental de consolidare a conduitelor sociale sau de integrare socială a minorilor. Înainte de toate, însă, trebuie realizate drepturile și interesele primare ale copilului (dreptul la trai decent, la protecție și îngrijire, la educație etc.). Astfel, considerăm ca fiind necesare:

- majorarea indemnizațiilor lunare pentru îngrijirea copiilor; acordarea ajutorului material, financiar și social familiilor cu situație precară, în care sunt copii minori, lansarea apelului către societate de acordare a ajutorului;
- formarea culturii juridice a elevilor (cu antrenarea juriștilor, polițiștilor, asistenților sociali, medicilor, angajaților sistemului penitenciar), prezentarea laturii groaznice a detenției, dictată de normele și tradițiile subculturii criminale;

- educarea la minori a valorilor morale înalte, culturale și naționale, schimbarea ierarhiei de valori în societate, prin crearea prestigiului realizărilor;
- promovarea în rândul tinerei generații a purității limbii de stat, a folclorului național, practicarea de către copii a obiceiurilor și datinilor populare;
- intensificarea activității părinților, școlii și a societății în direcția socializării pozitive a copiilor, dezvoltarea la ei a trăsăturilor pozitive ale caracterului, abilităților, dezvoltarea valențelor, capacităților, antrenarea în activități social-utile;
- manifestarea atitudinii negative și deprecierei în opinia publică, în special a minorilor, față de lumea interlopă și elementele subculturii criminale;
- asigurarea climatului afectiv și educațional pozitiv în mediul elevilor, detectarea psihicului nesănătos și intervenția promptă din partea psihologilor;
- promovarea priorității reglementării prin lege a relațiilor sociale;
- instituirea controlului surselor mass-media din Republica Moldova cu scopul filtrării și excluderii programelor cu influență negativă asupra minorilor;
- programe speciale gratuite de ridicare a nivelului de cultură pentru părinți, crearea unor site-uri utile părinților în ce privește educația copiilor;
- înființarea unor centre specializate de ghidare a familiilor (cu asistenți sociali și psihologi voluntari), care ar responsabiliza părinții;
- stimularea minorilor de a avea țeluri și idealuri pozitive, social-utile în viață, generarea la minori a motivelor care să-i determine să se orienteze către alegerea unei profesii și obținerea abilităților necesare acesteia;
- crearea unor grupuri de minori, uniți prin interese, hobby-uri social-utile;
- crearea unui mecanism de protecție și susținere a copiilor în școală, la domiciliu și în societate, în special a celor din familii vulnerabile și a celor rămași fără grijă părintească (realizat de un grup de elevi voluntari din clasele absolvente);
- orientarea minorilor către activități sportive, lectură, muzică, artă, dans ș.a.;
- identificarea de către administrația publică locală a copiilor recrutați pentru activități infracționale și plasarea lor în centre de plasament, unde să fie desfășurate activități individual-educative, psihologice, de orientare corectă în viață;
- condamnarea publică a conduitei amoroale, ilegale a minorilor în prezența lor;
- înăsprirea pedepsei penale pentru infracțiunea de antrenare a minorilor în activități infracționale de către adulți, iar ca circumstanță agravantă să servească săvârșirea ei de către persoane cu antecedente penale (atât majori, cât și minori);

– introducerea în Codul penal a unui articol ce ar prevedea pedeapsă penală pentru utilizarea și instigarea la utilizarea metodelor speciale de coborâre a onoarei, demnității persoanei potrivit normelor subculturii criminale, cum ar fi acte de homosexualism, cerințe de înfăptuire a diferitelor acțiuni, fapte josnice etc.

Pentru a reduce/combate influența subculturii criminale în locurile privațiunii de libertate este necesar de a influența deținuții din punct de vedere cultural-educativ, psihologic și economic; de a aplica diferențierea executării pedepsei și a măsurilor de influență corecțională în baza clasificării în funcție de particularitățile psihologice, sociale etc. a personalității; a nu admite structurarea deținuților în categorii-caste, practicarea jocurilor de hazard, aplicarea tatuajelor, aberațiile sexuale etc., actele de violență și de teroare între condamnați; a discredita liderii neformali, prin excluderea acordării de privilegii, antrenarea totală obligatorie la activități de muncă (proces de producție), dispersarea membrilor grupului criminal în celule diferite; a expune condamnaților exploatarea castelor inferioare de către castele superioare; trișarea în jocurile de noroc; încălcarea normelor codului penitenciar de însșiși cei care veghează nerespectarea lui;

– antrenarea ONG-urilor și specialiștilor voluntari (pedagogi, psihologi, asistenți sociali, medici, juriști, sportivi ș.a.) în activitățile de instruire, sport, educație, cultură, artă a deținuților minori și adulți, precum și medierea conflictelor dintre deținuți, acordare a ajutorului la crearea de noi relații pozitive cu semenii;

– instituirea, pe lângă eliberarea condiționată înainte de termen, a unui sistem de privilegii oficial de recompensare a comportamentului pro-social al condamnaților și deținuților (majorarea numărului de întreveneri de scurtă și de lungă durată, oferirea de alimente suplimentare, obiecte de uz personal, de igienă, acordarea recomandății la angajarea în câmpul muncii după eliberare ș.a.);

– înființarea unor centre specializate de resocializare și reabilitare a minorilor eliberați din detenție, a celor eliberați de răspundere penală și de executarea pedepsei privative de libertate, reinsertia lor familială, profesională și de conduită;

– sistemul de justiție juvenilă să prevadă măsuri alternative de pedeapsă, programe și practici corecționale obligatorii, precum repararea prejudiciului, munca în folosul victimei/părții vătămate; absolvirea obligatorie a instituției de învățământ general de către deținuți; ridicarea nivelului profesional-psihologic și de cultură a angajaților instituțiilor de detenție și asigurarea lor cu protecție specială prin lege; ridicarea eficienței muncii psihologice și sociale;

– modificarea art. 54 și art. 93 din CP al RM, după cum urmează: „... cu repararea obligatorie a prejudiciilor cauzate victimei/părții vătămate (sănătății, material, moral), prestarea muncii în beneficiul comunității”;

– modificarea lit.c) la alin.(1) art.104 din CP RM în următoarea redacție: „obligarea minorului să repare daunele cauzate. În cazul imposibilității reparării daunelor cauzate din motivul situației materiale precare, minorul urmează să presteze activitate de muncă (stabilită de instanța de judecată ca fiind admisibilă conform stării de sănătate, capacității de forță, gradul de dezvoltare fizică, intelectuală, morală), plata obținută fiind utilizată pentru repararea prejudiciilor cauzate victimei/părții vătămate (sănătății, material, moral)”;

– introducerea lit.g) la alin.(1) art.104 CP RM după cum urmează: „internarea minorului într-o instituție specială de învățământ sau curativă și de reeducare”;

– introducerea lit.h) la alin.(1) art.104 CP RM în următoarea redacție: „obligarea minorului de a urma un curs de calificare profesională, la libera lui alegere, cu ulterioara angajare în câmpul muncii cu sprijinul societății civile (organizații, întreprinderi etc.)”.

În temeiul celor expuse mai sus, considerăm evidentă conexiunea subculturii criminale cu infraționalitatea minorilor și fenomenul de recidivă, deoarece cu cât mai devreme minorii se familiarizează cu valorile și normele subculturii criminale, cu atât mai mari șanse sunt ca acestea să devină mobiluri și orientări în viața matură și, respectiv, cu atât mai mare e probabilitatea ca minorii să devină recidiviști adulți, care la rândul lor vor atrage minori în activități infraționale prin intermediul subculturii criminale.

Referințe bibliografice

1. Хохряков Г.Ф. Парадоксы тюрьмы: проблемы, дискуссии, предложения. Москва: Из-во Юридическая литература, 1991, 224 с.

2. Мацкевич И.М. «Криминальная субкультура», Российское право в Интернете, №1, 2005, <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminalnaya-subkultura-kak-sotsialnyy-fenomen/viewer> (accesat la 01.11.2023).

3. Шпак С.И. «Криминальная субкультура как социальный феномен», Общество и право, 2012, № 2 (39), Вопросы социологии, <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminalnaya-subkultura-kak-sotsialnyy-fenomen.pdf>, с. 271-275 (accesat la 01.11.2023).

4. Carp S. *Criminalitatea penitenciară*. Chișinău: Tipografia Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2008, 190 p.

5. Sondaj anonim realizat de autor cu deținuții și preveniții minori și tineri (cu vârste cuprinse între 14 și 23 de ani) din Penitenciarul nr.10-Golian, la 23.11.2023.

CZU: 343.2/.3

SUBIECTUL INFRAȚIUNII DE DEZORDINI ÎN MASĂ

Ana-Maria CHEPESTRU,

doctorandă, Școala doctorală „Științe penale și drept public”

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,

ofițer principal al Direcției juridice a MAI

ORCID: 0000-0002-2988-8440

Rezumat

Identificarea subiectului infracțiunii, constatarea existenței faptului infracțional și demonstrarea vinovăției reprezintă etape importante în realizarea actului de justiție. Componenta de infracțiune nu poate exista fără toate semnele obiective și subiective reglementate de legea penală. La caz, se reliefează că pot avea calitatea de subiect al infracțiunii atât persoanele fizice, cât și cele juridice. Consecvent, pentru ca o persoană să fie considerată subiect al infracțiunii, aceasta trebuie să întrunească anumite condiții cumulative, care urmează a fi caracterizate în prezentul studiu.

Cuvinte-cheie: subiect al infracțiunii, vinovăție, persoane fizice, persoane juridice, condiții cumulative.

Summary

Identifying the subject of the crime, ascertaining the existence of the criminal act and proving guilt are important stages in the realization of the act of justice. The crime component cannot exist without all the objective and subjective signs regulated by the criminal law. In the case, it is highlighted that both natural and legal persons can be the subject of the crime. Consequently, for a person to be considered the subject of the crime, he must meet certain cumulative conditions, which are to be characterized in the present study.

Keywords: subject of the crime, guilt, people, entities, cumulative conditions.

Introducere. În conformitate cu art. 50 din Codul penal al Republicii Moldova, se consideră răspundere penală condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege. Totodată, potrivit art. 51 alin. (2) din Codul penal, răspunderii penale este supusă numai persoana vinovată de săvârșirea infracțiunii prevăzute de legea penală [3]. Prin urmare, este indispensabilă identificarea persoanei vinovate

și atribuirea acestei persoane a condițiilor imperative subiectului infracțiunii; or, în lipsa acestora, persoana nu poate fi trasă la răspundere penală.

Articolul 21 din Codul penal stabilește expres că subiect al infracțiunii pot fi atât persoanele fizice, cât și cele juridice. De la începutul studiului este judicioasă excluderea persoanei juridice ca potențial subiect al infracțiunii de dezordini în masă, întrucât fapta prejudiciabilă respectivă poate fi imputată exclusiv persoanelor fizice. În cazul persoanei fizice, se impune prezența responsabilității și atingerii vârstei răspunderii penale de 16 ani, iar pentru unele categorii de infracțiuni, inclusiv dezordinile în masă, vârsta răspunderii penale este de 14 ani.

Metode și materiale aplicate. În cadrul cercetării, au fost utilizate metoda analizei și metoda interpretării logice, care includ metode de investigare: formal-juridice și socio-juridice. Concomitent, la fundamentul studiului stau opinii și cercetări elaborate în conținutul articolelor științifice, culegerilor de materiale ale conferințelor etc.

Rezultate obținute și discuții. Pentru a încadra o faptă prejudiciabilă drept infracțiune este obligatoriu ca o anumită persoană să o comită, aceasta din urmă fiind considerată subiectul infracțiunii. Legiuitorul, în capitolul XIII „Înțelesul unor termeni sau expresii în prezentul Cod” din Codul penal nu definește expres și direct, sub formă explicită sensul noțiunii de subiect al infracțiunii, însă doar la articolul 21 din același cod reliefează semnele și clasificarea tipurilor de subiecți. În acest sens, ținând cont de lipsa unei noțiuni exclusive, se consideră oportună reliefarea ideilor doctrinarilor în materie penală. Per general, opinia doctrinarilor cu privire la subiectul infracțiunii nu generează motive de contradicții sau imprecizii în acest sens. Astfel, prin subiect al infracțiunii se are în vedere persoana care a săvârșit acțiunea/inacțiunea ilicită reglementată de Codul penal și care în mod imperios întrunește un cumul de condiții generale. Iar calitatea de subiect al infracțiunii o poate poseda atât persoana fizică, cât și persoana juridică.

Doctrinarul rus V. Pavlov explică că subiectul infracțiunii este persoana care a comis o faptă prejudiciabilă și care întrunește cumulul necesar de indicii, conform cărora aceasta este pasibilă de răspundere penală [6, p. 192].

Doctrinarii români Alexandru Boroș și Gheorghe Nistoreanu remarcă că subiecții infracțiunii sunt persoanele implicate în săvârșirea unei infracțiuni, fie prin comiterea actului de executare, fie prin suportarea consecințelor, a răului cauzat prin săvârșirea acestei fapte antisociale [1, p. 24].

Supletiv, se remarcă că, în timp ce legea penală a Republicii Moldova, la art. 21, operează cu noțiunea „subiect al infracțiunii”, în legislația penală română se utilizează noțiunea „subiect activ”. Totodată, în doctrina juridică românească sub incidența noțiunii de „subiect al infracțiunii” cad și persoanele care suportă consecințele răului cauzat prin săvârșirea faptei incriminate.

În acest context, se face distincție între subiectul activ și subiectul pasiv al infracțiunii, drept criteriu servind poziția pe care o are persoana în raport cu infracțiunea, precum și în cadrul raportului juridico-penal de conflict [5, p. 187].

În continuare, urmează a fi descrise condițiile generale obligatorii, care necesită a fi atribuite persoanelor fizice, în calitate de subiect al infracțiunii analizate.

1. Vârsta. Potrivit art. 21 alin. (1) din Codul penal, sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani [3]. Un aspect derogatoriu de la norma juridică menționată, se regăsește la alin. (2) din același alineat, potrivit căruia persoanele fizice cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani sunt pasibile de răspundere penală numai pentru săvârșirea categoriilor de infracțiuni enumerate în conținutul acestuia, infracțiunea de dezordini în masă încadrându-se sub prezenta excepție. Astfel, subiectul infracțiunii de dezordini în masă, în momentul comiterii faptei infracționale trebuie să fi împlinit vârsta de 14 ani. Per ansamblu, se prezumă că până la atingerea vârstei de 14 ani, persoanele fizice nu pot fi trase la răspundere penală.

Urmare analizei legislației penale străine în sensul abordat supra, se remarcă că atât legislația penală română, cât și cea rusă recunoaște subiect al infracțiunii persoana care a atins vârsta de 16 ani la momentul comiterii faptei penale, reglementând, totodată, și excepția de la regula de bază – vârsta de 14 ani. Concomitent, reglementări diverse de legislația Republicii Moldova privind vârsta subiectului infracțiunii se regăsesc în legislația penală germană, care prevede vârsta generală obligatorie de 14 ani a subiectului infracțiunii, fără alte derogări de la aceasta. În sens contrar, reglementări antitetice legislației Republicii Moldova privind vârsta subiectului infracțiunii, se regăsesc în legislația penală franceză, care statuează vârsta generală – 18 ani, iar derogarea cu privire la vârsta răspunderii penale se rezumă la 13 ani.

2. Responsabilitatea. Potrivit art. 22 din Codul penal, responsabilitatea este starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile [3]. În literatura de specialitate sunt identificați doi factori ai responsabilității: conștiința, care mai este recunoscută ca factor intelectual, și voința, care mai este denumită factor volitiv. Conștiința se referă la capacitatea persoanei de a pricepe caracterul și gradul prejudiciabil al faptei ilicite pe care a săvârșit-o. Voința reprezintă competența persoanei de a-și tempera propriile acțiuni și de a le putea exterioriza în mod asumat. Se atrage atenția că absența unuia dintre criteriile expuse supra denota lipsa de responsabilitate a persoanei sau așa cunoscuta stare de iresponsabilitate.

Într-o altă ordine de idei, legislația penală admite calitatea specială a subiectului infracțiunii, respectiv apare necesitatea de a identifica dacă su-

biectul infracțiunii de dezordini în masă deține calitatea de subiect specială. Opiniile generale ale specialiștilor în domeniul penal stabilesc că subiectul special al infracțiunii este evident atunci când persoana dispune, pe lângă semnele generale ale subiectului, de anumite semne suplimentare cerute de lege pentru componența de infracțiune respectivă [2, p. 196].

Astfel, în partea ce privește subiectul infracțiunii de dezordini în masă, norma incriminatorie nu indică nici implicit și nici explicit despre deținerea unei anumite calități de către persoană. Respectiv, se exclude orice suspiciune cu privire la atribuirea calității speciale subiectului infracțiunii cercetate, cu toate că art. 285 din Codul penal incriminează trei variante-tip ale infracțiunii de dezordini în masă.

Din analiza conținutului alin. (1) al art. 285 din Codul penal, se conchide că legiuitorul atribuie în mod indirect răspundere penală pentru organizarea sau conducerea unor dezordini în masă. Consecutiv, la alin. (1) din articolul prenotat din Codul penal este incriminată participarea activă la săvârșirea dezordinilor în masa, iar la alin. (3) - chemările la nesupunere violentă activă cerințelor legitime ale reprezentanților autorităților și la dezordini în masă, precum și la săvârșirea actelor de violență împotriva persoanelor [3].

Ținând cont de prevederile enunțate, se atestă că infracțiunea de dezordini în masă poate fi comisă în participație. Astfel, în eventualitatea comiterii faptei reglementate la art. 285 alin. (1) din Codul penal, subiectul infracțiunii poate fi considerat atât autorul infracțiunii, cât și poate avea calitate de organizator sau complice, în ordinea statuată de art. 41 alin. (3) din același Cod. Aceleași relevații pot fi menținute și cu referire la alin. (2) și (3) ale art. 285, unde subiect al infracțiunii poate fi considerat atât autorul infracțiunii, cât și, după caz, instigatorul sau complicele.

Întru susținerea celor enunțate, se evidențiază următorul exemplu desprins din practica judiciară a Republicii Moldova: „... P. la 06.09.2015, începând cu ora 14:00, de comun acord și prin înțelegere cu G. și A. , aflându-se pe str. Bănulescu-Bodoni 26, mun. Chișinău, în imediata apropiere a sediului Procuraturii Generale, acționând cu intenție directă, conștientizând acțiunile sale, în scopul destabilizării situației, a organizat și condus dezordini în masă, la care au participat mai multe persoane, inclusiv prin aplicarea violenței și opunere de rezistență violentă reprezentanților autorităților, exprimată prin îmbrâncire și aplicarea de lovituri cu obiecte aflate asupra lor, utilizate în calitate de armă...” [4]. Respectiv, în cauza dată, subiecții infracțiunii sunt învinuiții, după cum urmează: „...P. în comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 285 alin. (1), 42, 285 alin. (2), 42, 285 alin. (3) Cod penal, G. în comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 285 alin. (1), 42, 285 alin. (2), 42, 285 alin. (3) Cod penal, A. în comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 285 alin. (1), 42, 285 alin. (2), 42, 285 alin. (3) Cod penal...” [4]. Din această paradigmă, se conclu-

zioanează că, în cele mai multe cazuri, la stabilirea răspunderii penale pentru fapta prejudiciabilă de dezordini în masă are loc amalgamarea art. 285 și 42 din Codul penal, subiecților infracțiunii respective atribuindu-se calitatea de participant corespunzătoare, conform art. 42 din Codul prenotat.

Concluzii. Cercetarea aspectelor ce țin de subiectul dezordinilor în masă constituie un aspect indispensabil; or, actualmente se intensifică cazurile de perturbare a ordinii și securității publice.

Din analiza practicii judiciare, se conchide că, la moment, există cazuri de încălcare a ordinii publice, însă puține dintre persoane sunt condamnate definitiv și irevocabil pentru acestea.

Se specifică că legislația națională nu explică direct și expres noțiunea de subiect al infracțiunii, ci doar statuează expres semnele și tipurile subiecților infracțiunii. Este important de menționat că subiecților infracțiunii de dezordini în masă, le pot fi atribuite calitatea de participant la infracțiune, în conformitate cu art. 42 din Codul penal. Acest fapt este susținut și de practica judiciară, întrucât în majoritatea cazurilor, infracțiunea prevăzută la art. 285 din Codul penal este calificată în cumul cu art. 42 din același cod.

Mai mult, identificarea esenței acțiunilor fiecărui participant la comiterea dezordinilor în masă garantează încadrarea juridică exactă a faptei prejudiciabile și respectarea strictă a drepturilor fundamentale ale omului. Ar fi injustă și abuzivă o concepție eronată a contribuțiilor la comiterea infracțiunilor, unde calitățile participanților nu sunt precizate evident. Prin urmare, răspunderea penală pentru comiterea infracțiunii necesită a fi stabilită în dependență de împărțirea rolurilor între participanți și rolul efectiv al participantului în săvârșirea faptei ilicite.

Referințe bibliografice

1. Boroi A., Nistoreanu G. *Drept penal. Curs selectiv pentru examenul de licență. Ediția a II-a.* București: Editura: ALL Beck, 2002, 538 p.

2. Botnaru S., Șavga A., Grosu V. *Drept penal. Partea Generală. Volumul I. Ediția a 2-a.* Chișinău: Cartier Juridic, 2005, 623 p.

3. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74, art.195).

4. Decizia Curții de Apel Chișinău din 20 iulie 2020. Dosarul nr. 1a-1024/2020, accesată la: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integrati-on/pdf/3dff80e1-4ef7-4b0b-91ef-6c463362742a.

5. Dongoroz V., Kahane S. ș.a. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală.* Volumul II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române și ALL BECK, 2003, 408 p.

6. Павлов В. *Субъект преступления и уголовная ответственность.* Санкт-Петербург: Лань, 2000, с. 258.

CZU: 343:34

MĂSURI INDIVIDUALE DE PREVENIRE A CRIMINALITĂȚII VIOLENTE

Ion ROTARU,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
asistent universitar, Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0002-2091-4905*

Rezumat

Prevenirea individuală a criminalității violente reprezintă o activitate de mare importanță a întregului sistem de drept, ce are drept scop prevenirea săvârșirii infracțiunilor comise cu aplicarea violenței de anumite categorii de persoane. Astfel, țintele unei astfel de prevenții sunt persoanele al căror comportament și stil de viață indică faptul că pot comite o infracțiune. În prezent, prevenirea criminalității violente trebuie să rămână o prioritate, favorizând stabilirea unor relații de încredere între polițiști, responsabili de activitățile preventive, și persoanele supuse profilaxiei.

Cuvinte-cheie: măsuri, prevenire, criminalitate, violență, organe de drept.

Summary

The individual prevention of violent crime represents a very important activity of the entire legal system, which aims to prevent the commission of crimes committed with the application of violence by certain categories of concrete persons. Thus, the targets of such prevention are people whose behavior and lifestyle indicate that they may commit a crime. Currently, the prevention of violent crime must remain a priority, supporting the establishment of trusting relationships between the police, responsible for preventive activities, and the people subject to prevention.

Keywords: measures, prevention, crime, violence, law enforcement.

Prevenirea individuală a criminalității se referă la măsurile luate împotriva anumitor categorii de persoane al căror comportament este contrar standardelor legale. Acest tip de activitate vizează persoane concrete și micromediul lor social.

Чуфаровски Ю. В. menționează că prevenirea individuală a criminalității constă în „identificarea persoanelor predispuse la comiterea infracțiunilor, studierea lor și exercitarea unei influențe pozitive asupra acestora în

scopul prevenirii pe viitor de a comite infracțiuni” [8, p. 56].

Doctrinarul Gladchi Gh. de asemenea specifică că „prin prevenire individuală a infracțiunilor se înțelege activitatea desfășurată de către organele statului și organizațiile nestatale de identificare și investigare a persoanelor, comportamentul și modul de viață al cărora mărturisesc despre posibilitatea reală a acestora de a comite infracțiuni și exercitarea asupra persoanelor respective și micromediului lor social a unei influențe pozitive de corectare” [2, p. 557].

O noțiune mai complexă a prevenirii individuale a criminalității a dat-o autorul Cicala Al., care a menționat că prevenirea individuală „constă dintr-un complex de activități orientate spre identificarea persoanelor predispuse de a comite infracțiuni, de luare a lor la evidență și aplicare în privința lor a măsurilor educative, în scopul de a le determina să-și schimbe modul de viață, să întrerupă activitatea infracțională, precum și de a le forma unele abilități în stilul respectării normelor etico-morale și juridice” [1, p. 139].

Astfel, prevenirea individuală trebuie să fie îndreptată asupra personalității și a trăsăturilor ei negative, asupra mediului care determina formarea personalității, precum și asupra împrejurărilor, condițiilor, situațiilor, care favorizează săvârșirea faptelor penal-condamnabile [3, p. 114].

Reieșind din cele expuse mai sus, ajungem la concluzia că prevenirea individuală a criminalității violente trebuie să se bazeze pe personalitatea criminalului violent și caracteristicile sale negative, pe mediul care stă la baza formării acestui tip de caracter și pe condițiile, împrejurările care promovează sau încurajează săvârșirea infracțiunilor date.

Cercul persoanelor asupra cărora necesită de a fi aplicate măsuri de prevenție individuală este determinat pe baza informațiilor furnizate organelor de poliție de cetățeni, administrația întreprinderilor, instituțiilor, școlilor, instanțelor de judecată, procuratură, etc.

Obiect al prevenirii individuale poate fi:

- 1) comportamentul antisocial și modul de viață al persoanei care prezintă o mare probabilitate de a săvârși infracțiuni;
- 2) trăsăturile persoanei care au importanță criminologică, adică generează un comportament denaturat;
- 3) particularitățile psihofiziologice care au importanță criminologică (în măsura în care este posibilă corectarea, modificarea sau tratamentul acestora);
- 4) condițiile defavorabile de socializare și de viață ale persoanei (în primul rând în familie, în relațiile de zi cu zi, sfera de munca, educație, odihnă, alte grupuri microsociale etc.);
- 5) elementele situației concrete de viață defavorabile, care au caracter

criminogen și există un timp relativ îndelungat [2, p. 557-558].

De asemenea, obiectul prevenției individuale constituie categoriile de persoane care încalcă regulile de conviețuire, consumatorii excesivi de alcool, persoanele condamnate anterior, minorii nesupravegheați, etc. Un accent deosebit necesită de a fi acordat identificării și neutralizării liderilor grupurilor locale ce au o influență negativă asupra celorlalte categorii de persoane.

Drept urmare, analizând cele specificate, măsurile de prevenire individuală a criminalității violente, trebuie să fie îndreptate asupra persoanelor:

- eliberate din instituții penitenciare, după ispășirea pedepsei;
- eliberate din instituții penitenciare conform amnistiei sau grațierii;
- eliberate condiționat de pedeapsa înainte de termen;
- care încalcă sistematic ordinea publică, manifestând agresivitate față de alte persoane;
- care fac abuz de substanțe narcotice și băuturi;
- care au un comportament violent în cadrul familiilor.

Corect specifică Бурлаков В. Н. precum că „în cazul prevenirii individuale a criminalității violente, rolul principal îl au organele de drept, cărora le sunt încredințate funcția de prevenire de către stat. Printre acestea, un loc decisiv îl ocupă Ministerul Afacerilor Interne, ale cărui subdiviziuni sunt ghidate de legile și reglementările relevante” [7, p. 272].

Activitatea preventivă individuală ar trebui să se concentreze asupra stimulării dorinței, consolidării adoptării unui comportament social acceptabil și diminuării sau eliminării agresiunii, corectând motivațiile care duc la săvârșirea infracțiunilor. Inițierea sau organizarea activităților, precum sportul sau munca profesională, poate contribui la atingerea acestui obiectiv, având în vedere capacitățile individuale. Un accent deosebit trebuie pus pe influențarea procesului de formare și întărire a configurației psihologice antisociale, contracararea efectelor negative ale microclimatului social nefavorabil, gestionarea conflictelor și extinderea abilităților de adaptare ale persoanei supuse profilacticii.

Ținem să menționăm că procesul de prevenție individuală a criminalității violente cuprinde următoarele etape interconectate: identificarea persoanelor care duc un mod de viață antisocial și au tendința de a comite infracțiuni violente; ținerea evidenței acestor persoane de către angajații poliției; determinarea cauzelor comportamentului antisocial și a condițiilor care îl favorizează; luarea măsurilor pentru eliminarea acestor cauze și condiții; aplicarea diferitelor forme și metode de profilaxie preventivă.

De asemenea, ca și în cazul oricărui tip de criminalitate, putem distinge patru tipuri de prevenție individuală a criminalității:

- primul tip de prevenire, numit și prevenirea individuală timpurie

a criminalității, se realizează în legătură cu categoriile de persoane aflate la etapa inițială de familiarizare cu activitățile criminale. În perioada respectivă, aceștia comit diverse fapte ilicite non-penale, care formează în general un tip unic de activitate antisocială;

- al doilea tip de prevenire individuală a criminalității, numit prevenirea nemijlocită, se realizează în raport cu persoanele care au săvârșit sau comit fapte infracționale;

- al treilea tip de prevenție, numit și prevenirea penitenciară, vizează persoanele care au comis infracțiuni și au fost atrași la răspundere penală. Acest tip de prevenție este implementat, în primul rând, în activitatea instituțiilor penitenciare care rezolvă problema corectării și reeducării condamnaților, iar în al doilea rând, este pus în aplicare de către autoritățile statului și organizațiile sociale corespunzătoare în momentul eliberării persoanei de la executarea reală a pedepsei penale;

- al patrulea tip de prevenire individuală a criminalității, numit și post-penitenciară, prevede persoanele care execută o pedeapsă penală, însă oricum sunt supuse supravegherii pentru a preveni recidiva.

Măsurile de prevenire individuală a criminalității sunt menite nu doar să elimine sau să corecteze trăsăturile negative ale lumii interioare, orientării antisociale dezvoltate, ci și să formeze treptat calități care pot asigura respectarea constantă a normelor sociale și a regulilor morale ale societății [8, p. 56].

Unele din aceste măsuri ar fi:

- identificarea și neutralizarea cauzelor și condițiilor care ar putea determina săvârșirea crimelor violente;

- identificarea persoanelor capabile, datorită comportamentului lor, modului de viață și a mediului lor imediat, să comită o crimă prin aplicarea violenței;

- identificarea persoanelor anterior condamnate pentru infracțiuni violente, dar care nu au rupt legăturile infracționale, nu au încetat activitatea infracțională, fiind astfel capabile să comită o nouă infracțiune;

- prevenirea implicării pe cale infracțională a persoanelor anterior necondamnate, dar care, datorită modului lor de viață, relațiilor și mediului lor imediat, ar putea fi implicate în activități infracționale;

- prevenirea recidivelor din partea celor care au executat deja o pedeapsă penală pentru o faptă criminală săvârșită anterior, etc.

Tratarea alcoolismului și a altor tulburări psihice reprezintă o parte importantă a întregului efort de prevenire în stadiile sale timpurii.

Ильяшенко А. Н. remarcă că prevenirea criminalității violente „poate fi favorizată prin intensificarea luptei împotriva consumului excesiv de al-

cool și a alcoolismului la locul de muncă și în locuințele cetățenilor. Potrivit datelor sale, această opinie este susținută de majoritatea experților chestionați (54%)” [5, p. 175].

Practic, peste tot se pune în mod acut problema prevenirii infracțiunilor comise de persoanele care abuzează de băuturi alcoolice, substanțe narcotice și alte substanțe psihotrope. În acest context, este necesar să se înființeze în regiuni centre de narcologie pentru copii, destinate tratării adolescenților afectați de alcoolism, toxicomanie și toxico-dependență [6, p. 651]. Pentru identificarea persoanelor predispuse la consumul frecvent de alcool și la violență, precum și a celor care abuzează de alcool, este necesar să se creeze programe de colaborare între organizațiile sociale, instituțiile medicale de stat și autoritățile de aplicare a legii. Scopul comun al acestor organizații și instituții ar trebui să fie identificarea și îndrumarea promptă a persoanelor afectate de dependența de alcool către un curs de tratament, monitorizarea tratamentului lor și furnizarea de asistență în procesul lor de socializare. Această responsabilitate nu ar trebui să fie delegată, așa cum se întâmplă în prezent, doar autorităților de aplicare a legii [4, p. 167].

În ceea ce privește prevenirea timpurie a comportamentului criminal al persoanelor cu anomalii psihice, se menționează importanța:

- deschiderii instituțiilor educative speciale (corective) de tip închis pentru minorii delincvenți care au deviații în dezvoltare sau afecțiuni;
- creării la nivel de stat a unui sistem de asistență psihologică și psihiatrică;
- identificării și diagnosticării precoce a abaterilor în dezvoltarea psihică a persoanei (în instituțiile de învățământ) [6, p. 651].

Un rol esențial în desfășurarea activităților preventive individuale cu persoanele anterior condamnate pentru infracțiuni similare îl va juca creșterea nivelului cultural, prin încurajarea lecturii, și accesul la informații, alături de împărtășirea cunoștințelor și experiențelor de către liderii (slujitorii) de cult.

Doar o abordare preventivă bine definită și complexă, adaptată particularităților individuale, cum ar fi vârsta, nivelul de educație, profesia și mediul de lucru sau de studiu, care include activități educaționale, stabilirea măsurilor de încurajare și aplicarea disciplinară, poate exercita o influență eficientă asupra persoanelor anterior condamnate.

În concluzie, este important ca toate instituțiile statului să desfășoare activități de prevenire individuală a criminalității violente în limitele competențelor lor funcționale, având în vedere impactul direct asupra vieții și conviețuirii populației Republicii Moldova.

Referințe bibliografice

1. Cicala Al. *Analiza criminologică și prevenirea infracțiunilor de omor*. Chișinău: Departamentul Editorial Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021, 174 p.
2. Gladchi Gh. *Criminologie: Manual pentru facultățile de drept și polițienești*. Chișinău: CEP USM, 219, 619 p.
3. Larii Iu. *Criminologie*. Chișinău: Tipografia Elena V. I., 2004, 152 p.
4. Дашиева А.Д. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика истязания и его предупреждение (по материалам Восточно-Сибирского региона): дисс ... канд. юрид. наук / А. Д. Дашиева, Иркутск, 2009, 215 с.
5. Ильяшенко А.Н. Борьба с насильственной преступностью в семье: монография. М.: ВНИИ МВД России, 2003, 188 с.
6. Криминология: учебник / Под ред. А. И. Долговой. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Норма: Инфра-М, 2013, 1008 с.
7. Криминология: учебник / Под ред. проф. В. Н. Бурлакова, проф. Н. М. Кропачева, Спб.: СанктПетербургский государственный университет, Питер, 2004, 427 с.
8. Чуфаровский Ю.В. Криминология в вопросах и ответах: учебное пособие. Москва: Проспект, 2014, 144 с.

CZU: 343.344

PURTAREA ȘI PĂSTRAREA ILEGALĂ A ARMELOR ȘI MUNIȚIILOR CA MODALITATE DE COMITERE A INFRAȚIUNII

Alexandru STOLEARENCO,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”,
asistent universitar, Catedra „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0000-0001-9484-0796*

Nicolae LUPUȘOR,

*master în drept, asistent universitar,
Catedra „Instruire militară și intervenții profesionale”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
ORCID: 0009-0007-7618-9902*

Rezumat

În prezent una dintre principalele cauze care influențează dezvoltarea situației criminogene în Republica Moldova este disponibilitatea deținerii în mod ilegal a armelor de foc, munițiilor, substanțelor sau dispozitivelor explosive, iar drept condiții permissive pentru apariția acestui fenomen putem considera numeroasele divergențe politice, tulburări economice, conflicte armate interetnice, precum și reglementarea legislativă necalitativă cu privire la arme și a munițiilor cu destinație civilă.

Deși există numeroase raporturi juridice care vizează protejarea securității publice, condiționată de circulația în condiții de legalitate a armelor de foc sau a munițiilor, problematica identificării și calificării acțiunilor de purtare, păstrare, deținere a armelor a fost și va rămâne un subiect de o rezonanță majoră.

Cuvinte-cheie: armă de foc, muniție, purtare, păstrare, ilegalitate.

Summary

Currently, one of the main causes influencing the development of the criminogenic situation in the Republic of Moldova is the legal and illegal availability of firearms, ammunition, substances or explosive devices, and we can consider the numerous political divergences, economic disturbances as permissive conditions for the emergence of this phenomenon, inter-ethnic armed conflicts as well as of course the low-quality legislative regulation regarding weapons and ammunition for civilian use.

Although there are numerous legal reports aimed at protecting public security, conditioned by the legal circulation of firearms or ammunition, the prob-

lem of identifying and qualifying the actions of carrying, keeping, possessing weapons was and will remain a subject of major resonance.

Keywords: firearm, ammunition, carrying, keeping, illegality.

Introducere. Actualmente în Republica Moldova este înregistrată o ascendență semnificativă privind săvârșirea infracțiunilor în care armele sau munițiile sunt recunoscute ca fiind atât instrumente sau mijloace de comitere a infracțiunii, cât și nemijlocit obiectul atentării, una dintre care este norma penală prevăzută la art. 290 Cod penal al Republicii Moldova, unde este prevăzută răspunderea penală pentru purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea ilegală a armelor și munițiilor, precum și sustragerea lor.

În conformitate cu datele prezentate de Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, în anul 2022 au fost înregistrate 129 de cauze penale, ceea ce reprezintă o creștere comparativ cu anii precedenți, atunci când, spre exemplu în 2021, sau înregistrat 107 cauze penale, iar în anul 2020 de către organele de drept au fost înregistrate și trimise în instanță 91 [1] de cauze penale. Așadar acest lucru se datorează faptului că armele reprezintă cele mai eficiente mijloace sau instrumente utilizate de către făptuitori pentru comiterea faptelor de natură penală, precum și pentru garantarea scăpării în cazurile surprinderii acestora la locul comiterii infracțiunii sau chiar atunci când aceștia sunt urmăriți de organele judiciare.

Exact din acest motiv a fost creat și permanent îmbunătățit cadrul normativ național adaptat după rigorile actuale, menit să asigure și să protejeze valorile și relațiile sociale existente, a căror ocrotire și menire constă în asigurarea siguranței persoanei, drepturilor și libertăților acesteia, proprietății publice și private, precum și realizarea apărării ordinii de drept de comiterea infracțiunilor. Una dintre aceste norme interzicere purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea ilegală a armelor și munițiilor, precum și sustragerea lor, infracțiune incriminată la art. 290 CP RM.

Așadar, în continuare pe marginea prevederilor dispoziției articolului anterior specificat, ne vom referi doar la modalitățile normative de comitere a infracțiunii respective, ce constau nemijlocit în purtarea și păstrarea ilegală a armelor sau munițiilor.

Conform dicționarului explicativ al limbii române, termenul *a purta* este definit ca fiind acțiunea de posedare, de deținere, a unui obiect, a unui lucru asupra persoanei sau în imediata apropiere pentru nemijlocita utilizare personală, iar termenul de *păstrare* este definit ca fiind acțiunea sau inacțiunea de ținere a bunului într-un un loc sigur, protejat și păzit cu grijă.

Cu privire la sintagma purtarea armei, precum și păstrarea armei, se

denotă acel fapt că o prevedere legală care ar oferi o noțiune deplină cât mai clară și care ar indica modalitățile concrete de realizare a acestor acțiuni o găsim în legea 130 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, conform căreia portul armei reprezintă deplasarea temporară a armei gata de aplicare imediată [8], pe când o definiție mai amplă o găsim în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijență a armelor de foc și a munițiilor [7], conform căreia purtare (port) ilegală a armelor de foc, a armelor albe, a munițiilor sau a substanțelor explozive se consideră portul acestora asupra sa (la corp) în haine, sacoșe, valize și în alte locuri care ar asigura păstrarea acestora, acțiunea sau inacțiunea realizată în cazul în care lipsește permisiunea organului executoriu autorizat cu dreptul de a elibera un astfel de act permisiv.

Conform aceluiași act legislativ, prin păstrarea (deținerea) ilegală a armelor de foc, a armelor albe, a munițiilor sau a substanțelor explozive se înțeleg acțiunile îndreptate spre deținerea acestora de către o persoană sau un grup de persoane în posesia temporară sau permanentă, în folosința personală sau nu, asupra sa, cât și în locuințe, localuri sau în diferite ascunzișuri în lipsa autorizației respective.

În acest sens, A. Borodac prin termenul de purtare a armei are în vedere portul acestora lipite de corp, în haine, sacoșe, valize și în alte locuri, care ar asigura păstrarea [2, p. 622].

O definiție asemănătoare există în legislația Federației Ruse, unde prin sintagma de purtare ilegală a armelor, se înțelege prezența (deținerea) acestora în haine sau direct pe corpul făptuitorului, precum și transportate în geantă, servietă sau alte obiecte [12].

Păstrarea ilegală a armelor este definită ca fiind acțiunea de ascundere a acestor obiecte în încăperi, ascunzători, precum și în alte locuri care garantează siguranța acestora.

În viziunea autorului I. Macari, a păstra arma înseamnă a dispune de ea sau muniție, care însă nu se află obligatoriu la făptuitor, ci se poate afla în diverse locuri cum ar fi: acasă, la vilă, în garaj, în ogradă, livadă etc. [9, p. 333].

Având în vedere faptul că păstrarea armelor sau a munițiilor prevede existența acestora în locuri cum ar fi domiciliul, garajul, ograda, diverse ascunzători special adaptate, apare problematica investigării calitative a faptei și individualizării corecte a infracțiunii în situația în care arma sau munițiile au fost depistate în domiciliul unde legal locuiesc mai multe persoane, sau garajul în care a fost găsită o armă sau muniție, cel din urmă reprezentând un bun comun, sau obținut în devălmășie, fapt pentru care ambii proprietari

se pot afla sub incidența bănuielii rezonabile de săvârșire a infracțiunii prevăzute la art. 290 CP RM comisă prin păstrarea ilegală a armei sau a munițiilor cu destinație civilă. Acest moment a fost reținut în următorul caz practic, conform căruia: *Inculpatul M.A., acționând în mod intenționat, conștientizând caracterul ilegal al acțiunilor sale și al consecințelor care pot surveni, prevăzând urmărirea lor și admitând în mod conștient survenirea acestora, intenționat, a păstrat la domiciliul său amplasat în or. Ungheni, strada Fiodor Musatov NR.***, fără autorizația corespunzătoare, în dulapul amplasat în odaia pentru oaspeți a casei, 26 (douăzeci și șase) de cartușe calibrul 5,6 mm., și un pistol de model IJ SPL 01, până la data de 02 ianuarie 2020, când acestea au fost depistate și ridicate în cadrul percheziției autorizate în baza încheierii Judecătorei Chișinău, sediul Ciocana din data de 12 decembrie 2019 [10].*

În speța relatată inculpatul nu locuia de unul singur, căci era căsătorit, deci chestiunea privitoare la stabilirea proprietarului și a posesorului bunurilor ce reprezintă obiectul infracțiunii și incriminării legale a faptei prejudiciabile exclude admiterea erorilor de drept.

În această ordine de idei, într-o viziune generală menționăm că purtarea armelor și munițiilor înseamnă deținerea asupra persoanei a armei de foc pregătită pentru aplicare, indiferent dacă modalitatea de obținere a acesteia a fost una legală sau nu, însă obligatoriu deținerea necesită a fi în lipsa autorizației, indiferent dacă deținătorul a dobândit armele sau munițiile și le deține pentru el sau pentru o terță persoană.

Prin păstrarea ilegală [4] a armelor de foc, legiuitorul are în vedere ținerea acestora în siguranță într-un loc personal sau cunoscut făptuitorului cu scopul utilizării proprii sau de către o altă persoană, indiferent de faptul dacă aceasta deține dreptul respectiv sau nu.

Astfel, în ipoteza definirii și exemplificării modalităților de comitere a infracțiunii incriminate la art. 290 CP RM, observăm că ilegalitatea activităților de purtare și păstrare a armei sau munițiilor de foc se realizează doar prin lipsa autorizației corespunzătoare, care ar permite manipularea legală a acestora, acțiune lipsită totalmente de riscul atragerii la răspundere penală.

Prin urmare, legiuitorul național protejează relațiile și valorile sociale susceptibile de a fi puse în pericol prin manipularea ilegală a armelor, incriminând diverse norme prohibitive de drept, nerealizarea cărora duce la aplicarea măsurilor de constrângere prevăzute de lege. În acest sens, forța coercitivă a statului obligă membrii societății să respecte reguli de conduită referitoare la neadmiterea purtării sau păstrării ilegale a armelor sau munițiilor, a păstrării neglijente a armelor de foc sau munițiilor, precum și inacceptarea încălcării regulilor de păstrare, deținere, a armelor letale și neletale și/sau a munițiilor aferente, precum și a armelor nesupuse autorizării.

În continuare ne propunem să identificăm și să stabilim care acțiuni

privitoare la manevrarea armelor sunt interzise de legea penală și cea contravențională și care sunt permise.

Așadar, art. 290 alin. (1), CP RM prevede răspunderea penală pentru purtarea și păstrarea ilegală a armelor de foc sau a munițiilor fără autorizația corespunzătoare. Astfel deducem faptul că în scopul deținerii legale a unei arme de foc fiecare persoană urmează să obțină în condițiile legii un permis de armă care reprezintă un document, emis în condițiile legii de autoritatea competentă, prin care o persoană fizică sau juridică dovedește dreptul de a deține și/sau, după caz, de a purta și folosi arme letale sau arme neletale ale căror tip, marcă, model, calibru și număr de serie sunt înscrise în acest document [8].

Analizând prevederile legislative care reglementează regimul juridic al armelor și al munițiilor cu destinație civilă, constatăm faptul că ilegalitatea purtării sau păstrării unei arme de foc sau de muniții se datorează doar lipsei permisului de armă privit nu doar ca un document eliberat de o instituție specializată, dar și ca un act ce oferă dreptul de a manevra legal arma de foc sau munițiile cu destinație civilă.

Prin urmare, legea națională sancționează nu doar persoana care nu deține autorizația corespunzătoare, dar și persoana care în condițiile legii a obținut permisul de armă însă a fost privată de dreptul de a deține sau port și folosire a armei.

În contextul modalităților normative analizate, necesită de remarcat existența prevederilor referitoare la condițiile necesar de întrunit pentru legalizarea acțiunilor de manipulare cu armele. Așadar, după cum a fost specificat anterior, condiția obligatorie este prezența permisului de armă care se eliberează de către serviciile abilitate ale Ministerului Afacerilor Interne pe termen nelimitat, însă care urmează a fi vizat o dată la 5 ani de către autoritățile specializate.

În aceste circumstanțe, se impune întrebarea: cum vor fi calificate acțiunile de purtare sau păstrare a armelor de foc de către persoana ce deține permisul de armă, precum și dreptul de a deține sau port și folosire a armei, însă care a omis vizarea permisului în termenul indicat de lege?

Aceeași problemă în lucrarea sa o abordează autorul Angela Serbinov, care ajunge la concluzia că păstrarea se va considera ilegală și în ipoteza în care făptuitorul, ulterior obținerii permisului de armă, nu se prezintă la autoritățile competente pentru vizarea acestuia în termen de un an de la expirarea a cinci ani (alin.(2) art.11 în coroborare cu alin.(1) art.18 din Legea nr.130/2012) [11, p. 150]. Însă nu putem fi de acord cu această viziune din considerentul că admiterea unei astfel de ilegalități nu este sancționată penal, pentru păstrarea ilegală a armelor de foc, ci în conformitate cu art. 362 alin. (3), Cod Contravențional, care prevede sancțiune pentru încălcarea

termenului de vizare a permisului de armă sau a permisului de deținere a armelor pentru o perioadă mai mare de un an [3].

Această calificare se probează și prin numeroasele procese contravenționale care formează practica judiciară națională, iar un exemplu elocvent în acest sens este speța conform căreia *cet. G.V. cu domiciliu m. Bălți str. ***** fiind deținător de arma de foc pistol cu glonț model „П-96” nr.699 cal.9x17 mm., în baza permisului de armă B 21/13170 din 13.02.23014, valabil pe 1 an, începând cu 02.05.2015-08.05.2022, a încălcat termenul de vizare a permisului de armă pentru o perioadă mai mare de un an [5].*

O altă problematică referitoare la încadrarea corectă a faptelor ilegale privind manipularea cu arme și muniții se datorează normei incriminate la art. 11, alin. (1) din legea 130 cu privire la regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, conform căreia persoana care a procurat, în condițiile legii, arme letale sau neletale supuse autorizării are obligația ca, în termen de 10 zile de la data procurării, să se prezinte la organul de poliție care a emis permisul de procurare pentru a solicita acordarea permisului de armă.

Așadar, contradictoriile privitoare la acest subiect constau în faptul că unii autori consideră această ilegalitate ca fiind o faptă prejudiciabilă supusă pedepsei penale, intrând astfel sub incidența noțiunii de purtare sau păstrare ilegală a armelor sau a munițiilor.

Această viziune din nou este împărtășită de autorul Angela Serbinov care în lucrarea sa menționează faptul că în condițiile legislației naționale „pentru a fi în prezența păstrării ilegale nu este obligatorie procurarea ilegală. E posibil ca persoana să fi procurat legal o armă, dar să o fi deținut ilegal. De exemplu, făptuitorul nu obține permisul de armă ulterior procurării legale a acesteia. În context, relevantă este dispoziția alin.(1) art.11 din Legea nr.130/2012, în conformitate cu care persoana care a procurat, în condițiile legii, arme letale sau neletale supuse autorizării are obligația ca, în termen de 10 zile de la data procurării, să se prezinte la organul de poliție care a emis permisul de procurare pentru a solicita acordarea permisului de armă. Pe cale de consecință, omisiunea de a obține permisul de armă se echivalează cu păstrarea ilegală a armei” [11, p. 150].

În acest context, și anume în condițiile nerespectării prevederilor legale de prezentare la organul de poliție timp de 10 zile de la procurarea armei sau munițiilor pentru solicitarea acordării permisului de armă, făptuitorul din nou nu poate fi atras la răspundere penală pentru purtarea sau păstrarea ilegală a armelor de foc sau a munițiilor ,ci va fi supus răspunderii contravenționale în conformitate cu art. 362 alin. (1), CC RM pentru încălcarea termenului de înștiințare a poliției privind schimbarea locului de păstrare a armei sau a termenului de a se prezenta la poliție în vederea înregistrării armei și obținerii permisului de armă sau a certificatului de deținător.

Același lucru se desprinde și din analiza practicii judiciare în materie de drept contravențional, unde instanța de judecată califică acțiunile făptuitorului ca fiind acea faptă de încălcare a termenului de înștiințare a poliției privind schimbarea locului de păstrare a armei sau a termenului de a se prezenta la poliție în vederea înregistrării armei și obținerii permisului de armă.

Întru exemplificarea celor specificate, facem trimitere la practica judiciară a organelor de drept care au constatat fapta contravențională incriminată la art. 361, alin. (1), CC RM, comisă în următoarele circumstanțe: *la data de 10.05.2021 în jurul orei 01:00, B.V, aflându-se în r-nul Anenii Noi, s. Ruseni, la terasa magazinului stația peco "*****", fiind posesor al armei de foc tip pistol cu glonț, marca *****calibrul *****nr. *****; deținut în baza permisului de procurare a armei Seria *****eliberat la 30.10.2019, a încălcat regulile de port a armei neavând toc, a încălcat termenul de înregistrare a armei și s-a eschivat de la testarea alcoolscopică în vederea stabilirii stării de ebrietate și naturii ei, motiv pentru care a fost întocmit proces-verbal cu privire la contravenții nr. ***** pe faptul comiterii contravențiilor prevăzute de art. art. 361 alin. (1), 361 alin. (51), 362 alin. (1) Cod contravențional [6].*

Exemplele respective încă o dată denotă acel fapt că datorită pericolului posibil de realizat prin manipularea cu armele sau munițiile a valorilor sociale condiționate de protejarea siguranței persoanei, securității și ordinii publice, legiuitorul național supune răspunderii majoritatea activităților ilegale sau neglijente de încălcare a regulilor de conduită ce trebuie respectate la mânăuirea armelor de foc sau a munițiilor cu destinație civilă.

Concluzii. Așadar, în sensul legii penale a Republicii Moldova, purtarea și păstrarea ilegală a armelor de foc sau a munițiilor reprezintă cele mai des întâlnite modalități faptice de comitere a infracțiunii prevăzute de legiuitor la art. 290 CP RM. Deși la prima vedere par a fi doua fapte ce nu prezintă dificultăți privitoare la calificare sau interpretare a textului legii, observăm că există numeroase divergențe și opinii doctrinare referitoare la acest subiect.

Prin urmare, analizând subiectul studiat, formulăm unele concluzii:

1) purtarea ilegală a armelor de foc sau a munițiilor reprezintă fapte ilicite prin care făptuitorul deține asupra sa, pe corp, în haine, genți, sacoșe, valize precum și în alte locuri sau obiecte a persoanei care ar putea asigura păstrarea tainică a acestora;

2) păstrarea ilegală a armelor de foc sau a munițiilor reprezintă fapta ilicită îndreptată spre posesia temporară sau permanentă a acestor lucruri de către o persoană, precum și aflarea armelor sau munițiilor în folosința personală asupra sa, precum și în locuințe, localuri sau în diferite ascunzișuri;

3) ilegalitatea purtării sau păstrării armelor de foc sau a munițiilor constă în manipularea acestora de către persoana care nu deține un permis de armă sau care este privată de dreptul de a manevra legal arma de foc sau

munițiile cu destinație civilă.

Acest lucru se datorează faptului că permisul de armă nu trebuie privit ca un document permisiv ce oferă posibilitatea de a manipula cu arma sau munițiile, dar ca un act care atestă dreptul titularului de a deține și/sau, după caz, de a purta și folosi arme sau muniții, drept de care poate fi privată persoana odată cu nerespectarea de ea a normelor legale, procedură urmată de încetarea tuturor rapoartelor juridice existente între stat și societate și care vizează regimul armelor și munițiilor cu destinație civilă.

Referințe bibliografice

1. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, disponibil pe statistica.gov.md/ro (accesat la 29.11.2023).

2. Borodac A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, 622 p.

3. Codul Contravențional al Republicii Moldova. Publicat: 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100.

4. Codul Penal al Republicii Moldova. Publicat: 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.

5. Hotărâre asupra cauzei contravenționale, Nr.4-305/20224-22065520-09-4-11052022, 02 noiembrie 2022 mun. Bălți, R. Moldova.

6. Hotărâre judecătorească contravențională, Dosarul nr. 4-114/214-21084246-08-4-04062021.

7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor, nr.31 din 09.11.1998.

8. Legea Nr. 130 din 08-06-2012 privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă Publicat: 26-10-2012 în Monitorul Oficial Nr. 222-227 art. 721.

9. Macari I. *Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială*. Chișinău: CE USM, 2003, 509 p.

10. Sentință în numele Legii, Dosarul nr. 1-147/2020 1-20038172-51-1-18032020.

11. Serbinov A. Răspunderea penală pentru infracțiunile contra securității publice exprimate în manipulări ilegale cu arme și muniții. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2019, 199 p.

12. Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 12.03.2002 N. 5 (ред. от 11.06.2019) „О судебной практике по делам о хищении, вымогательстве и незаконном обороте оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств”.

**PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN PROCESUL
ASIGURĂRII ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE**

(Ediția a III-a)

---

*Materialele Conferinței științifice cu participare internațională
din 07 decembrie 2023*

Culegere și paginare computerizată.

Bun de tipar 26.01.2024. Formatul 70x100/16. Tipar offset.

Coli conv. de tipar 27.57. Coli de autor 20.01.

Imprimată la tipografia Departamentului editorial poligrafic

al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

mun. Chișinău, str. Gh. Asachi 21

MD-2009, Republica Moldova

www.academy.police.md